

UNIVERZITA PARDUBICE

Filozofická fakulta

**Hrady a zámky zpřístupněné veřejnosti na území
Královéhradeckého kraje v letech 1945-2014**

Bc. Jana Krejčová

Diplomová práce

2016

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jana Krejčová**
Osobní číslo: **H13596**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny: Péče o kulturní dědictví**
Název tématu: **Hrady a zámky zpřístupněné veřejnosti na území královéhradeckého kraje v letech 1945-2014**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Zásady pro vypracování:

Diplomantka se zaměří na několik základních okruhů - rekonstrukce a opravy, mobiliární fondy, expozice a instalace, na formy a způsoby prezentace na veřejnosti a systém jejich správy. Využije archivních fondů institucí památkové péče, státní správy, dokumentace na jednotlivých objektech.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tisková**

Seznam odborné literatury:

CHARVÁTOVÁ, Ema. Instalace v historických objektech : Metodika instalační práce na státních hradech a zámcích. Zprávy památkové péče, 1957, roč. XVII, č. 2, s. 57 - 64.

CHARVÁTOVÁ, Ema. Správa a využití státního kulturního majetku. Zprávy památkové péče, 1953, roč. XIII, č. 2, s. 33 - 55.

BLAŽÍČEK, Oldřich J. Minulost a současné otázky prezentace zámeckých interiérů. 1. vyd. Ústí nad Labem : Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Ústí nad Labem, 1983. 24 s.

UHLÍKOVÁ, Kristína. Národní kulturní komise 1947 - 1951. 1. vyd. Praha : Artefactum Ústav dějin umění AV ČR, 2004. 254 s. ISBN 80-903230-8-1.

MŽYKOVÁ, Marie. Ke koncepci a vývoji instalací zpřístupněných hradů a zámků (1945 ? 1990). In Bulletin, 1991, č. 7, s. 115 - 133.

Kuča, Karel. Hrady, zámky a další památky ve správě Národního památkového ústavu. Praha : NPČ, 2009.

ŠIMEK, Tomáš(ed.). Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI. Východní Čechy. Praha 1989.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Vladimír Hrubý**
Ústav historických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2014**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2015**

prof. PaDr. Petr Vozel, CSc.
děkan

Univerzita Pardubice
Fakulta pedagogická
532 10 Pardubice, Studentská 89

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiráček, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2014

Prohlášení

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 2. 9. 2016

Bc. Jana Krejčová

Poděkování

Ráda bych poděkovala doc. PhDr. Vladimíru Hrubému za ochotu, mnoho cenných rad a trpělivost v průběhu vypracování celé této diplomové práce. Dále děkuji zejména otci Jaromírovi a sestře Lucii za podporu a pomoc po celou dobu studia. V neposlední řadě děkuji také zaměstnancům Národního památkového ústavu, odborných institucí a majitelům vybraných objektů za vstřícnost při vyhledávání potřebných informací.

Anotace

Diplomová práce se zabývá vývojem zpřístupněných hradů a zámků Královéhradeckého kraje v letech 1945 – 2014. Úvodní kapitoly se zaměřily na historii těchto objektů od jejich vzniku a památkovou péči k nim od konce druhé světové války do současnosti. Těžiště práce spočívá v analýze dějin vybraných zámků Hrádek u Nechanic, Doudleby nad Orlicí, Kostelec nad Orlicí a hradu Pecka se zaměřením na rekonstrukce, opravy, úpravy interiérů, restaurování, expozice, instalace v souvislosti s jejich správou. Práce hodnotí dosud neposuzovanou problematiku památkové péče na konkrétním hradu a zámcích od 2. poloviny 20. století do počátku 21. století.

Klíčová slova

hrady, zámky, Hrádek u Nechanic, Doudleby nad Orlicí, Kostelec nad Orlicí, Pecka, památková péče, stavební úpravy, restaurování, expozice

Annotation

The diploma thesis is concerned with the development of castles and chateaus open to the public in the Hradec Králové Region between 1945 and 2014. The introductory chapters are focused on the history of the buildings from the time they were founded and their historic preservation from the end of World War Two up to the present day. The core of the thesis lies in analyzing the history of the selected chateaus - Hrádek u Nechanic, Doudleby nad Orlicí, Kostelec nad Orlicí and the castle of Pecka with a focus on reconstructions, repairs, interior adjustments, restorations, expositions, installations in connection with their keeping. The thesis assesses the problems of historic preservation, which have not been analysed so far, on a concrete castle and chateaus from the second half of the 20th century to the beginning of the 21th century.

Key words

castles, chateaus, Hrádek u Nechanic, Doudleby nad Orlicí, Kostelec nad Orlicí, Pecka, historic preservation, building adjustments, restoration, expositions.

Obsah

Úvod	1
1. Vývoj hradů a zámků na území Královéhradeckého kraje	4
2. Památková péče na hradech a zámcích v letech 1945 - 2014	16
2.1 Období 1945-1951	16
2.1.1 Situace po válce	16
2.1.2 Období Národní Kulturní komise	17
2.1.2.1 Výběr mobiliáře s kulturní hodnotou	19
2.1.2.2 Výběr a správa nejvýznamnějších hradů a zámku NKK	21
2.1.2.3 Využití objektů spravovaných NKK	22
2.1.2.4 Technické zabezpečení objektů	24
2.2 Období 1951-1958	25
2.2.1 Závěr činnosti NKK, správa objektů krajskými národními výbory a Státní památkovou správou	25
2.2.2 Státní památková správa	26
2.3 Období 1958 - 1989	27
2.3.1 První památkový zákon, správa objektů krajskými národními výbory a působení Krajských středisek státní památkové péče a ochrany přírody	27
2.4 Období 1989 – 2014	29
2.4.1 Správa objektů památkovými ústavy a restituenty	29
2.4.2 Vznik Národního památkového ústavu a územních odborných pracovišť	30
2.4.3 Restrukturalizace památkové péče	31
3. Vývoj památkové péče na vybraných objektech Královéhradeckého kraje v letech 1945 – 2014	32
3.1 Zámek Hrádek u Nechanic	32
3.1.1 Historie zámku Hrádek u Nechanic	32
3.1.2 Vývoj zámku Hrádek u Nechanic od konce druhé světové války do roku 2014	34
3.1.2.1 Správa zámku Národním pozemkovým fondem v letech 1945-1946	34
3.1.2.2 Správa zámku Národní kulturní komisí v letech 1947 - 1951	35
3.1.2.3 Správa zámku krajským národním výborem v letech 1951 – 1953	39
3.1.2.4 Správa zámku Státní památkovou správou v letech 1953 - 1958	40
3.1.2.5 Správa zámku krajským národním výborem a Krajským střediskem státní památkové péče a ochrany přírody v letech 1958- 1989	41
3.1.2.6 Správa zámku památkovými ústavami v letech 1989 – 2014	48
3.2 Zámek Doudleby nad Orlicí	57

3.2.1 Historie zámku Doudleby nad Orlicí	57
3.2.2 Vývoj zámku Doudleby nad Orlicí od konce druhé světové války do roku 2014.....	60
3.2.2.1 Správa zámku Národní kulturní komisí v letech 1949 - 1951	60
3.2.2.2 Správa zámku krajským národním výborem v letech 1951 – 1953	61
3.2.2.3 Správa zámku Státní památkovou správou v letech 1953 - 1958	62
3.2.2.4 Správa zámku krajským národním výborem a Krajským střediskem státní památkové péče a ochrany přírody v letech 1958 - 1989	64
3.2.2.5 Správa zámku památkovými ústavy a restituentem v letech 1989 – 2014.....	77
3.3 Zámek Kostelec nad Orlicí	83
3.3.1 Historie zámku v Kostelci nad Orlicí	83
3.3.2 Vývoj zámku Kostelec nad Orlicí od konce druhé světové války do roku 2014	85
3.3.2.1 Správa zámku Národní kulturní komisí v letech 1949 - 1951.....	85
3.3.2.2 Správa zámku krajským národním výborem v letech 1951 – 1953 a Státní památkovou správou v letech 1953 - 1958	90
3.3.2.3 Správa zámku Krajským národním výborem a Krajským střediskem státní památkové péče a ochrany přírody v letech 1958- 1989.....	91
3.3.2.4 Správa zámku památkovými ústavy a restituentem v letech 1989 – 2014.....	97
3.4 Hrad Pecka	102
3.4.1 Historie hradu Pecka	102
3.4.2 Vývoj hradu Pecka od konce druhé světové války do roku 2014	104
3.4.2.1 Správa hradu obcí pod dohledem Státního památkového úřadu v letech 1945 - 1951 a Státního památkového ústavu v letech 1951 - 1953.....	104
3.4.2.2 Správa hradu obcí pod dohledem Státní památkové správy v letech 1953 - 1958.....	106
3.4.2.3 Správa hradu obcí pod dohledem Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody v letech 1958 - 1974.....	110
3.4.2.4 Správa hradu Krajským střediskem státní památkové péče a ochrany přírody v Pardubicích mezi léty 1974 - 1992	111
3.4.2.5 Správa hradu obcí pod dohledem památkových ústavů v letech 1992 - 2014	117
4. Přehled a zhodnocení vývoje památkové péče na vybraných objektech Královéhradeckého kraje v letech 1945 – 2014	123
4.1 Situace po druhé světové válce v letech 1945-1947	123
4.2 Období Národní kulturní komise v letech 1947-1951	123
4.3 Působení krajských národních výboru v letech 1951-1953.....	125
4.4 Období Státní památkové správy v letech 1953-1958	126
4.5 Působení krajského národního výboru a Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v letech 1958-1989	127

4.6 Správa vybraných objektů památkovými ústavy a restituenty v letech 1989-2014	130
Závěr	132
Resumé	136
Seznam použitých zdrojů	139
Přílohy	144

Úvod

Vybrané téma se zabývá historickým vývojem hradů a zámků zpřístupněných veřejnosti a přístupem památkové péče k této kategorii památkových objektů na území Královéhradeckého kraje v letech 1945-2014 se zaměřením na stavební úpravy, restaurování a instalace.

Stávající literatura danou problematiku památkové péče řeší převážně v obecné rovině a nejčastěji v období od jejího vzniku po druhou světovou válku. Studie zasahující do současné doby pochází např. od Iva Hlobila.¹ Další publikace zpracovávají období působení určité instituce, jako např. podrobná monografie Věry Uhlíkové o Národní kulturní komisi.² V různé době vydávané články zaměřené na konkrétní téma a třeba i na konkrétní objekt v poválečné době se zabývají převážně interiérovou instalací,³ jejich využitím⁴ a méně často i konzervováním, restaurováním.⁵ Většinu těchto studií můžeme nalézt v periodiku Zprávy památkové péče. Postrádáme však monografii z dějin památkové péče, která by se zabývala určitým teritoriem se zaměřením na konkrétní objekty. Existují sice diplomové práce studující jednotlivé hrady nebo zámky, ovšem mým cílem je přiblížit přístup památkové péče v novodobé historii na vybraných objektech určitého regionu, u kterých sice dobře známe stavební vývoj a nejstarší historii, ale už se příliš nezabýváme dobou nedávnou. Za posledních 70 let došlo k zásadním změnám v jejich existenci. Bývalá šlechtická a jiná sídla byla zkonfiskována, často se zcela změnilo jejich využití nebo vybavení, v následujících

¹ HLOBIL, Ivo a PERŮTKA, Marek, ed. *Na základech konzervativní teorie české památkové péče: výbor z textů*. 1. vyd. Praha: Národní památkový ústav, 2008. 254 s. ISBN 978-80-87104-32-3.

² UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947 - 1951*. 1. vyd. Praha : Artefactum Ústav dějin umění AV ČR, 2004. 254 s. ISBN 80-903230-8-1

³ Například Květa Křížová napsala mnoho publikací k tomuto tématu. Dále také:

CHARVÁTOVÁ, Ema. Instalace v historických objektech: Metodika instalační práce na státních hradech a zámcích. In *Zprávy památkové péče* 17, 1957, č. 2, s. 57 - 64.

CHARVÁTOVÁ Ema: Přehled instalačních prací na státních hradech a zámcích v roce. In *Zprávy památkové péče* 16, 1956, č. 1, str. 49

MŽYKOVÁ Marie. Ke koncepci a vývoji instalací zpřístupněných hradů a zámků (1945-1990). In *Bulletin Státního ústavu památkové péče*, 1991, č. 7, s. 115 - 133.

MUCHKA, Ivan. Vstupní historické a specializované expozice na hradech a zámcích v ČSR. In *Zprávy památkové péče* 38, 1978, str. 257–266, 288

BLAŽÍČEK, Oldřich J. *Minulost a současnost otázky prezentace zámeckých interiérů*. Ústí nad Labem: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, 1983, 24 s.

⁴ Například: CHARVÁTOVÁ, Ema. Správa a využití státního kulturního majetku. In *Zprávy památkové péče* 8, 1953, č. 2, s. 33 - 55.

⁵ VOŠAHLÍK Aleš, Průzkum vnějších fasád státního zámku v Doudlebách nad Orlicí. In *Zprávy památkové péče* 26, 1966, roč. 26, str. 175–181, 191, 192

desetiletích se jejich správa taktéž měnila a po roce 1989 byly některé z nich vráceny zpět původním majitelům.

Téma mé diplomové práce mě od počátku zaujalo také proto, že bezprostředně souvisí a navazuje na historické společenské změny, ke kterým došlo v naší zemi v důsledku obnovení demokratického společenského zřízení po roce 1989. Po tomto významném datu probíhá a dosud nebyl zcela ukončen ve společnosti zcela ojedinělý proces restituace majetku. Je zřejmé, že v žádné postkomunistické zemi a ani jinde v Evropě nedošlo k tak rozsáhlým majetkovým přesunům v souvislosti s obnovením původních vlastnických práv jako u nás.⁶ A právě i s ohledem na tyto skutečnosti a v tomto kontextu si zaslouží relativně nedávná minulost našich hradů a zámků větší a hlubší pozornost.

Královéhradecký kraj jsem zvolila nejen z důvodu mého trvalého pobytu na jeho území, ale pro osobní vztah k němu a jeho památkám. Výběr ovlivnila i lepší dostupnost studovaných objektů a příslušných archivů. V rozsahu diplomové práce nebylo možné věnovat se všem objektům na tomto území, proto bylo nejdříve nutné vybrat pouze několik jejich vhodných zástupců, kteří představí určitou typologii související s jejich zestátněním různými cestami, kvalitou mobiliárního fondu, jejich dalším využitím, apod. Zásadní pro volbu byla rovněž ochota současných majitelů objektů poskytnout dostupné informace, fotografickou dokumentaci a případné archiválie. Prvním zámekem byl zvolen Hrádek u Nechanic, který byl i s velice bohatým vybavením konfiskován na základě tzv. Benešových dekretů, brzy poté byla instalována expozice, byl zpřístupněn veřejnosti a dodnes zůstal ve státní správě. Druhý zámek v Doudlebech nad Orlicí naopak s minimem mobiliáře byl zestátněn zákonem o revizi první pozemkové reformy. Zpřístupněn byl až po kompletní rekonstrukci. Instalovaly se zde zajímavé expozice a dnes patří opět původní rodině. V Kostelci nad Orlicí stojí třetí vybraný zámek, který byl původním majitelům odebrán stejně jako ten předchozí, ovšem nebyl následně kulturně využit. Nyní je rovněž po restituci vrácen zpět. Volba zástupce hradů byla ovlivněna zaměřením práce i na instalace a restaurování. Z tohoto pohledu jsem pro svou práci vybrala hrad Pecku, který nepatřil šlechtě a byl spravován až do 70. let minulého století obcí. Poté jí byl stejně jako v mnoha dalších případech odebrán a vrácen až po revoluci v roce 1992.

⁶ Více se tématem zabývá:

BENDA, Josef. *Restituce majetku bývalých šlechtických rodů po roce 1989*. Praha: Tuláček, 2013. 816 s. ISBN 978-80-904762-2-6.

KUBAČÁK, Antonín a JACKO, Karel. *Restituce zemědělského a lesního majetku*. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2011. 132 s. ISBN 978-80-7084-994-1.

Úvodní kapitola se soustředí na historii hradů a zámků v Královéhradeckém kraji. Stručně představí architektonický vývoj od těch nejstarších hradů, přes mladší a přestavované, až po nejmladší zámky.

Další část práce seznámí s památkovou péčí v souvislosti s hrady a zámky od roku 1945 do současnosti. Věnuje se situaci bezprostředně po válce, konfiskacím, následně podrobněji Národní kulturní komisi, jejímu vzniku, činnosti i zániku. Dále přibližuje správu objektů Státní památkovou správou, národními výbory, Krajskými středisky státní památkové péče a ochrany přírody, po revoluci Státním ústavem památkové péče, Národním památkovým ústavem či restituenty.

Stěžejní část diplomové práce se zabývá čtyřmi vybranými objekty, konkrétně nejdůležitějšími aspekty památkové péče k nim, tedy jejich stavebními úpravami, opravami, rekonstrukcemi, mobiliárními fondy, konzervováním, restaurováním, expozicemi a instalacemi v souvislosti se systémem jejich správy v konkrétní době. K jednotlivým objektům budou vyhledány všechny dostupné informace těchto oblastí zájmu, které po zpracování umožní porovnání mezi sebou a zhodnocení celkového přístupu památkové péče k nim.

Studium této problematiky je determinováno delimitací a restrukturalizací památkové péče, při které docházelo k přesunům archiválií do více archivů a spisoven, nejsou seřazeny a v některých případech ani zpřístupněny badatelům. Považuji za velmi důležité zabývat se touto problematikou, často odsouvanou do ústraní. Možná není v současné době tolik atraktivní oproti dávné historii, ale čím déle budeme čekat na zpracování novodobějších dokumentů, tím pro nás bude obtížnější shromáždit tyto informace a získat tak reálný obraz hradů a zámků z uvedeného období. Výzkum těchto památkových objektů dává možnost zpracování dílčích monografií ke kompletní dokumentaci jejich dějin 20. a 21. století.

Vzhledem ke značné absenci literatury zabývající se tímto tématem čerpám informace zejména z archivů NPÚ - územního odborného pracoviště v Josefově a spisoven generálního ředitelství, z archivů konkrétních objektů a Národního archivu.

1. Vývoj hradů a zámků na území Královéhradeckého kraje

Královéhradecký kraj se rozkládá na severní polovině východních Čech. Jeho severovýchodní okraj tvoří pohoří, zatímco západní část se snižuje do úrodné roviny. Tato členitost kraje se již od počátku uplatňovala jako důležitý faktor vzniku osídlení, správních a kulturních středisek.⁷

V rané době slovanské od 5. – 6. století bylo Hradecko územím kmene Charvátů. V 10. století tato oblast tvořila východní hranici panství Slavníkovců, které v té době zabíralo přibližně polovinu Čech.⁸ Po vyvraždění Slavníkovců v roce 995 se Hradecko stalo součástí přemyslovského státu. Dříve nazývaný Hradec nad Labem se stal v tuto dobu kulturním a politickým střediskem. Hradcem Králové začal být nazýván až poté, co se stal sídlem královských vdov Elišky Rejčky a Elišky Pomořanské.⁹ Jeho středem byl původně knížecí hrad, na kterém roku 1115 sídlil kníže Soběslav. Do dnešních dnů se ale nijak nedochoval. Hlavním nástrojem panovnickovy moci byly v pohraniční oblasti zejména hrady, které zastoupily předchozí hradiště. V této době jsou v kraji již zmiňovány například hrady Jaroměř (postavený za knížete Jaromíra okolo roku 1000), Miletín (1124) a Opočen (1063).¹⁰ V podhůří Krkonoš se opěrným bodem přemyslovské moci stalo hradiště v Hostinném (Hostin Hradec), které obnovil kníže Soběslav pro ochranu slezské stesky.¹¹ Všeobecně se ale dá říci, že stavby 11. a 12. století nebyly příliš architektonicky výrazné, jelikož pro Přemyslovce měla tato oblast pouze okrajový význam. Významné období Hradecka začíná koncem 13. a na počátku 14. století, kdy osídlení houstne kolonizací, přicházejí noví držitelé a jsou hojně zakládána města.¹²

⁷ CHARVÁTOVÁ, Ema. Umělecké bohatství státních zámků. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 34.

Silně byly osídleny rovinaté, nižší a úrodnější části a to zejména podél řeky Labe. Ve vyšších polohách byly zaznamenány pouze stopy kočovných kmenů. V mladší době je viditelné, že v hornatých částech kraje kompozice měst využívá terénní reliéf s někdy záměrným využitím panoramatického zdůraznění. Města v rovinách působí spíše svou siluetou a rytmizačními prostředky (řeky, vodní plochy).

In MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 26 a 49. ISBN 80-7038-038-1.

⁸ CHARVÁTOVÁ, Ema. Umělecké bohatství státních zámků. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 34.

⁹ MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 49 a 21. ISBN 80-7038-038-1.

¹⁰ VETER, Stanislav. Přehled historického a kulturního vývoje Hradecka. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 11.

¹¹ KROPÁČEK, Jiří. *Severní Čechy: krajina, historie, umělecké památky*. Praha: Panorama, 1981. s. 15.

¹² VETER, Stanislav. Přehled historického a kulturního vývoje Hradecka. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 11.

Jedním z rodů, který do kraje přišel, byl například rod Drslaviců, z něhož je znám zejména Oldřich Držislav z Litic. Jejich sídelní hrad Litice byl pojmenován po rodném hradu v jihozápadních Čechách. Od roku 1270 ho již drželi Půtové a pak se vystřídali další majitelé. Jeho současná podoba pochází až z doby, kdy jej vlastnil král Jiří z Poděbrad.¹³ Dalším sídlem tohoto rodu byl hrad Potštejn založený ke konci 13. století nad údolím Divoké Orlice. V polovině 14. století se ovšem stal součástí soustavy hradů císaře Karla IV.¹⁴

Sídla zeměpanské správy se v průběhu středověku přestavovala za využití více kamenného materiálu namísto původního zejména dřevěného.¹⁵ Dochovaných raně gotických hradebních památek je v kraji málo. Lze zmínit válcovitý trub věže hradu Náchoda z poloviny 13. století¹⁶ a zříceniny hradu Vízmburku na Trutnovsku, vystavěného kolem roku 1300. Na konci 13. století byl také postaven významný hrad Veliš, později upravovaný v době pohusitské, ze kterého do současnosti zbylo velmi málo.¹⁷ Další památkou ukazující přemyslovskou fortifikaci jsou zbytky hradeb a válcová věž Šindelářské brány ve Dvoře Králové z počátku 14. století. V menší míře se dochovalo gotické opevnění v Broumově z roku 1359, které střídá po celém obvodu poloválcové a hranolové bašty. Charakteru konce

Na střední Metuji pobýval rod Hronoviců se sídlem v Náchodě, kde byla již starší strážní pevnost. Tomuto rodu zřejmě patřilo i mladší Nové Město nad Metují s hradištěm ještě z doby knížecí. Do tohoto rodu patřil i Častolov, zmiňovaný v letech 1215-1216, podle kterého mají jméno Častolovice. Zde vznikla vodní tvrz, to ovšem až roku 1280 za rodu Půtů, kteří přišli s kolonizačními plány z Plzeňska. Rod Černců prováděl od roku 1240 kolonizaci v povodí obou Orlic a Heřman z Rychnova nechal v roce 1261 postavit nad brodem a městem Rychnov hrad. V Chlumci nad Cidlinou získal půdu v první polovině 13. století Zdislav Divišic z rodu Půtů, který zde postavil tvrz (na jejím místě byl v 15. století postaven vodní hrad). Doudleby patřily od roku 1259 Oldřichu z Doudleb. V nejvyšším místě opočenského hřbetu stál knížecí hrad, který nahradily stavby ze 14. století.

In CHARVÁTOVÁ, Ema. Umělecké bohatství státních zámků. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 34-35.

¹³CHARVÁTOVÁ, Ema. Umělecké bohatství státních zámků. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 35.

¹⁴MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 182. ISBN 80-7038-038-1.

¹⁵CHARVÁTOVÁ, Ema. Umělecké bohatství státních zámků. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 35.

¹⁶ŠTORM, Břetislav. Přehled architektury Hradeckého kraje. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 19-21.

Ostatní části hradu byly přestavěny. Hrad měl protáhlý půdorys, původně přerušovaný řadou příčných příkopů a končil na srázu nad městem zmiňovanou věží.

In MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 152. ISBN 80-7038-038-1.

¹⁷ŠTORM, Břetislav. Přehled architektury Hradeckého kraje. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 19-21.

Po Albrechtu z Vladštejna hrad získali Šlikové, ovšem na císařův rozkaz byl hrad roku 1658 rozbořen a jeho zdivo bylo postupně využito k výstavbě zámku v Milíčevsi, Jičíněvsi a několika dalších dvorů.

In KROPÁČEK, Jiří. *Severní Čechy: krajina, historie, umělecké památky*. Praha: Panorama, 1981. s. 172.

14. století odpovídají zbytky městského opevnění v Náchodě s poloválcovými baštami. Válcová bašta se dochovala z gotického hradu Opočno ve srázu nad údolím.¹⁸

Na západní hranici Královéhradeckého kraje stojí mohutný hrad Kost založený před rokem 1350 Vartenberky. V době Václava IV. patřil mezi nejvýstavnější gotická sídla. Jeho stavba na pískovcové skále byla dokončena okolo roku 1400, ale stavebně se dále rozvíjel až do třicetileté války.¹⁹ Na Jičínsku byly v první polovině 14. století spolu s hradem Kost postaveny další významné hrady - Kumburk (rovněž založený Vartenberky)²⁰ a Bradlec (založený pány z Lemberka). Ve stejné době stavěný a dochovaný pouze v ruinách hrad Pecka má ještě dvouvěžovou dispozici.²¹ Příkladem pevného středověkého sídla ve velmi špatně přístupném terénu strmého ostrohu je hrad Frymburk u Nového Města nad Metují založený asi před rokem 1354 Matoušem z Frymburka. Podkovovitou dispozici a dvě hranolové věže měl hrad Potštejn v Podorlicku obnovený Karlem IV. v polovině 14. století. V následujícím století byl dále několikrát rozšiřován.²²

Poněkud chudé na stavební památky je 15. století, což zapříčinily husitské války. Na počátku 15. století vznikl v pískovcových útvech nedaleko Jičina skalní hrad Pařez. Na Trutnovsku byl roku 1455 postaven hrad Silberštejn (někdy nazývaný také Břecštejn, Bruštejn). Významnou památkou z doby vlády krále Jiřího z Poděbrad je hrad Litice přestavěný v roce 1463. Stavba má sice ještě dvoupalácovou dispozici z doby Karlovy, ale podrobným rozvrhem již využila nové zásady opevňovacích technik z pozdní gotiky.

¹⁸ ŠTORM, Břetislav. Přehled architektury Hradeckého kraje. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 19-21.

¹⁹ Stavitelem byl Petr z Vartemberka, zemský úředník. Hlavní brána byla původně hlídána okrouhlou věží. Horní hrad tvoří blok budov a zdí s cimbuřím obklopující nádvoří nepravidelného pětiúhelníkového tvaru. Hlavní budovy stály již po polovině 14. století a jádrem hradu byla obytná čtyřhranná Bílá věž. Na přelomu 15. a 16. století byl hrad ve vlastnictví Jana a později Jindřicha ze Šelmberka. V této době byl v sousedství původního paláce vybudován nový trakt. Mezi Bílou věží a kaplí byla postavena další obytná budova. Dolní jihozápadní křídlo bylo postaveno roku 1545 za rodu Biberštejnů ve stylu začínající renesance. V poslední čtvrtině 16. století za doby Lobkoviců byly v předhradí postaveny budovy panského velkostatku. Za Albrechta z Valdštejna, který koupil panství v roce 1632, došlo na nádvoří k výstavbě sály tereny se štukovou výzdobou.

In KROPÁČEK, Jiří. *Severní Čechy: krajina, historie, umělecké památky*. Praha: Panorama, 1981. s. 119-121.

²⁰ ŠTORM, Břetislav. Přehled architektury Hradeckého kraje. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 19-21.

Novým stavebním prvkem se zde projevilo spojení velké hranolové věže s palácem v jeden celek na vrcholu kopce. V polovině 15. století Krušinové z Lichtenburka na hradě ještě rozšířili složitý systém opevnění a bran půlkruhovými baštami. Hrad byl zbořen císařským rozkazem roku 1658.

In KROPÁČEK, Jiří. *Severní Čechy: krajina, historie, umělecké památky*. Praha: Panorama, 1981. s. 215

²¹ Více informací dále v textu.

²² ŠTORM, Břetislav. Přehled architektury Hradeckého kraje. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 19-21.

Hrad byl několikrát rozšiřován o soustředěné kruhy opevnění zesilovaného věžemi a baštami.

In MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 182. ISBN 80-7038-038-1.

Od konce 15. století byl ještě pozdně goticky přestavován Starý hrad v Chlumci nad Cidlinou. Přestavba ale nakonec skončila až v první třetině 16. století stavbou mohutné renesanční pevnosti. Ve stejné době také budují Pernštejnové rozsáhlé opevnění Potštejna.²³

Útlum poválečného období končí až na přelomu 15. a 16. století, kdy dochází při hospodářských změnách k rozvoji velkostatků, scelování půdy a zavádění nových způsobů feudální velkovýroby. Větší materiální základna zajistila společenský růst feudála a ten se stal nositelem dvorského renesančního umění. Nová forma stavby se rozvíjela zejména s ohledem na možnost pohodlnějšího bydlení, jelikož nové válečné techniky odsunuly význam hradeb a nedobytných paláců.²⁴ V 16. - 17. století se celoevropským vzorem stalo italské stavitelství, které se běžně napodobovalo.²⁵ Proto začali být povolávání umělci z Itálie s nabídkami nejrůznějších typů dispozic a výstavby reprezentačních sídel ve slohové čistotě italské renesance.²⁶ Renesanční sloh ale přes gotickou tradici pronikal do Čech pomalu a nemáme zde zástupce přechodného stavebního typu jako např. pozdně gotický zámek Albrechtsburg v Sasku. Proto není jednoduché určit přesné rozhraní mezi hradem a zámkem. Již v závěru 15. století u nás vznikaly hrady bez obranných prvků a vzhledem k zvyšujícím se nárokům na obytný prostor se začaly stavět hrady v údolích a mokřinách. Rybníky nebo vodní příkopy pak zabraňovaly nepříteli přiblížit se s těžkou technikou.²⁷

Velmi významným činem v tomto kraji bylo na počátku 16. století založení Nového Města nad Metují Janem Černčickým z Kácova. Město roku 1526 kompletně vyhořelo a bylo prodáno Pernštejnům. Po roce 1527 vybudoval Vojtěch z Pernštejna město znovu s renesančním sjednocením celé fronty náměstí. V druhé polovině 16. století zde byl postaven renesanční čtyřkřídlý zámek.²⁸

²³ ŠTORM, Břetislav. Přehled architektury Hradeckého kraje. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 19-21.

Po roce 1495 koupil panství Vilém z Pernštejna a hrad začal z pohledu vojenské taktiky modernizovat. Zásadním bylo postavení dlouhého opevnění podél z obou stran přístupové cesty.

In MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 152. ISBN 80-7038-038-1.

²⁴ CHARVÁTOVÁ, Ema. Umělecké bohatství státních zámků. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 35-36.

²⁵ Vlček, Pavel. *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. 2. vyd. Praha: Libri, 2001. s. 31. ISBN 80-7277-028-4.

²⁶ CHARVÁTOVÁ, Ema. Umělecké bohatství státních zámků. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 35-36.

²⁷ Vlček, Pavel. *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. 2. vyd. Praha: Libri, 2001. s. 52. ISBN 80-7277-028-4.

²⁸ CHARVÁTOVÁ, Ema. Umělecké bohatství státních zámků. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 35-36.

Na místě zámku stál původně hrad Jana Černčického, který měl obdélný tvar a jsou z něj dochovány pouze zbytky dveřních ostění v jihozápadním křídle. Současná mohutná válcová věž nazývaná „máselnice“ je oproti původnímu umístění posunuta blíže do severního průčelí čtyřkřídleho zámku. V Pernštejnské době byla zvětšena

V roce 1546 Kryštof Gendorf dostavěl renesanční čtyřvěžový zámek ve Vrchlabí.²⁹ V kraji byli v této době nejmocnějším rodem Trčkové z Lípy. V letech 1560-1569 byla Vilémem Trčkem z Lípy na opočenském hradišti postavena novostavba významného renesančního zámku Opočno, který představuje jeden z nejčistších projevů italské renesance severně od Alp.³⁰ Nádvoří arkády tvořené sloupky se na této stavbě poprvé objevily i v patrech všech tří křídel zámku.³¹

V letech 1566-1615 proběhla za působení rodu Smiřických renesanční přestavba zámku Náchod. Došlo k úpravě zejména věže a vnější fasády objektu³² Zámek Staré Hrady na Jičínsku s figurálními sgrafity na vstupním křídle byl Jiřím Pruskovským z Pruskova přistavěn v renesančním stylu ke starému gotickému traktu hradu v letech 1571-1573.³³ Tento

volná plocha před zámkem, aby bylo zvýrazněno symetrické průčelí. Půdorys zámku je netypicky lichoběžníkový, ale průčelí je rovnoběžné s frontou domů na náměstí. Hladké fasády stavby byly zdobeny malovanou „šerosvitnou“ výzdobou, která se částečně zachovala. Hlavním prvkem z Pernštejnské doby je fortifikačně pokročilá dělová bašta s břitem chránící zámek i město ze severní strany. Bašta byla v pozdější době zvýšena a upravena na sýpku.

In MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 154. ISBN 80-7038-038-1.

²⁹ CHARVÁTOVÁ, Ema. Umělecké bohatství státních zámků. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 35-36.

Zámek byl postaven nedaleko středověké tvrze zmiňované ještě v roce 1574. V roce 1575 ovšem zámek vyhořel a opravy se dočkal až v letech 1605 – 1614. Půdorys zámku je obdélný se čtyřmi nárožními osmibokými věžemi. Obvyklý vnitřní dvůr zde nahradila vstupní hala. Původně byl celý zámek obklopen vodním příkopem s mostem umístěným na ose proti hlavnímu průčelí. Předzámčí bylo odděleno od města hradbou s branou přibližně uprostřed dnešního náměstí.

In KROPÁČEK, Jiří. *Severní Čechy: krajina, historie, umělecké památky*. Praha: Panorama, 1981. s. 192.

³⁰ CHARVÁTOVÁ, Ema. Umělecké bohatství státních zámků. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 35-36.

Zámek je tříkřídlový a všechna křídla jsou jednotraktová, průběžně propojená. Komunikace mezi patry je zajištěna schodišti v přístavcích. Italští zedníci a kameníci vytvořili na nádvoří straně protáhlého obdélného půdorysu sloupové arkády ve všech patrech. Jedná se o nejvýznamnější projev italské renesance u nás. Vnitřní výzdoba z této doby není známa.

In MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 185-186. ISBN 80-7038-038-1.

³¹ Vlček, Pavel. *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. 2. vyd. Praha: Libri, 2001. s. 63. ISBN 80-7277-028-4.

³² CHARVÁTOVÁ, Ema. Umělecké bohatství státních zámků. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 37

Věži bylo přidáno horní podlaží s arkádovým ochozem a k jižnímu průčelí byla přistavěna lodžie. Dále byly všechny fasády potaženy jemně ornamentálními sgrafity, které se ovšem dochovaly jen ve fragmentech na nádvoří.

In MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 152. ISBN 80-7038-038-1.

³³ CHARVÁTOVÁ, Ema. Umělecké bohatství státních zámků. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 37

Půdorys tvoří předdvůr s hlavním vstupem a čtyři křídla zámku, která uzavírají čtvercový dvůr. Vnější bohatá výzdoba je zastoupena figurálním sgrafitem s biblickými náměty a sochařskou prací.

In KROPÁČEK, Jiří. *Severní Čechy: krajina, historie, umělecké památky*. Praha: Panorama, 1981. s. 166.

objekt je raným příkladem nového typu stavby se zděnými pilířovými arkádami obvykle umístěnými pouze v přízemí, což je charakteristické po celé 17. stol.³⁴

Jako významnou renesanční stavbu je nutné také uvést zámek Častolovice z roku 1600 s čtyřkřídlovou uzavřenou dispozicí, který postavili Oprštorfové.³⁵ Přejichod mezi 16. a 17. století představuje zámek v Doudlebech, který byl postaven na místě tvrze roku 1590. Úpravy interiérů trvaly téměř celé 17. století a již odpovídají baroknímu tvarosloví.³⁶ Architektonicky nevýrazný zámek Stěžery postavený v druhé polovině 16. století byl v roce 1618 pokryt dekorativními pozdně renesančními sgrafity.³⁷

Ve dvacátých letech 17. století se stalo hlavním městem Frýdlantského vévodství město Jičín. Albrecht z Valdštejna zde realizoval více stavebních aktivit, například velkorysou dostavbu zdejšího paláce Smiřických, která se svým rozsahem mohla ve své době téměř vyrovnat novému Valdštejnskému paláci v Praze.³⁸ Zámek je nezvykle včleněn do čelní fronty domů hlavního náměstí. Albrecht z Valdštejna nechal dvojnásobně zvětšit průčelí zámku a přistavěl další dva arkýře.³⁹

Tímto obdobím do kraje vstupuje umění raného baroka a město se na chvíli stává jediným mimopražským kulturním střediskem tohoto slohového období. Po třicetileté válce se

³⁴ Vlček, Pavel. *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. 2. vyd. Praha: Libri, 2001. s. 70. ISBN 80-7277-028-4.

³⁵ CHARVÁTOVÁ, Ema. Umělecké bohatství státních zámků. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 37

Vstupní i zadní křídlo je přibližně uprostřed rozděleno průjezdem na levou obytnou a pravou hospodářskou část. Hlavní obytné křídlo bylo vyšší a mnohem výstavnější oproti hospodářské části. V přízemí i patře bylo vybaveno pilířovými arkádami. Další dvě obytná křídla měla hladké fasády pokryté malbami. Vstupní věž je novodobá. In MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 191. ISBN 80-7038-038-1.

³⁶ Více informací dále v textu.

CHARVÁTOVÁ, Ema. Umělecké bohatství státních zámků. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 37

³⁷ ŠTORM, Břetislav. Přehled architektury Hradeckého kraje. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 21-22.

³⁸ ŠTORM, Břetislav. Přehled architektury Hradeckého kraje. In *Umělecké bohatství státních zámků* In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 23.

První plán výstavby zámecké rezidence na Jičínském náměstí vypracoval Andrea Spezza a stavba začala v roce 1625. Do plánu byl zahrnut a upraven původní zámek Smiřických, jehož prvky jako arkádové nádvoří, vnější motiv nárožního arkýře a systém průčelí s podloubím a štíty byly využity na novostavbě. Později stavba pokračovala dle projektu Pieroniho se změnou původního plánu zvýšením o druhé patro. V roce 1633 stavbu dokončil Nicolo Sebergondi, jehož největším přínosem je velký sál v průčelním traktu, nové články arkád v západním nádvoří a rozšíření celého urbanistického celku až k řece Cidlině za městské hradby pomocí teras. Ty zahrnovaly zahrady, dvory, míčovny, jízdárny, konírny, hospodářské budovy a bastiony. Půdorys samotného zámku se skládá z předního obdélníku se dvěma nádvořími a zadního obdélního dvora, uzavřeného po celé šíři konírnami. Vnitřní i vnější charakter rezidence pozměnily klasicistní úpravy z let 1769-74 a okolo roku 1808.

In KROPÁČEK, Jiří. *Severní Čechy: krajina, historie, umělecké památky*. Praha: Panorama, 1981. s. 151-152.

³⁹ Vlček, Pavel. *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. 2. vyd. Praha: Libri, 2001. s. 73-74. ISBN 80-7277-028-4.

v Jičíně raně barokní architektura rozvíjí již stříději než za doby působení Albrechta z Valdštejna.⁴⁰

Velkostatkářská šlechta byla i po třicetileté válce nadále hlavní třídí silou a zůstala tedy rozhodující i v projevech tvorby raného baroka. Příslušníci staré rodové šlechty byli sice odstraněni pobělohorskou persekucí, ale na jejich místo přišla nová šlechta cizího původu, která získala konfiskovanou půdu darem, nebo ji levně koupila. Například Náchod získal Piccolomini, Nové Město nad Metují Walter Leslie, Opočno Colloredo. Dochází k přestavbám v barokním cítění v reakci na nastupující protireformaci. Zámek Opočno se podařilo i přes svou výraznou renesanční výstavbu a situační kompozici okolo roku 1700 upravit pravděpodobně za účasti Giovanniho Battisti Alliprandiho. Fasáda byla trojbarevně natřena, na nádvoří byly postaveny pilastrové přístavby a na úkor toho byly odstraněny renesanční štíty. Upraveny byly rovněž vnitřní prostory, kde vznikly barokní fabionové stropy se štukem. O něco skromnější sídlo Nové Město nad Metují bylo přestavěno v letech 1650 až 1660. Bylo provedeno nové pojetí hlavního průčelí a dvě křídla stavby zmohutněla arkádami v nádvoří. Barokní tvarosloví je viditelné i ve vnitřní výzdobě novoměstského zámku.⁴¹

Pod novým estetickým vlivem došlo rovněž k přestavbě zámku v Náchodě za rodu Piccolominů. Z důvodu nebezpečí švédských útoků byl zámek v letech 1650-1660 severně rozšířen a byla upravena fortifikace dalšími branami a předsunutím mohutného dělostřeleckého turrionu. Fasáda zámku získala v této době současnou podobu velkoformátových psaníček.⁴² V letech 1666 – 1668 nechal postavit Humprecht Jan Černín z Chudenic na pahorku u Sobotky zámeček nezvyklého oválného tvaru zvaný Humprecht. Samotná stavba tohoto letního a loveckého sídla byla provedena dle návrhu významného

⁴⁰ ŠTORM, Břetislav. Přehled architektury Hradeckého kraje. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 23.

⁴¹ CHARVÁTOVÁ, Ema. Umělecké bohatství státních zámků. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 38-39.

Na barokní úpravě zámku pracoval např. architekt Carlo Lurago, malíř Fabián Hárovník, štukatér Domenik Rossi a Giovanni Battista Bianchi, který provedl vynikající štukatérskou výzdobu na klenbě kaple v letech 1655-1660.

In MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 159. ISBN 80-7038-038-1.

⁴² CHARVÁTOVÁ, Ema. Umělecké bohatství státních zámků. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 38-39.

Přestavbu fortifikace provedl Giov. Pieroni a chebský komandant de la Cron. Interiéry měly v této době malované trámové stropy a iluzivní nástěnné malby. Některé stěny porývaly tapisérie, z nichž se několik dochovalo dodnes.

In MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 152-153. ISBN 80-7038-038-1.

pražského architekta Carla Luraga.⁴³ Jeho hlavní sál je neobvykle osvětlen okny vyššího zúženého patra s ochozem, který sloužil k pozorování zvěře.⁴⁴ V Rychnově nad Kněžnou, kde sídlil od roku 1640 hrabě Fr. Kolovrat, byl v letech 1676-1690 postaven nový pravidelně čtyřboký zámek se třemi dvory. Jeho další významná stavební perioda proběhla v roce 1722 v duchu vrcholného baroka za pravděpodobné účasti Jana Blažeje Santiniho.⁴⁵ Jako další zástupce barokních zámků v kraji lze zmínit zámky ve Smiřicích, Chvalkovicích, v Hoříněvsi, ve Stárkově, v Teplicích nad Metují, v Kopidlně, v empíru přestavěný zámek v Milíčevsi u Jičina, kartuziánský zámek v Sobčicích u Hořic, později přestavovaný zámek v Žamberku a zámek v Letohradě s bohatou štukovou výzdobou. Kulturně historický význam má rovněž zámeček Skály (Bischofstejn) na Broumovsku z druhé poloviny 17. století, který sloužil jako jednoduché letní sídlo.⁴⁶

Od sklonku 17. století do roku 1730 vystavěl František Antonín Špork v duchu vrcholného baroka na březích Labe v Kuksu rozsáhlý komplex lázní.⁴⁷ Jednalo se o unikátní kulturní fenomén celoevropského měřítka. Komplex obsahoval kapli nad pramenem, hostinec, budovy lázní, divadlo, domy pro hosty a služebnictvo, zámek⁴⁸, kaskádové schodiště, tzv.

⁴³ CHARVÁTOVÁ, Ema. Umělecké bohatství státních zámků. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 38-39.

Okolo roku 1670 byl zámeček obehnán zdí a po požáru byl v letech 1679-1680 zvýšen o jedno podlaží.

In KROPÁČEK, Jiří. *Severní Čechy: krajina, historie, umělecké památky*. Praha: Panorama, 1981. s. 123.

⁴⁴ Vlček, Pavel. *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. 2. vyd. Praha: Libri, 2001. s. 82. ISBN 80-7277-028-4.

⁴⁵ CHARVÁTOVÁ, Ema. Umělecké bohatství státních zámků. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 38-39.

Horizontálně komponovaná architektura je pozoruhodná tzv. kulisovitým uspořádáním areálu (zámecký kostel je v druhém, zadním plánu, za budovou zámku). Pravděpodobně Santini později srovnal průčelí pozdně gotického kostela Nejsvětější Trojice na osu zámku, kterému přistavil dvě honosné věže po bocích průčelí. Tato úprava, kdy bylo ke starému průčelí kostela přistaveno z pohledových důvodů nové průčelí posunuté ze střední osy a pootočené, je v dějinách architektury ojedinělé. Dále byla postavena jízďárna a založena francouzská zahrada.

In MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 198-199. ISBN 80-7038-038-1.

⁴⁶ ŠTORM, Břetislav. Přehled architektury Hradeckého kraje. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 23-25.

Nedaleko zámečku stál původně hrad Katzenstein ze 14. století, ze kterého se dochovaly pouze zbytky zdiva. Zámeček byl postaven buď královéhradeckým biskupem Ferdinandem Sobkem z Bilenberka po roce 1662 nebo až v roce 1678 biskupem Janem Františkem z Talmberka. Obdélná stavba se zvýšeným přízemím je krytá mansardovou šindelovou střechou. Venkovní schodiště je neobvykle řešeno pomocí arkád a toskánských sloupů. K zámečku patří protější klasicistní budova (tzv. úřednická), která uzavírá pomyslné nádvoří.

In MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 169-170. ISBN 80-7038-038-1.

⁴⁷ ŠTORM, Břetislav. Přehled architektury Hradeckého kraje. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 23-25.

⁴⁸ CHARVÁTOVÁ, Ema. Umělecké bohatství státních zámků. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 40.

Zámek byl postaven až roku 1720 bezprostředně pod kaplí místo původního dřevěného lázeňského domu. Ležel na hlavní ose celého areálu a měl boční kryté loubí. Z levého břehu se dochovaly některé lázeňské budovy a ústřední schodiště s kaskádou, ale zámek byl na počátku 20. století zbořen. Zanikla i kaple a divadlo. Na pravé

dům filozofů s knihovnou a správní budovu. Na protilehlém návrší byl postaven hospital s kostelem a hrobkou Šporků. Do dnešních dnů se z areálu dochovala pouze jeho část.⁴⁹

Další stavbu celoevropského významu nechal postavit Hrabě František Kinský v letech 1721-1723 v Chlumci nad Cidlinou. Nový zámek trojkřídle dispozice nazývaný Karlova Koruna projektoval Jan Blažej Santini a výkonným architektem byl František Max. Kaňka. Význam stavby spočívá v důslednosti řešení radikálního baroka principem průniku těles.⁵⁰ Kompozice stavby je natolik důmyslná, že se při pozorování z vnějšku s každým krokem mění.

Začátkem 18. století byl v santiniovské kompozici přestavěn zámek v Lázních Bělhrad. Původní renesanční budova určila půdorys nové přestavby, a proto zámek nevyniká jako Karlova Koruna, přesto zaujme složitou výškovou organizací.⁵¹ Stavba byla později klasicistně upravena.

Kvalitní úroveň barokní architektury na venkově dokládá zámeček v Přestavlkách u Kostelce nad Orlicí, zámek v Jičíněvsi u Jičina⁵², v Nedělišťích u Hradce Králové a zámek Skalka u Dobrušky. Na jeho místě dříve stávala tvrz, později renesanční a následně barokní zámek. Dnešní jednopatrová podélná stavba s mělkými rizality na delších stranách projektovaná Giovannim Battistou Alliprandim a realizovaná Jiřím Rysem pochází z let 1736-

straně břehu zanikl dům filozofů. Z areálu se nejlépe dochoval hospital pro přestárlé poddané a vysloužilce z tureckých válek, o které pečoval řád milosrdných bratří.

In MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 112-113. ISBN 80-7038-038-1.

⁴⁹ CHARVÁTOVÁ, Ema. Umělecké bohatství státních zámků. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 40.

⁵⁰ Půdorys má válcový s trojpodlažním středem, do kterého po obvodu částečně pronikají dvoupodlažní krychlovitá křídla. Střední část v každém podlaží tvoří vždy jeden velký prostor a křídla jsou rozdělena křížem na čtvercové místnosti s točitým schodištěm v jejich průniku. Prostor tedy nevyžadoval žádné komunikační chodby a v křídlech je možné se pohybovat pouze přes střední části (přízemním vestibulem a hlavním sálem). Hospodářská část i zámecká kaple postavena severně od zámku bez přímého komunikačního spojení se zámkem. In MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 67-69. ISBN 80-7038-038-1.

⁵¹ Stavba zámku je často připisována tvorbě Giovanniho Santiniho vzhledem ke konkáv-konvexnímu členění střední části průčelí. Architektem je ale pravděpodobně Santini-Aichl.

Vlček, Pavel. *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. 2. vyd. Praha: Libri, 2001. s. 102-103. ISBN 80-7277-028-4.

⁵² ŠTORM, Břetislav. Přehled architektury Hradeckého kraje. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 27.

Pro Františka Josefa Šlika zámek postavil v letech 1713-1717 Filip Spannbrucker podle projektu Jeana B. Matheye. Třípatrová budova na pravouhlém půdorysu je členěna pilastry a zakončena štíty. K budově jsou připojena dvě nízká boční křídla, která ohraničují čestný dvůr. Stavba příliš nezapadá svým zevnějškem do doby vrcholného baroku, ve které vznikla. Důvodem je pravděpodobně prodlení od vzniku návrhu k realizaci. In KROPÁČEK, Jiří. *Severní Čechy: krajina, historie, umělecké památky*. Praha: Panorama, 1981. s. 163.

1739. Zajímavé je zde spojení kaple se zámek výškově stejným tzv. krčkem.⁵³ Významným dokladem feudálních letních sídel je empírový zámek v Ratibořicích vybudovaný roku 1708 Vavřincem Piccolominim, který modernizoval Petr Korutanský a jeho dcera vévodkyně Zaháňská v prvních dvou desetiletích 19. století.⁵⁴

Po zmiňované Karlově Koruně už nevznikla v architektuře Hradecka tak významná stavba vrcholného baroka. Nenalezneme zde centrální nebo osové dispozice se symetrickou soustavou barokních parků. Důvodem mohl být zesilující rozklad feudálních vztahů, neboť významná místa tohoto procesu se nacházela i na Hradecku, v Náchodsku a Chlumecku. Dění v době reforem Marie Terezie a poddanských revolučních akcí nebylo vhodné ke stavbě mohutných barokních rezidencí ani pozdějších drobných rokokových zámečků, které jinde v Čechách vznikaly jako pohodlná letní sídla. V pokračujícím 18. století má zámecká architektura Hradeckého kraje stále dramatický ráz přetrvávající z doby absolutismu. Až na konci století přichází pozdní rokoko a klasicismus. Se společenskými proměnami na západě dochází k odklonu od dosavadních uměleckých forem. V Náchodě rodina Petra Kuronského změnila interiér zámku zařízením v duchu pozdního rokoka i klidnými liniemi klasicismu.⁵⁵ Vzhledem k vojenské nedůležitosti se z velkého turrionu stalo divadlo.

S koncem poddanství v 18. století přichází nová aktivita šlechty ve formě průmyslové výroby. U velkostatků začaly vznikat první manufaktury a šlechta byla tedy po roce 1800 stále dost hospodářsky silná, aby mohla stavět zámky v novém slohu - empiru. Do této doby lze zařadit zmiňovanou přestavbu zámku v Ratibořicích, která byla provedena po roce 1800.

⁵³ ŠTORM, Břetislav. Přehled architektury Hradeckého kraje. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 27.

Starší architektonické fáze zámku nelze přesně určit. Čitelné jsou pouze čitelné z nepravidelností, jako nestejný počet okenních os na protějších fasádách. Nově byla postavena a připojena kaple zmíněným způsobem, což je u nás zcela neobvyklé řešení. Architektonické tvarosloví zámku je prosté, hladkou fasádu člení pouze barevnost. Náročněji jsou řešeny interiéry v trojtraktové dispozice s trojramenným schodištěm. Pokoje byly zdobeny nástěnnými malbami.

In MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 202. ISBN 80-7038-038-1.

⁵⁴ ŠTORM, Břetislav. Přehled architektury Hradeckého kraje. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 27.

Dispozice zámku je obdélným kvádrem s převýšenou střední částí tvořící střešní pavilon. Místnosti jsou řazeny kolem obvodu budovy, ve středu leží komory a nutná schodiště. Stropy byly původně dřevěné trámové, jednoduše malované, později zakryté podhledy.

In MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 171-172. ISBN 80-7038-038-1.

⁵⁵ CHARVÁTOVÁ, Ema. Umělecké bohatství státních zámků. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 40-42.

Ještě za rodiny Piccolominů byly okolo roku 1730 zakryty trámové stropy vložení podhledů se štukovou ornamentikou a zabíleny nástěnné malby.

In MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 153. ISBN 80-7038-038-1.

Kateřina Zaháňská proměnila nepatrný zámeček v letní empírové sídlo. Přestavba trvala do roku 1813 a týkala se průčelí i interiérů. Nové okolní prostředí vytvořily zejména doplňky sídla, tedy skleník, zahrada zámku, panský dům a empírový pavilon v přírodním parku.⁵⁶

Další významná stavební památka Hradeckého kraje tohoto období má již jiný stavební záměr. Tzv. Nový zámek v Kostelci nad Orlicí nechal postavit hrabě Josef Kinský v letech 1830-1835 a představuje vztah rodiny k domácí tvorbě. Tvarosloví dvoupatrové obdélné budovy a plasticky výrazné průčelí je postaveno dle plánů vídeňského architekta Jindřicha Kocha. Vnitřní vybavení navržené a zhotovené zároveň se stavbou je dokladem prosazení české výtvarné představy a materiálu.⁵⁷ Klasicistní zámky od architekta Kocha z let 1822-1825 jsou vidět rovněž v Borohrádku, Kvasinách a v Černíkovcích u Rychnova nad Kněžnou a prosluly zejména svými přírodně krajinářskými parky. Zmínit lze také klasicistní úpravy starších zámků v Dolním Adršpachu a v Miletíně.⁵⁸

V polovině 19. století přichází do Královéhradeckého kraje romantismus. Nejvýraznější romantickou stavbou je zde zámek Hrádek u Nechanic vybudovaný podle návrhů architekta Lamba ve stylu anglické gotiky.⁵⁹ Dalším příkladem je zámek ve Skřivanech od architekta Niklase z 50. let, zámek v Hlušicích (1852) a zámeček v Lískovicích (1884). Romantická přestavba zámku v Častolovicích z let 1858-1874 s bohatou úpravou vnějšího pláště ve stylu anglické gotiky se nedochovala kvůli puristické novorenesanční úpravě.⁶⁰ Ze stejného důvodu se nedochovala ani úprava interiérů zámku Opočno.

V druhé polovině 19. století vystupuje místo šlechty do popředí průmyslová buržoazie. Mimo jiné kraje se i na Hradecku významně rozvíjela mechanizace textilního průmyslu a

⁵⁶ Zámeček byl v pokračujícím 19. století několikrát přestavován a ztratil zařízení z doby vévodkyně Zaháňské. V roce 1950 zde ale vznikla rekonstrukce bytu paní kněžny a v přízemí expozice „Babičky“ B. Němcové.

⁵⁷ CHARVÁTOVÁ, Ema. Umělecké bohatství státních zámků. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 40-42.

Více informací dále v textu.

⁵⁸ ŠTORM, Břetislav. Přehled architektury Hradeckého kraje. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 30.

⁵⁹ Více informací dále v textu.

⁶⁰ ŠTORM, Břetislav. Přehled architektury Hradeckého kraje. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 30-32.

Těmito dvěma krátce po sobě provedenými přestavbami byl z větší části ztracen vzhled renesančního exteriéru. Poslední úpravu provedl architekt Humbert Walcher z Montheimu, při které bylo stavbou dvoupatrové budovy na místě hospodářského traktu narušena původní podřízenost. K interiéru bylo přistupováno poměrně šetrně, pouze arkády v patře byly zaskleny. Počátkem 19. století byl k zadnímu obytnému křídlu přistavěn velký skleník a venkovní schodiště k hlavnímu sálu.

In MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 191-192. ISBN 80-7038-038-1.

ŠTORM, Břetislav. Přehled architektury Hradeckého kraje. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 30-32.

tento nový způsob výroby se projevil i na kulturním a uměleckém podnikání. Z novodobé zámecké kultury je posledním velkým uměleckým přínosem obnova renesančního zámku v novém Městě nad Metují. Rodina Bartoňů byla povýšena do šlechtického stavu (s přídomkem z Dobenína) a ujala se zchátralého zámku. Obnovu provedli v letech 1909-1914 Josef a Cyril Bartoňové za pomoci architekta Dušana Jurkoviče, Pavla Janáka a soudobých českých umělců (Františka Kysely, Heleny Johnové, Marie Teinitzerové a dalších). Snahou bylo dosažení úrovně moderního bydlení navazujícího na životní styl šlechty. Architektura interiérů i zahrady nese secesní prvky.⁶¹

⁶¹ CHARVÁTOVÁ, Ema. Umělecké bohatství státních zámků. In *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. s. 42-45.

Zámek byl rovněž vybaven moderními technickými vymoženostmi, jako je vodovod, ústřední topení, elektřina apod. V zámku se nachází sbírka moderního českého malířství a sochařství ve stylu secese, art deco, kubismu a funkcionalismu, která kontrastuje s historickým mobiliářem ze 17. – 19. století.

In MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 160. ISBN 80-7038-038-1.

2. Památková péče na hradech a zámcích v letech 1945 - 2014

2.1 Období 1945-1951

2.1.1 Situace po válce

Organizace památkové péče se vrátila po válce k původnímu stavu jako za první republiky. Ústředním orgánem pro ochranu památek bylo v dalších letech Ministerstvo školství a osvěty, ovšem s měnícími se názvy⁶² a památkovými orgány byly státní památkové úřady.⁶³

V první fázi po válce byly nejvíce ohroženy památky německých majitelů, které byly opuštěné, a proto často devastované. Pro Němce, kteří zůstali, byl vydán 19. května 1945 Dekret prezidenta republiky č. 5/1945 Sb. o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů. Tím majetek osob německé a maďarské národnosti zahrnující i památkové objekty přešel pod národní správu.⁶⁴

⁶² UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947-1951*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 2004. s. 19. *Fontes historiae artium*; 11. ISBN 80-903230-8-1.

Od roku 1945 byly ústředním orgánem památkové péče ministerstva pod těmito názvy: 1945-1948 ministerstvo školství a osvěty, 1948-1953 ministerstvo školství, věd a umění, 1953 ministerstvo školství a osvěty, 1953-1956 ministerstvo kultury, 1956-1967 ministerstvo školství a kultury, 1967-1969 ministerstvo kultury a informací, od 1969 dodnes ministerstvo kultury.

In HOBZEK, Josef. *Vývoj památkové péče v českých zemích: stručný nástin*. Praha: St. ústav památkové péče a ochrany přírody, 1987. s. 20.

⁶³ Ihned po osvobození roku 1945 se Státní památkový úřad v Praze rozdělil na dva samostatné úřady: Státní památkový úřad v Praze pro Čechy a Státní památkový úřad v Brně pro zemi Moravskoslezskou. Tyto úřady byly ve věcech památkové péče orgány veřejné správy a jejich nadřízeným úřadem bylo Ministerstvo školství a osvěty.

HOBZEK, Josef. Vývoj organizace státní památkové péče v českých zemích. In ROKYTA, Hugo, ed. *Památková péče 1945-1970: Sborník statí o úkolech a výsledcích st. památkové péče v letech 1945-1970 v oblasti dnešní České socialist. republiky a příspěvky zahr. představitelů památkové péče*. Praha: St. ústav památkové péče a ochrany přírody, 1973. s. 49.

⁶⁴ Ustanovování národních správců bylo rozděleno podle velikosti majetku mezi místní, okresní a zemské národní výbory. Jmenování se ovšem často protahovalo a to zejména v pohraničí, kvůli složité poválečné situaci. Rada památkových objektů zůstala bez zajištění a ke konci léta 1945 byly už naprosto vyrabovány.

Vzhledem k ohrožení památek vyrabováním, byl pro koordinaci zajišťování těchto památek zřízen Zemským národním výborem v Praze a Českou národní radou 11. 5. 1945 Sekretariát pro evidenci a záchranu památek písemných, historických, uměleckých a přírodních. Sekretariát příslušel ke kulturní komisi Zemského národního výboru a evidoval všechny památky od muzejních exponátů, přes knihy až po zámecké objekty. Jeho činnost končí ovšem už v červnu 1945, protože kulturní komise Zemského národního výboru došla k závěru, že evidence v pohraničí je podchycena a nemá hmotných prostředků na provádění praktických kroků. Kulturní komise nadále měla pouze evidovat došlé zprávy o ohrožených památkách a předávat je příslušným státním institucím, mezi které patřila Národní a univerzitní knihovna, Národní muzeum, Národní galerie a Státní památkový úřad.

Se Sekretariátem pro evidenci a záchranu památek spolupracovala od počátku května 1945 také další tzv. zajišťovací komise, zřízená při České národní radě a již v polovině července 1945 převzal od Státního památkového úřadu pravomoc v oblasti koordinace zajišťování uměleckých památek v plném rozsahu

Po zklidnění první fáze zestátnění a rychlého zajišťování památek přišla druhá fáze vydáním tzv. konfiskačních dekretů. Dekretem č. 12/1945 Sb. ze dne 21. 7. 1945 došlo ke zkonfiskování veškerého zemědělského majetku Němců, Maďarů a zrádců českého a slovenského národa, ovšem i s budovami, zařízením, závody a příslušenstvím, které k němu patřily. Takto československý stát získal do svého vlastnictví 496 hradů a zámků (včetně zámku Hrádek u Nechanic), které souvisely s lesní či zemědělskou půdou. Až do odevzdání tohoto majetku novým přidělcům byl správou pověřen Národní pozemkový fond (dále jen NPF), který byl tímto dekretem zřízen.⁶⁵ Památkově cenné objekty byly spravovány památkovým referátem, který pod NPF spadal.⁶⁶ Tento referát vydával směrnice pro národní správce státních hradů a zámků, jejichž hlavním úkolem bylo v první řadě pořídit soupis inventáře a přemístit cenné předměty do jedné místnosti, která byla zamčena a zapečetěna.

O konečném přidělení památkově cenných objektů ve správě NPF rozhodovalo ministerstvo zemědělství na základě žádostí institucí a spolků. Výběr vhodného žadatele posuzovala tzv. Památková komise zřízená při NPF.⁶⁷ U zámků, které měly být neodkladně přiděleny novému majiteli, prováděli členové komise výběr nejcennějšího mobiliáře - tzv. eliminaci. Ta se později stala jednou z hlavních činností Národní kulturní komise.

2.1.2 Období Národní Kulturní komise

Již od července 1945 se jednalo na Ministerstvu školství a osvěty o zřízení zvláštního fondu pro správu movitého i nemovitého státního kulturního majetku, tedy i hradů a zámku s jejich mobiliárními fondy.⁶⁸ Zákonem č. 137/1946 Sb. byl vytvořen pojem státního

Ministerstvo školství a osvěty. Opatření Ministerstva školství a osvěty týkající se zabezpečení památek ovšem nebyla pravděpodobně dostačující, jelikož Státní památkový úřad se svými pověřenci pokračoval ve své činnosti ještě v roce 1946.

UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947-1951*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 2004. s. 20-22. *Fontes historiae artium*; 11. ISBN 80-903230-8-1.

⁶⁵ Přímá správa jednotlivých objektů příslušela do té doby národním správcům. Ty jmenoval Zemský národní výbor (v Praze či Brně), svou pracovní náplní však odpovídali NPF

⁶⁶ V jeho čele stál po celou dobu Jaromír Soukup, později člen Národní kulturní komise.

UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947-1951*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 2004. s. 23. *Fontes historiae artium*; 11. ISBN 80-903230-8-1.

⁶⁷ Svou práci začala tato komise v srpnu 1945 a byla složena ze zástupců Ministerstva zemědělství, Ministerstva školství a osvěty, Státního archivu zemědělského, NPF, Státních lesů a statků a Státního plánovacího úřadu. Hlavním členem byl Zdeněk Wirth z pozice zástupce Ministerstva školství a osvěty. Při výběru uchazeče se přihlíželo ke vhodnosti využití a následně komise s památkovým referátem NPF měla dohlížet na řádnou správu objektu.

⁶⁸ Dekret na zřízení Národního kulturního fondu, jak zněla první verze názvu této instituce, připravoval Zdeněk Wirth.

kulturního majetku a byly zřízeny Národní kulturní komise pro jeho správu (dále jen NKK). Jedna z nich sídlila v Praze při Ministerstvu školství a osvěty pro Čechy, druhá v Bratislavě při Pověřenectvu školství a osvěty pro Slovensko. Svou činnost zahájily 1. února 1947 a začaly přejímat do své správy naše nejvýznamnější hrady, zámky, tvrze, paláce a další památky.⁶⁹ Hlavním a základním úkolem NKK byla záchrana těchto památek, odborná péče o ně a zajištění jejich kulturního využití.⁷⁰

Úkoly schválené na schůzích a přípravy podkladů pro další schůze prováděla administrativní kancelář NKK podléhající Ministerstvu školství a osvěty. Do její působnosti patřila hlavně agenda spojená s převzetím hradů, zámků a jednotlivých movitých památek. Tato kancelář zajišťovala i předávání státního kulturního majetku odborným institucím.⁷¹ Skupina odborníků kanceláře nazývaná historicko-výtvarná zejména třídila a oceňovala státní kulturní majetek, řídila svoz vytříděných předmětů do tzv. sběrů a jeho případné přidělení odborným institucím.⁷² Dalším úkolem byla tzv. provizorní a později i konečná instalace vybraných zámeckých a hradních objektů.⁷³

UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947-1951*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 2004. s. 29. *Fontes historiae artium*; 11. ISBN 80-903230-8-1.

⁶⁹ HOBZEK, Josef. Vývoj organizace státní památkové péče v českých zemích. In ROKYTA, Hugo, ed. *Památková péče 1945-1970: Sborník statí o úkolech a výsledcích st. památkové péče v letech 1945-1970 v oblasti dnešní České socialist. republiky a příspěvky zahr. představitelů památkové péče*. Praha: St. ústav památkové péče a ochrany přírody, 1973. s. 48.

Do té doby musel být resorty a zainteresovanými úřady schválen jednacím řád a statut Národní kulturní komise a Ministerstvo školství a osvěty požádalo o souhlas s jejich vyhlášením.

In UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947-1951*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 2004. s. 30. *Fontes historiae artium*; 11. ISBN 80-903230-8-1.

⁷⁰ NKK měla být financována z rozpočtu Ministerstva školství a osvěty, ovšem finanční zabezpečení správy stavebních objektů zadal zákon Ministerstvu dopravy a po jeho zrušení přešla tato pravomoc na Ministerstvo techniky. Předsedou NKK byl jmenován Zdeněk Wirth a místopředsedou architekt Břetislav Štorm.

HOBZEK, Josef. Vývoj organizace státní památkové péče v českých zemích. In ROKYTA, Hugo, ed. *Památková péče 1945-1970: Sborník statí o úkolech a výsledcích st. památkové péče v letech 1945-1970 v oblasti dnešní České socialist. republiky a příspěvky zahr. představitelů památkové péče*. Praha: St. ústav památkové péče a ochrany přírody, 1973. s. 48.

⁷¹ Kancelář měla největší problém s nedostatkem odborných sil, což se časově velmi projevovalo při třídění mobiliáře hradů a zámků spravovaných Národním pozemkovým fondem a při instalacích zámků. Od začátku působení kanceláře zde pracovaly kromě Z. Wirtha pouze dvě odborné pracovnice – Ema Charvátová a Taťána Kubátová. Až později přibyl další odborní pracovníci, mezi nimi byla například Růžena Soukupová a Oldřich Blažíček. Přednostou administrativní kanceláře se stal Bohumil Patka, dosavadní úředník Ministerstva školství a osvěty, jehož vystřídal v říjnu 1948 Karel Chodl, vrchní odborný rada.

⁷² UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947-1951*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 2004. s. 32. *Fontes historiae artium*; 11. ISBN 80-903230-8-1.

Do tzv. sběrů byly svázeny mobiliární fondy z hradů a zámků, které sice měly kulturněhistorickou hodnotu, ale nebylo plánováno jejich zpřístupnění. Sběrny naopak měly být zpřístupněny, a proto v nich byly deponovány svozy předmětů pro jejich instalaci. Největší sběrnou se stal zámek Sychrov a Hrubý Rohozec.

In KUBŮ, Naděžda. *Hrady a zámky po druhé světové válce*. In *Zprávy památkové péče* 68, 2008, č. 5, s. 383

⁷³ UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947-1951*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 2004. s. 32. *Fontes historiae artium*; 11. ISBN 80-903230-8-1.

Druhá kancelář NKK, tzv. technická kancelář, byla řídicím orgánem pro udržování spravovaných stavebních objektů a do roku 1949 i výkonným orgánem této správy.⁷⁴ V roce 1949 došlo k spojení technické a administrativní kanceláře v pouze jednu kancelář, která se stala výkonným orgánem NKK.⁷⁵ Samotnou správou některých zámeckých a hradních objektů byli pověřeni správci, kasteláni nebo klíčníci.⁷⁶

2.1.2.1 Výběr mobiliáře s kulturní hodnotou

Jedním z hlavních úkolů NKK bylo vybrat ze zestátněných hradů a zámků nejcennější movité památky.⁷⁷ Před tím muselo dojít k dohodě o vzájemné spolupráci mezi NKK a NPF, která vstoupila v platnost v dubnu 1947.⁷⁸ K přebírání movitých památek byly udány dva postupy. První se týkal mobiliáře, který měl zůstat ve správě NPF a následně měl být předán jiným uživatelům a druhý se věnoval mobiliáři, který přebírala NKK do vlastní správy.⁷⁹ Všem předmětům musely být nejdříve přiděleny inventární čísla a byly sepsány do seznamu podle místností. Provedení tohoto tzv. základního soupisu mobilního inventáře měly na starost zvláštní inventarizační komise NPF.⁸⁰ Soupisy měly být východiskem pro tzv. třídící komisi⁸¹, ovšem ve většině případů postrádaly nutnou kvalitu, protože uvedená charakteristika předmětů byla někdy chybná.

Mobiliář z objektů, které zůstaly ve správě NPF, byl na místě vytríděn třídící komisí a památkově cenné předměty byly převzaty do správy NKK a následně použity k instalacím

⁷⁴ S novým zákonem o krajských národních výborech vydaným v roce 1949 se staly výkonným orgánem NKK v této oblasti technické referáty krajských národních výborů a technická oddělení okresních národních výborů. Jak už bylo zmíněno, finanční prostředky technická kancelář čerpala z rezortu Ministerstva techniky, do kterého patřila. Přednosta kanceláře a dlouhou dobu jediným stálým zaměstnancem byl Břetislav Štorm.

⁷⁵ Mezi kancelářemi, správami jednotlivých objektů a orgány lidové správy (krajskými, okresními a místními národními výbory) působili jako zprostředkovatelé oblastní inspektoři, jejichž úkolem bylo dohlížet na objekty v daném regionu. Další z funkcí NKK měl stálý pověřenec, který vyhledával a zajišťoval zkonfiskované movité věci s kulturní hodnotou. V této funkci působil po dobu činnosti NKK J. Scheybal. Z důvodu velkého rozsahu úkolů NKK byli ovšem jmenováni i tzv. dočasní pověřenci, většinou zaměstnanci různých regionálních odborných ústavů, tedy muzeí a galerií. Jejich úkolem bylo taktéž vyhledávat kulturně hodnotný zestátněný majetek, zejména prohlídkou skladišť Fondu národní obnovy.

⁷⁶ UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947-1951*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 2004. s. 33. *Fontes historiae artium*; 11. ISBN 80-903230-8-1.

⁷⁷ Jednalo se o objekty konfiskované dekretem č. 12/1945 Sb. a spravované Národním pozemkovým fondem.

⁷⁸ V této dohodě byla věnována pozornost zejména postupu převzetí movitých i nemovitých památek do správy NKK. Před vznikem NKK spolupracoval NPF při zajišťování památkově cenných předmětů s Památkovou komisí při Ministerstvu zemědělství.

⁷⁹ Tamtéž s. 34.

⁸⁰ Soupis měl obsahovat pořadové číslo, které bylo na štítku k předmětu připevněno, dále označení předmětu, případně slohovou charakteristiku, přibližné datování, signaturu či nápis.

⁸¹ Třídící komise byla složena ze zástupce NPF a zástupce NKK.

zámků nebo předány státním muzeím, galeriím, knihovnám, archivům i jiným organizacím.⁸² Mobiliiář určený k instalacím zámků byl postupně rozvezen do zmiňovaných sbírek NKK.⁸³ Většinou byly na objektech ponechány velké knihovny a zařízení kaplí. V některých případech mohly kaple nadále sloužit církevním účelům.

Zástupci NPF vybrali z tzv. užitkového mobiliáře, tedy nábytek a ostatní předměty k zařízení státních reprezentačních prostor.⁸⁴ Ostatní předměty se rozprodávaly za odhadní ceny, přičemž v první řadě byly nabízeny instituci, která dostala právo převzít objekt, tedy tzv. přidělcí objektu a následně byly nabídnuty národnímu podniku Obchodní domy.⁸⁵ Zbylý mobiliář byl rozprodáván národním správcem přímo na místě soukromým zájemcům.

V objektech předávaných do správy NKK byl rovněž nejdříve zástupci NPF vypracován soupis veškerého inventáře, což se týkalo i Hrádku u Nechanic. Následně ovšem NKK převzala všechny mobiliář a užitkové předměty měly být vytříděny a odevzdány NPF až v době zahájení příprav instalace objektu nebo při přesunutí některých částí mobiliáře na jiné místo. Nejvyšší umělecká díla a předměty zvláštního charakteru byly vybrány třídící komisí pro odborná muzea a galerie. Některé předměty byly připraveny přímo pro přemístění do objektu, kde již byly naplánovány tematicky zaměřené expozice. Často byl také určitý mobiliář vybrán přímo na základě žádosti některého muzea či galerie, které chtěly doplnit své sbírky.⁸⁶ Celkem byl mobiliář vytříděn přibližně na 415 objektech.⁸⁷

Na základě dalších vyvlastňovacích zákonů vydaných v červenci 1947, tedy o revizi první pozemkové reformy č. 142/1947 Sb. a zákona č. 143/1947 Sb. týkající se majetku

⁸² O propůjčení předmětů, zejména obrazů a nábytku, žádaly i různé úřady a organizace. Postupem doby bylo ale těchto žádostí příliš a NKK nemohla vyhovět všem. Dávala se tedy přednost úřadům „politicky nejdůležitějším“. Třídící komise rozdělila veškerý vybraný mobiliář do skupin podle budoucího určení a ke každé skupině sepsala eliminační seznam formy předávacího protokolu s inventárními čísly, popisem předmětů a odhadními cenami. UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947-1951*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 2004. s. 35. *Fontes historiae artium*; 11. ISBN 80-903230-8-1.

⁸³ Tamtéž s. 38.

⁸⁴ Konkrétně například Pražského hradu, zámku v Lánech, zahraničního velvyslanectví v Praze, československých zastupitelství v zahraničí apod.

⁸⁵ Předchozí názvy podniku byly Antikva a Bazar.

⁸⁶ Tyto předměty zůstaly státním kulturním majetkem a byly muzeím a galeriím propůjčeny na písemný revers. Tamtéž s. 36-37.

⁸⁷ Podle údajů NKK bylo celkem 496 hradních a zámeckých objektů konfiskovaných podle dekretu č. 12/1945. Zničeno nebo zcela vykradeno jich bylo 35 a bez objektů, které přebrala do správy NKK, zbývalo tedy vytřídít mobiliář ze 415 objektů. Pořadí třídění objektů bylo dáno podle naléhavosti potřeb nových nabyvatelů a určoval jej Národní pozemkový fond. V prvním roce mohl při NKK rozhodovat o výběru předmětů pouze předseda Z. Wirth a až na jaře 1948 byla tato pravomoc rozšířena i na historičku umění E. Charvátovou a T. Kubátovou. Od té doby mohly na eliminaci pracovat tři komise najednou. Tamtéž s. 35.

hlubocké větve rodu Schwarzenbergů, výrazně narostl počet zestátněných hradů a zámků.⁸⁸ NKK bylo v těchto případech rovněž přiděleno právo na převzetí vybraných objektů i na výběr mobiliáře ze zbývajících objektů přesto, že vnitřní vybavení nemovitostí těmito zákonem nepodléhalo a mělo zůstat ve vlastnictví původních majitelů.⁸⁹ Národní správce v těchto objektech měl urychleně vypracovat soupis veškerého mobiliáře a poté následovalo třídění s výběrem nejcennějších předmětů.⁹⁰ Správcem umělecky cenného inventáře se stala NKK a užitkových předmětů nový přidělcce objektu, i když v tu chvíli ještě nebylo jasné, do které skupiny budou konkrétní předměty zařazeny. Dále následovalo rozdělení předmětů podobně jako u objektů zestátněných po roce 1945. Původním majitelům mělo být ponecháno určité množství nábytku a bytového zařízení. Za pět let činnosti stihla NKK vytřídit mobiliář přibližně z 900 hradů a zámků.

2.1.2.2 Výběr a správa nejvýznamnějších hradů a zámku NKK

Již před zahájení činnosti NKK vybrala Památková komise při Ministerstvu zemědělství ze všech zestátněných hradů a zámků 48 umělecky a historicky nejhodnotnějších, tedy tzv. památek I. kategorie, které byly určeny výhradně kulturnímu využití. Tyto vybrané památky měla převzít do své správy NKK jako národní kulturní majetek. Hlavním autorem výběru těchto objektů byl pravděpodobně Zdeněk Wirth, který z nich chtěl sestavit určitou vývojovou řadu nejcennějších nemovitostí rozdělenou podle slohů.⁹¹ První skupina objektů byla schválena ministrem zemědělství k převzetí do správy NKK v květnu roku 1947. Oficiálně byly všechny objekty první skupiny NKK převzaty až koncem roku 1949.⁹²

⁸⁸ Některé další zámky byly zestátněny ještě zákonem č. 46/1948 Sb. o druhé pozemkové reformě vydaným 21. 3. 1948.

⁸⁹ Až v roce 1950 vydalo Ministerstvo zemědělství rozhodnutí, kterým se tento problém vyřešil. Oficiálními vlastníky mobiliáře zestátněných objektů sice zůstali původní majitelé, kteří ovšem ztratili právo s ním jakkoli disponovat a byly na něj zavedeny národní správy následně většinou svěřené příslušným okresním národním výborem novým přidělcům objektu.

UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947-1951*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 2004. s. 39. *Fontes historiae artium*; 11. ISBN 80-903230-8-1.

⁹⁰ Nejdříve ovšem NKK musela požádat příslušný okresní národní výbor o přidělení statutu národního správce kulturně hodnotného zařízení daného objektu a až poté získala právo na výběr nejcennějších předmětů.

⁹¹ Slohové rozdělení památek tvořily kategorie: středověké, renesanční, barokní, z období empíru a romantiky. Tamtéž s. 40.

⁹² Před převzetím objektu musel být roztržiděn mobiliář, jak již bylo zmíněno. Dále muselo proběhnout přímo na objektu komisionální řízení, při kterém byl zeměměřičským referentem Ministerstva techniky vymezen obvod objektu se vším, co s ním souvisí. Komisionálního řízení se účastnili pracovníci NKK, zástupci Ministerstva techniky, Ministerstva zemědělství a další subjekty jako Státní lesy a statky, okresní a místní národní výbory, místní rolnické komise a podobně. Administrativní kancelář NKK upravila personální poměry, uspořádala

Na počátku roku 1948 administrativní kancelář žádala ministra zemědělství o odevzdání do správy NKK další nejcennější objekty zestátněné zákonem o revizi pozemkové reformy č. 142/1947 Sb. Z celkového počtu přibližně 205 se tak stalo u 26 objektů (mezi nimi i zámek Doudleby a Kostelec nad Orlicí). V únoru 1948 se nová vláda rozhodla zvýšit počet objektů určených výhradně ke kulturnímu využití ze 48 na 100. Mimo 26 objektů převzatých do správy po revizi pozemkové reformy bylo NKK předáno mezi léty 1949-1950 dalších sedm objektů konfiskovaných podle dekretu č. 12/1945 Sb.⁹³ Další zámky, které přešly do správy NKK, pocházely ze zmiňované hlubocké větve rodu Schwarzenbergů konfiskované zákonem č. 143/1947 Sb. Koncem roku 1951 měla NKK ve své správě 95 hradů a zámků.

2.1.2.3 Využití objektů spravovaných NKK

Po převzetí objektů začala administrativní kancelář NKK usilovat o jejich urychlené zpřístupnění veřejnosti alespoň s tzv. zatímní instalací vzhledem k tlaku ze strany veřejnosti, která objekty považovala za nevyužité a vhodné například pro zřízení bytů či kanceláří. NKK provedla revizi zařízení objektů, stylové retuše, odstranila užitkové a nevhodné předměty, aby vznikla prohlídková trasa alespoň v několika sousedících místnostech.⁹⁴

Konečné instalace měly být připraveny až po skončení vyřídění movitých předmětů. Počáteční plán využití objektů vznikl začátkem roku 1948. První skupinu tvořily středověké stavby, které měly sloužit podrobným prohlídkám s udržováním současného stavu i se všemi změnami provedenými v průběhu času.⁹⁵ Do druhé skupiny měly patřit zámky s instalovanými muzei bytové kultury zaměřené na období od 16. do konce 19. století. K těmto instalacím měly sloužit dobře zachovalé objekty, včetně Hrádku u Nechanic i

finanční hospodaření a technická kancelář zjistila technický stav budov a sestavila plán nejnútnejších oprav. Následně mohly místní organizace a úřady žádat o pronájem částí převzatých budov nebo parku. Často bylo žádáno místními činiteli o propůjčení částí budov pro školy, internáty, úřady i pro byty soukromníků z důvodu bytové krize. Většina zámků nebo hradů ve správě NKK neměla i přes zákon č. 137/1946 Sb. a snahu NKK pouze kulturní využití.

Administrativní kancelář také do poloviny roku 1948 vydávala pro správce objektů speciální směrnice a až po polovině roku 1948 se začala vytvářet síť oblastních inspektorů, kteří se stali spojovacími články mezi kastelány a administrativní kanceláři, jak již bylo zmíněno. Oblastních inspektorů bydleli vždy na jednom ze čtyř až pěti spravovaných objektů v daném regionu. S přibýváním spravovaných objektů na počátku roku 1950 byly některé oblasti rozděleny na více územních obvodů.

UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947-1951*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 2004. s. 45 - 46. *Fontes historiae artium*; 11. ISBN 80-903230-8-1.

⁹³ Tamtéž s. 47.

⁹⁴ Tamtéž s. 48.

⁹⁵ Jednalo se o objekty: Zvíkov, Karlštejn, Bečov, Kost, Pernštejn, Švihov, Český Šternberk a Nové hradky v jižních Čechách.

Kostelce nad Orlicí, bez rozsáhlých pozdějších úprav, ve kterých by byly vybudovány slohově čisté rekonstrukce vnitřního zařízení.⁹⁶ Třetí skupinu tzv. speciálních muzeí se zvláštním tématem instalace tvořilo šest objektů.⁹⁷ Mimo tyto hlavní využití objektů byla navržena některá další doplňková využití, jako instalace sbírek místního muzea či galerie⁹⁸, propůjčení prostor potřebám státního archivu apod. V původním plánu byla také navržena skupina objektů, které měly být ponechány vzhledem k jejich významnosti beze změn ve stavu při převzetí NKK. Tato skupina byla v roce 1949 ovšem zřejmě přirazena ke skupině muzeí bytové kultury. V následující době se předběžný plán využití objektů již příliš nezměnil.⁹⁹

Po roce 1950 byly vybrány objekty se zachovalou větší sbírkou obrazů a s dostatečnými prostory pro instalaci galerie.¹⁰⁰ NKK sestavila po polovině roku 1950 již podrobný plán využití spravovaných objektů, ve kterém se detailně věnuje charakteristice instalací na jednotlivých hradech a zámcích. Hlavní instalace vnitřních prostor měly na většině objektů doplňovat muzejní expozice, související s daným objektem nebo regionem.¹⁰¹ Tyto instalační záměry se ovšem podařilo v průběhu doby zrealizovat jen minimálně.¹⁰²

Jelikož nebylo možné věnovat stejnou péči takovému množství objektů, měly být rozděleny do čtyř kategorií podle jejich historické a umělecké hodnoty. Poslední kategorii tvořilo 16 nejméně hodnotných objektů, které byly propůjčeny jiným institucím ke kulturním účelům. Výjimečně se přistupovalo k většině zámeckým a hradebním kaplím. NKK je chtěla

⁹⁶ Potřebné předměty k těmto instalacím měly být využity ze všech sbíren. Muzea bytové kultury nebo též nazývané „stylová instalace“ byly konkrétně plánovány na objektech: Jindřichův Hradec, Český Krumlov, Kratochvíl, Bučovice, Nelahozeves, Telč, Velké Losiny – renesanční muzea, Náchod, Libochovice, Rychnov nad Kněžnou, Vranov nad Dyjí, Veltrusy, Vizovice – barokní muzea, Nové Hrady u Vysokého Mýta, Dobříš – rokoková muzea, Kozel – muzeum slohu Ludvíka XVI., Krásný Dvůr, Kynžvart, Kačina, Litomyšl, Kostelec nad Orlicí, Křimice, Liběchov, Ploskovice, Zákupy, Vízmburk - muzeum empiru a rokoka, Hluboká, Sychrov, Hrádek u Nechanic, Rožmberk, Lednice, Žleby – muzeum období poloviny 19. století, tzv. romantický goticismus, Opočno, Častolovice, Bouzov – muzeum historických slohů druhé poloviny 19. století.

⁹⁷ Jednalo se o muzeum módy a společenské kultury v Jemništi, muzeum B. Němcové v Ratibořicích, muzeum loveckých trofejí v Opočně a v Rájci, přírodovědecké muzeum v Bitově a muzeum vzorů starých porcelánek, vyrábějících v severozápadních Čechách v 18. a 19. století v Klášterci nad Ohří.

⁹⁸ Doplňkové využití se plánovalo například v Litomyšli, Mnichově Hradišti, Náchodě, Jindřichově Hradci, i jinde. Jedna z těchto doplňkových expozic měla například patřit stavebnímu vývoji zestátněných zámků, jejich využití v rukou šlechty a nyní při kulturním využití pro celou veřejnost.

⁹⁹ Později vyšel „Plán využití státního kulturního majetku“ jako součást informativní zprávy o činnosti NKK vydané roku 1949 Ministerstvem školství, věd a umění.

¹⁰⁰ Vhodné byly k tomuto využití objekty v Rychnově nad Kněžnou, Slavkově a Rájci nad Svitavou.

¹⁰¹ Doplňující expozice se měly věnovat historickým nebo uměleckým osobnostem, historickým událostem, zajímavým úsekům z historie válečnictví, dějinám hospodářství, sociálním dějinám apod.

¹⁰² Jako nejvýznamnější je možné zmínit stylové instalace v Litomyšli – k pořádání prvního ročníku Smetanovy Litomyšle a v Ratibořicích – k 130. výročí narození B. Němcové.

UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947-1951*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 2004. s. 50. *Fontes historiae artium*; 11. ISBN 80-903230-8-1.

ponechat v nedotčeném stavu s ohledem k jejich umělecko-historické cennosti a jako spojení předchozí doby se současností.¹⁰³

Dalším hlavním úkolem administrativní kanceláře NKK bylo propagovat objekty v její správě veřejnosti a zajistit jejich návštěvnost. Nejdříve bylo nutné vytvořit sylaby průvodcům na již zpřístupněných hradech a zámcích. K jejich přípravě přikročili odborní pracovníci NKK až po únorovém převratu, tudíž musely splňovat nejen odbornost, ale i ideologii.¹⁰⁴ Nejvýznamnější propagační akcí NKK byla edice informativních průvodců k hradním a zámeckým objektům v její správě. Roku 1949 vyšlo prvních osm průvodců v nakladatelství Orbis.¹⁰⁵

2.1.2.4 Technické zabezpečení objektů

Jak již bylo zmíněno, technickou správu nemovitostí NKK řídila technická kancelář pracující při Ministerstvu techniky, která poskytovala finance administrativní kanceláři za provedené opravy.¹⁰⁶ Technická kancelář měla na starost všechny návrhy rozpočtů na údržbu a řídila veškeré stavební práce. V roce 1949 vydala rovněž „Směrnice pro udržování objektů Národní kulturní komise“, jejichž autorem byl B. Štorm.¹⁰⁷ Pro plánované opravy vypracovávalo projekty odborné oddělení Stavoprojektu. I přes problémy s obstaráváním firem pro opravné práce a nutnost využití na opravy svých zaměstnanců či brigádníků, se podařilo za pět let své činnosti kanceláři technicky zabezpečit velkou část objektů ve správě

¹⁰³ Počátkem 50. let byly v důsledku politické situace některé kaple upraveny a využívány jako svatební síně. UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947-1951*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 2004. s. 51. *Fontes historiae artium*; 11. ISBN 80-903230-8-1.

¹⁰⁴ Jelikož se ale mnoho průvodců těmito texty příliš neřídilo a začaly se následkem toho šířit stížnosti, uspořádala NKK pro všechny průvodce školení a také nechala sestavit závaznou předmluvu, která měla zahajovat každou prohlídku. Předmluvu sepsal člen závodní organizace KSČ Pavel Hložek, který je s Emou Charvátovou považován za hlavní stranické ideology NKK. Ani tato předmluva ovšem nebyla průvodci vždy čtena, a proto byl umístěn obdobný text na tabule při začátku prohlídky. Tamtéž s. 53.

¹⁰⁵ První průvodce vyšly pro zámky Opočno, Veltrusy, Litomyšl, Buchlovice, Liblice, Vizovice, Frýdlant a hrad Buchlov. Dále NKK tiskla fotografické pohlednice k prodeji v pokladnách objektů. Propagace probíhala i přes rozhlasové pořady, nejčastěji se Z. Wirthem. Tamtéž s. 54.

¹⁰⁶ Zřízením krajských národních výborů v roce 1951 zůstala správa budov administrativní kanceláři NKK, ovšem hospodaření s finančními prostředky včetně plateb bylo převedeno z ministerstva na krajské národní výbory.

¹⁰⁷ Práce jsou v těchto směrnících rozděleny do tří stupňů: 1) zabezpečovací práce - musely být provedeny ihned a jednalo se zejména o zajištění proti povětrnosti, ohni, vloupání apod., 2) drobná (malá) údržba - oprava všech poškozených konstruktivních a architektonických částí budov jen v nutném rozsahu, 3) obnovovací investice (generální opravy) – pouze v případě nutnosti celkové obnovy konstrukce a architektonických článků.

NKK.¹⁰⁸ U většiny hradů a zámků došlo k základní údržbě, ale byly zahájeny i rozsáhlé rekonstrukce u velmi poničených objektů.¹⁰⁹

Národní kulturní komise převzala do své správy objekty i se zahradami a parky. Nejdříve o ně pečovala pouze technická kancelář, ale brzy začala spolupracovat s odborníky a v roce 1948 byla zřízena funkce generálního inspektora zahrad.¹¹⁰ Jeho úkolem bylo po převzetí objektu NKK prohlédnout přilehlý park nebo zahradu a předat správci zámku písemné instrukce pro jeho údržbu. Následně při svých inspekčních cestách kontroloval plnění instrukcí.¹¹¹

2.2 Období 1951-1958

2.2.1 Závěr činnosti NKK, správa objektů krajskými národními výbory a Státní památkovou správou

Zákonem č. 280/1948 Sb. byly s účinností od 1. ledna 1949 zřízeny krajské národní výbory, jejichž referáty pro školství, osvětu a tělesnou výchovu měly převzít i péči o kulturní památky a o ochranu přírody a krajiny.¹¹² Agenda NKK začala přecházet na krajské národní výbory již v roce 1949, ty však neměly ve svých referátech dostatek odborníků, proto se převod agendy prováděl postupně až do roku 1951. NKK byla ve finanční oblasti včleněna do Ministerstva školství, věd a umění v květnu 1951, ale měla jí zůstat funkce poradního sboru ministerstva. Řídící a kontrolní úloha měla být předána oddělení pro ochranu památek a výkonnou činnost měly převzít referáty pro školství, osvětu a tělesnou výchovu krajských

¹⁰⁸ B. Štorm dokonce navrhoval při NKK založit vlastní hutě a speciální dílny, které by vyráběly historický stavební materiál. K tomuto návrhu ovšem nakonec nedošlo.

¹⁰⁹ Zejména na hradech Švihov, Kost, Blatná, Horšovský Týn, Pernštejn, na zámcích Jemniště, Roudnice nad Labem, Jindřichův Hradec, Mělník, Náchod, Boskovice a Chlumeck nad Cidlinou.

UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947-1951*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 2004. s. 55-56. *Fontes historiae artium*; 11. ISBN 80-903230-8-1.

¹¹⁰ Do této funkce byl jmenován J. Rublič.

¹¹¹ Tamtéž s. 57.

¹¹² Na základě vládního nařízení č. 14/1949 Sb.

HOBZEK, Josef. Vývoj organizace státní památkové péče v českých zemích. In ROKYTA, Hugo, ed. *Památková péče 1945-1970: Sborník statí o úkolech a výsledcích st. památkové péče v letech 1945-1970 v oblasti dnešní České socialist. republiky a příspěvky zahr. představitelů památkové péče*. Praha: St. ústav památkové péče a ochrany přírody, 1973. s. 49.

národních výborů, ovšem památky celostátního významu měly podléhat přímo Ministerstvu školství, věd a umění. NKK přestala tedy jako samostatná organizace existovat.¹¹³

K celkové reorganizaci systému státní památkové péče došlo až vydáním vládního nařízení ze dne 11. prosince 1951, č. 112/1951 Sb., o reorganizaci státní památkové péče, s účinností od 1. ledna 1952. Tím bylo potvrzeno, že výkonnými orgány jsou krajské národní výbory a ústředním úřadem zůstává Ministerstvo školství, věd a umění. NKK se oficiálně přeměnila v poradní sbory Ministerstva školství, věd a umění, ale v praxi k tomu nedošlo.¹¹⁴

Vydáním Směrnic pro památkovou údržbu z roku 1952 nově vyvstala povinnost vlastníka či organizace, která má státní majetek ve správě, zajišťovat dobrý stav objektu na vlastní náklady. Kromě objektů státního kulturního majetku (objektů I. kategorie) ministerstvo školství, věd a umění finančně zabezpečovalo i objekty II. kategorie. Jednalo se zejména o zámky nebo podobné hodnotné budovy, k jejichž obnově docházelo jednorázově financováním ze státního rozpočtu a následnou údržbu byl povinen dle nových směrnic vykonávat vlastník pod dozorem státní památkové péče.¹¹⁵

2.2.2 Státní památková správa

K další změně v památkové péči došlo opatřením ministra školství a osvěty v roce 1953, kterým byla vytvořena nová centralizovaná instituce pro správu státního kulturního majetku s názvem Státní památková správa v Praze (dále jen SPS).¹¹⁶ V odborných záležitostech navazovala na NKK a rozšířila soubor zpřístupněných památkových objektů I.

¹¹³ UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947-1951*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 2004. s. 57. *Fontes historiae artium*; 11. ISBN 80-903230-8-1.

¹¹³ Na základě vládního nařízení č. 14/1949 Sb.

¹¹⁴ Dále Státního památkového úřadu v Brně byl spojen se Státním památkovým úřadem v Praze v jeden Státní památkový ústav (v Brně zůstala pouze pobočka Státního památkového ústavu) a Památkový ústav se sídlem v Bratislavě se přeměnil na Slovenský památkový ústav. Hlavním úkolem památkových ústavů byla odborná pomoc v oboru státní památkové péče, zejména při záchranných pracích, při propagaci památek a také vědecké hodnocení památek se studiem a rozvíjením konzervačních metod.

HOBZEK, Josef. Vývoj organizace státní památkové péče v českých zemích. In ROKYTA, Hugo, ed. *Památková péče 1945-1970: Sborník statí o úkolech a výsledcích st. památkové péče v letech 1945-1970 v oblasti dnešní České socialist. republiky a příspěvky zahr. představitelů památkové péče*. Praha: St. ústav památkové péče a ochrany přírody, 1973. s. 49.

¹¹⁵ HOBZEK, Josef. *Vývoj památkové péče v českých zemích: stručný nástin*. Praha: St. ústav památkové péče a ochrany přírody, 1987. s. 25-26

¹¹⁶ Do tohoto orgánu bylo začleněno bývalé oddělení pro ochranu památek a přírody Ministerstva školství, celá bývalá kancelář NKK (ta ale již byla od 1. 1. 1952 zapojena do ministerstva), Státní památkový ústav v Praze i s pobočkou v Brně a Státní fotoměřický ústav v Praze.

Tamtéž s. 23-24.

kategorie zejména o další hrady převzetím z majetku různých spolků a družstev. Tím vzrostl počet nejvýznamnějších zámků, hradů a zřícenin na 131.¹¹⁷ Některé stejně významné přešly do správy národních výborů a až po pozdějších odborných průzkumech byly přeřazeny.¹¹⁸ Mezi léty 1953 – 1956 připadly do správy odborů kultury krajských národních výborů dalších přibližně šedesát objektů, nejednalo se ovšem o objekty I. kategorie, ale převážně o zříceniny hradů. Řídícím orgánem státní památkové péče zůstalo Ministerstvo školství a osvěty (od září 1953 Ministerstvo kultury) s nově vytvořeným malým oddělením pro památkovou péči a ochranu přírody.¹¹⁹

V roce 1954 byl vytvořen jako projekční složka státní památkové péče významný speciální ústav s názvem Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů (dále jen SÚPRMO), který projektoval nejen památkové úpravy zařazené do rozpočtu orgánů státní památkové péče, ale i pro památkové úpravy jiných investorů. SÚPRMO byl následovníkem R ateliéru, který působil od roku 1949 při Stavoprojektu.¹²⁰

2.3 Období 1958 - 1989

2.3.1 První památkový zákon, správa objektů krajskými národními výbory a působení Krajských středisek státní památkové péče a ochrany přírody

Dne 3. května nabyl platnosti první památkový zákon č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách, který se stal základem změn v celém systému správy zpřístupněných památkových objektů. SPS je vzhledem k delimitaci bývalého státního kulturního majetku postupně převedla na krajské národní výbory nebo národní výbory nižšího stupně, případně na podřízené organizace. Zároveň byly převedeny i mobiliární fondy těchto objektů.¹²¹ Vrcholným orgánem státní památkové péče bylo určeno Ministerstvo školství a kultury

¹¹⁷ Státní památková správa zejména zpracovávala evidenci mobiliárních fondů hradů a zámků, vypracovala další historické a stavební průzkumy, pokračovala v instalacích, vydávání publikací atd. Z nově převzatých hradů lze jmenovat například Rábí, Kunětickou Horu a Košumberk.

¹¹⁸ KUBŮ Naděžda. Hrady a zámky po druhé světové válce. In *Zprávy památkové péče* 68, 2008, č. 5, s. 385.

¹¹⁹ HOBZEK, Josef. *Vývoj památkové péče v českých zemích: stručný nástin*. Praha: St. ústav památkové péče a ochrany přírody, 1987. s. 27.

¹²⁰ Tamtéž s. 23-24

¹²¹ K převodu objektů na národní výbory nižšího stupně mohlo dojít pouze se souhlasem Krajských národních výborů. U převodu mobiliárních fondů byla povinnost všech přejímajících organizací označit v evidenčních záznamech původ všech předmětů. Knihovní a numismatické fondy byly převedeny do správy Národního muzea.

KUBŮ Naděžda. Hrady a zámky po druhé světové válce. In *Zprávy památkové péče* 68, 2008, č. 5, s. 385.

s poradním orgánem zvaným Ústřední komise státní památkové péče. K ministerstvu byla dále zřízena nová ústřední organizace pro památkovou péči - Státní ústav památkové péče a ochrany přírody (dále jen SÚPPOP).¹²² Hlavními výkonnými orgány státní památkové péče se tak staly především krajské národní výbory (dále jen KNV), které ovšem neměly nutné odborné vybavení. Proto Ministerstvo školství a kultury v roce 1966 vydalo směrnici, podle které byly při KNV zřizovány krajská střediska státní památkové péče a ochrany přírody (dále jen KSSPPOP). Ani ta ovšem většinou neměla v začátku dostatečný odborný personál.¹²³ Péči o památky byly směrnicemi nadřízených památkových orgánů pověřeny i okresní, městské a místní národní výbory.¹²⁴

V 60. letech byla pověřena odborným vyříděním movitého kulturního majetku Koordinační komise pro využití státních hradů a zámků.¹²⁵ Dalším úkolem bylo také sestavení jejich kulturně-výchovného využití. Samotná instalace byla ovšem kvůli nedostatečnému personálu na památkových střediscích problematická, a proto se na ní museli podílet zejména pracovníci centrálního SÚPPOP, konkrétně Oldřich Blažíček.¹²⁶

V 80. letech se o památkové péči mluvilo jako o rehabilitaci památky, tedy její obnově pro původní účel a o společenské aktivaci památky, zejména jejím začlenění do tehdejšího života společnosti.¹²⁷ Ministr kultury 1. 1. 1978 zřídil Ústředí státní památkové péče a ochrany přírody s ústředním ředitelstvím, jehož úkolem bylo vést Státní ústav památkové péče a ochrany přírody a Státní restaurátorské ateliéry.¹²⁸ V roce 1987 byl vydán nový zákon č.

¹²²Do jeho kompetencí spadalo provádět výzkum, průzkum, dokumentaci, vědecké hodnocení a popularizaci památek. Řešil otázky teorie a praxe ochrany památek, jejich konzervaci, obnovu a využití a stal se tedy odborným a vědeckovýzkumným pracovištěm, nikoliv výkonným orgánem státní památkové péče, nedisponoval finančními prostředky k opravě památek a neměl ani nařizovací moc. K dalším úkolům SÚPPOP patřilo také poskytovat odbornou pomoc při provádění památkové péče, zejména při výjimečných situacích. Měl také rozhodovat při nejasnostech, zda věc je nebo není památkou, o opravách a využití národních kulturních památek. V otázce skončení ochrany památky mohlo rozhodnout pouze ministerstvo, ovšem po vyjádření SÚPPOP. Návrh na vyhlášení nebo zrušení národní kulturní památky podávalo Ministerstvo školství a kultury vládě na základě vyjádření ústavu. Úkoly SÚPPOP byly podrobně určeny v jeho Statutu z roku 1958 a v jeho Organizačním řádu z roku 1962.

¹²³ Ve své působnosti byly krajskou obdobou Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody.

¹²⁴ Dle vyhlášky č. 98/1959 Ú. l., o okresních konzervátorech a zpravodajích státní památkové péče. V zákonu je také uvedena povinnost vlastníka památky udržovat jí v dobrém stavu na vlastní náklady a dle pokynů orgánů státní památkové péče. Tuto povinnost má rovněž organizace spravující nebo užívající trvale národní (státní) majetek.

HOBZEK, Josef. *Vývoj památkové péče v českých zemích: stručný nástin*. Praha: St. ústav památkové péče a ochrany přírody, 1987. s. 27-30.

¹²⁵ Komise se skládala ze zástupců Státního ústavu památkové péče a muzejních a galerijních pracovníků.

¹²⁶ KUBŮ Naděžda. Hradky a zámky po druhé světové válce. In *Zprávy památkové péče* 68, 2008, č. 5, s. 385.

¹²⁷ Na základě vládního usnesení č. 25/1973, o koncepci státní památkové péče v ČSR a o kategorizaci kulturních památek.

¹²⁸ Státní restaurátorské ateliéry byly zřízeny na základě výnosu ministerstva kultury ČSR z roku 1980, o provádění restaurátorské činnosti. Plnily ústřední funkci odborné metodiky v oblasti restaurátorských technik a

20/1987 Sb. o státní památkové péči, ale systému správy hradů a zámku KNV a KSSPPOP se nedotkl.

2.4 Období 1989 – 2014

2.4.1 Správa objektů památkovými ústavy a restituenty

Se změnami politické situace v roce 1989 přišly velké majetkoprávní změny státních hradů a zámků. Vydáním restitučních zákonů bylo několik desítek zpřístupněných objektů vráceno oprávněným žadatelům.¹²⁹ S tím souviselo i vydání stovky tisíc mobiliárních předmětů. Soukromý majitelé většinou ponechali objekty dále zpřístupněné, stejně jako zámek Doudleby nad Orlicí. V ostatních případech došlo k uzavření, pronájmu nebo prodeji.¹³⁰ Některé soudní spory o hrady a zámky nejsou uzavřeny dodnes. Od toho se odvíjí trvalá nepříznivá situace pro jejich zabezpečení, opravy a restaurování.

V rámci restitucí bylo zákonem č. 172/1991 Sb. o majetku obcí vráceno několik objektů i městům a obcím, což byl případ i hradu Pecka. Stejně jako u soukromých majitelů vyvstaly v některých případech rozdílné názory na památkovou péči o tyto objekty a finanční problémy. Záporný či kladný vliv mají samozřejmě i personální změny v zastupitelstvech. Mnoho městům a obcím záleží na významu těchto památek, spolupracují s odbornými institucemi a pracují na kvalitní prezentaci. Po ukončení většiny restitučních procesů zůstalo v majetku státu přibližně 100 památkových objektů.¹³¹

Po roce 1989 došlo také ke změně organizace památkové péče včetně správy státních hradů a zámků. Památkový zákon z roku 1987 byl v následujících letech novelizován, ale jen v nezbytné míře. KNV byly zrušeny a správa zpřístupněných objektů byla hned v roce 1989 sjednocena a převedena na KSSPPOP, která nyní přímo podléhala Ministerstvu kultury.

technologíí. Na jejich pracovišti se centrálně archivovaly všechny restaurátorské zprávy. Také byla zřízena restaurátorská komise spadající pod ministerstvo kultury.

HOBZEK, Josef. *Vývoj památkové péče v českých zemích: stručný nástin*. Praha: St. ústav památkové péče a ochrany přírody, 1987. s. 29 a 36-37.

¹²⁹ Jednalo se zejména o zákony č. 403/90 Sb. o zmírnění následků některých majetkových křivd a č. 89/91 Sb. o mimosoudních rehabilitacích.

¹³⁰ Z restituovaných a nadále zpřístupněných zámků lze jmenovat Český Šternberk, Jemniště, Orlík, Častolovice, Chlumeck nad Cidlinou, Mělník atd. Uzavřen byl zámek v Zalužanech nebo zcela zrekonstruovaný zámek Skalka. Prodan byl zámek v Nových Hradech u Vysokého Mýta, jehož nový majitel ho ovšem opět zpřístupnil. Dalším prodaným byl zámek Stráž nad Nežárkou bohužel i s mobiliářem po operní pěvkyni Emě Destinové.

¹³¹ V dobré péči je například Humprecht, Svojanov, Karviná, Šluknov, Choltice, Košumberk a Kašperk. KUBŮ Naděžda. Hrady a zámky po druhé světové válce. In *Zprávy památkové péče* 68, 2008, č. 5, s. 385-386.

Územní působnosti se zrušením KNV nijak nezměnily, jelikož krajské struktury zůstaly zachovány.¹³² V roce 1991 se kulturní památkový fond nově nazývaný Státní ústav památkové péče se oddělil od státní ochrany přírody, který přešel pod nový resort životního prostředí. Krajská památková střediska se zároveň změnila na památkové ústavy.¹³³ V jejich správě zůstala dále většina zpřístupněných objektů, ovšem některé další, jak už bylo zmíněno, byly ve správě okresních úřadů nebo úřadů nižších stupňů a ojediněle i příspěvkových organizací podléhajících přímo ministerstvu kultury.¹³⁴ V 90. letech tak probíhala správa v rámci samostatných památkových ústavů řízených přímo ministerstvem kultury nebo jiných zmiňovaných vlastníků, z čehož je zpětně patrná její různá úroveň, včetně prezentace i údržby v jednotlivých regionech.¹³⁵ Regionální uspořádání neumožňovalo jednotný přístup památkové péče v celém státě, jelikož SÚPP jako ústřední metodické centrum v tomto systému nemělo přímé řídicí vazby a žádné pravomoci k regionálním pracovištím.

2.4.2 Vznik Národního památkového ústavu a územních odborných pracovišť

Následkem zmiňovaných organizačních problémů památkové péče vznikl v roce 2003 Národní památkový ústav (dále jen NPÚ), jakožto příspěvkové organizace ministerstva kultury. K němu byla zřízena územní odborná pracoviště (dále jen ÚOP), která často personálně neměla se správou státních hradů a zámků žádné zkušenosti.¹³⁶ To přineslo další velké rozdíly mezi jednotlivými památkovými pracovišti. SÚPP byl přejmenován na ústřední pracoviště NPÚ a byl pověřen řízením celostátní památkové instituce. Jeho systém řízení se ovšem později ukázal rovněž jako ne zcela funkční a nedostatečně personálně zajištěný. Nyní

¹³² *Dodatek k výroční zprávě Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2004*, Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2004, s. 21-22

¹³³ ŠTULC, Josef, Deset let Národního památkového ústavu v kontinuitě soudobého vývoje české památkové péče. In *Zprávy památkové péče* 73, 2013, č. 1, str. 19-20.

¹³⁴ Ve správě okresních úřadů byl například hrad a zámek Frýdlant, zámek Libochovice, zámek Hradec nad Moravicí, ve správě městského úřadu byl hrad Valdštejn a pod příspěvkovou organizací Ministerstva Kultury například zámek Sychrov, hrady Bouzov a hrady Křivoklátska.

¹³⁵ KADLEC, Miloš, Správa památkových objektů v Národním památkovém ústavu. In *Zprávy památkové péče* 73, 2013, č. 1, str. 10.

¹³⁶ Většina památkových objektů byla spravována územními odbornými pracovišti s krajskou působností, která zároveň zajišťovala odbornou činnost památkové péče. Jednalo se o územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, dále v Českých Budějovicích, Plzni, Ústí nad Labem, Pardubicích, Brně, Olomouci a Ostravě. V roce 2006 začaly vznikat další ÚOP podle teritorií krajů, v Liberci pro Liberecký kraj, v Kroměříži pro Zlínský kraj, roce 2007 v Lokti pro Karlovarský kraj, v roce 2008 v Josefově pro Královéhradecký kraj a v Telči pro kraj Vysočina.

pod něj spadaly dřívější památkové ústavy a dvě samostatné správy památkových objektů, které se staly územními odbornými pracovišti.¹³⁷

2.4.3 Restrukturalizace památkové péče

NPÚ začal v roce 2009 připravovat svou vnitřní restrukturalizaci pracovních pozic a svého organizačního schématu. Záměrem bylo nadále zajišťovat kvalitní služby na zpřístupněných objektech i vyvážený přístup k vlastníkům památek.¹³⁸ Nejdříve byla vedle sekce památkové péče vytvořena i sekce správy památkových objektů. Tím měly vzniknout lepší předpoklady pro centrální správu a řízení památkových objektů NPÚ.¹³⁹ Ústřední pracoviště bylo v lednu roku 2013 přeměněno na Generální ředitelství. Sekci správ památkových objektů začal vést náměstek, který přímo nadřizen územním ředitelům. Součástí generálního ředitelství je i nadále oddělení péče o památkové objekty, ale jeho funkce je převážně metodická.¹⁴⁰ Hlavní změnou ovšem bylo nové uspořádání památek do územních památkových správ (dále jen ÚPS), které vznikly spojováním krajů a mají zajišťovat provoz a opravy objektů NPÚ.¹⁴¹ Tím měla vzniknout plnohodnotná servisní pracoviště zajišťující pro kastelány odborné služby například při inventarizaci mobiliáře, administraci investičních akcí, tvorbě expozic apod.¹⁴² Z praktického hlediska jsou ovšem nyní pro kastelány tyto pracoviště mnohdy vzdálenější než předchozí památkové ústavy nebo ÚOP. Z kritického pohledu se důvodem restrukturalizace může zdát vytvoření pracovních míst a u vzniklých asymetrických správních center je složité jejich řízení.

Většina hradů a zámků spravovaných NPÚ byla s nejdůležitějšími soukromými a městskými hrady a zámky po dobu jeho působení prohlášena za národní kulturní památky.¹⁴³

¹³⁷ Územní odborné pracoviště – správa státního zámku Sychrov a Územní odborné pracoviště – správa státních hradů a zámků Bouzov a Šternberk

KADLEC, Miloš, Správa památkových objektů v Národním památkovém ústavu. In *Zprávy památkové péče* 73, 2013, č. 1, str. 11.

¹³⁸ GORYCZKOVÁ, Naděžda, Proměna Národního památkového ústavu. In *Zprávy památkové péče* 73, 2013, č. 1, str. 3-7.

¹³⁹ KADLEC, Miloš, Správa památkových objektů v Národním památkovém ústavu. In *Zprávy památkové péče* 73, 2013, č. 1, str. 11.

¹⁴⁰ Zajišťuje metodiku a školení pro průvodcovskou činnost, zcelování mobiliárních fondů, tvorbu interiérových instalací nebo preventivní péči o mobiliář.

¹⁴¹ Územní památkové správy vznikly v Praze, v Českých Budějovicích, na Sychrově a v Kroměříži.

¹⁴² SVOBODA, Petr, Památkové objekty v „novém“ NPÚ. In *Zprávy památkové péče* 73, 2013, č. 1, str. 9.

¹⁴³ V dobré péči je například Humprecht, Svojanov, Karviná, Šluknov, Choltice, Košumberk a Kašperk. KUBŮ Naděžda. Hrady a zámky po druhé světové válce. In *Zprávy památkové péče* 68, 2008, č. 5, s. 386

3. Vývoj památkové péče na vybraných objektech Královéhradeckého kraje v letech 1945 – 2014

3.1 Zámek Hrádek u Nechanic

3.1.1 Historie zámku Hrádek u Nechanic

Historie Hrádku sahá až do 14. století, kdy v blízké vsi nedaleko dnešního zámku stála opevněná tvrz Bořka z Hrádku, zbořená v 16. století. Panství bylo roku 1412 spojeno se sousedními Nechanicemi a často střídalo majitele.¹⁴⁴ Roku 1686 koupili panství Schafgotschové a spojili jej se sousedním panstvím Sadová, což se nezměnilo ani po roce 1829, kdy tento majetek zakoupila jilemnická větev rodu Harrachů.¹⁴⁵

Stavbu samotného zámku Hrádku u Nechanic, zvaného původně také Červený hrádek, inicioval na tzv. Lubenském vrchu František Arnošt hrabě z Harrachu (1799-1884).¹⁴⁶ O stavbě nového zámku se uvažovalo již dříve, kdy byl o práci požádán vídeňský architekt Franz Beer, tvůrce zámku v Hluboké, nabídku ovšem odmítl. Podle místní tradice nakonec vypracoval návrhy vídeňský architekt Karl Fischer podle projektu londýnského architekta Edwarda Bucktona Lamba, který se inspiroval zámek Grewe Hall v anglickém Cheshiru (1615-36).¹⁴⁷ Od roku 1839 se začal ke stavbě svážet materiál a byly zahájeny přípravné práce, jako založení zahrady, bytu pro zahradníka, vyhloubení studny a položení vodovodního potrubí. V dalších letech se zatím jen připravovalo staveniště a v roce 1841 položil základní kámen v místě kaple stavební inženýr J. Schubert.¹⁴⁸ Následně byly vykopány základy a stavba zvolna pokračovala až do roku 1854, kdy byla dostavěna i s čtyřkřídlou hospodářskou budovou spojenou s vlastním zámek úzkým koridorem chodby. Na závěr byla vybudována

¹⁴⁴ NOSEK, Petr. *Hrádek u Nechanic*. Libice nad Cidlinou: Gloriet, 2003. s. 8-10. ISBN 80-86644-22-7.

¹⁴⁵ WAGNER, Jaroslav. *Hrádek u Nechanic: státní zámek a okolí*. Vyd. 1. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1958. s. 1, [1] pl. Publikace Státní památkové správy.

První zprávy o rodu pochází už z roku 1277, jako o majitelích tvrze Horachy na Kaplicku v jižních Čechách. Ve 14. století se rod rozdělil na českou a rakouskou větev. Česká vymřela roku 1732 a rakouská, s významným postavením u císařského dvora, se v 17. století rozdělila na další dvě větve, tedy starší rohravskou, která vymřela 1886 a mladší jilemnickou.

In NOSEK, Petr. *Hrádek u Nechanic*. Libice nad Cidlinou: Gloriet, 2003. s. 8-10. ISBN 80-86644-22-7.

¹⁴⁶ WAGNER, Jaroslav. *Hrádek u Nechanic: státní zámek a okolí*. Vyd. 1. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1958. s. 1, [1] pl. Publikace Státní památkové správy.

¹⁴⁷ VLČEK, Pavel. *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. 2. vyd. Praha: Libri, 2001 s. 261. ISBN 80-7277-028-4.

¹⁴⁸ WAGNER, Jaroslav. *Hrádek u Nechanic: státní zámek a okolí*. Vyd. 1. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1958. s. 1-3, [1] pl. Publikace Státní památkové správy.

v roce 1855 zámecká kaple sv. Anny. Zahrada projektovaná vídeňským architektem L. Krügerem pochází z roku 1844.¹⁴⁹

Zámek je patrová budova s výrazným středem a dvěma křídly, které ustupují v tupém úhlu od střední čtyřhranné věže. Půdorys je ve své souměrnosti porušen přístavbou západní věže s kaplí. Jižní reprezentativní průčelí je členěno nízkými osmibokými věžemi tvořícími v interiéru arkýře. Pohledové dominanty tvoří věž kaple a střední věž, před kterou je vystavěna terasa. Severní příjezdové průčelí je jednopatrové, uzavřené římsou a cimbuřím. Okna zámku jsou obdélná s novogotickými šambránami, římsami a okna kaple jsou lomená.¹⁵⁰ Přízemí zámku tvoří zejména reprezentační sály a jídelna. V 1. patře je umístěna rodová galerie, pokoje soukromé, hostinské a pokoje služebných.

Interiéry Hrádku se zařizovaly také podle Fischerových návrhů, které vycházely z renesančních interiérů anglických aristokratických sídel z první čtvrtiny 17. století. Pracovalo zde čtyři roky 36 truhlářů, většinou místních, s vedoucím mistrem Františkem Bittnerem ze Žebráku. Dále se na výzdobě podíleli kamnáři z Nechanic, řezbáři z Plačic, zámečníci z Hradce, kameníci z pražské dílny Josefa Kranera, sochař Josef Max a zasklívání oken provedla Friedlova dílna z Vídně.¹⁵¹ Významnou součástí mobiliáře tvoří předměty dovezené z jiných, většinou renesančních staveb, tedy například z německých a rakouských zámků Welsu, Waldenburgu, Eschelbergu, Gasteinu, Rabensteinu a především ze zámku Mühlgrub v Horním Rakousku.¹⁵² Odtud pochází strop a renesanční obložení stěn ranního salónku z roku 1573 a kazetový strop ve vedlejší zámecké jídelně je ze Salcburku. Řezané sloupové portály v Rytířském a Zlatém sále pochází ze zámku Hohenecku.¹⁵³ Velmi cenné jsou ovšem i plastiky lvů ze 13. století z Benátek a raně středověké reliéfy v předsíni zámecké kaple, dovezené z ostrova Torcello u Benátek. Samotná kaple je pak vyzdobena hlavním oltářem z rukou mnichovského profesora Schönlauba, sklomalby dodal už zmiňovaný F. Friedl.¹⁵⁴ Stěny síní střední části zámku kryje zdobené dřevěné obložení a kožené tlačené tapety. Bohatě ztvárněná jsou i ostění a křídla dveří. Nad vstupním prostorem dominuje

¹⁴⁹ VLČEK, Pavel. *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. 2. vyd. Praha: Libri, 2001. s. 261. ISBN 80-7277-028-4.

¹⁵⁰ WAGNER, Jaroslav. *Hrádek u Nechanic: státní zámek a okolí*. Vyd. 1. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1958. s. 1-3, [1] pl. Publikace Státní památkové správy.

¹⁵¹ NOSEK, Petr. *Hrádek u Nechanic*. Libice nad Cidlinou: Gloriet, 2003. s. 8-10. ISBN 80-86644-22-7.

¹⁵² VLČEK, Pavel. *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. 2. vyd. Praha: Libri, 2001. s. 261. ISBN 80-7277-028-4.

¹⁵³ NOSEK, Petr. *Hrádek u Nechanic*. Libice nad Cidlinou: Gloriet, 2003. s. 8-10. ISBN 80-86644-22-7.

¹⁵⁴ VLČEK, Pavel. *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. 2. vyd. Praha: Libri, 2001. s.261. ISBN 80-7277-028-4.

žebrová „gotická“ klenba a v ostatních místnostech byly vytvořeny ornamentální proškrabávané omítky a „renesanční“ dřevěné kazetové stropy. Interiér byl vybaven novým nábytkem i sbírkami starého nábytku, obrazy, grafikami a porcelánem z celé Evropy. Bylo zde také samozřejmě uplatněno sklo z harrachovských skláren v Krkonoších.

V červenci roku 1866 byl zámek dotčen bitvou prusko-rakouské války u Hradce Králové. Došlo k obsazení zámku pruskými vojsky a až do listopadu sloužil jako lazaret pro raněné. I přes snahu Harrachů urychleně odvézt do Rakouska nejcennější část sbírek, byly škody vysoké. Roku 1884 zemřel František Arnošt a majetek zdědil prvorozený syn Jan Nepomuk.¹⁵⁵ Ten zemřel roku 1909, a protože byl jeho prvorozený syn nesvéprávný, zdědil statky bratr Otto. Za své správy zámku se zasloužil o rozsáhlou modernizaci. V roce 1911 byla opravena kanalizace a o tři roky později byl zámek elektrifikován. V této době byl už zámek také částečně zpřístupněn veřejnosti. Hromadné návštěvy bylo možné předem domluvit na kterýkoli všední den.¹⁵⁶ Otto Harach zemřel po vážné nemoci roku 1935 a dědicem se stal jeho jediný syn Jan, který žil na zámku s rodinou do roku 1945 (příloha 1 a 2).

3.1.2 Vývoj zámku Hrádek u Nechanic od konce druhé světové války do roku 2014

3.1.2.1 Správa zámku Národním pozemkovým fondem v letech 1945-1946

Zámek Hrádek u Nechanic patří mezi skupinu objektů konfiskovaných bezprostředně po válce na základě dekretu č. 12/1945 Sb. Objekt byl odebrán jeho poslednímu majiteli Janu Nepomukovi Harrachovi, který zemřel v květnu 1945 v zajateckém táboře ve Vídni. Byl vojákem říšskoněmeckého wehrmachtu a podle tehdejších státních úřadů spolupracoval s hitlerovskými okupanty a působil v nacistické straně.¹⁵⁷

Památkový referát zřízený při Národním pozemkovém fondu velmi brzy přikročil k třídění, soupisu i přesunům mobiliáře. Jelikož inventární zařízení zůstalo na zámku po

¹⁵⁵ Jan Nepomuk byl jeden z nejvýznamnějších staročeských politiků a mecenáš podporující řadu obrozeneckých spolků a umělců. Jeden čas byl prezidentem Muzea království českého, dále byl jednatelem pro výstavbu Národního divadla, členem jednoty pro dostavbu Chrámu sv. Víta a zasloužil se i o vytvoření Uměleckoprůmyslového muzea v Praze.

¹⁵⁶ Archiv Státní zámek Hrádek u Nechanic, korespondence Státního památkového úřadu v Praze s tajemníkem ústřední kanceláře Otakarem Hrdličkou, červen 1923, bez inv. č.

¹⁵⁷ VÍTKOVÁ, Kateřina a Miloslav LUBAS. Harrach přišel o kus Krkonoš. Mladá fronta Dnes - Královéhradecké vydání. 2012, 23(216). ISSN 1210-1168. Hradecký Dnes, 20120914, S. B2.

původních majitelích ve velmi dobrém stavu, nebylo ho třeba po zestátnění příliš restaurovat. Užitkové předměty byly často vyřazeny a následně většinou rozprodány, nebo předány k používání různým státním orgánům. V červnu 1945 byla například část vytříděného mobiliáře převezena ze zámku do budovy předsednictva vlády v Praze III. Jednalo se zejména o nábytek, koberce a další interiérové vybavení přibližně o 180 kusech.

V tuto dobu se již také uvažovalo o využití zestátněných objektů a k Hrádku vznikl návrh jeho přeměny v sanatorium tuberkulózních. V jedné variantě měl být sanatorium samotný zámek. Ve druhé pak měla být v parku postavena nová moderní budova odpovídající všem hygienickým potřebám a budova zámku měla být zachována buď jako lékařský společenský dům s čítárnou a klubovnamí nebo pro jiné podobné využití.¹⁵⁸ Nakonec se ovšem od obou těchto variant využití zámku naštěstí odstoupilo.

3.1.2.2 Správa zámku Národní kulturní komisí v letech 1947 - 1951

Hrádek u Nechanic byl Národní kulturní komisí předán v květnu 1947 jako jeden ze 48 nejvýznamnějších objektů v Čechách, které měly sloužit výhradně kulturnímu využití. Již na počátku jejího působení, tedy v březnu roku 1947, proběhlo šetření ministerstva techniky o stavu objektů navržených k převzetí NKK.¹⁵⁹ Z něj je zřejmé, že se objekt po původních obyvatelích dochoval celkově v dobrém stavu s množstvím cenných historických sbírek. V šetření byly uvedeny nejvíce poškozené části budovy zámku, ke kterým patřila dřevěná konstrukce střechy krytá rezavějícím železným plechem, způsobující zatékání až na štukové stopy v patře. Konstrukce krovu tím v některých částech prohnula a krytinu bylo tedy nutné opravit a natřít, jinak hrozilo nebezpečí dalších škod. Dalším problémem byla štukovaná fasádní omítka červené barvy, která na mnoha místech již začínala odpadávat.¹⁶⁰ Hospodářská budova zahrnovala menší divadélko, konírny s krytou jízdárnou a další prostory s využitím jako kanceláře a byty pro zaměstnance. Její stav byl celkově také vyhodnocen jako dobrý.

¹⁵⁸ Tuto variantu zastával Ing. V Reichl, architekt a bývalý konzervátor s ohledem na riziko zničení budovy zámku nevhodným využitím.

Archiv Státní zámek Hrádek u Nechanic, sdělení Ing. V. Rejchla (architekt, bývalý konzervátor) Státnímu památkovému ústavu, 19. 6. 1945, bez inv. č.

¹⁵⁹ Toto šetření zahrnovalo stručnou historii zámku a popis zámeckého i hospodářského objektu včetně vnitřních prostor.

¹⁶⁰ Mezi drobnější závady na zámeckém objektu patřila dřevěná okna, která nebyla už asi 15 let natírána, okapní lišty místy zpuchřely a železné mřížky rezavěly. V nejbližší době byla nutná truhlářská oprava oken, nové překytování venkovních křídél a nátěr mřížek stříbřenkou. Uvnitř zámku byla popraskaná sádrová omítka, což vyžadovalo jen menší opravu.

Archiv Státní zámek Hrádek u Nechanic, šetření ministerstva techniky o stavu objektů navržených k převzetí NKK, 27. 3. 1947, bez inv. č.

V ostatních menších hospodářských budovách se nacházely kolny a byty pro zaměstnance. V rámci šetření se odhadl přibližný rozpočet nákladů na stavební opravy.¹⁶¹

O více jak rok později došlo na nejnnutnější opravy střechy zámecké budovy, ale na štukové stropy na mnoha místech stále zatékalo.¹⁶² Byl také vznesen návrh, zda by střechy do budoucna mohly být opatřeny eternitovou krytinou s odůvodněním, že tyto střechy pohledově zakrývá cimbuří a na mnoha místech nejsou viditelné. Vzhledem k tomu, že se jednalo o plochu přibližně 500 m², odhadovala se vysoká úspora stavebního nákladu.¹⁶³ Dále byla asbestocementová krytina považována za výhodnější s ohledem na udržování do budoucna. V červenci stejného roku vypracoval ONV technického oddělení NKK rozpočet na výměnu krytiny.¹⁶⁴ Výměna plechové krytiny za azbestocementovou byla povolena vzhledem k nedostatku jiného vhodnějšího materiálu.¹⁶⁵ Samotná oprava střechy začala v následujícím roce, ale na výměnu plechové krytiny za azbestocementovou nakonec z neznámých důvodů nedošlo.¹⁶⁶ Ve stejnou dobu se začala plánovat nutná oprava kašny v hospodářském dvoře.¹⁶⁷ Ta proběhla v následujícím roce i s obnovou břidlicové krytiny na hospodářské budově. Dále se provedly drobné úpravy v bytech.¹⁶⁸

Dokumenty o stavebních úpravách jsou často bohužel velmi stručné a pravděpodobně ne všechny se dochovaly. Proto je velmi složité dohledat, kolik se za daný rok investovalo do objektu peněz a jaké práce se přesně prováděly.¹⁶⁹ U menších oprav je pouze zaznamenáno

¹⁶¹ Rozpočet pro rok 1947 činil náklad celkem 56 500 Kčs a pro rok 1948 143 000 Kčs.

¹⁶² Vyplývá ze sdělení ONV technického referátu NKK v červnu roku 1948.

¹⁶³ Mělo se jednat o úsporu nejméně 250 000 Kčs.

Archiv Státní zámek Hrádek u Nechanic, sdělení ONV technického oddělení NKK, 7. 6. 1948, bez inv. č.

¹⁶⁴ Celkový náklad byl v rozpočtu odhadnut na 1 161 716,94 Kčs. V roce 1948 se měly vykonat tyto práce: 1. práce zednické nákladem 128 714,31 Kčs, 2. práce tesařské, pokrývačské a klempířské, tj. vyměnění a zřízení nové krytiny na nejvíce poškozených částech budovy nákladem 400 000 Kčs, 3. oprava hospodářských budov za 15 990 Kčs, 4. pokrývačské práce na hospodářských budovách v ceně 71 089,38 Kčs. S 10% přírůžkou pro podnikatele, z prací přidružených se jednalo pro rok 1948 o celkovou částku 677 373,05 Kčs. Nakonec ovšem nebyly opravy hospodářských budov pro nedostatek úvěru povoleny, tudíž celkový náklad pro rok 1948 činil 568 714, 31 Kčs. Práce na tuto mimořádnou opravu byly zadány firmě Václav Samek, mistr zednický.

¹⁶⁵ Dozor stavebních úprav měl na starost Ing. Cyril Sucharda.

Archiv Státní zámek Hrádek u Nechanic, rozpočet ONV technického oddělení NKK, 1. 7. 1948, bez inv. č.

¹⁶⁶ Za generální opravu střech hlavní zámecké budovy s dodáním dřevěných záklopů na úžlabí bylo vyúčtováno 752 431,80 Kčs. In Archiv Generálního ředitelství NPÚ v Praze, SPPOP-777 a SPPOP-778

¹⁶⁷ Vyřízení této věci zadala technická kancelář NKK oblastnímu inspektorovi Oldřichu Hruškovi. Archiv Hrádek u Nechanic, korespondence Oldřicha Hrušky s NKK, 6. 10. 1948, bez inv. č.

¹⁶⁸ Náklad oprav činil 57 948 Kčs.

Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, NKK - technická kancelář při ministerstvu techniky, řádné udržování zámku, inv. č. SPPOP-777 a SPPOP-778

¹⁶⁹ Za různé opravy zámku bylo vypsáno množství faktur, ovšem pokud některé z nich nebyly započítány do celkového nákladu oprav určitého roku, které evidovala NKK (technická kancelář při ministerstvu techniky) snižuje se pravděpodobnost dohledání všech investic do zámeckého objektu během určitého období (viz. příloha 3).

Archiv Státní zámek Hrádek u Nechanic, dokumenty po NKK, bez inv. č.

„Řádné udržování zámku“ a částka, ovšem není specifikováno, za jakou práci (příloha 3). Rozsáhlejší opravy zámku kontrolovala stavební inspekce. Kontrola proběhla i při opravě střechy hlavní budovy zámku v červenci roku 1949. NKK celkově konstatovala dobrý průběh plánovaných udržovacích prací.¹⁷⁰ V roce 1950 došlo pouze k dalším menším opravám střech zámku i hospodářských budov a k úpravě cesty parku.¹⁷¹

Na větší opravy objektu bylo zapotřebí úvěru, o který žádal Krajský národní výbor NKK. Pro rok 1951 žádal KNV o přiznání úvěru pro nutné udržovací práce na plechovou krytinu.¹⁷² Nátěr plechových střech odsouhlasila NKK v tónu tmavé bronze (tmavohnědé), s odůvodněním, že tento tón se již v minulosti osvědčil na zámku Karlova Koruna v Chlumu nad Cidlinou. Ještě ve stejném roce bylo v rámci řádného udržování zámku oplechování střechy dokončeno i s úpravou vrátnice a nátěrem její plechové střechy.¹⁷³

Dále přišla na řadu otázka nutné obnovy průčelních omítek.¹⁷⁴ V září předložil JNV návrh na obnovu fasádních omítek, která se měla uskutečnit po roce 1952.¹⁷⁵ V této věci probíhala diskuze zejména o výběru barvy obnovené omítky. JNV navrhoval, aby se provedly reformní omítky ve světle žluté barvě s ponecháním všech přirozených, ovšem opravených pískových rohů, okenních říms, kleneb, attik apod. Nažloutlou barvu JNV doporučoval na základě zpráv místních pamětníků, dle jejichž informací měly původně omítky tento odstín. V případě obnovy omítek v dochovaném tónu, tedy omítek červenavých, byla připravena varianta omítky s přísadou cihelného prachu a zemité červenohnědé barvy. NKK neodsouhlasila nažloutlý tón omítek a přiklonila se k obnově vnějších omítek v přirozeném cihlovém tónu. K realizaci mělo dojít v roce 1953. Následně KNV žádal MŠVU o povolení k zadání projektu a podrobné nabídky Okresním stavebním komunálním podnikem v Hradci Králové na obnovu průčelí zámku, která měla být následně zaslána k posouzení Státnímu památkovému ústavu a sloužila by jako podklad pro realizaci této obnovy.¹⁷⁶ Tímto

¹⁷⁰ Jedinou připomínkou byly komíny. Ty měly být opraveny omítkou v přírodním tónu, který se nejvíce blíží zbarvení pískovcového cimbuří zámku, a neměly být opatřeny světlejším nátěrem. Inspekci provedl za NKK Ing. Arch. Břetislav Štorm, referent stavebních památek I. kategorie, který při technickém referátu NKK vystupuje jako hlavní osoba ve věci stavebních úprav těchto památek.

¹⁷¹ Do tohoto nákladu patří i oprava bytu zahradníka, konkrétně nový krov a pokrytí střechy lepenkou. Náklad na tyto a další menší opravy činil 62 252 Kčs.

¹⁷² Náklad na tyto práce dosahoval 80 000 Kčs.

¹⁷³ Vrátnice byla připojena na zámecký vodovod litými asfaltovanými rourami, což činilo náklad cca 45 000 Kčs. Celkové výdaje tento rok dosáhly 400 482 Kčs.

Generální ředitelství NPÚ, písemnosti po NKK, inv. č. SPPOP-777.

¹⁷⁴ Částku na tyto práce KNV odhadl na 800 000 Kčs až 1 milion Kčs a plánoval obnovu omítek zařadit do plánu stavebních investic na rok 1952.

¹⁷⁵ Dle tohoto návrhu by si obnova vyžádala náhradu asi 1 500 000 Kčs až 2 000 000 Kčs.

¹⁷⁶ Archiv Státní zámek Hrádek u Nechanic, korespondence JNV, KNV a MŠVU, září 1953, bez inv. č.

se ale přípravy k obnově omítek na několik let zastavily, i když fasády byly ve velmi špatném stavu.

Pod správou NKK na zámku nedošlo k žádným restaurátorským pracím, pouze je možné zmínit průzkum stavu obrazů uložených v zámku z roku 1950.¹⁷⁷ V jednotlivých místnostech byly zkontrolovány jednotlivé obrazy a sepsány nejdůležitější problémy, které bylo nutné na dílech řešit. Celkově byl ale stav obrazů vyhodnocen jako příznivý díky péči dřívějšího majitele, dobrým tepelným podmínkám v místnostech. Obrazy doporučené k restaurátorskému zásahu byly sepsány. Ke zprávě z průzkumu se mělo přihlédnout po uvolnění některého z restaurátorů.¹⁷⁸ Zda ovšem byl některý z doporučených obrazů v následujících letech opravdu restaurován, není zřejmé.

Vzhledem k tomu, že zámek Hrádek u Nechanic jako významný doklad romantického goticismu v Čechách patřil do skupiny prvních 48 objektů navržených NKK k převzetí v roce 1947, brzy se začalo řešit, jakým způsobem se zámek bude prezentovat veřejnosti. Již od počátku NKK plánovala nechat převážně interiéry v původní podobě. Pouze místnosti s nedostatkem cenného mobiliáře měly sloužit historickým expozicím s názvem „Dějinný průřez kulturního přínosu hradeckého kraje“ a expozici připomínající válečné události druhé poloviny 19. století v okolí Hradce Králové.¹⁷⁹ Tyto expozice ale na zámku nebyly pravděpodobně nikdy instalovány a o jejich realizaci se pouze uvažovalo. Později se plánovala i jiná témata instalací. V roce 1951 MŠVU nechalo vypracovat návrh na expozici „Tradice nechanických harfenistů.“¹⁸⁰ Návrh se zabýval tradicí lidových harfeníků v okolí Nechanic, kladnými stránkami jejich života, například jejich cestami do zahraničí apod. (příloha 5). Expozice se začala připravovat v roce 1952 i s propagací a plánováním koncertů. Její umístění bylo určeno do 1. poschodí pravého křídla zámku a měla uzavírat prohlídku celého zámku.¹⁸¹ Přípravy měly být dokončeny v následujícím roce. Tento návrh byl ovšem následně posouzen jako sice zajímavý, ale postrádající sociální hledisko, jelikož harfenictví

¹⁷⁷ Průzkum provedl na žádost NKK Karel Růžička-Rodon, akademický malíř a restaurátor.

¹⁷⁸ Archiv Státní zámek Hrádek u Nechanic, zpráva o stavu obrazů, 30. 6. 1950, bez inv. č.

¹⁷⁹ UHLÍKOVÁ, Kristina. Národní kulturní komise 1947 - 1951. 1. vyd. Praha : Artefactum Ústav dějin umění AV ČR, 2004. s. 178. ISBN 80-903230-8-1

¹⁸⁰ Návrh vypracovala Phc. Zlatava Fořtová.

¹⁸¹ Expozice měla být umístěna v místnostech tzv. velké ložnice, třech dětských pokojích a k rozmístění instalace byl nakreslen i náčrtek. Z chodby se mělo vejít do místnosti č. 1, která by byla věnována vývoji nástroje. Následovala by místnost č. 2 pro instalaci materiálu o Nechanicích. Třetí místnost by pojednávala o harfě v literatuře a umění. Čtvrtá místnost v plánech představovala jen malý průchod do následující místnosti s motivy hudebních nástrojů. Ta měla být vrcholem expozice s umístěnými nástroji a obrazy s hudebními motivy. Zde měl být umístěn také gramofon, na kterém by se přehrávaly některé nejznámější skladby s harfou. Archiv Státní zámek Hrádek u Nechanic, Cestovní zpráva za dny 4. a 5. 8. 1952 – přípravy expozice o harfě ve st. zámku Hrádek u Nechanic, bez inv. č.

byla živnost provozovaná od útlého dětství nejubožejšími a nejnižší postavenými lidmi. Tento systém se s nástupem komunismu považoval „za jeden ze stínů minulého společenského řádu“.¹⁸² Pravděpodobně z tohoto důvodu se expozice rovněž nikdy nerealizovala.

3.1.2.3 Správa zámku krajským národním výborem v letech 1951 – 1953

Pod novou správou se na Hrádku v roce 1952 uvažovalo o zřízení hudebního muzea. V této době byly pro muzeum vyhrazeny tři místnosti, jelikož pro jeho zřízení bylo v zámku dostatek místa. Mobiliář se uskladoval v jízdárně, dvou bývalých inspekčních pokojích a dvou pokojích po bývalém archivu. V průběhu jednoho roku ovšem jízdárnu zabral sklad obilí, místnosti bývalých inspekčních pokojů a místnosti po archivu připadly ministerstvu zdravotnictví a následkem toho se přišlo o velkou část plochy k uskladnění mobiliáře. Ten musel být prozatím umístěn do nevhodných vlhkých místností. Posléze tedy správa zámku zavrhl zřízení plánovaného hudebního muzea do dříve povolených místností, protože by mobiliář už nebylo kam z vlhkých místností přemístit a mohlo by dojít k jeho trvalému poškození.¹⁸³ Z tohoto důvodu se k realizaci hudebního muzea na zámku rovněž nikdy nepřikročilo a lze tedy předpokládat, že zámek byl prozatím veřejnosti zpřístupněn převážně v té podobě, jak se dochoval po původních obyvatelích, bez vedlejší tematické expozice.

Průvodcovský text k okruhu zámku byl sepsán v březnu 1952.¹⁸⁴ Výklad o délce deseti stran se nejdříve zaměřil na historii zámku, popis stavby a postupně se věnoval jednotlivým místnostem, jejich bohaté dekoraci a nejcennějšímu inventáři. Návštěvníci procházeli přibližně třicet místností.¹⁸⁵ Tento výklad doplňoval jako na ostatních státních zámcích v této době ideologický text, který se měl přednášet návštěvníkům na začátku nebo na konci prohlídky. V případě Hrádku se text zaměřil na vysvětlení romantické gotické stavby zámku jako nostalgického ohledu šlechty do minulosti, kdy ještě nebyli zatlačováni ve svých politických projevech i hospodářském podnikání průbojnější třídou měšťanstva.¹⁸⁶

¹⁸² Archiv Státní zámek Hrádek u Nechanic, posudek návrhu expozice Tradice nechanických harfenistů Dr. Emy Charvátové, 8. 9. 1952, bez inv. č.

¹⁸³ Archiv Státní zámek Hrádek u Nechanic, dopis správce zámku MŠVU, 21. 9. 1953, bez inv. č.

¹⁸⁴ Průvodcovský text sepsala Dr. Blažková.

¹⁸⁵ Konkrétně se procházelo těmito místnostmi - předsíň, síň, zlatý salon, pokoj Mühlgrubských, jídelna, kulečnickový pokoj, knihovna, schodiště, předsíň, salon, pracovna, malá ložnice, hudební salon, salon, velká ložnice, pokoj za koupelnou, malá ložnice II., salonek, pokoje na druhé straně chodby, obrazárna, pokoje před císařskými komnatami, císařské komnaty, kaple.

Archiv Státní zámek Hrádek u Nechanic, průvodcovský text zámku, 24. 3. 1952, bez inv. č.

¹⁸⁶ Část ideologického textu, který doplňoval výklad prohlídky zámku: „V bezvýhodné situaci se šlechta obracela se zájmem k minulosti a jejím výtvarným projevům, které jí připomínaly doby, kdy nabyla svých

K prvním restaurátorským pracím inventáře od doby zestátnění zámku patří konzervace a impregnace dvou renesančních reliéfů. Práci provedl ke konci roku 1953 Tvar - nákupní, výrobní a prodejní družstvo výtvarných umělců v Praze. K restaurování pravděpodobně nevznikla žádná restaurátorská dokumentace, proto jsou známy pouze rozměry reliéfů bez bližšího popisu. Důvodem jejich restaurování bylo rozrušení červotočem.¹⁸⁷

3.1.2.4 Správa zámku Státní památkovou správou v letech 1953 - 1958

Vzhledem k velké investici na opravu střechy zámku se dá předpokládat, že se k žádným velkým stavebním úpravám v dalších letech nepřistoupilo. Až ke konci roku 1956 se začalo plánovat zřízení toalet pro návštěvníky. K tomuto projektu vznikla rozsáhlá technická zpráva a rozsah prací stanovil stavební program.¹⁸⁸ Pro umístění toalet byla určena část hospodářského dvorku mezi dvěma ohradními zdmi (příloha 6). Stávající stav dvorku byl desolátní a na určeném místě ke zřízení záchodů stála polorozbořená drůbežárna, která se měla zbourat. Novostavba nesměla nijak rušit stávající vzhled jak vlastního místa, tak i nejbližšího okolí. Proto se předsíně proti vlastním toaletám v návrhu snížily, aby novostavba pohledově nepřesahovala ohradní zeď. Pro stavbu byly následně vypracovány podrobné zásady řešení projektu.¹⁸⁹

Po téměř šesti letech se obnovila diskuze k obnově vnějších omítek zámku. KNV nechal v květnu roku 1957 vypracovat technickou zprávu, ve které je v začátku krátce

dědických privilegií a kdy nabyla základny své hospodářské i politické moci – pozemkového vlastnictví. Stavba Hrádku u Nechanic i její náplň je jedním z nejbohatších dokladů těchto romantických sklonů šlechty. Touha shromáždit co nejvíce předmětů z minulosti, vytvořila tu skutečné museum jednak předmětů cizí provenience umělecké, jednak sbírku lidské práce, úprav materiálů a řemeslné zručnosti domácích umělců, s nimiž se setkáváme v napodobeninách historického nábytku, a kde se jejich dovednost vyrovnává co nejlépe výtvarnou výší cizích vzorů. Vnitřky zámku Hrádku u Nechanic jsou téměř pohádkovým prostředím, které zúmyslně bylo ponecháno ve své původní podobě. Proto na dnešní zařízení nesmíte se dívat jako na pietně ochraňovanou památku po bývalých majitelích, ale jako na historický dokument prostředí zaniklé třídy, která v dějinách společnosti definitivně dohrála svou úlohu.“

Archiv Státní zámek Hrádek u Nechanic, dopis Dr. Emy Charvátové správě zámku, 28. 10. 1952, bez inv. č.

¹⁸⁷ Rozměry reliéfu jsou 45x55 cm a celková cena jejich restaurování činila 2 723, 50 Kčs.

Archiv Státní zámek Hrádek u Nechanic, konzervace 2 renesančních reliéfů, 15. 12. 1953, bez inv. č.

¹⁸⁸ Technickou zprávu provedl arch. Ing. Václav Velvarský. Rozsah byl stanoven na 3 closetové mísy pro ženy, 2 closetové mísy a pissoir pro muže, malá místnost pro obsluhu. Provoz toalet se nepředpokládal v zimním období, proto se stavebně neuvažovalo o jejich ochraně před mrazem a o jejich vytápění.

¹⁸⁹ Do staré ohradní zdi se měly zbourat dva nové dveřní otvory a stávající vstup do dvorku měl být zrušen. Nové dveře se navrhly podobně jako zrušené, a to jak tvarem, tak i materiálem. Mezi oběma vstupy se situovala malá místnůstka pro obsluhu s nově zřízeným oknem v ohradní zdi mezi dveřmi. Dále byly také vypracovány plány (půdorys, řezy), detailní výkresy, výpočty železobetonových konstrukcí, postup zavedení elektroinstalace, zavedení kanalizace, vodovodu, rozpis prací a dodávek a rozpočet v celkovém nákladu 54 100, 66 Kčs. Generálního ředitelství NPÚ, sbírka plánů, zřízení záchodů pro návštěvníky 1956, inv. č. SPPOP-752 až 766 1-2

zmíněna historie zámku, jeho anglický vzor, popis zdiva a čeští umělci, kteří se na stavbě podíleli.¹⁹⁰ Zpráva dále konstatuje špatný stav fasád, apeluje na uskutečnění časných oprav a dále obsahuje celkový postup nutných prací.¹⁹¹ Barvu nové lící omítky stanovil KNV do tónu pálené cihly, ale méně nápadného, než byl dosavadní, přičemž k rozhodnutí o přesné barvě fasády se mělo provést několik vzorů na plochách průčelí.¹⁹² Z neznámých důvodů byla omítka zámku, i přes tyto přípravy k určení podobné barvy té původní, obnovena v žlutém tónu. JNV již v roce 1951 prosazoval nažloutlou barvu s odvoláním na pamětníky, kteří tuto barvu na zámku zažili. Vzhledem k tomu, že vzorem stavby byl anglický zámek Crewe Hall v Cheshire, tedy červená cihelná stavba a dříve byl zámek nazýván i jako Červený hrádek právě s vazbou na barvu své omítky, musela být tato informace nepravděpodobná. Technickou zprávu doprovázel rozpočet na provedení vnějších oprav s velmi podrobným popisem všech prací a s množstvím potřebného materiálu (příloha 7).¹⁹³

3.1.2.5 Správa zámku krajským národním výborem a Krajským střediskem státní památkové péče a ochrany přírody v letech 1958- 1989

Začátkem roku 1963 začalo Krajské zřízení pro obnovu památek v Náchodě připravovat opravy štukových stropů v 1. patře pravého křídla hlavního objektu.¹⁹⁴ Jak už bylo přiblíženo, opravy střech se po zestátnění zámku protáhly, kvůli čemuž došlo k zatékání

¹⁹⁰ Vzorem k návrhu dispozice i vnějšího vzhledu byl anglický zámek Crewe Hall v Cheshire, pocházející z roku 1615. Přirozenou červenou barvu zdiva, jakou se vyznačuje anglická cihelná stavba, zde nahradila pouze červená barva tenké vrchní vrstvy omítky.

¹⁹¹ Technická zpráva doporučovala tento postup práce: Seškrábat tenkou vrchní vrstvu omítky, která byla místy opadaná. Pokud byla místy zvětřalá, odstranit i spodní vrstvu, případně vyškrábat spáry ve zdivu a pak znovu omítnout. Pečlivého provedení omítky vyžadovala západní průčelí a zámecká věž, kde se v okolí vysokého gotického okna pod opadanou omítkou vyskytovaly trhliny. Také malé arkýře ukončující druhou jižní věž se musely po prošetření stability pečlivě opravit. Profily říms a ostění bylo nezbytné na více místech vyspravit cementovou omítkou. Stejně závady se také vyskytovaly na západní části průčelí. Kvádrové zdivo teras, kamenné obezdívky příkopů, kamenné zábradlí a předložené venkovní schody bylo třeba taktéž vyspravit cementovou omítkou. Místy bylo třeba rozpadlé části i rozebrat, nahradit novými a pak znovu osadit na maltu a vyspárovat. Zdivo kamenných cimbuří a komínových hlav se muselo v některých částech vyspárovat. Venkovní kované zábradlí bylo třeba nejdříve očistit, scházející části mříže doplnit a natřít. Žlaby a střešní krytinu bylo třeba znovu prohlédnout a zjištěné závady odstranit. Některá okna potřebovala zasklení rozbítených tabulek vsazením do olova. Vnější okna a dveře vyžadovaly po očištění a obroušení fermežový nátěr. Také drátěné ochranné sítě před venkovním sklem oken bylo nutné očistit a natřít.

¹⁹² Generálního ředitelství NPÚ, sbírka plánů, technická zpráva k vnějším opravám, 20. 5. 1957, inv. č. SPPOP 489/3 str.

¹⁹³ V rozpočtu byly vypsány přesně jednotlivé kroky, ovšem chybí zde dílčí ceny i úhrnný náklad celé akce. Generálního ředitelství NPÚ, sbírka plánů, inv. č. SPPOP 490/7 str.

¹⁹⁴ Rozpočtová částka v první fázi činila 44 652,27 Kčs. To ovšem převyšovalo odhad v plánech, a proto byla následně snížena dle vkladu investora Krajského památkového střediska státní památkové péče v Pardubicích na 30 000 Kčs.

na stropy slohových štukových sálů v 1. patře. V půdorysu zámku byly vyznačeny pokoje, kterých se oprava týkala (příloha 8).¹⁹⁵

V souvislosti s významným výročím osvobození ČSSR došlo ke konci roku 1974 k obnově pokladny u vstupu, protože se očekávala zvýšená návštěvnost spojená s připravovanou novou stálou expozicí. Do vstupní místnosti byly pořízeny nové vitríny na upomínkové předměty.¹⁹⁶ Připravovaná stálá expozice k 30. výročí osvobození ČSSR nesla název „Osvobození Východočeského kraje sovětskou armádou.“ Této ideologicky zaměřené akci byl přikládán velký důraz, jelikož se jednalo o jednu z mála expozic tohoto typu v republice. Práce začaly již v lednu přípravou brožury a různých map.¹⁹⁷ Výtvarné zpracování dostalo na starost Dílo – podnik Českého fondu výtvarných umění (dále jen ČFVU).¹⁹⁸ Expozice měla být umístěna do sedmi hostinských pokojů v západním křídle, ovšem nejdříve se v nich muselo provést mnoho nutných úprav, jako oprava štukových prvků, výmalba, restaurování dřevěných prvků i s pozlacením, restaurování kamen, tapet, tesařská oprava podlah, oken apod. Dále byly zhotoveny k instalaci makety.¹⁹⁹ Některé vybavení interiéru se zakrylo, protože dle autora po provedení instalace narušovalo celkový vzhled.²⁰⁰ Místnosti zaplnilo mnoho panelů pro upevnění fotografií²⁰¹, maket a exponátů. Exponáty zapůjčilo Krajské muzeum východních Čech se sídlem v Hradci Králové a Vojenský historický ústav v Praze.²⁰² Hlavní součástí expozice byla světelná mapa znázorňující postup sovětských armád, která informovala návštěvníky o průběhu celé operace osvobození. Dále bylo využito i promítání. Prostor při vstupu na výstavu vyplnil panel „Sbratření“ s květinovou

¹⁹⁵ V pokoji č. 11, částečně v oratoři a na záchodě se musel rekonstruovat štukový strop včetně výměny stropních konstrukcí. K zajištění proti dalšímu trhání a odpadávání sádrových prvků stropů došlo v oratoři a pokojích č. 13, 14, 14a.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, GO sádrových stropů v 1. patře, leden 1963, inv. č. H30.

¹⁹⁶ Nové vitríny navrhl Ing. arch. Jaroslav Hošek na základě objednávky Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Pardubicích. Návrh musel být schválen architektonickou komisí Českého fondu výtvarných umění. Auror dostal za návrh honorář 4452 Kčs.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, sl. Hrádek expozice

¹⁹⁷ Například mapa vstupu německých vojsk na území ČSR do Východočeského kraje, mapa stávek ve Východočeském kraji v letech 1939-1945, mapa rozmístění štábu partyzánských skupin a jejich působnost (stav v roce 1945). In Časový harmonogram výstavy „Osvobození východních Čech sovětskou armádou“ na státním zámku Hrádek u Nechanic, Archiv Územní odborné pracoviště NPÚ v Josefově, sl. Hrádek expozice

¹⁹⁸ Dílo zadalo vypracování celkového návrhu instalace a následnou realizaci grafiku Jaroslavu Viktorinovi. Jeho odměna za provedení práce byla vyplacena ve čtyřech splátkách a dosáhla výše 99 110 Kčs.

¹⁹⁹ Jednalo se například o T34, lavočkin, kaťuše a partyzánský bunkr apod. Makety zhotovil výtvarník Josef Sochor a za provedení práce dostal honorář 15 688 Kčs.

²⁰⁰ Jednalo se například o kachlová kamna, která byla kvůli přípravě expozice náročně restaurována, dále ostění, atypické prvky zámeckých místností apod.

²⁰¹ Fotografie měly většinou rozměr 60x80 cm, například : arm. generál Ludvík Svoboda, maršál SSSR I. S. Koněv, maršál SSSR R. J. Malinovskij, arm. generál A. I. Jeremenko, generál plukovník A. A. Grečko, generál plukovník K. S. Moskalenko, generál plukovník P. A. Kuročnin, s. Leonid Brežněv.

²⁰² Jednalo se například o sovětský samopal, pušku, granát apod.

dekorací a jako doplněk sloužila malá výstavka „Osvoboditelé a děti“. Místnosti dotvořila slavnostní výzdoba. Přípravy této nové expozice byly dokončeny v květnu roku 1975.²⁰³

K výstavě vznikla i publikace s názvem *Národně osvobozenecý boj ve východních Čechách a jejich osvobození sovětskou armádou*, kterou vydalo Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Pardubicích (příloha 9). Jednalo se o brožuru, která sloužila jako katalog pro expozici i jako metodický materiál pro kulturní pracovníky, studenty a veřejnost.²⁰⁴

Jak již bylo zmíněno, v rámci příprav této expozice došlo i na restaurování některých prvků interiéru. KSSPPOP Pardubice v září roku 1974 rozhodlo o nutnosti restaurování papírových tapet ve dvou místnostech 1. patra zámku, konkrétně v tzv. císařských pokojích (pokoji „brokátovém“ a „gotickém“). Práce byla zadána Dílu – podniku ČFVU.²⁰⁵ V pokojích bylo třeba tapety zejména očistit, upevnit uvolněné části, scelit trhliny, doplnit chybějící části, znovu vypnout, upevnit a vyretušovat. K samotné realizaci byla nejdříve v září stejného roku sepsána hospodářská smlouva, která také nahrazovala svým obsahem dnešní restaurátorský záměr. Je v ní udán stručně rozsah prací a cena za provedení práce.²⁰⁶ Práce probíhaly do dubna roku 1975, kdy došlo ke schválení celé práce uměleckou komisí²⁰⁷, tedy ke kolaudaci a odevzdání restaurátorské zprávy, která dokumentuje průběh restaurátorských prací i s fotodokumentací v obou pokojích zvlášť a detailně se věnuje jednotlivým stěnám se všemi konkrétními zásahy.²⁰⁸ Kolaudace musela proběhnout v těchto pokojích urychleně, aby mohla být v termínu připravena a otevřena nová výstava.

V rámci úprav 7 místností k instalaci expozice bylo dále ve stejné době restaurováno 7 kachlových kamen. Objednávka a hospodářská smlouva byla opět uzavřena mezi KSSPPOP Pardubice a ČFVU.²⁰⁹ Restaurátorské práce zahrnovaly zejména čištění, doplnění chybějících částí, barevné sjednocení, retuše, zlacení a musely být dokončeny do konce března roku 1975, kdy byla zahájena instalace výstavy. Průvodní zpráva obsahuje popis stavu kamen před restaurováním, postup práce a použité materiály.²¹⁰ Převzetí práce uměleckou komisí proběhlo bez větších připomínek.²¹¹ Restaurátorské práce ovšem trvaly pouze 22 dní a retuše zlacených kamen byly provedeny mletým bronzem, což není udáno v hospodářské smlouvě, a

²⁰³ Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, sl. Hrádek expozice

²⁰⁴ Brožura vyšla v nákladu 30 tisíc výtisků a obsahovala 29 tematických fotografií, od evakuace českého obyvatelstva v pohraničí v roce 1938, vpádu německých vojsk do ČSR, přes příjezd sovětské armády na Žižkovo náměstí do Hradce Králové, sovětskou armádu na Pernštejnském náměstí v Pardubicích, po slavné sovětské kaťuše apod.

FRAJDL, Jiří a BROFT, Miroslav. *Národně osvobozenecý boj ve východních Čechách a jejich osvobození Sovětskou armádou*. Pardubice: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, 1975. [32] s.

proto na popud správce zámku a následně KSSPPOP musela být celá věc a přiměřenost honoráře znovu uměleckou komisí přezkoumána. Při přezkoumání ovšem nebylo shledáno žádné pochybení, jelikož rozhodující slovo měli členové ČFVU, a případ byl uzavřen.

Ke konci roku 1975 rozhodl KNV o rozšíření expozice, aby mohla sloužit jako stálá pro názornou školní výuku. KSSPPOP v Pardubicích objednalo znovu u ČFVU návrh na provedení reinstalace stávající expozice „Osvobození“ včetně jejího rozšíření o dalších šest místností v 1. patře zámku. Realizace měla zahrnovat nové uspořádání panelů s doplněním o trojrozměrné exponáty, dále pak výtvarné zpracování čtyřiceti nových panelů, tedy jejich tapetování, grafickou úpravu, vlastní instalaci a na závěr se měla instalovat síň „Hold Sovětské armádě“ dle již provedené makety. Reinstalace byla dokončena v květnu roku 1976.²¹²

Vzhledem k rozšíření výstavy k 30. výročí Osvobození o další místnosti, objednalo v listopadu roku 1975 KSSPPOP v Pardubicích u ČFVU restaurování dalších čtyř kachlových kamen, která musela být stejně jako v předchozím případě čištěna, doplněna o chybějící části,

²⁰⁵ ČFVU k této restaurátorské práci doporučil Josefa a Tomáše Vyskočila. Ve spolupráci s Krajským střediskem státní památkové péče a ochrany přírody v Pardubicích zadával tento podnik objednávky umělcům a schvaloval jejich návrhy, což se v této době týkalo jakýchkoli výtvarných zakázek i restaurování.

²⁰⁶ Rozpočet restaurování dosáhl 39 220 Kčs, přičemž honorář restaurátora činil 37 000 Kčs a zbylých 6% celkové ceny činila režie podniku Dílo, tedy 2 220 Kčs. Tuto režii umělci a restaurátoři vedení u podniku Dílo odváděli vždy.

²⁰⁷ Umělecká komise se zpravidla skládala ze zástupců investora, za KSSPPOP Pardubice v tomto případě Dr. Machytka a zástupců ČFVU, konkrétně prof. Novák a prof. Nušl. Tato komise zhlédla provedenou práci, sepsala jednotlivé kroky, přebrala restaurátorskou dokumentaci s fotografiemi a v případě neshledání žádných závad na provedené práci schválila vyplacení honoráře udaného v hospodářské smlouvě.

²⁰⁸ V brokátovém pokoji byly tapety v celé ploše mechanicky očištěny od prachu a prahy tapet byly znovu připevněny k podloženému plátnu, na kterém je tapeta na stěně vypnuta. Ztráty u prahů tapet a díry po hřebících byly doplněny aplikací papíru a retušovány. V gotickém pokoji byly tapety omyty, jejich prahy byly v celé ploše znovu připevněny, praskliny uzavřeny a sceleny aplikací ze sejmutých kousků tapet za ostěním dveří. Díry od elektroinstalace a skob byly vyspraveny. Aplikované kousky tapet včetně odřenin na stěně byly retušovány. Konzervace tapet obou pokojů byla provedena nátěrem laku.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ HK 145.23.

²⁰⁹ Práci byl pověřen restaurátor Františka Kulveita. Dle hospodářské smlouvy bylo zadáno odstranění dřívějších neodborných zásahů, doplnění všech chybějících částí, celková restaurace, barevné sjednocení, retuše a doplnění chybějícího zlacení. Celková cena byla stanovena na 53 000 Kčs, včetně 6% režie ČFVU.

²¹⁰ Kamna byla před restaurováním pokryta mastnou prachovou vrstvou, kachle byly rozpraskány trhlinami se zvětřalými okraji, někde byla značně odprýskána i glazura. Většina kamen byla značně poškozena v horní části. Některé kachle byly uvolněny a v několika případech bylo nutno pořídit i odlitky chybějících částí. Zlacená výzdoba byla silně rozrušena zvětřením podkladové vrstvy a pokryta silnou vrstvou mastného prachu. Nejdříve byla fixována místa s odpadávající glazurou a zlacenou výzdobou, pak následovalo čištění, tmelení spár, trhlín, odpadlé glazury, doplnění chybějících částí a barevné retuše. Povrch opravených míst byl přeštěněn. U trojice zlacených kamen byla konečná retuš provedena mletým bronzem.

²¹¹ Umělecká komise byla ve stejném složení jako v předchozím případě, při restaurování papírových tapet. Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ HK 146.23.

²¹² Práci byl opět pověřen Jaroslav Viktorin, který navrhoval 1. etapu. Celkový náklad na realizaci obou etap této expozice činil 276 279,95 Kčs.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, sl. Hrádek expozice

barevně sjednocena a retušována.²¹³ Restaurování muselo být dokončeno v dubnu roku 1976, aby mohla být v místnostech instalovaná rozšířená expozice. V dalším měsíci došlo ke schválení práce uměleckou komisí a odevzdání průvodní zprávy s popisem stavu kamen před restaurováním, postupem práce a seznamem použitých materiálů.²¹⁴

V roce 1975 KSSPPOP v Pardubicích přikročilo k dalšímu restaurování tapet na zámku. Nyní v místnosti tzv. Pánské pracovny a zadalo tuto práci opět ČFVU. V prosinci téhož roku byla sepsána hospodářská smlouva, v níž je určen rozsah prací a celková cena (příloha 10).²¹⁵ Samotné restaurování se protáhlo až do roku 1977. Mělo dvě etapy, které musely být schváleny uměleckou komisí, a následně proběhla jejich kolaudace.²¹⁶ Tapety byly zejména čištěny, změkčovány, sceleny, vyspraveny, vypnuty a retušovány. K první etapě vznikla na konci roku 1976 dílčí restaurátorská zpráva²¹⁷ a práce byly zcela dokončeny v březnu roku 1977 včetně dodání závěrečné restaurátorské zprávy.²¹⁸ I přes schválení restaurátorské práce uměleckou komisí a kolaudaci se kožené tapety postupem času začaly tvarově deformovat, čímž se vytrhaly z upevnění hřebíků a v roce 1980 už visely pouze na horní liště. Restaurátor musel bez nároku na honorář tapety znovu vypnout a upevnit.²¹⁹ I

²¹³ Celková cena restaurování byla stanovena na 24 380 Kčs (včetně 6% režie podniku Dílo) a restaurátorské práce byly zadány opět František Kulveitovi ve stejném rozsahu jako u předchozího restaurování sedmi kachlových kamen.

²¹⁴ Umělecká komise byla složená z prof. Nušla, prof. Nováka, dr. Pocha a KSSPPOP Pardubice zastoupil Ing. arch. Kopecký. Před restaurováním byla kamna pokryta mastnou prachovou vrstvou, bílou hlinkou od konečného nástřiku stropu a ploch za kamny. Dále měla vypadanou výmazovou hmotu, pouráženou profilací, množství oděrek a trhlin, rozbité příklopy a výzdobu horních částí. Kamna byla při restaurování očištěna od prachu, hlínky, byla jim zpevněna vazba, odstraněny předešlé sádrové opravy, rozbité části slepeny a domodelovány do původního tvaru. U všech kamen bylo doplněno množství chybějící úlomků. Spáry byly vyplněny šamotovou hmotou a zpevněny vodním sklem. Sádrové doplňky byly barevně sjednoceny s okolními barvami. Matný povrch oprav byl voskován a po zaschnutí přeštěněn. Povrch dvířek kamen byl upraven grafitem. Na závěr byly provedeny retuše jednotlivých celků.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ HK 147.23.

²¹⁵ ČFVU doporučil k této restaurátorské práci opět Tomáše Vyskočila. V hospodářské smlouvě je podrobně popsán postup prací, které se odvíjejí od plánu místnosti, tedy označení stěn písmeny A, B, C, D. Celková cena restaurování dosáhla 90 100 Kčs i s 6% režii ČFVU.

²¹⁶ V umělecké komisí v tomto případě byl opět Dr. Machytka, prof. Novák a prof. Nušl a pan Riedl, správce zámku.

²¹⁷ Při 1. etapě restaurování byly ze stěn A s B tapety sejmuty, očištěny z rubové strany od plísně a z lícové strany byl smyt nátěr šelaku. Z rubové strany byla dále kůže konzervována změkčující emulzí, ztvrdlé a svařené partie byly změkčeny a vypnuty do původního rozměru. Trhliny byly vyspraveny a podloženy novou kůží. V místech ztrát byl sestavován ornament z kousků vyjmutých z tapet za ostěním. Zrestaurované tapety byly napnuty v celé ploše na rezné plátno pomocí směsi lepidel. Za tuto I. etapu restaurátor získal honorář ve výši 42 400 Kčs.

²¹⁸ V 2. etapě byly restaurovány tapety na stěnách C a D. Restaurování probíhalo stejně jako v I. etapě, ovšem některé z nich nebylo možné sejmut a byly restaurovány přímo na stěnách. Restaurované tapety byly definitivně připevněny na duto na stěnu, po obvodě a v místech spojů ke stěně hřebíky. Z lícové strany byly napuštěny změkčující tukovou emulzí se silnou vrstvou vosku. Nakonec byly zatmeleny rány po hřebících, opravách a retušování olejovou barvou. Za II. etapu restaurování tapet dokončenou v březnu roku 1977 dostal restaurátor honorář 47 700 Kčs.

²¹⁹ Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ HK 149.24.

když není zřejmé, z jakého důvodu k deformacím tapet došlo, mohlo se jednat o chybu restaurátora. I přesto byl pověřen restaurováním tapet ve Zlatém sále.

Z neznámých důvodů byly v herně koncem roku 1976 odstraněny původní tapety. KSSPPOP objednalo u Ústředí uměleckých řemesel čalounění stěn v této místnosti látkou „unikát“, kterou vybrali zástupci KSSPPOP.²²⁰

Ve stejném roce se také uskutečnila reinstalace obrazárny v prvním patře. Návrh vypracoval již v předchozím roce Dr. Lubor Machytka. V něm zdůrazňuje, že současný stav instalace je i přes některá kvalitní díla nevyhovující, protože připomíná galerii předků. S dalšími zejména habsburskými podobiznami byla tedy obrazárna po stránce ikonografické pouze pokračováním velkého souboru portrétů, které zdobily ostatní místnosti zámku. Dr. Machytka byl toho názoru, že k definitivnímu řešení instalace obrazárny by mohlo dojít až po důkladném uměleckohistorickém průzkumu zámeckých sbírek i depozitářů, po jejich zhodnocení, výběru a restauraci nejvhodnějších sbírkových kusů. Proto zatím navrhl na přechodnou dobu asi tři let instalovat v galerii soubor nizozemského malířství ze sbírek východočeských zámků. K realizaci měly být použity obrazy, které zatím nebyly z různých důvodů jinde instalovány. Výběr tohoto žánru obrazů souvisel mimo jiné s tehdejší ideologií.²²¹ Před deinstalováním obrazů byla nejdříve provedena fotodokumentace původního stavu obrazárny. Dále došlo k opravám místnosti, mezi které patřila zejména nová elektroinstalace, oprava štukového stropu s výmalbou, úprava stěny v místě výtahu (zhotovení a osazení panelu), výroba osvětlovadel a jejich instalace. Exponáty pocházely z vlastního inventáře, další zejména ze zámku Opočno a Hrubý Rohozec a některé obrazy byly také vyžádány z muzea v Hostinném a muzea Podkrkonoší v Trutnově.²²²

V roce 1977 objednalo KSSPPOP Pardubice opět u ČFVU restaurování sádrových reliéfů s rostlinnými a figurálními motivy na stropech a ostění tří sálů, tedy v kuřáckém

²²⁰ Novou látku vybrali konkrétně Dr. Machytka a Ing. Kopecký. Renovační práce zahrnovaly opravu stěn sádrou, polepení izolačním papírem, potažení stěn flanelem, vlastní tapetovací látkou, nalepení začišťovací porty, sejmutí a zpětnou montáž lišt. Celková cena čalounění stěn dosáhla 21 691 Kčs. Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ HK 148.24.

²²¹ Dr. Machytka zastával názor: „*Tato umělecká díla se vyznačují vyhraněným realismem v souladu se vzestupem pokrokových sil měšťanské společnosti v 16. a 17. století a v souladu s nástupem demokratické revoluce v severním Nizozemí. K tomuto základnímu ideovému a uměleckému významu přistupuje skutečnost, že vybraný soubor byl předmětem několikaletého uměleckohistorického výzkumu a z části byl též restaurován. To představuje nové zhodnocení kulturních památek, k němuž došlo v podmínkách socialistické společnosti.*“

²²² Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, návrh reinstalace obrazárny 1976, sl. Hrádek expozice

salónu (dnešní pracovně hraběte), knihovně a pracovně hraběnky.²²³ Reliéfy měly být zejména očištěny, zbaveny starých přemaleb, uvolněné prvky měly být zpevněny, osazeny zpět, otlučené a chybějící detaily domodelovány, praskliny vytmeleny a na závěr proveden tenký bílý krycí nástřík a fixáž. Práce byly naplánovány do dvou etap. V I. etapě se měly provést opravy reliéfů v instalovaných interiérech a práce na chodbách a schodištích bylo nutné odsunout do II. etapy, tedy až po dokončení současně probíhající generální opravy elektroinstalace těchto prostor. Restaurátorské zprávy byly výtvarníky sepsány dvě, společně ke kuřáckému salónu, pracovně hraběnky a zvláště k reliéfům v arkýři knihovny. Zaznamenávají původní stav, postup restaurování a fotodokumentaci.²²⁴

V roce 1979 bylo přikročeno k restaurování dalších kožených tapet na zámku a to v místnosti jídelny. Hospodářská smlouva byla opět sepsána mezi objednavatelem KSSPPOP a ČFVU.²²⁵ Tapety bylo nutné stejně jako v předchozích místnostech zejména očistit, změkčit, scelit, vyspravit, znovu vypnout a retušovat. Původní dodací lhůta dokončení restaurování byla stanovena do konce roku 1980, ale práce se protáhly kvůli vestavěnému příborníku na jedné ze stěn místnosti, který měl být původně rozebrán, ale nakonec byl kvůli složitosti demontáže ponechán na svém místě. Proto musely být některé díly restaurovány přímo na stěně.²²⁶ Práce měly několik etap, probíhaly až do konce roku 1982, kdy došlo ke konečnému schválení uměleckou komisí, kolaudaci a odevzdání restaurátorské zprávy. Ta zahrnuje

²²³ Restaurátorskou práci byli pověřeni akademický sochař Kosta Rizopoulos, akademický malíř Pavel Rejchrt a akademický malíř Zdeněk Prokop. Hospodářská smlouva k této rozsáhlé restaurátorské práci byla sepsána v prosinci roku 1977. Celkový náklad prací byl určen na 213 060 Kčs, z čehož práce na reliéfech činila 185 000 Kčs, na konsolách a fiálách 16 000 Kčs (celkem 201 000 Kčs) a k tomu byla připočtena přírážka 6% režie ČFVU (12 060 Kčs).

²²⁴ Reliéfy v obou salonech byly před restaurováním zaprášeny, popraskány, otlučeny, poškozeny prosakující vodou ze střeš, pokryty plísní a znečištěny hmyzem. Některé detaily chyběly, sádra byla na mnoha místech křehká, zpráškovatělá a posetá jamkami a bublinkami. Celá výzdoba byla již dříve opatřena několika bílými nátěry. Před restaurováním byly nejdříve provedeny sondy a fotodokumentace. Povrch celé plochy reliéfů byl očištěn od ulpělých vrstev mastného prachu a jiných nečistot. Uvolněné detaily byly upevněny a uražené části domodelovány. Pro některé větší chybějící fragmenty byly vytvořeny sádrové a želatinové formy. Na několika místech se znovu táhly římsy. Četné prasklinky, dírký, bublinky, jamky apod. byly vyplněny sádrrou. Musely být vytmeleny celé plochy stropů, které byly po sejmutí starých nátěrů drsné. Před závěrečnou malbou byly nanášeny protiplísňové podklady. Nakonec byly provedeny závěrečné retuše a fotodokumentace. Restaurování reliéfů v arkýři knihovny, které se nacházejí v souvislém pásu nad okny, ve dvou postranních plochách a na šesti pilířích mezi okny, se nelišilo v technologickém postupu od předchozího. Restaurování bylo dokončeno a zkolaudováno ve všech prostorách na konci roku 1978.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ HK 150.24.

²²⁵ ČFVU k restaurování doporučil Františka Kusého. Restaurátorské práce měly dle smlouvy zahrnout sejmutí tapet ze stěny, jejich očištění z rubu, napuštění změkčující emulsi, zacelení prasklin, trhlin a děr po hřebech, z lícni strany sejmutí nevhodných retuší a položení nového stříbra a lazury. Pro dvojice dílů měly být připraveny nosné desky a na ně renovované tapety celou plochou nalepeny. Stěny měly být opraveny, vylepeny podkladovými vrstvami papíru, desky s dvojicemi dílů tapet vráceny na původní místo a na závěr celé plochy tapet zakonzervovány voskovým potahem. Celková cena prací měla činit 75 790 Kčs včetně 6% režie podniku Dílo.

²²⁶ Vzhledem k této komplikaci a ztížení postupu restaurování schválila umělecká komise celkové navýšení ceny restaurování o 10%.

předběžný průzkum, příčiny poškození, postup prací, způsob ochrany,²²⁷ fotodokumentaci i nové poznatky a nálezy. Při restaurování byly objeveny stopy dřívějších odborných restaurátorských zásahů, a proto se lze domnívat, že tapety jsou starší, než se původně předpokládalo.²²⁸

3.1.2.6 Správa zámku památkovými ústavy v letech 1989 – 2014

Za nové politické situace byl na zámek stejně jako u mnoha dalších hradů a zámků vnesen restituční nárok, který podal vzdálený bratranec posledního majitele Ernst Harrach. O zámek neúspěšně usiloval prostřednictvím soudů až do roku 2012, jelikož jeho zestátnění na základě Benešových dekretů bylo v tomto případě nezpochybnitelné.²²⁹

V roce 1989 se na zámku nejdříve řešila změna stávající instalace. Byly sepsány poznámky k nové dislokaci zámku, ve kterých je zhodnocen tehdejší stav expozice zámku a možnosti na nové úpravy.²³⁰ Zámek měl po původních majitelích dochovanou většinu inventáře i s dokumentací v podobě starých fotografií a popisů, ze kterých je patrný původní vzhled a zařízení jednotlivých místností. Velká část inventáře byla v minulosti umístěna do depozitářů a vzhledem k množství dochovaných kusů vznikl záměr vytvořit interiér, který by představoval atmosféru zámku v 19. století. Expozice prezentovaná veřejnosti od padesátých let do revoluce zachovala původní vzhled pouze v případě pár pokojů.²³¹ Ve všech ostatních místnostech došlo k velkým změnám a u některých pokojů v patře došlo ke změně jejich

²²⁷ Restaurování bylo zahájeno v únoru 1979. Nejdříve byl proveden předběžný průzkum, fotodokumentace a byly odebrány mikrovzorky. Postupně byly díly sejmuty ze všech stěn kromě několika dílů kolem příborníku na západní stěně, které byly restaurovány přímo na místě. Dále byl sepsán podrobný technologický postup a použité materiály splňující celkové zadání hospodářské smlouvy. Tapety byly smršťeny na jižní stěně téměř o 20 cm a plochu se podařilo zvětšit pouze o 10 cm. Chybějících 10 cm nechalo KSSPPOP Pardubice překrýt prodloužením ostění. Na severní stěně chyběly 3 cm tapety důsledkem smršťení. Dále byl navržen způsob ochrany a údržby. Příloha restaurátorské zprávy obsahuje fotodokumentaci, situační plánek jídelny a příčiny poškození, tedy přirozené stárnutí, škodlivé chemikálie ze vzdušného spadu, prolínání vlhkosti ze stěn, působení mikroorganismů, změny teploty a vlhkosti vzduchu, neodborné ošetřování, neodborné opravy a retuše, nešetrné zacházení.

²²⁸ Na jednom z dílů tapet byl objeven záznam i. k. 1853. Pravděpodobně se jedná o iniciály a dataci předchozího restaurátora, jelikož záznam je umístěn v blízkosti dřívě tmeleného místa. Tapety tedy mohly vzniknout už v polovině 18. století a původně nebyly zcela jistě zhotoveny pro zámek Hrádek u Nechanic, protože krajní díly tapet jsou zkráceny vertikálně o 2,5 až 3 cm, aby se vešly na stěnu.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ HK 151.24.

²²⁹ VÍTKOVÁ, Kateřina a Miloslav LUBAS. Harrach přišel o kus Krkonoš. *Mladá fronta Dnes - Královéhradecké vydání*. 2012, **23**(216). ISSN 1210-1168. Hradecký Dnes, 20120914, S. B2.

Více informací: DIOSZEGI, Imrich. Harrach Hrádek zatím nezískal: vydání romantického zámku soudy už dvakrát zamítly, ale potomek rodu se nevzdává. *Mladá fronta Dnes - Hradecký kraj*. Hradec Králové, 2004, **15**(233), 3. ISSN 1210-1168. Kraj hradecký Dnes.

²³⁰ Poznámky k nové dislokaci sepsal Mgr. Petr Nosek, který působí na zámku dodnes.

²³¹ Byla to pouze vstupní hala, Rytířský sál, Mühlgrubský salon, jídelna, dubové schodiště a zámecká kaple, která byla ovšem zavřená.

funkce.²³² Vznikl tedy návrh rozsáhlými úpravami uvést většinu pokojů v nejbližší době do původního stavu, což nemělo představovat větší komplikace. V přízemí měl sled pokojů zůstat nezměněn a v patře byla naplánována nutná reinstalace jednotlivých pokojů. V dosavadním stavu měla zůstat prozatím i obrazárna, protože portrétní galerie Harrachů, která v tomto prostoru měla původní umístění, byla značně poškozená a bez restaurátorského zásahu ji nebylo možné vystavit. Vhodné pro rozšíření prohlídkové trasy se staly hostinské pokoje v západním křídle, kde přetrvávala v této době už poněkud nezajímavá expozice „Osvobození“. K těmto pokojům vyvstaly tři možnosti využití.²³³ Současně se začalo uvažovat o možnosti zpřístupnění dalších místností, zejména zámecké kaple s prezentací nejstarších liturgických předmětů na zámku, dětských pokojů vedle dámské koupelny s dochovaným dětským nábytkem a dalšími předměty s dětskou tematikou, dále pokoje pro sluhu (po válce zde byl depozitář obrazů) prezentující lidové předměty a nakonec staré kuchyně, která měla tvořit samostatný prohlídkový okruh, jelikož má samostatný vstup sklepem z nádvoří.²³⁴ Jako poslední pro zlepšení stavu expozice zámku byly plánovány sezónní výstavy, k jejichž realizaci měly sloužit tři pokoje, které tvořily mnoho let závěr expozice „Osvobození“. Tyto výstavy měly být instalovány ze zdejších předmětů i z dalších okolních objektů.²³⁵ Po uskutečnění všech uvedených úprav byly navrženy tři možné prohlídkové okruhy: 1. okruh – stávající expozice, dětský pokoj, pokoj pro sluhu a kaple, 2. okruh – okruh 1. rozšířený o hostinské pokoje a sezónní výstavu, 3. okruh – stará kuchyně. K těmto všem změnám mohlo samozřejmě dojít pouze po zrušení expozice „Osvobození“.²³⁶

V roce 1989 probíhaly na zámeckém mobiliáři další restaurátorské práce. Například došlo k restaurování stojacích hodin pravděpodobně z konce 17. století, které se skládají z dřevěného podstavce a měděné hodinové schránky ve tvaru orlice, která má mladší dataci, tedy z 2. poloviny 18. století. Práci provedly Státní restaurátorské ateliéry v Praze na základě

²³² V průběhu doby došlo k těmto změnám: modrý salon byl změněn na pracovnu, pánská pracovna na kuřácký salon, dámská pracovna na hudební salon, dámský salon na společenský salon a dámská ložnice na orientální salon.

²³³ Možnosti využití: a) instalovat předměty z depozitáře – umožňovalo by ihned zpřístupnit pokoje a zlepšit situaci v depozitářích, zařízení by odpovídalo atmosféře vlastní zámecké instalace, průvodcovský výklad by se poskytoval na chodbě a pokoji by návštěvníci pouze procházeli, b) instalace hostinských pokojů – tato varianta by poskytla větší přiblížení k atmosféře zámecké instalace, ale jednalo by se o zdlouhavou akci s nutným restaurováním mobiliáře, vyhledáváním archivních podkladů a došlo by tím k pozdržení řešení situace v depozitářích. Za nejlepší řešení bylo pokládáno tyto varianty spojit, tedy nainstalovat pokoje podle bodu a) a postupně vytvářet expozici podle varianty b)

²³⁴ Pro tuto instalaci by bylo nutné ovšem opravit příkop i přístupové schodiště a sklepní prostor, přes který by se procházelo. Pro návštěvníky měl být tento samostatný okruh vhodný jako výplň času při čekání na prohlídku hlavní expozice.

²³⁵ Pro sezónní výstavy byly prozatím navrženy témata jako Svět antiky (výstava grafických listů představující řadu památek antického Říma), Světlo a kov (výstava svícňů), Převrácený svět (výstava zrcadel).

²³⁶ Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, Pasport SZ Hrádek u Nechanic 1988, př.č. 607

objednávky KSSPPOP Východočeského kraje. Restaurátorské zprávy z této doby mají již stejný obsah jako v současnosti, nejdříve je sepsán popis předmětu a jeho stav před zahájením restaurátorské práce, dále záměr restaurátorské práce, technický a technologický postup restaurátorských zásahů, doporučený režim památky a zprávu doprovází fotodokumentace.²³⁷

O tři roky později se restaurovaly další dvojce hodiny z 19. století.²³⁸ Práce zadal Památkový ústav Východočeského kraje v Pardubicích opět Státním restaurátorským ateliérům. Zpráva opět obsahuje popis předmětů a jejich stav před zahájením restaurátorské práce, záměr restaurátorské práce, technický a technologický postup restaurátorských zásahů.²³⁹

Na jaře roku 1997 zadal Památkový ústav v Pardubicích v rámci rozsáhlé akce proti dřevomorce v budově zámku restaurování štukových stropů pěti místností.²⁴⁰ Jednalo se o stropy místnosti letní jídelny - obrazárny, bývalé ložnice č. 12 A, bývalé ložnice hraběnky, denní místnosti průvodců a půlkruhový pokoj. Všechny stropy mají výzdobu z poloviny 19. století s odstupňovanými fabiony v profilech, geometrickým žebrováním a vysokým profilem. Na základě v této době už nutného závazného stanoviska Okresního úřadu v Hradci Králové byl proveden průzkum barevnosti a původní technologie provedení stropů. Na všech stropech došlo v průběhu let k praskání a trhlinám způsobené korozi vrutů, které upevňují zdobné profily ke stropu. Po provedení sond v ložnici hraběnky bylo ještě před snímáním sádrových profilů

²³⁷ Restaurování provedli Dr. J. Reiner (truhlářské práce), R. Babka (hodinářské práce), historici umění D. Černá, technolog Ing. Sodomka a fotograf M. Zemina. Hodiny měly uvolněné konstrukční spoje, dřevo bylo napadené červotočem a hodinový stroj byl nefunkční. V průběhu restaurování byly celkově demontovány, staré povrchové úpravy a nečistoty byly odstraněny, uvolněné části zajištěny. Dále bylo provedeno tmelení, broušení a povrch byl nově napuštěn. Kování bylo rovněž vyčištěno a opatřeno lakem. Z hodinového stroje byly odstraněny nevhodné předchozí zásahy, byl vyčištěn, doplněn o chybějící části, sestaven a uveden do chodu. Hodinová schránka byla nově povrchově upravena a pohyblivé části byly v konstrukčních spojích opraveny. Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, restaurátorská zpráva, bez inv. č.

²³⁸ Prvními byly empírové stolní hodiny z 1. čtvrtiny 19. století, které mají alabastrový sokl a na něm sedí ženská alegorická postava z kovu. Vedle ní je umístěno hodinové pouzdro s ciferníkem. Hodiny byly silně znečištěny, alabastrový sokl měl otlučené hrany, kovové aplikace byly uvolněné, smalt na ciferníku byl poškozen a hodinový stroj byl nefunkční. Druhé dřevěné taktěž stolní hodiny z 1. čtvrtiny 19. století mají architektonický tvar s kovovým a alabastrovým dekorem. Hodinová schránka s orlem je umístěna na vrcholu. Tyto hodiny byly silně znečištěny, schránka hodinového stroje byla rozlomená a oddělená od soklu. Některé části chyběly a povrchová úprava bronzem odpadávala. Smalt na ciferníku byl rovněž silně poškozen a stroj nefunkční.

²³⁹ První hodiny byly demontovány, alabastr vyčištěn a jeho poškozená místa vytmeleny. Kovové části byly rovněž vyčištěny, vyrovnány jejich deformace a povrch byl zakonzervován lakem. Hodinový stroj byl demontován, vyčištěn, doplněn o chybějící části a uveden do chodu. Poškozený smalt ciferníku byl vytmelen. Druhé hodiny byly rovněž demontovány, kompletně vyčištěny, konstrukční spoje schránky byly zpevněny, trhliny zatmeleny a vše barevně sjednoceno. Alabastrové části byly rovněž očištěny, oštipané části vytmeleny, chybějící části doplněny. Mosazné části byly vyčištěny, chybějící nově odlity a zakonzervovány lakem. Hodinový stroj a ciferník byl restaurován stejným postupem jako u předchozích hodin. Restaurátoři byli R. Babka, historik umění V. Pošvová, prom. hist., technolog Ing. L. Sodomka a fotograf M. Zemina.

Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, restaurátorská zpráva, bez inv. č.

²⁴⁰ Práce byly zadány restaurátorovi Jaromíru Bártovi (firma Štukbart).

zjištěno, že pod štukem je kazetově malovaný strop a práce byly proto v tomto pokoji přerušeny. V ostatních místnostech byly profily sejmuty a následně prošly čištěním, vytvrzením a napuštěním přípravkem proti dřevomorce. Některé silně zkorodované vruty byly nahrazeny novými mosaznými vruty. V půlkruhovém pokoji byly některé profily natolik rozrušeny korozí vrutů, že musely být nahrazeny novými.²⁴¹ Z ploch stropů byly odstraněny předchozí nátěry, byly vyčištěny trhliny, zajištěny rákosové rohože, vyplněny trhliny, nalepeny profily zpět na strop a byl proveden finální nátěr. Závěrečná restaurátorská zpráva obsahuje podrobný popis výchozího stavu, výsledků průzkumu a použitých pracovních postupů v jednotlivých místnostech.²⁴²

Po předchozím průzkumu bylo rozhodnuto v ložnici hraběnky rekonstruovat původní dekorativní malovaný strop zdobený technikou secco z 2. poloviny 19. století. Práce probíhaly mezi léty 1997 – 1998. V restaurátorské zprávě je zhodnocen stav před restaurováním, výsledky průzkumu²⁴³ a postup restaurování. Omítková vrstva byla sejmuta, malba byla zafixována a na místech, kde vlivem zatékání dešťové vody došlo k poškození dřevěné konstrukce stropu, byla malba přelepena textilním přelepem a stransferována. Následně byla malba zpevněna a vytmelena. Stropní konstrukce byla opravena, pokryta podkladní omítkou, transfery byly osazeny zpět na strop a ochranný textilní přelep byl odstraněn. Na ostatních místech byla štuková vrstva zpevněna k podkladní omítce, malba čištěna, defekty v malbě tmeleny a retuš byla provedena pigmenty pojenými vaječnou emulzí. V místech rekonstrukcí byl zvolen stejný technologický postup jako u originálů. Na závěr byly sepsány podmínky pro uchování díla.²⁴⁴ V roce 1999 se pokračovalo na restaurování stropu v ložnici hraběnky, jelikož se při restaurátorském průzkumu podle dochovaných dobových fotografií zjistilo, že kromě malovaných kazet byly na původním stropě umístěny mezi jednotlivými kazetami sádrové profily se svorníky. Jejich rekonstrukce je zaznamenána v restaurátorské dokumentaci s přesnou technikou provedení.²⁴⁵ Následně musela být provedena povrchová úprava nové

²⁴¹ Nové sádrové profily byly vyrobeny pomocí otisku původních.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ HK 156.25.

²⁴² Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ HK 153.24.

²⁴³ Původní barevná vrstva byla v minulosti překryta rákosem, na který byla nanesena nová omítková vrstva i se štukovými profily. Průzkumem bylo zjištěno, že vlastní malba je nanesena na tenkém hlazeném vápenném štuku, který se odděluje od podkladní omítkové vrstvy. Barevná vrstva byla zpráškovatělá. Vlivem dlouhodobého zatékání dešťové vody došlo k velkému poškození malby i dřevěné konstrukce stropu. Na těchto místech bylo nutné provést transfer barevné vrstvy.

²⁴⁴ Rekonstrukci provedli Hana Bělinová DiS, Patricie Volková restaurátorka a Roman Ševčík akad. mal. rest. Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ HK 154.24.

²⁴⁵ Po profilovém dělení zůstaly celoplošně zachovány stopy šířky 110 mm. Z původní fotografie stropu a původního svorníku byla postupně odvozována výška a dělení kazetových profilů. Výrobou nové profilace i svorníků byla pověřena firma Štukbart (Restaurátorská huť Jaromír Bárta, Pomezí u Poličky). Na zpracování

profilace se svorníky fládrováním, která proběhla také v roce 1999. Povrchová úprava profilací byla provedena v barevnosti tmavšího dubu, aby odpovídala co nejvíce barevnosti dřevěného obložení ložnice. V restaurátorské zprávě je uveden postup práce a použité materiály.²⁴⁶

Ve stejné době, kdy se začaly na zámku restaurovat štukové stropy, byl vypracován restaurátorský záměr na prosklené dvoudílné figurální okno zámecké kaple.²⁴⁷ Okno bylo provedeno klasickou technikou barevného a malovaného skla zakládaného do olova. Sklomalbu provedl r. 1855 ve Vídni F. Friedl. Prosklení s bohatou figurální výzdobou a ornamentální malbou bylo ve velmi vážném stavu.²⁴⁸ Při průzkumu bylo zjištěno, že ornamentální část prosklení a pravděpodobně i figurální byly původně součástí jiných oken. Několik malovaných skel, hlavně v horní části oken, bylo osazeno obráceně, tedy sklomalbou ven. Na těchto sklech proběhla oxidace barev mnohem razantněji než na sklech klasicky osazených dovnitř kaple.²⁴⁹ Záměr obsahuje návrh postupu restaurování a kalkulaci. V roce 1998 byly na základě restaurátorského záměru pláty z olověného profilu vyjmuty a uskladněny. Než došlo k restaurování, byla okna provizorně zasklena.²⁵⁰

V letech 1997-1998 byl také restaurován pomník s bustou N. Harracha, umístěný v zámeckém parku. Autorem této nemovité kulturní památky je akademický sochař Bohumil Kafka. V restaurátorské dokumentaci, stejného obsahu jako jsou dnešní dokumentace, je

stropu se podílel Bárta Jaromír mladší, umělecký štukatér a na zpracování tahů se podílel Vavřena Josef, štukatér.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorské zprávy, inv. č. RZ HK 157.25 a RZ HK 156.25.

²⁴⁶ Práci byl pověřen Jiří Vodrážka a Karel Vaniš.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ HK 157.25.

²⁴⁷ Práci byla pověřena firma Vitraj (Jiří Černožský)

²⁴⁸ Pláty v dolních partiích byly zprohýbané a deformované v ploše. Jednotlivá skla byla v řadě případů prasklá, rozbitá a v několika místech úplně chyběla. Nerozbitá skla byla na mnoha místech uvolněná z olověného profilu a hrozilo vypadnutí těchto skel. Olověný profil byl silně zoxidovaný, ve spojích narušený, potřhaný a uvolněný. Sklomalba byla stejnoměrně zoxidovaná s jemnou patinou. Nosná konstrukce a výztuhy jednotlivých plátů byly silně zkorodované. Původně přicinované úchyty výztuh byly uvolněné nebo utřené. Z vnější strany osazené ochranné sítě, až na nepatrné zbytky pletiva po obvodu kovového rámu, úplně chyběly.

²⁴⁹ Tato chyba vznikla při předešlé opravě nebo již při původním osazení.

²⁵⁰ Při restaurování měla být jednotlivá skla čištěna, chybějící skla vyšablonována a doplněna včetně sklomalby. Obráceně osazená malovaná skla se měla osadit sklomalbou dovnitř kaple. Pláty měly být založeny do nového olověného oboustranně pocinovaného profilu a jednotlivé restaurované pláty osazené dovnitř izolačního dvojskla, které chrání sklomalbu i olověný profil před povětrnostními vlivy. Nakonec osadit pláty na původní místo. Restaurování kovové konstrukce – všechny kovové části očistit, opatřit protikorozním a vrchním nátěrem, obnovit ochranné pletivo. Kalkulace ceny je rozdělena do jednotlivých kroků, tedy demontáž prosklení, provizorní zasklení oken a uskladnění do beden – 37 800 Kč, restaurování kovových prvků s obnovou ochranných sítí – 34 230 Kč, restaurování vitrají – levé okno 68 250,-, pravé okno 55 650,-, horní část nad okny (trojlaločný motiv, plamínky trojúhelníky) 19 320 Kč, osazení restaurovaných vitrají dovnitř izolačního dvojskla 17 640 Kč a osazení prosklení na původní místo 27 300 Kč.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ HK 152a.24.

památky nejdříve popsána.²⁵¹ Dále byla sepsána průzkumová zpráva a vyhodnocení průzkumu. Při restaurování došlo k biocidnímu ošetření, zábalu s odstraňovačem krust, pečlivému omytí, zpevnění rozpadavých částí, tmelení, barevné retuši, osazení a zatmelení nové nápisové desky z mramoru s vyzlaceným nápisem a konzervaci speciálním voskem. Betonový podstavec a schody byly natřeny moderní fasádovou barvou. V závěru restaurátorské dokumentace jsou uvedeny použité materiály a technologie, doporučený režim památky.²⁵²

Po více jak dvaceti letech v roce 1999 byly v salonu hraběte znovu restaurovány dekorativní kožené tapety. V polovině 80. let došlo k jejich poškození při opravě střechy. Do roku 2001 byly ve dvou etapách restaurovány dvě nejohroženější stěny.²⁵³ Vznikly tři dílčí restaurátorské zprávy, které obsahují v začátku popis památky a stav před restaurováním. Tapety byly ztvrdlé, vyboulené, znečištěné, pokryté plísní a v místech spojů na řadě míst protržené nebo uvolněné od textilní podpory. V narušených spojích chyběly drobné úseky kůže.²⁵⁴ Při restaurování byla všechna tato poškození odstraněna desinfekcí, změkčováním, vypnutím a doplněním.²⁵⁵ V roce 2000 došlo v některých částech k opětovnému vyboulení tapet a musela být provedena oprava provedené práce na náklady restaurátora. V roce 2001 proběhla závěrečná kolaudace provedené práce.²⁵⁶ V roce 2004 byl pak ještě restaurován kruhový pískovcový bazén s vodotryskem umístěný na nádvoří zámku.²⁵⁷

²⁵¹ Mramorová busta je umístěná na betonové desce, která tvoří hlavicí podstavce, pod ní je vysoký betonový hranol vpředu s mramorovou deskou, na které je nápis. Pod podstavcem jsou dva stupně schodů rovněž z betonu. Před restaurováním byla zarostlá řasou, mechem, lišejníkem, vpředu na podstavci byly díry po nápisové desce vyplněné roztráštěným dřevem a schody byly popraskané.

²⁵² Restaurování provedl akademickým sochař Karel Krátký a cena prací dosáhla 35 000 Kč.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorské zprávy, inv. č. RZ HK 155a.24 a RZ HK 155b.24

²⁵³ Při opravě střechy došlo k silnému zatečení vody na tapety, které následovalo prudké vysušení silným tepelným zářením. Práci zadal Památkový ústav v Pardubicích jako havárii s odloženým řešením rest. ak. mal. Františkovi Kulveitovi. Nejdříve byly restaurovány dva pásy kolem po pravé a levé straně okna, později tapety za kamny, od kamen k oknu a celkem bylo restaurováno přibližně 35 m².

²⁵⁴ Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorské zprávy, inv. č. RZ HK 158a.25 a RZ HK 158d.25

²⁵⁵ Po demontáži ostění rámuující tapety a lícovým zajištění trhlin (přelepy) byly kožené části sejmuty ze stěny a postupně převáženy na pronajaté pracoviště do Tábora, kde byly restaurovány. Původní látková podpora, většinou ztrouchnivělá a napadená plísní, byla nahrazena novou vysráženou textilií. Byly dezinfikovány jak kožené části tak i stěny pod tapetami. Kůže byla vláčněna a tukována. V místech, kde byla kůže narušována delší dobu zatékáním vody spolu se střídavým vysycháním, doznala značného ztvrdnutí a lanolinovou pastu bylo nutno v těchto místech do kůže vtlačovat. Po upevnění kožených částí na stěnu byla znovu provedena retuš celých ploch a bylo přikročeno k montáži dřevěného ostění. Spodní části kožených tapet, které nedosahovaly až k ostění, byly olištovány přídavnými lištami, podobně byly pojednány také některé mezery vertikální. Na závěr byla provedena retuš. K ideálnímu uchování tapet byla doporučena teplota a vlhkost.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ HK 158c.25

²⁵⁶ V 1. etapě restaurátor fakturoval za provedení práce 120 000 Kč, za vícepráce 18 000 Kč a v 2. etapě 32 000 Kč. Celkem tedy 170 000 Kč.

V roce 1999 začala již velmi nutná celková generální oprava obvodového pláště hlavní budovy zámku, zejména vnějších omítek včetně všech souvisejících rekonstrukčních a sanačních prací – opravy a doplnění štukatérských prvků, opravy kamenických prvků, opravy a výměny okenních křídel včetně přesklení do olova, opravy kovových a kovářských prvků a celkové opravy hlavního vstupu včetně terasy. Současná barevnost zvolená na základě stratigrafického průzkumu barevných vrstev vrací vnější vzhled zámku do původní podoby. První etapa generální opravy začala na severním průčelí.²⁵⁸ V roce 2004 pokračovala generální oprava vnějších omítek na jižním průčelí. Celková obnova vnějšího pláště zámku měla již několik etap a její dokončení je plánováno v roce 2025 (příloha 11). Na jejím financování se podílí MK v rámci Programu záchrany architektonického dědictví.²⁵⁹ V rámci této obnovy začaly v roce 2004 také práce na likvidaci dřevomorky, opravě všech dřevěných konstrukcí a výměně střešní krytiny věže Kardinálky i Hodinové věže. Jednalo se zejména o sanaci, výměnu a zajištění některých částí krovu a rekonstrukci dřevěných schodišť. Došlo také na obnovu vnějších omítek domku bývalé vrátnice č. p. 38, který byl pronajat zdejšímu golfovému klubu.²⁶⁰

Na otázku a řešení dalšího využití hospodářských budov, konkrétně č. p. 40, 49 a 50 došlo až v roce 2009. Od jejich zestátnění společně se zámkem byly pouze udržovány v nutném rozsahu a sloužily jako byty a sklady. V tuto dobu nebyly již z velké části využívány a chátraly. Objekt č. 50 měl nadále sloužit zámku zejména pro depozitář. Další dvě budovy měly být zrekonstruovány pro potřeby golfového klubu a využívány jako kulturně –

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ HK 158d.25

²⁵⁷ Práci vykonala Vanesa Trosková, restaurátorka s licencií. V restaurátorské zprávě sepsala podle současných pravidel stav objektu před restaurováním, návrh restaurování, postup restaurátorských prací, použité materiály.

Generální ředitelství NPÚ v Praze, bez inv. č.

²⁵⁸ Nejdříve musel být proveden stavebně-technický průzkum, restaurátorský průzkum fasády, zaměření stávajícího stavu fasády v měřítku 1:50 a stavebně-architektonický projekt. Práce zadal Památkový ústav v Pardubicích firmě R-ATELIER Pardubice. Oprava omítek zahrnovala – kompletní otlučení, vyškrábání spár, očištění tlakovou vodou, dočištění ocelovými kartáči, očištění tlakovým vzduchem, zatření spár, doplnění nerovností omítkou nebo přizdřením, novou hrubou základní omítku, vrchní hlazenou štukovou omítku a nátěr v původním barevném odstínu. Kamenné prvky, tedy římsa s cimbuřím, část ostění – očištění tlakovou vodou, dočištění rýžovými kartáči, dočištění tlakovým vzduchem, oprava prvků a doplnění poškozených míst, fixace a sjednocující nátěr. Okna – odstranění starých nátěrů, truhlářská oprava včetně doplnění poškozených částí, oprava a doplnění skel do olova. Kovové a kovářské prvky – odstranění starých nátěrů, oprava prvků, konečný nátěr. Terasa nad hlavním vchodem – vybourání dlažby včetně podložních vrstev, zhotovení podkladové betonové mazaniny, izolace proti vodě, odvodnění terasy a nová dlažba vyspádovaná ke vpustím. První etapa generální opravy zahrnuje severní průčelí dosáhla nákladu 209 160 Kč.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, inv. č. H50

²⁵⁹ Odhad všech nákladů spojených s celkovou obnovou vnějšího pláště zámku do roku 2025 činí 53 700 000 Kč.

Spisovna Generálního ředitelství NPÚ, č. j. NPÚ – 362/3775/2010/Ku

²⁶⁰ Spisovna Generálního ředitelství NPÚ, č. j. NPÚ – 8431/2004, č. j. NPÚ – 213/2005, č. j. NPÚ – 4611/2006

společenské centrum s ubytovacím zázemím.²⁶¹ Ve stejnou dobu proběhla regenerace zámeckého parku, v rámci které se vysadily nové dřeviny, upravila se síť cest a celkově se rehabilitovaly porosty, včetně řešení nádvoří a jeho porostu a bývalého ovocného sadu ve východní části areálu.²⁶² O čtyři roky později došlo na rekonstrukci vnitřních prostor bývalé vrátnice, která byla upravena pro bytové a úložné prostory golfového klubu.²⁶³

V současné době jsou na zámku přístupné dva prohlídkové okruhy. První prochází pouze v přízemí a seznamuje návštěvníky zejména se zdejšími reprezentačními sály.²⁶⁴ Druhý okruh je rozsáhlejší, zahrnuje rovněž reprezentační sály a dále seznamuje se soukromými pokoji (příloha 12).²⁶⁵ K otevření třetího prohlídkového okruhu, tedy staré kuchyně, nedošlo, ale přesto byl zámek zpřístupněn nad rámec návrhu z konce devadesátých let. Po osobní schůzce a rozhovorem s panem Mgr. Noskem, který od doby sepsání poznámek k nové dislokaci zámku dodnes usiluje o interiérovou instalaci s původní podobou zámku, jsem získala některé informace o současné podobě interiérů v porovnání s minulostí. Jen málo místností zámku nepotřebovalo velké úpravy, aby získalo původní vzhled. Například ve Zlatém salonu, kde se dochovaly nádherné tapety, bylo po válce instalováno mnoho obrazů. Vzhledem k tomu, že není vhodné ani původní, aby tyto tapety zakrývaly z velké části obrazy, došlo k jejich odstranění a zůstalo jen původní zrcadlo ze 17. století. Jídelna má v současné době téměř stejnou podobu jako před válkou, nedochovaly se pouze původní textilie. Dále herna nebyla zatím dokončena, chybí zde krb a v roce 1976 byly vyměněny původní tapety za látku, jak již bylo zmíněno výše. V budoucnu by mělo dojít k jejich rekonstrukci. Knihovna se jako jedna z mála místností dochovala neporušená. Ve schodišťové hale jsou oproti původnímu stavu umístěny navíc některé obrazy a zbraně a bývají zde instalovány malé sezónní výstavy.²⁶⁶

²⁶¹ V severním křídle budovy č. p. 40 měl být zřízen hlavní vstup s recepcí a sociálním zařízením. V prostoru bývalého divadla byla navržena koncertní síň a v bývalé jízdárně konferenční sál. V bývalé kočárovně pak garážové stání. Jižní křídlo bylo navrženo pro klubovnu s dětským koutkem a východní pro restauraci a kavárnu s provozním a sociálním zařízením. Druhé patro a podkroví budovy bylo navrženo pro ubytování.

Spisovna Generálního ředitelství NPÚ, č. j. NPÚ – 302/1398/2009

²⁶² Spisovna Generálního ředitelství NPÚ, č. j. NPÚ – 302/7176/2009

²⁶³ Spisovna Generálního ředitelství NPÚ, č. j. NPÚ – 310/84316/2013

²⁶⁴ V prvním okruhu se prochází tyto místnosti: vstupní hala, Rytířský sál, Zlatý sál, Mühlgrubský salon, jídelna, herna, knihovna, dubové schodiště, kancelář správce, sakristie, kaple sv. Anny, hala před kaplí a sezónní výstava.

²⁶⁵ Druhý okruh seznamuje s místnostmi: vstupní hala, Rytířský sál, Zlatý sál, Mühlgrubský salon, jídelna, herna, knihovna, dubové schodiště, apartmá hraběte (předsíň, salon, pracovna, koupelna, ložnice), apartmá hraběnky (pracovna, salon, ložnice, toaletní pokoj, koupelna, dětský pokoj, pokoje komorné, obrazárna – letní jídelna, lovecký pokoj, pokoje pro hosty (1. toaletní pokoj, zelený kabinet, zlatý kabinet, 2. toaletní pokoj, zelená ložnice, šedý kabinet), rodinné pokoje (dámský kabinet, rodinný salon, pánský kabinet), orientální salon, západní schodiště, kancelář správce, sakristie, kaple sv. Anny, hala před kaplí a sezónní výstava.

Informace zjištěné osobní návštěvou zámku v roce 2014.

²⁶⁶ V době mé návštěvy zámku, tedy červenci 2014, zde byly instalovaná malá výstava věnovaná sta letům elektrifikace.

Kuřácký salón a pracovna hraběte jsou místně přehozeny i se svým vybavením. Bohužel se v těchto prostorách nedochovaly obrazy, závěsy, a proto musely být instalovány nové. Ložnice je nyní zařízena přibližně asi tak jako původně. V pracovně hraběnky chyběla souprava nábytku, která se později našla v Hořovicích. Salónek přišel bohužel v průběhu doby o červené tapety a dnes zůstaly jen bílé stěny. V ložnici hraběnky odstranili tapety a postel už před válkou původní majitelé. Koupelna hraběnky se pozdějšími úpravami jinak přepažila. Letní jídelna s rodovou galerií se v 70. letech změnila na výstavu holandského malířství, což bylo již zmíněno výše. Po revoluci se rodovou galerií podařilo uvést do původního stavu. Místo výstavy „Osvobození“ se podařilo vybudovat průchozí hostinské pokoje. Na druhé straně chodby byly původně apartmány, nyní jsou zde rodinné pokoje a jedná se tedy o umělou expozici. Najdeme zde například dámský kabinet, pánský kabinet, část rodinné portrétní galerie a orientální salónek. Ten nepatří k původnímu zařízení zámku, pochází až z 50. let a nacházel se v hraběcím salónku. Na místě současného orientálního salónku byla od 70. let umístěna světelná expozice postupu armády. Kaple se dochovala v původní podobě, po válce byla zavřena a až v roce 1990 byla opět otevřena. V sakristii je nyní muzejní expozice ornátů.²⁶⁷

²⁶⁷ Informace získané osobní schůzkou s Mgr. Noskem na zámku v Hrádku u Nechanic.

3.2 Zámek Doudleby nad Orlicí

3.2.1 Historie zámku Doudleby nad Orlicí

Doudleby, obepínající břehy Divoké Orlice, patří mezi nejstarší obydlená místa v Čechách. Svému jménu vděčí slovanskému kmenu Doudlebů, který sídlil v našich zemích v 9. století. Kmen osidloval především jižní Čechy, ale některé rodiny žily i ve východních Čechách.²⁶⁸ Ves Doudleby je v písemných pramenech poprvé uvedena v r. 1259 za držení Oldřicha z Doudleb. V roce 1545 se v Doudlebech zaznamenává tvrz s valy, příkopem a hospodářským dvorem.²⁶⁹ Vlastníkem se stal Václav Okrouhlický z Kněžnic a připojil ji k panství litickému. Po smrti Václava Okrouhlického roku 1562 zakoupil toto panství Mikuláš starší z Bubna a v držení jeho rodu zůstalo až do 1. poloviny 20. století (příloha 13).²⁷⁰

Zámek vznikl v době, kdy šlechta opouští výšinné hrady a buduje si v rovinatém terénu pohodlnější sídla zastávající i funkci centra hospodářského podnikání.²⁷¹ Zámek byl pravděpodobně vybudován na místě tvrze, která již tehdejším nárokům na bydlení nevyhovovala. Její zbytky však nebyly nalezeny.²⁷² Stavba vzniká mezi lety 1585 až 1590 pro Mikuláše st. jako renesanční čtyřkřídlý jednopatrový objekt se čtvercovým nádvořím vybaveným pavlačí.²⁷³ Vnější i vnitřní fasády jsou zdobeny souvislým kobercem sgrafita s geometrickým motivem kružnic s vnitřními čtverci a diagonálami. Pod hlavní římsou jsou lunety s rostlinnými i zvířecími náměty, provedenými v kresbě sgrafita. Autorem ornamentálních sgrafit tzv. kobercového vzoru a pravděpodobně i architektonické koncepce je Vlach Gozzi (Gucci). Původní renesanční stavba měla zřejmě stupňovité štíty typické pro zámecké objekty české renesance.

V roce 1630 za Jindřicha Jana z Bubna a v letech 1670-1690 za jeho syna Františka Adama z Bubna byl zámek přestavován a získal raně barokní podobu. Jako jedna z prvních změn bylo osazení pozdně renesančního vstupního portálu do hlavního průčelí a po obvodu

²⁶⁸ VOŠAHLÍK, Aleš a LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, Milada. *Státní zámek Doudleby nad Orlicí*. Pardubice: Krajské středisko památkové péče a ochrany přírody Východočeského kraje, 1973. 1. s.

²⁶⁹ *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 6., Východní Čechy*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989. s. 98.

²⁷⁰ GLATZ, Anton Cyril a kol. *ABC kulturních památek Československa*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1985. s. 117. Pyramida. Encyklopedie.

²⁷¹ MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 195. ISBN 80-7038-038-1.

²⁷² VLČEK, Pavel. *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. 2. vyd. Praha: Libri, 2001. s. 231. ISBN 80-7277-028-4.

²⁷³ VLČEK, Pavel. *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. 2. vyd. Praha: Libri, 2001. s. 231. ISBN 80-7277-028-4.

nádvoří byl proveden místo pavlače kamenný ochoz na arkádách s toskánskými sloupy. Později byly renesanční sgrafity zakryty bílými omítkami s červenými vystupující články, rámováním a bosáží. Lunetové římsy nahradila zvýšená šindelová střecha s barokními podkrovními okny, střešními štíty a věžičkou na čelní straně hlavního traktu. Sdružená okna v patře byla přestavěna.²⁷⁴ Přibyla rovněž sochařská výzdoba na schodišti a nástavba rizalitů. Dále byly postaveny v podobném architektonickém stylu jako je samotný zámek i hospodářské budovy a panský dvůr.²⁷⁵ Interiéry byly vyzdobeny štukovou omítkou a malbami, které nahradily renesanční trámové stropy.²⁷⁶

Zámek je jednopatrová budova s dvěma předsunutými rizality se štíty, které jsou na rozdíl od budovy dvoupatrové. V severním rizalitu je umístěn vstupní portál s kamenným erbem Bubnů, v jižním zámecká kaple. Dle renesanční kompozice zámku jsou okenní otvory umístěny v nestejných vzdálenostech a arkády v nepravidelných rozestupech tak, aby se přizpůsobily vchodům. Nad arkádami s toskánskými sloupky zaklenutými křížovou klenbou je v patře zastřešená zděná pavlač.

Stěny zámku nyní vynikají obnovenou bohatou sgrafitovou výzdobou se vzácněji používanými složitými geometrickými vzory.²⁷⁷ Opakující se vzorce čtverce s rozetou v kruhu, lemovaném uvnitř obloučky, pokrývají všechny fasády od soklu až po lunetovou římsu. Kresby na lunetách byly zhotoveny na tmavé omítce. Římsa stejně jako charakteristické střešní štíty se sice nedochovala, ale její otisk je viditelný v omítce.²⁷⁸

V nárožích interiéru objektu se nachází velké síně a mezi ně jsou souměrně zakomponovány vždy tři místnosti v bočních a čtyři v předním a zadním křídle. Dvojramenná schodiště jsou ve vstupním a levém traktu. Oproti středověkým a raně renesančním stavbám, kdy nádvorní chodba propojovala všechny interiéry po obvodu nádvoří, se z ochozu nejprve

²⁷⁴ VOŠAHLÍK, Aleš a LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, Milada. *Státní zámek Doudleby nad Orlicí*. Pardubice: Krajské středisko památkové péče a ochrany přírody Východočeského kraje, 1973. s. 1-4.

²⁷⁵ *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 6., Východní Čechy*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989. s. 98.

²⁷⁶ MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 197. ISBN 80-7038-038-1.

²⁷⁷ VLČEK, Pavel. *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. 2. vyd. Praha: Libri, 2001. s. 231. ISBN 80-7277-028-4.

²⁷⁸ MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 196. ISBN 80-7038-038-1.

Díky restaurování sgrafit byly odkryty cifry, které objasnily, v jakém období byly jednotlivé části zámku vystavěny. V severojižním rohu to jsou čísla 1509 - pravděpodobně letopočet 1588 nebo 1599, kdy vznikla sgrafita. Na jižní stěně byla odkryta nekompletní číslice 34 a na severní 1632, tedy data pozdějších oprav zámku. VOŠAHLÍK, Aleš a LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, Milada. *Státní zámek Doudleby nad Orlicí*. Pardubice: Krajské středisko památkové péče a ochrany přírody Východočeského kraje, 1973. s. 3.

vstupuje do předmístnosti a z ní do dalších místností, kterým komunikace s okružní chodbou chybí.²⁷⁹ Rozdělení místností v přízemí a v prvním patře navzájem koresponduje. V přízemí se nachází dva druhy místností. Větší síně s trémovými stropy a menší, které sloužily k praktickým účelům jako skladové prostory nebo černá kuchyně. Místnosti v prvním patře byly určeny k bydlení nebo společenskému životu šlechty. V každé místnosti byla kamna, do kterých se přikládalo z venkovního ochozu.²⁸⁰

Štuková výzdoba valených neckovitých kleneb v halách a salonech v prvním patře pochází z barokní přestavby a rámuje malby ve středních zrcadlech i postranních medailonech.²⁸¹ V malířské výzdobě byly užity mytologické a emblematické náměty, v prostoru kaple a předkaplí náboženská tematika. V průběhu 19. století byla zabilena většina nástropních maleb, jelikož se majitelům zdály pohanské motivy nekřesťanské a morálně závadné. Tři místnosti byly také přepaženy, aby se daly lépe vytápět. Jedna z těchto místností byla přepažena ještě jednou ve 30. letech z důvodu zřízení koupelny.²⁸²

V zámecké kapli sv. Rodiny jsou dochovány vzácné zlacené dřevořezby. Dokončení interiérů je datováno letopočtem 1690, který byl zaznamenán na výjimečná kachlová kamna v severovýchodním sále. Originální inventář a mobiliář se na zámku až na pár výjimek nedochoval.²⁸³ Anglický Zámecký park byl založen až po roce 1809.²⁸⁴

V letech 1942-1944 byla restaurována kamna a strop v hlavním sále, který nikdy nebyl zaštukován a přemalován. V dalších dvou místnostech byly malby odkryty, ale další plánované restaurování zakončilo poválečné období.²⁸⁵

²⁷⁹ MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 195. ISBN 80-7038-038-1.

²⁸⁰ VOŠAHLÍK, Aleš a LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, Milada. *Státní zámek Doudleby nad Orlicí*. Pardubice: Krajské středisko památkové péče a ochrany přírody Východočeského kraje, 1973. s. 3.

²⁸¹ GLATZ, Anton Cyril a kol. *ABC kulturních památek Československa*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1985. s. 117. Pyramida. Encyklopedie.

²⁸² Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Zámek Doudleby – sylabus, správa zámku, inv. č. SPPOP-10.262 - 10.271

²⁸³ VOŠAHLÍK, Aleš a LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, Milada. *Státní zámek Doudleby nad Orlicí*. Pardubice: Krajské středisko památkové péče a ochrany přírody Východočeského kraje, 1973. s. 4.

²⁸⁴ GLATZ, Anton Cyril a kol. *ABC kulturních památek Československa*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1985. s. 117. Pyramida. Encyklopedie.

²⁸⁵ Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Zámek Doudleby – sylabus, správa zámku, inv. č. SPPOP-10.262 - 10.271

3.2.2 Vývoj zámku Doudleby nad Orlicí od konce druhé světové války do roku 2014

3.2.2.1 Správa zámku Národní kulturní komisí v letech 1949 - 1951

Zámek byl zestátněn zákonem o revizi první pozemkové reformy č. 142/1947 Sb. a odebrán jeho původnímu majiteli Mikulášovi Bubnovi - Litic.²⁸⁶ NKK ho oficiálně převzala 28. 9. 1949. Fakticky se ovšem nemohla ujmout jeho správy, jelikož okresní soud zajistil místnosti, kde bylo uloženo vnitřní zařízení původního majitele. Tato situace byla vyřešena až v polovině roku 1950 a NKK zámek skutečně převzala, ovšem ve značně zchátralém stavu (příloha 14). Zámek měla v plánu opravit a následně interiéry vybavit kopiemi renesančního nábytku.²⁸⁷ Zároveň ale uznala, že zámecký objekt s okolními stavbami má kulturní i hospodářský význam a těžko lze oddělit tyto oblasti zájmu.²⁸⁸ Do přízemí se měl nastěhovat Státní zemědělský archiv z Náchoda a při správě objektů NKK i v následující době hospodářské budovy částečně využívaly Československé státní statky (dále jen ČSSS).²⁸⁹

Z mimořádných oprav, které provedla technická kancelář NKK do roku 1950 lze jmenovat zaměření skutečného stavu objektu, obnovu části šindelových střech, odvodnění zatopené části sklepa a nový přívod elektrického proudu.²⁹⁰ V roce 1951 pak bylo vyčištěno nádvoří, odstraněny dráty ze všech arkádových sloupů, vyčištěny okapové roury, úžlabí a zahájeny tesařské práce spojené s opravou šindelové krytiny.²⁹¹ Ve stejném roce vznikl také návrh adaptace zámku. V přízemí bylo počítáno s úpravou třech místností vpravo od průjezdu pro Státní zemědělský archiv, dále zde měly být dřevníky, obytné místnosti s kuchyněmi, sociální zařízení pro návštěvníky, prádelna, předsíň, propagační místnost a nakonec vlevo od průjezdu kancelář s prodejnou vstupenek. V prvním patře měl být vytvořen prohlídkový

²⁸⁶ Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, zápis z kanceláře správy státních statků v Doudlebech nad Orlicí v říjnu 1949, bez inv. č.

²⁸⁷ UHLÍKOVÁ, Kristina. Národní kulturní komise 1947 - 1951. 1. vyd. Praha: Artefactum Ústav dějin umění AV ČR, 2004. s. 175. ISBN 80-903230-8-1

Plánovací referát NKK zařadil v rámci zabezpečení nově převzatých objektů nadplán, ve kterém bylo u Doudleb počítáno s rekonstrukcí šindelové střechy a výměna elektrické instalace v nákladu 900 000 Kčs.

Generálního ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Dokumenty po NKK, Koncept plánu NKK

²⁸⁸ Zástupci NKK žádali, aby části objektu, které mají kulturní hodnotu a byly přiděleny Státním statkům (empírová klenutá brána s přilehlým domem, špýchar), byly udržovány v souladu s památkovou péčí, aby jejich využití nepřesáhlo podstatně dosavadní rozsah užívání a aby Státní statky jednaly s NKK v případě stavebních změn nebo změn ve způsobu užívání. Tyto požadavky byly však Státními statky jednoznačně odmítnuty s poukazem na pětiletý plán.

Generálního ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Dokumenty po NKK, Zápisy ze schůzí NKK, bez inv. č.

²⁸⁹ UHLÍKOVÁ, Kristina. Národní kulturní komise 1947 - 1951. 1. vyd. Praha : Artefactum Ústav dějin umění AV ČR, 2004. s. 175. ISBN 80-903230-8-1

²⁹⁰ Náklad na zaměření objektu činil 64 000 Kčs (provedl Fotografický ústav), na obnovu části šindelových střech a odvodnění zatopené části sklepa 166 959 Kčs a na nový přívod elektrického proudu 60 072 Kčs.

²⁹¹ Oprava šindelové krytiny stála 86 289 Kčs.

okruh. V návrhu adaptace byly zejména řešeny změny dveřních a okenních otvorů, schodiště a podlahy.²⁹² Dle plánů NKK měla být do konce roku 1953 provedena generální oprava konstrukce krovu, obnova šindelové krytiny, měly být vyspraveny barokní omítky na vnějším průčelí zámku, dodány nové žlaby a očištěny arkády. Dále měly být hotovy přípravy k obnově původní dispozice 1. patra zámku, očištěny a konzervovány fresky a štukové výzdoby. Počítalo se rovněž s obnovou druhého renesančního schodiště, odvodněním nádvoří a asanací parku. Celkový projekt NKK výhledově počítal s obnovou renesančního stavu zámku.²⁹³ Tato myšlenka byla v příštích letech udržena, ovšem rekonstrukce trvala mnohem déle než NKK plánovala.

3.2.2.2 Správa zámku krajským národním výborem v letech 1951 – 1953

V těchto letech začaly práce uvnitř zámku.²⁹⁴ Nejdříve byla obnovována původní dispozice 1. patra. Při snímání dodatečné příčky k zřízení koupelny v lednu 1952 byla objevena malba, která stylově odpovídala malbám odkrytým již v době druhé světové války na stropěch jiných místností. Následně bylo doporučeno celé odkrytí malby a její zajištění.²⁹⁵ Příčky v chodbě vedoucí do kaple i v rohovém pokoji na stejné straně zámku v 1. patře byly rovněž odstraněny. Záchody, které byly přístupné z galerie, byly zrušeny a dveře vedoucí z galerie zazděny. Část stropu označená na náčrtku byla velmi poškozená a hrozilo její zřícení. Porušení bylo pravděpodobně způsobeno zatékáním střešou. Odkrytím této části měl být zjištěn stav stropních trámů. Po odstranění příček v obou místnostech byly odkryty další nástropní malby. Následně měly být provedeny sondy i v dalších místnostech a po skončení stavebních prací měly být nalezené malby odkryty a konzervovány. Z bývalé koupelny vedly kromě hlavních dveří ještě menší dveře do vedlejšího pokoje, které byly zazděny.²⁹⁶

²⁹² V návrzích jsou zakreslena nová okna, dveře, příčky, sociální zařízení s rozmístěním vybavení, nové podlahy a v některých místnostech patra provedení štukových stropů. Podrobné plány byly vypracovány na rekonstrukci schodiště ve východním křídle, návrhy nových jednokřídlových i dvoukřídlových slohových dveří (jilmové v přírodní barvě, lišty a klapačka ořechové nebo hruškové, kování železné s nátěrem tmavošedou tuhou barvou), oken, střešních vikýřů po celém obvodu zámku a hlavních vrat do budovy. Projekt asanace zámku vypracoval Stavoprojekt Praha (Ing. arch. Josef Bušek).

Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Návrh adaptace přízemí i patra zámku, Stavoprojekt Praha (Ing. arch. Bušek), prosinec 1951, bez inv. č.

²⁹³ Plán byl sestaven v lednu roku 1950.

Generálního ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Dokumenty po NKK, Koncept plánu NKK

²⁹⁴ V přízemí bydleli v tuto dobu celkem 4 nájemníci, byl zde dřevník a v 1. patře byly vesměs jen skladiště, mobiliáře, správceva kancelář a dílna řemeslníků.

²⁹⁵ Průzkum provedl konzervátor Dr. Jaroslav Helfert a zjistil, že malba zakrývá pravděpodobně celou plochu zrcadla. Odkrytá část ukazovala postavu Kristovu na obláčcích nesených andělky.

²⁹⁶ Dveřní otvor bývalé koupelny do vedlejší místnosti byl oboustranně zazděn a v získaném prostoru v síle zdi měl být umístěn hydrant přístupný tapetovými dvířky, zřízenými v přepážce.

Vzhledem k nedostatku řeziva bylo v roce 1952 rozhodnuto o výměně střešní šindelové krytiny za krytinu z bobrovek a kvůli většímu zatížení muselo být při opravě krovu provedeno husté laťování.²⁹⁷ Úprava krovu a výměna krytiny začala v červenci 1952.²⁹⁸

Ve stejnou dobu v místnosti vedle kaple v 1. patře spadla část stropu. Již při odstranění příčky a koupelny byly viditelné značné trhliny. Po odkrytí stropní konstrukce bylo zjištěno, že celá konstrukce prohnula a celý strop musel být tedy nahrazen novým.

3.2.2.3 Správa zámku Státní památkovou správou v letech 1953 - 1958

V letech 1953-1954 byly dále zesilovány stropní a vazebné trámy, krovové konstrukce a vyměněny všechny zahnívající části dřev. V některých místech byly trámy napadeny dřevokaznou houbou a bylo nutné je vyměnit. Příští rok měl být dle plánu stržen šindel, provedeno laťování a pokrytí taškami. Vazba věže měla být provedena do úrovně hřebenu střechy, což se ale pozdrželo pro nedostatek potřebného dřeva.

Začátkem roku 1955 spadla omítka s malbou ve velkém sále severovýchodního nároží. Škoda zřejmě vznikla stálým zatékáním do stropů, zaviněným dlouho neudržovanou šindelovou krytinou a nedostatečným větráním půdy. Situaci musela být přizpůsobena probíhající oprava krovu a stropní konstrukce.²⁹⁹

Národní archiv, Fond SPS, karton nezpr., sign. 30 Doudleby pam. zámek rok 1951-1957

²⁹⁷ Provedení šindelové krytiny nebylo možné vzhledem k nedostatku řeziva a z pohledu památkové péče nebyla tato změna krytiny nevyhovující, jelikož původní šindelová krytina byla natřena červenou barvou. Předchozí majitelé zřejmě dbali na konzervaci dřeva, ale také chtěli, aby střecha vypadala jako z pálené krytiny.

Ústní sdělení dr. Imricha, bývalého kastelána.

Vzhledem ke změně použité krytiny musel být doplněn projekt rekonstrukce krovu a krytiny, který vypracoval Stavoprojekt HK. Kvůli většímu zatížení krovu bylo nutné detailně vyřešit konstrukci převislé střechy nad otevřenou okružní chodbou v zámeckém nádvoří. Náklad na doplnění projektu činil cca 5000 Kčs.

²⁹⁸ Opravy provedl Okresní stavební podnik v Žamberku. Po odstranění krytiny byl zjištěn skutečný stav vazebních trámů a krovové konstrukce. Většina vazebních a stropních trámů byla v místech uložení do zdiva zcela prohnulá, některé i v celé délce. Ty byly nahrazeny novými a několik dalších se nastavilo plátováním. Některé další části krovové konstrukce bylo taktéž třeba vyměnit. Celá střecha jižního traktu měla být do konce roku opravena a pokryta taškami.

²⁹⁹ Při zabezpečovacích pracích na krovové konstrukci byla odkryta část mazaniny nad sálem a vyjmut záklop z drážek trámů původních renesančních stropů. Tím bylo zjištěno, že nosné trámy téměř v celé šířce ramenátů uhnily a ztrouchnivěly.

Při opravách se uvolnila část stropní omítky v severní části a velká část malby byla zničena. Všechny úlomky byly ale sebrány a uloženy ke konzervaci. Hrubo zrná omítka byla nanesena ve velmi silné vrstvě na jednoduchý rošt dřevěných prutů, takže hrozilo nebezpečí, že i ostatní části stropu spadnou.

K porušeným stropním trámům byly přišroubovány z boku nové nosné trámky uložené na obvodových zdích. Do krovu byla vložena 2 věšadla s dvěma průvlaky. Do nich byly zachyceny vyztužené stropní trámy. Strop byl jen lehce zaklopen, aby větráním mezistropního prostoru bylo zabráněno případnému pokračování rozkladu starých stropních trámů.

Konstrukce krovů vyžadovaly po této události rychlé dokončení rekonstrukce a stejně tak výměny krytiny, jelikož hrozilo nebezpečí, že zatékáním by byly porušeny i ostatní stropní konstrukce I. patra jako velký sál.

V únoru 1955 proběhla kontrola movitého inventáře zámku. Bylo zjištěno špatné uložení předmětů, jelikož zde bylo plno neodvezených předmětů n. p. Bazar a stále se prováděly stavební úpravy. Stejně jako i na jiných zámcích bylo nutné vytřídit bezcenné věci a získat tak prostor pro hodnotný a užitečný mobiliář.³⁰⁰

V dubnu roku 1955 byla tesařská práce včetně postavení zámecké věžičky dokončena, vnější části střechy byly pokryty taškami a z nádvoří byla pokryta střecha západního křídla a část křídla jižního a severního. Zbytek byl stále pokryt šindelí. Dokončení střechy včetně klempířských prací velmi spěchalo vzhledem k ohrožení stropů. Žlaby a okapy byly jen uvnitř nádvoří a to ve velmi špatném stavu, což mělo být rovněž napraveno při opravě střechy. Vně budovy žlaby nebyly vůbec a měly být zřízeny i s celkovým odvodem odpadních vod.³⁰¹

V roce 1955 bylo také zahájeno konstruktivní zajištění, odkrývání od vápenných nátěrů a restaurování maleb na stropě v prvním podlaží. Práce začaly nejdříve ve velkém sále, kde spadla omítka i s malbou „Čertova svatba“.³⁰²

V roce 1956 měla být dokončena výměna krytiny hlavní budovy, věžička a zajištění stropů.³⁰³ Po skončení této práce se mělo přikročit k asanaci levé části 1. patra zámku.³⁰⁴

Úvěr na obnovu střešních konstrukcí bylo nutné zvýšit o částku na zabezpečení stropních konstrukcí, tedy cca 100 000 Kčs. Ke stropům bylo doporučeno provést důkladnou dokumentaci vzhledem k vážnému stavu.

³⁰⁰ K revizi byly použity soupisy kmenového inventáře z června roku 1950 a z prosince 1953 a další doklady o eliminaci, odvozech apod. Bylo nutné znovu projít evidenční seznamy, jelikož soupisové skupiny zapsaly i bezcennosti.

³⁰¹ Kvůli zvýšeným nepředpokládaným výdajům na opravu krovu a stropů v tomto roce byla plánovaná částka 140 000 Kčs zvýšena o dalších 50 000 Kčs.

³⁰² Náklad restaurování této malby činil 40 280 Kčs včetně 6% režie ČFVU. Malby byly restaurovány skupinou umělců skládajících se z J. Krále, J. Němce a J. Kadery.

³⁰³ Na pracích pokračoval Okresní stavební podnik v Žamberku a KNV odbor kultury na toto vyhranil 75 000 Kčs.

³⁰⁴ Práce měly začít od místnosti sousedící s rizalitem, přes velký sál ke kapli a rekonstrukce měla být provedena podle schváleného projektu. Vchody vedoucí z ochozu do jednotlivých místností byly opatřeny kamennými portály profilovanými podle vzoru portálů umístěných v přízemí a opatřeny novými dubovými jednokřídlovými dveřmi s železným kováním. Vnitřní dveře měly být rovněž jednokřídlové, dubové avšak osazené do dřevěných zárubní. Dosavadní okna měla být zachována. Žaluziové okenice měly být rovněž ponechány, pouze poničené vyměněny. Po skončení stavebních úprav měly být ve vymezené části zámku rekonstruovány malby.

Národní archiv, Fond SPS, karton nezpr., sign. 30 Doudleby pam. zámek rok 1951-1957

3.2.2.4 Správa zámku krajským národním výborem a Krajským střediskem státní památkové péče a ochrany přírody v letech 1958 - 1989

V letech 1959-1967 byly v zámku zrestaurovány všechny zbylé nástropní malby s antickými, náboženskými výjevy a s barokními emblémy.³⁰⁵

V roce 1960 provedl Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze (dále jen SURPMO) projekt na další úpravy a rekonstrukce (příloha 15).³⁰⁶ S tím se zároveň řešila otázka rekonstrukce barokizované fasády. Její stav byl v této době značně sešlý a odpadávala od spodní pevnější vrstvy renesančních sgrafitových omítek. Stav oken zejména usazených v kamenném ostění byl většinou velmi špatný a musela se vyměnit za nová.³⁰⁷

K návrhu vznikla technická zpráva, technický popis všech prací a výkres s architektonickým řešením (příloha 16).³⁰⁸ V této věci ovšem nebyl jednotný názor mezi zástupci SÚPPOP v Praze a KNV v Hradci Králové. Krajsští referenti se přikláněli k puristické rekonstrukci původního renesančního exteriéru s úplným restaurováním bohatého sgrafita, ale narážely zde důvody ekonomické. S tím ovšem od počátku nesouhlasil významný referent SÚPPOP Ing. arch. Břetislav Štorm, jelikož dle něj bylo venkovní sgrafito dobře konzervováno pod omítkou pozdější barokizované fasády. Byl pouze pro restaurování sgrafitů v nádvoří.³⁰⁹ Místní obyvatelé zastávali puristickou metodu.³¹⁰ Autor návrhu připouštěl, že úplná rekonstrukce vzhledu zámku do renesanční doby by byla velmi efektní, ale vedle vlastní nákladné práce na restaurování sgrafitů by byla také nutná obnova všech renesančních motivů, článků, lunetové římsy, velkých štítů, vikýřů atd. Proto se chtěl v dohodě s novým referentem SÚPPOP dr. Wagnerem přidržet koncepce, která by spočívala v ponechání barokního výrazu

³⁰⁵ Technické zpevnění stropů a obnovu štukové výzdoby provedli bratři Tomkové z Krajského zřízení pro obnovu a údržbu Památek. Restaurátorská práce byla provedena dvěma malíři a to V. Holubem a J. Krčilem. Malby byly restaurovány v místnostech č. 35- 52. Bylo nutné odstranit všechny bílé vrstvy, které překrývaly orámovaná zrcadla a restaurovat malbu fresek. Dohromady bylo očištěno od zabílení 11 velkých orámovaných zrcadel a 91 medailonků a lunet. Tématu se podrobně věnovala Milada Lejsková-Matyášová ve své publikaci z roku 1971.

VOŠÁHLÍK, Aleš a LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, Milada. *Státní zámek Doudleby nad Orlicí*. Pardubice: Krajské středisko památkové péče a ochrany přírody Východočeského kraje, 1973. [8] s.

³⁰⁶ Projekt vypracoval Ing. arch. Josef Bušek.

³⁰⁷ Oproti předchozím plánům bylo nyní rozhodnuto, že v patře se musí rovněž odstranit stávající zničená okna i žaluzie, které byly v některých oknech usazeny. Následkem zvětšení šířky těchto oken při novodobých úpravách se zhoršily jejich proporce. Při návrhu nových oken se proto počítalo s korekcí dimenzí, zejména šířky.

³⁰⁸ Výkresy řeší na všech průčelích návrh oken a fasádních úprav. Záklenky všech oken měly zůstat v původní výši a změn rozměrů nových oken mělo být docíleno přizděním špalet a nadezděním parapetů. Plány provedl rovněž SURPMO Praha (Ing. arch. Josef Bušek) a investorem byl KSPPOP Hradec Králové.

³⁰⁹ Dále uváděl, že obnovené sgrafito zvenku by nemělo dlouhou trvanlivost a že účelnější je obnovená konzervace jeho původních fragmentů pod novou omítkou.

³¹⁰ Obyvatelé obdivovali části odhalených sgrafitů a nechtěli připustit žádné jiné řešení, ani ekonomicky výhodnější a možná i z hlediska moderní památkové péče správnější.

v charakteristických architektonických člancích (hlavní římsa, štíty, vikýře, nárožní bosáže, komínové hlavy, omítkové kordonové římsy) s nezakrytím některých znaků renesance, které by nebylo správné potlačit (kamenná ostění oken, dveří, hlavní vstupní portál, okenní mříže, původní kamenné nadokenní římsy atd.). Dochované sgrafito měl v plánu zpevnit, konzervovat a znovu pokrýt fasádní omítkou.³¹¹ Základní tón fasádní omítky měl být krémově bílý, nárožní bosáže, římsy a okenní šambrány nazelenalo-šedožluté, přizpůsobené barvě původního použitého pískovce. Pískovcová bosáž hlavního portálu měla být očištěna od nátěrů na čistý kámen.³¹²

Nakonec o způsobu rekonstrukce fasády v září 1960 rozhodl Český fond výtvarných umění (dále jen ČFVU), který po prohlídce zámku uměleckou restaurátorskou komisí doporučil Krajskému památkovému středisku v Pardubicích celkové restaurování sgrafita, jelikož bylo pod omítkou zachovalé v původním stavu a je historicky hodnotné. K samotnému restaurování ovšem bylo přistoupeno až o pár let později.

Ve stejném roce připravila Koordinační komise pro KNV a MŠK návrh na využití a instalační zaměření státních hradů a zámků. Rámcový plán kulturního využití navrhl v Doudlebech vstupní expozici, která se měla věnovat východočeskému (vambereckému) krajkářství. V interiérové instalaci pak měla být instalována expozice k využití krajky v minulosti s využitím portrétů, šatů, bytového zařízení apod. Expozice měla vzniknout ve spolupráci s Uměleckoprůmyslovým muzeem v Praze, národopisným oddělením Národního muzea a měla doplňovat výstavu krajkářství ve Vamberku. Přípravy k jejímu otevření měly být dokončeny do roku 1964, kdy měla být dle plánu i dokončena generální oprava zámku.³¹³ O rok později se Koordinační komise včlenila do SÚPPOP, které ale myšlenku převzalo a navrhovalo KSSPPOP v zámku instalovat expozici vambereckého krajkářství.³¹⁴

V druhé polovině roku 1962 byl připravován rozpočet na restaurování sgrafit pod arkádami v 1. patře vnitřního nádvoří zámku.³¹⁵ Zde sgrafito tvoří náročně bohatou výzdobu s

³¹¹ Uvažovalo se také o ukázce malých fragmentů původního sgrafita na východních bocích obou rizalitů ve výřezech v nové omítce.

³¹² Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Projekt na rekonstrukci barokizovaných fasádních, Ing. arch. Bušek, březen 1960, bez. inv. č.

³¹³ Jelikož mezitím v rámci provádění decentralizace byly památkové objekty převedeny do správy okresních národních výborů, byl všechn materiál projednán na zvláštních poradách v jednotlivých krajích.

³¹⁴ Generální ředitelství NPÚ v Praze, sbírka plánů, Písemnosti po Koordinační komisí, bez inv. č.

³¹⁵ Rozpočet schválila restaurátorská umělecká komise při Výtvarné službě ČFVU v celkovém nákladu 38 690 Kčs (i s 6% režií ČFVU) a investorem byl KNV Pardubice. Restaurátoři z ČFVU byli vybráni: ak. soch. A. Altmannová-Viškovská, D. Kříčka, M. Kolář a V. Turský. Hospodářská smlouva na celkem 250 m² byla sepsána v červenci 1962.

různými motivy v horizontálních pásech. Horní ukončení tvoří lunety s bohatými figurálními a zvířecími motivy.³¹⁶ Sgrafito bylo znečištěno, popraskáno, odlupovalo se a jeho povrch byl zvětralý a zpráškovatělý. Strop byl asi z jedné třetiny otlučen kvůli jeho opravě. Samotné restaurování bylo realizováno během roku 1963. Restaurátorská zpráva obsahuje obecný popis sgrafita, jeho stav před restaurováním a postup práce.³¹⁷ Stěny byly očištěny, omyty a povrchově zpráškovatělé vrstvy byly odstraněny. Povrch musel být zpevněn a následně se přistoupilo k rekonstrukci velkých chybějících partií. Menší destrukce byly vytmeleny. Po důkladných retuších a konečném barevném sjednocení byl proveden celkový konzervátorský postřík. Ve zprávě jsou zaznamenány použité materiály a nechybí ani fotodokumentace.³¹⁸

Při probíhající generální opravě zámku byl sepsán na konci roku 1963 Krajským zřízením pro obnovu památek v Náchodě dílčí rozpočet na připravovanou rekonstrukci stropů komnat.³¹⁹ Práce zahrnovaly sejmutí původních štukatérských prvků, vybourání stropní konstrukce vadných stropů, nové stropní konstrukce dle původního provedení, vybourání cihelné římsy včetně štukatérského opracování, sejmutí několika vápenných starých vrstev

³¹⁶ KNV se po poradě se Státním ústavem památkové péče v Praze stanovil ČFVU pro restaurování sgrafit metodu převážně konzervační, tedy s ponecháním i sgrafitových partií z 19. století. Tato zásada odpovídala tehdejšímu názoru v památkové péči i ekonomickým hlediskům. Zejména nemělo dojít k újmě na estetickém a památkovém působení sgrafit jako celku. KNV si byl vědom, že celá akce byla sledována širokou veřejností a měl jako investor zájem na tom, aby práce na sgrafitech byly po památkové, umělecké i řemeslné stránce provedeny kvalitně.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ RK 185. 37

³¹⁷ Sgrafita restaurovali sochaři V. Hlavatý, A. Titěra, A. Viškovská, J. Vitvar, Kodým a Pícha. Původní renesanční sgrafito z konce 16. století je na hrubém pískovém podkladu v přírodní barvě pouze utážená vápenná omítka. Stěna, na které bylo sgrafito restaurováno, je mírně zvlhčená. Sgrafito bezpochyby pochází od Vlacha Gozziho, který ve stejné době pracoval na blízkém Potštejně. Sgrafito prošlo několika etapami oprav. Poslední z nich provedl v roce 1885 malíř Kirchner, při které sgrafita nejen restauroval, ale některá i nově vytvořil. Konkrétně nejhořejší pás lunetových sgrafit s ornamentální, květinovou a figurální výzdobou má na rozdíl od renesanční techniky podkladovou vrstvu z jemného tmavě zbarveného štuky. Bílá vrstva, určující kresbu, obsahuje vedle vápna ještě převážné množství sádry. Jedná se tedy na rozdíl od renesanční části o zcela jiné pojetí výtvarné i materiállové.

Sgrafita byla znečištěna prachem a kouřem z komínů a osvětlovacích petrolejových těles zavěšených na sgrafitové stěně. Zejména v místech sádrových vrstev bylo viditelné popraskání, lasy, vrstvy sádry se loupaly a jejich povrch byl zvětralý a zcela zpráškovatělý. Strop byl asi z jedné třetiny otlučen při jeho opravě. Při tomto zásahu bylo sgrafito značně znečištěno cementovým štukem a cementovou vodou. Sgrafito chybělo v místech dodatečně zazděných oken, v nově vsazených 4 kamenných ostěních a ve značné míře bylo otlučené. Celá plocha sgrafitové výzdoby byla poškozena zatlučenými skobami, špalíky ve zdi a zasekanou elektrifikací.

V první fázi restaurování byly ze stěn nejdříve vyjmuty všechny nepůvodní prvky, jako skoby, špalíky, kladky atd. Následně byly stěny očištěny od prachu a mnohaletých nánosů nečistot. Dále byly omyty a povrchově zpráškovatělé vrstvy odstraněny. Po zpevnění povrchu a přitmělení nepevných narušených částí bylo přistoupeno k rekonstrukci velkých chybějících částí. Nejdříve byla místa natažena hrubým štukem, dále jemnějším a nakonec kletovanou vápennou vrstvou. Podle zbývajících původních ornamentů byly zhotoveny frotáže, na jejichž základě byla do mírně zatažené omítky vyryta sgrafita. Menší destrukce byly vytmeleny, lasy a trhliny zaceleny. Po důkladných retuších a konečném barevném sjednocení restaurátorských etap byl proveden celkový konzervátorský postřík.

³¹⁸ Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ RK 184. 37

³¹⁹ Jednalo se o komnaty č. 35-39 a celková částka na rekonstrukci měla být celkem 101 282,70 Kčs. Investorem bylo KSSPPOP. Projekt na tuto akci rovněž provedl Ing. Bušek.

omítky na profilových římsách komnat, doplnění zdiva říms, nově vytažení říms, nové provedení štukatérské výzdoby s použitím původních prvků a doplnění novými a oprava štukatérských výzdob podhledů stropů. Do konce roku 1963 došlo také na prozatímní rekapitulaci stavebních nákladů.³²⁰

V rámci generální opravy zámku muselo dojít také na úpravu zámeckého parku, který byl ve velmi zanedbaném stavu. V listopadu roku 1964 bylo nejdříve provedeno sadovnické zaměření porostů v parku, jejich identifikace a inventarizace.³²¹ Porosty byly přehoustlé, přestarlé a chaotického charakteru. Trávníkové plochy lučního charakteru se neošetřovaly. Přístup k zámecké bráně vedl přes neupravenou cestu, kterou používal Výzkumný ústav živočišné výroby, stejně tak jako využíval hospodářské budovy, které stojí v sousedství parku. Nebylo tedy možné zabránit jízdě dopravními prostředky přes park. Proto muselo dojít ke zpevnění cest. Parkové cesty byly místy zarostlé křovinami nebo zatravněné, další úseky byly blátivé a nestejně široké. Napříč parkem bylo ve stejném roce vedeno vodovodní potrubí. Asanace měla být provedena v nejbližší době alespoň v místech, kde se daly zachránit cenné dřeviny, které ještě v parku zbyly.³²²

V roce 1964 došlo na první restaurování vnějších sgrafitových fasád, konkrétně jižní a východní strany fasády (příloha 17).³²³ Protože se jednalo o významnou akci, byly v předchozím roce na základě usnesení Státního ústavu památkové péče provedeny na severní fasádě zkoušky, podle kterých byl dohodnut postup práce a technika.³²⁴ Sgrafita byla nejdříve

³²⁰ Stavební náklady na rekonstrukci zámku do konce roku 1963 dosáhly částky 2 063 097,52 Kčs.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, Generální oprava zámku, inv. č. D21

³²¹ Zaměření, identifikaci a inventarizaci objednalo KSSPPOP Pardubice u Sadovnického střediska (oddělení zahradní architektury) v Lednici na Moravě.

³²² V sadovnickém zaměření byly uvedeny nálety, seznam dřevin k vykácení a navrhované dosadby.

Generální ředitelství NPÚ v Praze, sadovnické zaměření porostů zámeckého parku – identifikace a inventarizace zeleně, listopad 1964, bez. inv. č.

³²³ Restaurovali ak. sochaři Aloisie Viškovská, Josef Vítvar, Václav Hlavatý z ČFVU. Celou akci mělo na starost Krajské zřízení pro obnovu památek Náchod.

³²⁴ Jednalo se o provedení několika zkoušek v místech zničených lunet v oblasti okolo oken, kde byla původně kamenná renesanční ostění. Zkoušky byly provedeny různým druhem šrafování, opakováním některého ornamentu zachovalé původní lunety a to opět několika způsoby a ilusivním náznakem ornamentu. Místa okolo oken byla doplňována sgrafitovým kobercem a obrysy ostění byly zakresleny vyrytím do omítky. Hrubá škrábaná omítka byla ponechána v rozsahu kamenných ostění, aby naznačovala jen v obryse staré omítky zachované ostění. V květnu 1964 byly tyto zkoušky zkolaudovány a byl dohodnut postup práce a technika.

Lunety měly být citlivě, náznakově dokomponovány. Způsob šrafování se nakonec ukázal jako nesprávný a bylo od něho upuštěno jak v případě lunet, tak i v okolí oken. Koberec sgrafita měl být tedy dotažen i přes místa bývalých ostění oken, kde sice nikdy nebyl, ale vzhledem k celkovému výtvarnému účinku tak fasáda měla zůstat ve svém celku jednotná. Ostění měla být vyznačena jen úzkou obrysovou linkou kolem oken.

Více k tématu: VOŠAHLÍK Aleš, *Průzkum vnějších fasád státního zámku v Doudlebách nad Orlicí*. Zpráva památkové péče 1966/26, str. 175–181.

Postup prací: Sgrafita byla nejdříve mechanicky očištěna, omyta a zpevněna hydrátovými postřiky do té míry, aby bylo možné provádět restaurátorské práce. Následovalo lehké omytí a dokomponování sgrafitové kresby

mechanicky očištěna, omyta a zpevněna. Následně byla na rozsáhlých místech dokoňována sgrafitová kresba a zchovalé části sgrafit byly vytmeleny a barevně retušovány. V místech bývalé lunetové římsy bylo nutné provést rozsáhlou dokresbu, jelikož zbyly jen fragmenty (příloha 18).³²⁵ Kolaudace prací proběhla v srpnu 1965. K postupu restaurování byly vzneseny jisté výhrady, které měly být v další etapě restaurování fasád odstraněny.³²⁶

Další restaurování se týkalo všech částí sochařské výzdoby vstupní brány do areálu zámku, které proběhlo v průběhu roku 1965 a protáhlo se dubna následujícího roku.³²⁷ Sochařská výzdoba byla kvůli celkovému statickému zajištění brány již před několika lety sejmuta a při tom došlo k jejímu poškození. V restaurátorské dokumentaci byl zaznamenán stav před restaurováním a postup prací. Všechny části byly očištěny, prasklé kusy sčepovány, zatmeleny a chybějící části dotvořeny. Nakonec byla provedena barevná retuš.³²⁸ Práce byly

vyrytím do omítky, která byla připravena s drátěnou konstrukcí z barevných kovů. Nová omítka byla zvlněná tak, aby korespondovala s původní fasádou. Zchovalé části sgrafit byly vytmeleny. Zvětralé a nečitelné vápenné intonako pozitivu bylo zvýrazněno hustým vápenným mlékem, které bylo vetřeno do pórů omítky. Poškozené rezné části negativu byly dotmeleny a barevně vyretušovány.

³²⁵ V místech bývalé lunetové římsy s perlovcem a šneky bylo nutné provést dokresbu oblouků lunet, protože z celkového počtu původních lunet zbyly jen fragmenty. Vlastní lunety, perlovec a šneky pod perlovcem byly z velmi chatrného, šedého, zvětralého materiálu a již krátce po svém vzniku pro svou měkkost omítka trpěla povětrností a musela být opravována. Tato již v renesanci rekonstruovaná místa byla dobře zachovaná a od původního pásu se podstatně liší barevností i výtvarnou stránkou. K chatrnosti šedého materiálu použitého na lunetovém pásu došlo proto, že renesanční stavitel chtěl dosáhnout odlišné barvy tohoto pásu – šedivé, a tak byl štuk přibarvován dřevěným uhlím. Bylo ho ale použito mnohem víc, než mohl vápenný materiál udržet. Nejdříve byla důkladně proinjektována a zpevněna vápennými postřiky zchovalá sgrafita. Následně byly doplněny chybějící části i celé lunety novým materiálem v kombinaci s dřevěným uhlím tak, aby barevnost odpovídala původnímu materiálu. Poté bylo přikročeno k rekonstrukci chybějících částí na základě frotáží. Na negativu podkladu byly ponechány drobné skvrny z bílého vápenného intonaka, aby bylo při pečlivějším pohledu patrné, že sgrafito bylo nově dotvořeno. Původní zbytky vápenného intonaka byly oživeny hustým vápenným mlékem. Po celé ploše jižní i východní fasády byl učiněn postřik silikonovým lakem.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ RK 187. 38

³²⁶ Kolaudace se zúčastnili Dr. Jaroslav Wágner (SUPPOP Praha), Jiří Řeřucha, Fr. Čurda (KSP Pardubice), Viškovská, Kříčka, Kolář, Vitvar, Tintěra a Smetánka (ČFVU), Doubek (KZPOÚP Náchod) a Kašpar (správa zámku).

Výtvarný ráz nově rekonstruovaných sgrafit byl ovlivněn připraveným a rovnoměrně rozvrstveným jemnozrným podhosem, takže bylo docíleno nežádoucího účinku. Proto bylo doporučeno, aby při dalších rekonstrukcích byla podkladová vrstva vytvářena s hrubší zrnitostí. V další etapě měl být pro podkladovou vrstvu zvolen vhodný písek, který by plnil požadavky správné struktury a barevnosti. Způsob restaurování lunet, při kterém byla zvolena metoda odlišení nových lunet od původních pomocí jiného způsobu zpracování podkladové vrstvy a částečně rozrušeného obrysu, byla komisí shledána za správnou.

³²⁷ Výzdoba brány pochází pravděpodobně ze dvou období. Starší je střední znak s korunou, postranní koule jsou mladší. Znak má barokní tvarosloví, ale ozdobné vázy jsou empírové. K domněnce přispívá i rozdílnost použitých pískovců. Práce provedli akademičtí sochaři Aloisie Viškovská, Josef Vitvar a Josef Smetánka. Restaurátorská zpráva pochází z května roku 1966.

³²⁸ Při sundávání výzdoby z brány a zřejmě i dříve došlo k uražení a zničení některých částí, tedy plamenu vázy, ucha vázy, části erbu, vrcholových dílů koruny, rozsáhlé části voluty erbu, akantových listů atd. Všechny části kamenné výzdoby byly mechanicky poškozeny popraskáním, byly pokryty mechem a lišejníkem. Kámen byl zejména ze severní strany značně rozrušen povětrností. Před restaurováním muselo nejdříve být upřesněno původní osazení všech kusů plastické výzdoby na bráně a jejich vyrovnání. Dále byly odstraněny veškeré nečistoty, mechy, lišejníky a některé neodborné dřívější plomby. Prasklé partie byly sčepovány a vytmeleny.

zkolaudovány zároveň se zrestaurovanou částí severní fasády zámku a malbami v prvním patře v červnu 1966.³²⁹ Další kontrola restaurování fasád na severní a západní straně zámku proběhla v říjnu roku 1966 a práce byla kladně vyhodnocena.³³⁰

V červenci roku 1966 byl k nutné rekonstrukci zámeckého parku vypracován projekt s výkresy, technickou zprávou a rozpočtem. Samotné práce trvaly až do následujícího roku.³³¹

V roce 1967 byli restaurováni dva kamenní lvi na bráně do parku a plasticky zdobený kamenný portál při vstupu do zámku.³³² Restaurátorská dokumentace obsahuje popis, stav před opravou a postup prací na kamenném portále. Práce spočívala hlavně v sejmutí všech pozdějších nátěrů, tektonickém zajištění, zpevnění, dotvoření chybějících částí, vytmelení

Větší chybějící části byly doplněny přírodním kamenem a sochařsky dotvořeny na místě. Poté byla provedena celková retuš všech drobných poškozených míst a následně lokální barevná úprava zejména na nových částech. Na závěr byla provedena celková konzervace.

³²⁹ Kolaudačního řízení se zúčastnili Ing. Slavíková, Alexandra Kubínová, Josef Krejcar (všichni za KPS Pardubice), Antonín Doubek (za dodavatele KZPOÚP Náchod), Miroslav Kolář a Vlastimil Berger (za ČFVU, Praha), Aloisie Viškovská, Josef Vitvar, Alois Tintěra, Josef Smetánka a Václav Hlavatý (restaurátoři sgrafita), Václav Holub a Krčil Josef (restaurátoři malby). Sochařská výzdoba brány a malby v prvním patře byly zkolaudovány bez připomínek. Práce na sgrafitu severní strany byly provedeny v souladu s předchozími připomínkami památkových orgánů, které vyplynuly z dílčí kolaudace jižní fasády týkající se hrubosti podkladové vrstvy. Komise doporučila dílčí fakturaci 65 000 Kčs z celkové částky 149 990 Kčs.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ RK 185. 37

³³⁰ Restaurování opět prováděli ak. sochaři Viškovská, Tintěra, Hlavatý, Smetánka, Vitvar. Práce byly provedeny dle komise velmi citlivě a kvalitně. Byl také uznán požadavek restaurátorů na zvýšení honoráře.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ RK 187. 38

³³¹ Projekt vypracoval Stavoprojekt Hradec Králové (Zeman L.) na základě objednávky KSSPPOP Pardubice. Park z části obklopovaly provozní prostory a budovy Státního výzkumného ústavu pro chov prasat. Celková kompozice parku byla narušena nevhodnými zásahy v okolí parku, zejména později vystavěnou železniční tratí. Původní skupiny stromů, keřů a soliterních exemplářů tvořily následkem dlouhodobě zanedbané údržby převážně jeden srostlý celek, který byl dále prorostlý mnohaletými nálety různých dřevin. Tím trpěly zejména dřeviny, původně komponované jako předsadby nebo solitery. Původní koncepce byla také ovlivněna dosadbami. Dle návrhu měl být vzhled parku vrácen do podoby přírodně krajinářského slohu, ve kterém byl založen, s mírným náznakem uspořádání pískové plochy těsně okolo renesančního zámku. Některé náletové vzrostlé dřeviny měly být využity jako krycí zeleň hospodářských budov a prostor v okolí, trati apod. Nově navržené výsadby dřevin měly po svém vzrůstu zakrýt tato zařízení a izolovat od vnitřních ploch parku. Navržená síť parkových cest byla řešena dle dochovaných náznaků buď v terénu, nebo podle map a obrazů. Na žádost investora byla do projektu zahrnuta oprava opěrné zdi na severovýchodní straně pozemku.

Rozpočet zeleně a sadové cesty byl odhadnut na 153 501 Kčs, na oplocení a zdi 69 639 Kčs, na vytyčení staveniště 500 Kčs, na nepředvídatelné náklady 2 240 Kčs a na projektovou dokumentaci 16 454 Kčs. Celkový náklad asanace parku byl odhadnut na 242 334 Kčs, nakonec ale dosáhl 300 000 Kčs.

Generální ředitelství NPÚ v Praze, sbírka plánů, rekonstrukce zámeckého parku – výkresy, technická zpráva (Stavoprojekt KPÚ Hradec Králové), červenec 1966, bez inv. č.

³³² V březnu roku 1967 byla sepsána hospodářská smlouva. Dodavatel byl jako obvykle v této době ČFVU. Rozsah práce zadané k portálu je zřejmý z restaurátorské dokumentace. V případě lvů mělo dojít k sejmutí veškerých mechů a lišejníků, nečistot, dokomponování chybějících ocasů, vytmelení veškerých poškozených částí, spár a prasklin, celkové retuši a postřiku silikonovým lakem. Honorář za portál byl smlouven na 10 000 Kčs, za lvy 5400 Kčs (plus režie 6% ČFVU 924 Kčs), celkem tedy 16 324 Kčs. Po dokončení prací restaurátoři požadovali za vícepráce 2 500 Kčs nad rámec smlouvy.

spár a prasklin, celkové barevné retuši a konzervování kamene.³³³ V červenci byla práce bez připomínek zkolaudována.³³⁴

Od jara roku 1967 pokračovalo restaurování sgrafit na poslední části fasád zámku, tedy v přízemí vnitřního nádvoří společně s kamennými ostěními oken a dveří.³³⁵ Sgrafita měla být dle záměru jako v předchozích případech očištěna a zbavena nevhodných nepůvodních doplňků. Veškeré spáry, praskliny a odřená místa měly být doplněny a chybějící místa rekonstruována. Celé sgrafito mělo být barevně sjednoceno a zakonzervováno. V září byl ještě proveden průzkum sgrafit, na základě kterého byl pozměněn restaurátorský záměr.³³⁶ Samotné práce se protáhly do roku 1969.

³³³ Restaurování provedli ak. sochaři Aloisie Viškovská a Josef Smetánka. Plasticky zdobený kamenný portál pochází pravděpodobně z doby pozdně renesanční nebo raně barokní. Po celé ploše je zdoben bosážemi, dvěma polosloupky s hlavicemi. V horní části je portál zakončen bohatě profilovanou římsou a podstavci se šiškami zapuštěnými do zdiva. Střed portálu tvoří znak s plastickou výzdobou, kterou nebylo možné přesně identifikovat. Na pravé straně je znak, jehož výzdoba byla již v barokní době přesekaná, takže zůstala pouze zdrsněná plocha. Po levé straně portálu je znak s trubkou. Nad portálem je kamenné ostění okénka, které původně zřejmě sloužilo pro obraz. Celý portál byl několikrát přetřen druhotnými vesměs vápennými nátěry a byl poškozen zvětráním materiálu především v partiích říms a na frekventovaných místech byl silně poškozen mechanicky. Nejvíce utrpěly drobné partie, jako uražené rohy, boční části, otvory po různých opravách (osvětlení, závory, zvonek apod.). Obě hlavice byly silně zvětralé a střední znak portálu byl z větší části odsekán pro zavěšení lucerny a zavedení elektrického proudu. U obou postranních znaků chyběly velké části a téměř celá šiška chyběla. Portál byl nejdříve opatrně omyt a postupně byly mechanicky sejmuty veškeré nátěry až na původní čistý kámen. Uvolněné části byly zajištěny měděnými kramlemi a čepy. Poškozené a chybějící části byly vysazeny přírodním kamenem na měděné čepy a domodelovány na konstrukci z měděných drátů. Všechny nevhodné úpravy byly odstraněny. Fragmenty kamenné šišky na podstavci byly domodelovány a osazeny na původní místo. Kamenná ostění slepého okénka umístěného nad portálem byla citlivě restaurována a drobné části rekonstruovány. Celý portál byl lokálně barevně sjednocen a konzervován silikonovým lakem. Restaurátorská zpráva pochází z července roku 1967.

³³⁴ Kolaudačního řízení byli přítomni za KSPPOP A Kubínová, za ČFVU V. Berger, P. Lorek, restaurátoři A. Viškovská, J. Vitvar, Smetánka, Hlavatý a za správu zámku Kašpar.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ RK 186. 37

³³⁵ V březnu roku 1967 byla sepsána hospodářská smlouva na restaurování figurálního a ornamentálního sgrafita a 18 ks kamenných ostění oken a dveří ve vnitřním nádvoří v přízemí. Sgrafita měla být stejně jako v předchozích případech očištěna, zbavena veškerých nevhodných doplňků a druhotných kovových skob, háků apod. V místě portálu bylo nutné z velké části provést jeho rekonstrukci. Chybějící a poškozená místa měla být doplněna původním ornamentem. Stejně se mělo postupovat v místech, kde byly sejmuty druhotné kamenné římsy. Veškeré spáry, praskliny, odřená místa, otlučené části měly být doplněny. Nakonec mělo být celé sgrafito barevně sjednoceno a zakonzervováno. U kamenných ostění bylo nutné provést běžné restaurátorské a konzervační úkony. Práci byli pověřeni opět ak. sochaři Aloisie Viškovská, Václav Hlavatý, Josef Vitvar, Alois Tintěra, Josef Smetánka. Za restaurování a rekonstrukci sgrafit byl smlouven honorář 57 000 Kčs, za kamenné ostění 13 500 Kčs (+ 6% režie 4 230 Kčs), celkem 74 730 Kčs.

³³⁶ Při průzkumu bylo zjištěno, že z odkrytých původních sgrafit se zachovalo velmi málo. Většina byla překryta sgrafitem z 19. století a novodobým sgrafitem. Z toho důvodu měla být původní sgrafita očištěna, konzervována a mírně doplněna. Sgrafita 19. století a novodobá měla být v místech, pod nimiž se dochovalo původní, sejmuta a odkryté renesanční sgrafito restaurováno. V místech, kde se nedochovalo původní sgrafito, mělo být novodobé sgrafito povrchově upraveno tak, aby s původním sgrafitem tvořilo jednotlý celek. V některých lunetách z 19. století byly kresleny do celkového pojetí nezapadající masky, které bylo třeba odstranit a nahradit analogiemi převzatými z hlavního průčelí. Vybrat tyto kresby v lunetách měli restaurátoři.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ RK 187. 38

V roce 1968 kromě restaurování sgrafit byly prováděny další opravy nádvoří. Jako hlavní lze jmenovat vybourání keramické dlažby, úpravu terénu, nové dlažby, vybourání výklenku pro rozvodovou skříň, čištění a oprava arkád, sloupů, patek a lunet, komínů, práci zámečnickou, sklenářskou a kamenickou atd.³³⁷ V roce 1969 práce pokračovaly zejména uvnitř zámku a jejich rozsah byl velmi široký. Mimo jiné byly rekonstruovány štukové omítky uvnitř zámku, které byly upraveny na kletované, dále dveře, kování, okna, parkety a dlažby.³³⁸ Dále byly opraveny další části střeš, krovu, komíny a byly provedeny i práce klempířské.³³⁹ Ve stejném roce bylo také přistoupeno k obnově sgrafit na komínech, které zde původně rovněž byly. Touto rekonstrukcí měla být z hlediska památkové péče docílena plánovaná koncepce zámku. Práce na komínech byly dokončeny a zkolaudovány na konci roku 1970.³⁴⁰

Po mnoha letech probíhající generální opravy zámku mohlo KSSPPOP konečně také připravit první expozici pro návštěvníky. Protože se na zámku dochovalo velmi málo původního mobiliáře bývalých majitelů, byla již v průběhu 60. let přijata koncepce vybudování instalace muzejního typu, opírající se především o výstavy připravené Uměleckoprůmyslovým muzeem a příležitostně doplněné obrazy a nábytkem z okolních

³³⁷ V listopadu 1968 činil náklad 41 594 Kčs za bourání konstrukcí (vybourání keramické dlažby pod arkádami, vybourání výklenku pro rozvodovou skříň), zemní práce (urovnání terénu pod dlažbou), konstrukce zděné (plentování zdiva, hrubé zaplnění rýh pro elektro), úprava povrchů (hladká štuková gletovaná omítka stěn schodiště č. 34 a na rýhách po elektro), podlahy a dlažby (betonová mazanina pod dlažby- arkády), ostatní konstrukce (vyčištění budovy), úprava dveří do otvoru č. 34 s výrobou nadsvětlíku, čištění a oprava arkád, sloupů, patek a lunet, práce zámečnická, sklenářská, kamenická a údržba komínů. V prosinci 1968 údržba 3 komínů, oprava krytiny a garáže činila náklad 7 212 Kčs, další běžná údržba ve stejném měsíci stála 9 300 Kčs a 49 627 Kčs bylo zapláceno za bourání konstrukcí (sejmutí novodobých omítek), úpravy povrchů (přichycení a oprava stávajících omítek, doplnění štukových omítek), ostatní konstrukce (lešení), úpravy pro elektroinstalaci, začišťování omítek, stěhování depozitáře, tesaře, truhláře (dvoukřídlová dubová vrata), malíře a sgrafita.

³³⁸ Kování bylo vyrobeno železné, pozinkované jako kopie renesančního. Dveře byly některé zachovalé a některé byly vyrobeny nové. Okna byla v celém objektu nahrazena novými kopiemi původních oken, s úpravou odpovídající potřebám údržby a úklidu. Byla vyrobena z dubu, zdvojená, s vnější částí dělenou s vnitřním zasklením v celé ploše. Podlahy byly v některých místnostech pouze opraveny a za zcela zničené byly položeny nové.

³³⁹ Celkem Krajské zařízení pro obnovu a údržbu památek Náchod vyfakturovalo Krajskému středisku státní památkové péče a ochrany přírody v Pardubicích za opravy zámku 676 797 Kčs.

Archiv Územní odborné pracoviště NPÚ v Josefově, Generální oprava zámku, inv. č. D21

³⁴⁰ O rekonstrukci sgrafit na komínech bylo rozhodnuto již v předchozím roce (rozhodlo KPS) a hospodářská smlouva byla sepsána v září 1969. Obnovou byl pověřen ČFVU s restaurátory A. Tintěrou, J. Smetánkou.

Stejně jako všechny plochy fasády jsou pokryty sgrafity, tak původně bylo pokryto i 12 komínů. Z původních sgrafit na komínech zůstaly jen fragmenty. Proto musely být nakresleny návrhy na sgrafita s použitím motivů z dochovaných fragmentů, lunet a různých částí výzdoby. Návrhy byly schváleny v roce 1969 Státním památkovým ústavem (Dr. Wagnerem). Následně byla sgrafita rekonstruována stejným způsobem jako na fasádách.

Kolaudačního řízení se zúčastnili restaurátoři Smetánka a Tintěra, za stavební komisi Doubek, stavbyvedoucí Jindra, dále správce Čevela, za KSSPPOP Hana Kodědová, za ČFVU Pechová. Práce byly převzaty bez připomínek, navíc bylo opraveno opadané sgrafito na jižní straně a menší opravy na dalších stranách. Opadání sgrafita bylo způsobeno vztlínající vlhkostí.

zámků, například Opočna a Častolovic.³⁴¹ V přízemí od ukončení rekonstrukce sídlila správa objektu, jedna místnost byla využita jako depozitář a také zde byla zřízena pokladna vybavená keramickými exponáty a obrazy ze zámku Častolovice. Na ní navazovala vstupní historická expozice, jak bylo v této době zcela běžné. Tato vstupní síň se zabývala historií objektu a doplňovaly jí rovněž obrazy z Častolovic. V roce 1971 byla navržena do pěti místností 1. patra zámku k výročí 50. let Komunistické strany Československa výstava restaurátorských prací Východočeského kraje. Měly zde být umístěny různé restaurované předměty z kraje jako nábytek, obrazy, drobné předměty a fotografie restaurovaných soch a domů (příloha 19).³⁴² V následujícím roce byla také do přízemí nově navržena svatební síň a její realizace proběhla v roce 1973 (příloha 20).³⁴³ Hospodářské budovy stále využíval Výzkumný ústav živočišné výroby. Jedna z nich měla být dle plánů vyklizena a rekonstruována pro kulturní potřeby a zřízení restaurace. Parkoviště pro návštěvníky bylo zatím vzdálené necelý kilometr, a proto se plánovalo s vystavěním nového v blízkosti zámku.

Od května do konce roku 1972 byla v dalších místnostech zámku instalována vstupní historická expozice „40. výročí doudlebské stávky“ s ukázkami textilní výroby této doby. Od června stejného roku doplňovala prostory patra výstava 500 let evropské krajky. Ta byla v roce 1973 přeinstalována na stálou expozici rozšířenou o krajky tehdejší doby. Po určitých úpravách měla být prodloužena i výstava restaurátorských prací. Pro rok 1974 měla být připravena expozice se zvýrazněním historického vývoje krajky, malířství a uměleckých řemesel v celém 1. patře zámecké budovy.³⁴⁴ Místo toho ovšem nahradila v roce 1973 výstavu restaurátorských prací Východočeského kraje nově otevřená expozice nástěnných koberců ze

³⁴¹ Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Paspportizace zpřístupněných hradů a zámků v České republice – zámek Doudleby nad Orlicí, 1996, bez inv. čísla.

³⁴² Návrh celé instalace provedl Aleš Vošáhlik. Dochovaly se kreslené návrhy celých místností i jednotlivé pohledy na stěny. V místnostech měly být umístěny restaurované obrazy (z Častolovic), drobné předměty (klenotnice a kancionál z Chrudimi, indiánské příkrývky z Opočna), zbraně (z Opočna), nábytek (gotická truhla z Kostí, křesla a pohovka z Opočna, místní renesanční křeslo a truhla, dveře z Kočí) a fotografie dokumentující restaurování na stavbách a sochách z kraje (divadlo a Dům u Rytířů v Litomyšli, socha na Kuksu, Sloup z Dobrušky). Samotný zdejší zámek měly zastupovat zejména restaurované nástěnné malby. Zároveň s expozicí autor navrhl také mříž vstupní brány, mříž do průjezdu, mříž v průjezdu, panel s úvodními poutači před 1. bránou.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, výstava restaurátorských prací Východočeského kraje 197, inv. č. D76

³⁴³ Na zadání MNV návrh stavební síně provedl rovněž Aleš Vošáhlik včetně zaměření, vstupního prostoru, předsíně a elektroinstalace.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, Návrh svatební síně 1972, Ing. arch Aleš Vošáhlik, inv. č. D35

Svatební síň byla pak koncem osmdesátých let změněna dle návrhu architekta A. Granáta.

Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Paspportizace zpřístupněných hradů a zámků v České republice – zámek Doudleby nad Orlicí, 1997, bez inv. čísla.

³⁴⁴ Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, Paspport 1972, inv. č. D128

16. až 18. století, doplněná slohovým nábytkem. Zbývající tři pokoje a severozápadní sál v patře byly používány příležitostně. Byla zde umístěna např. výstava Žena doby secese, Flakón a lavabo, Benátské sklo a italská majolika. Všechny tyto expozice i následující vznikaly vždy ve spolupráci s Uměleckoprůmyslovým muzeem. Prohlídková trasa byla zakreslena v půdorysech podlaží zámku (příloha 21).³⁴⁵

V roce 1972 bylo po nežádoucím zatížení provedeno zajištění stropu v 1. patře novou konstrukcí, tvořenou ocelovými válcovanými profily se spojitou železobetonovou deskou.³⁴⁶ Dle plánů z roku 1973 měla být v nejbližší době restaurována zámecká kaple, vybrané obrazy z depozitáře a exponáty pro dokončování expozic. Ve stejném roce bylo také navrženo ochranné pásmo zámku, byla vydána brožura a průvodce objektem k propagaci.³⁴⁷ V průběhu 70. let došlo z dnešního pohledu k nevhodné výměně strmé střechy sýpky nízkou sedlovou střechou.³⁴⁸

Začátkem roku 1974 byla nedávno restaurovaná sgrafita již celkově velmi narušená, nejvíce okolo kamenného ostění oken, jelikož při jeho předchozím čištění byly pravděpodobně použity nevhodné prostředky. Hlavně v nádvoří zámku byla sgrafita odfouklá. Muselo tedy být provedeno zpevnění, uvolněné části sgrafita měly být přichyceny injektáží a scházející části dotvořeny s následující barevnou retuší a konzervační fixáží. Restaurování probíhalo do července následujícího roku a kolaudační komise práci bez připomínek schválila v září.³⁴⁹ Od roku 1975 začal být také restaurován soubor obrazů včetně zlacených rámců v kapli zámku.³⁵⁰

³⁴⁵ Expozice nástěnných koberců ze 16. až 18. století byla umístěna v místnostech 49-54 a v místnostech č. 40-47 byla stálá výstava „500 let evropské krajky“. Místnost č. 33 byla zařízena jako vstupní s pokladnou a prodejem upomínkových předmětů. Historická vstupní expozice byla v místnosti přímo navazující na pokladnu (č. 31/32). Jako depozitář KSSPPOP sloužila jedna místnost v přízemí (č. 7). Sociální zařízení pro návštěvníky bylo umístěno v přízemí (místnost č. 23, 25, 26). Občerstvení a restaurace v zámku ani v těsné blízkosti nebyly zřízeny.

³⁴⁶ V důsledku této úpravy mají spojené místnosti č. 35/36 zvýšenou podlahu oproti původní úrovni o 40 cm.

³⁴⁷ Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, Paspport 1973, inv. č. D77

³⁴⁸ Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Paspportizace zpřístupněných hradů a zámků v České republice – zámek Doudleby nad Orlicí, 1997, bez inv. č.

³⁴⁹ Hospodářská smlouva byla sepsána v březnu KZPOÚP Náchod 1974 s dodavatelem prací ČFVU. Restaurátorem byl ak. sochař Alois Tintěra a smluvený honorář činil 44 650 Kčs. Sgrafita na vnější fasádě byla rozrušena hlavně pod okny, v přízemí po celém obvodu zámku a na jižní straně i nad okny. Také v zámeckém nádvoří, kde došlo k zatékání, byla část sgrafit rozrušena. Nejdříve bylo provedeno zpevnění a uvolněné části sgrafit byly přichyceny injektáží. V místech, kde bylo sgrafito i jádro zpráškovatělé, bylo nutné vše odstranit až na zdivo a dokreslit na novou omítku dle původního charakteru. Dále byla zaslá vápenná glazura sgrafit doplněna až do výše oken po celém obvodu zámku. Na jižní straně nad okny kaple byla sgrafita okopírována a scházející části dokresleny dle dochované fotodokumentace. Po nanesení chybějícího podkladu byla kresba sgrafit přenesena a na podklad dokreslena. Částečně rozrušená sgrafita byla vyspravena pod balustrádou v nádvoří zámku. Sgrafita byla očištěna od nánosu způsobeného zatékáním, vyspravena a barevně sjednocena. Na balustrádě musely být zatmeleny spáry mezi dlažbou, kde prosakovala dešťová voda. Po opravě byla provedena

Obměna expozice nastala v roce 1974 otevřením výstavy italská majolika a benátské sklo 15.-18. století.³⁵¹ V březnu roku 1975 byla rozšířena expozice krajek o další čtyři místnosti a poslední místnost stávající výstavy byla reinstalována. Místnosti byly stejně jako v první etapě výstavy vyplněny vitrínami, rámy, panely, nově stolovými vitrínami a velkými rámy se skly pro exponáty soliterní povahy (příloha 22).³⁵²

V roce 1977 byla při vichřici sražena ulomenou větví plastika lva z pravého pilíře mřížových vrat u vchodu do zámeckého parku. Tím došlo k jejímu rozbití na mnoho kusů a některé detaily se nenašly. Socha musela být znovu sestavena pomocí měděných čepů a chybějící části byly doplněny umělým kamenem. Poté byla socha očištěna a barevně sjednocena. Restaurování trvalo od podzimu 1977 do května 1978.³⁵³ Při kolaudaci práce bylo zadáno restaurování i druhého lva z levého pilíře vrat. Jednalo se zejména o jeho očištění a barevné sjednocení se lvem vpravo.³⁵⁴

V roce 1981 muselo být znovu restaurováno sgrafito, ostění oken a začala také etapa restaurování sloupů arkád v nádvoří zámku. Stav některých z nich byl havarijní, protože korodující čep roztrhl jejich dolní část a hrozilo zřícení části arkád. V tomto roce byl restaurován pouze jeden. Nejdříve musela být provedena výdřeva klenebních polí a statické zajištění sloupu. Poté byla odříznuta a odtesána jeho rozrušená část do výšky cca 1 metru. Ta byla nahrazena novou vytesanou částí z kvalitního pískovce, spoj byl následně vytmelen,

celková barevná retuš a konzervace. Kolaudačního řízení se zúčastnil za investora dr. Machytka, Linhartová, za SÚPPOP dr. Suchomel, za komisi Pícha, ak. soch. Pašek a za ČFVU Suchomelová. Včetně víceprací a 6% režie ČFVU bylo za restaurování sgrafit v září 1975 fakturováno 50 350 Kčs.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ RK189.38

³⁵⁰ Restaurování trvalo až do roku 1982 a práce provedly konzervátorské dílny KSPPOÚP Pardubice, konkrétně restaurátoři J. Vašica, B. Kubík, S Hlína.

Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Pasportizace zpřístupněných hradů a zámků v České republice – zámek Doudleby nad Orlicí, 1997, bez inv. čísla.

³⁵¹ Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Pasportizace zpřístupněných hradů a zámků v České republice 3. etapa – zámek Doudleby nad Orlicí, 1998, bez inv. čísla.

³⁵² Návrh s výkresovou dokumentací provedl akademický architekt Vladimír Hora. Návrhy obsahují půdorysy místností expozice, výkresy k nástěnným vitrínám a k stojanovým osvětlovacím tělesům.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, 2. etapa expozice krajek, průvodní zpráva k výkresové dokumentaci, březen 1975, inv. č. D510

³⁵³ Hospodářská smlouva byla sepsána v říjnu 1977 s restaurátorem ak. soch. Josefem Smetánkem. Restaurátorská zpráva popisuje postup opravy. Při restaurování byly nejdříve do styčných ploch rozlomených částí vyvrtány otvory pro měděné čepy, kterými byly tyto části spojovány. Největší kusy byly zpevněny také měděnými svorkami zapuštěnými pod povrch kamene. Drobné chybějící detaily byly doplněny umělým kamenem. Nalezené detaily byly stmeleny pryskyřicí. Po dokončení opravy byl kámen barevně sjednocen a konzervován. Honorář za odvedenou práci činil i s 6% režii 9 540 Kčs.

³⁵⁴ Kolaudačního řízení v červnu 1978 se účastnil za investora dr. Imrich, za komisi ak. soch. J. Vitvar a M. Smrkovský, za ČFVU Kubátová. Na žádost investora při kolaudaci pravého lva byla plastika druhého lva rovněž znovu zadána k restaurování. Měla být zbavena mechu, nečistot, drobná poškození měla být opravena a nakonec měla být barevně přizpůsobena plastice lva na pravém pilíři a konzervována. Restaurování provedl v červenci 1978 opět Josef Smetánek. Práce byla hotova do konce roku a honorář činil 2 120 Kčs včetně 6% režie. Archiv Územní odborné pracoviště NPÚ v Josefově, RZ RK190.39

zaspárován vápennou maltou a nová část byla přitesáním přizpůsobena k nepravidelnému tvaru původní části sloupu (příloha 23). Sgrafito v dolní části na severní straně začalo odpadávat působením vlhka, které vzlínalo od základů nahoru. Rozrušené části sgrafit byly odstraněny a chybějící motiv byl rekonstruován. Štuková ostění oken na západní a jižní straně byla poškozena při osazování nových mříží. Při restaurování musela být vyspárována štukem a barevně sjednocena.³⁵⁵

V dalším roce pokračovaly opravy na vnějších fasádách zámku kvůli vzlínající vlhkosti a také došlo k zajištění arkád výměnou spodních částí dalších třech sloupů. Postup restaurování sgrafit i sloupů byl shodný s předchozími případy. Poškozené části sloupů musely být nejdříve zaměřeny a poté vyměněny za nové. Sloupy mají v příčném řezu nepravidelné rozměry, proto bylo po osazení nových spodních částí nutné provést sjednocení s horními částmi přitesáním a zatmelením spár.³⁵⁶ V roce 1983 byly stejným způsobem vyměněny spodní části dalších třech sloupů arkád.³⁵⁷ Ve stejné době bylo také přistoupeno k restaurování sochařské výzdoby vstupní brány. Muselo dojít k jejímu očištění, zpevnění zvětralého a sypkého povrchu, zatmelení spár a doplnění chybějících částí. Nakonec byla provedena barevná retuš a konzervace.³⁵⁸

³⁵⁵ Hospodářská smlouva byla sepsána KSSPPOP v listopadu 1980 a práce provedli ak. soch. Josef Smetánka a Jiří Laštovička. Ostění oken bylo restaurováno celkem 8 a sgrafita celkem cca 10 m². Všechny práce byly zkolaudovány v září 1981 v přítomnosti dr. Životské za investora, za komisi J. Vitvar, ak. soch. Smrkovský, za ČFVU Suchomelová. Náklady na provedení prací činily: ostění u oken 4 000 Kčs, oprava sloupu 27 000 Kčs, sgrafita 5 500 Kčs, celkem tedy i s 6% režii 38 690 Kčs.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č RZ RK191.39

³⁵⁶ Hospodářská smlouva byla sepsána v lednu 1982 se zadáním prací restaurátorům Jiřímu Laštovičkovi, Karlovi Neprašovi a Josefu Smetánkovi. Smluvený honorář činil i s režii 92 220 Kčs. Kolaudace prací proběhla bez výhrad na konci roku a zúčastnili se: za investora dr. Paukert, Imrich (správce zámku), Smrkovský, Vitvar, za ČFVU Cettlová. Zároveň bylo doporučeno, aby se pokračovalo ve výměně dalších narušených sloupů, aby nebyla ohrožena stabilita arkád.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č RZ RK192.39

³⁵⁷ Hospodářská smlouva byla sepsána v červenci 1983 a práce zadány ak. sochaři Jiřimi Laštovičkovi, Josefu Smetánkovi a Ivanu Noskovi. Opravy byly dokončeny do konce roku a honorář činil i s režii 79 200 Kčs.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č RZ RK193.39

³⁵⁸ Brána pochází z konce 17. století a byla postavena z pískovce. Na hlavní římse jsou uprostřed dva erby a nad nimi plastická koruna. Po stranách od erbů jsou empírové vázy s girlandami a plamenným motivem na vrcholu. Na krajích brány jsou dvě koule na podstavcích. Brána je členěna čtyřmi pilastry, uprostřed je velký vjezd a vpravo i vlevo dvě branky pro chodce. Kámen na bráně byl porostlý mechem a spáry byly vydrolené. Zdobné části byly zvětřelé a částečně vydrolené. Dvě části koruny chyběly. Kámen empírových váz byl sypký. Jednotlivé části byly v minulosti několikrát natírány a tyto nánosy se na mnoha místech odchlípovaly.

Při restaurování byly nejprve všechny kamenné části mechanicky očištěny od mechu, špíny, sazí a prachu a poté byl kámen vápennou vodou průběžně zpevňován. Spáry byly nově zatmeleny. Chybějící části na koruně byly vytesány a osazeny na měděné čepy. Sypké části byly zpevněny. Na závěr byl celek barevně sjednocen a opatřen ochrannou fixází. Práce provedli do konce roku 1983 ak. soch. Jiří Laštovička a Karel Nepraš v celkovém nákladu 27 500 Kčs.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č RZ RK194.39

V roce 1984 byla restaurována další část rozrušeného sgrafita v dolní části vnějších obvodových zdí. Práce byly provedeny a schváleny do konce roku.³⁵⁹ Ve stejném období byly provedeny opravy na dalších třech sloupech, jejichž spodní části byly rovněž popraskány vlivem korodujících čepů. Jeden sloup byl rozrušen včetně patky a plintusu. Spodní části sloupů byly vyměněny stejně jako v předchozích případech.³⁶⁰

Restaurování v roce 1985 bylo zaměřeno na stejné problémy jako v předešlých letech. Došlo na výměnu spodních částí dalších dvou sloupů.³⁶¹ V jihozápadní části nádvoří a na vnějších fasádách bylo restaurováno sgrafito i s ostěním oken a dveří. Tyto práce se protáhly až do poloviny roku 1986.³⁶² Ve stejném roce byly opět vyměněny spodní části dvou sloupů včetně patek.³⁶³

Celkové restaurování východní strany arkád, sloupů a balustrády probíhalo v roce 1988. Všechny tyto kamenné architektonické části nádvoří byly očištěny, omyty, chybějící části byly doplněny umělým materiálem a zvětralý kámen byl zpevněn. Drolící se spáry byly vyčištěny a nově vyspárovány. Na závěr bylo provedeno celkové barevné sjednocení a hydrofobní úprava.³⁶⁴ Ve stejné době proběhla první etapa opětovného restaurování sgrafit

³⁵⁹ Hospodářská smlouva byla sepsána v červenci 1983. Restaurovalo se přibližně dalších 5 m². Sgrafito bylo očištěno, uvolněné části odstraněny. Po nahození jádra a vytvrdnutí materiálu byl natažen štuk a dokresleny chybějící části. Po vyzrání materiálu bylo sgrafito barevně sjednoceno a na závěr opatřeno ochrannou fixází. Práci provedl do konce roku ak. soch. Laštovička v ceně 2750 Kčs.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č RZ RK195.39

³⁶⁰ Patka i plintus byly nejvíce poškozenému sloupu tesány zvlášť od spodní části. Práce provedli ak. soch Laštovička, Nosek a jejich schválení proběhlo v prosinci 1984. Honorář činil celkem 66 000 Kčs

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č RZ RK196.39

³⁶¹ Hospodářská smlouva byla sepsána v září 1985 se stejnými restaurátory jako v předchozím případě a honorář činil celkem 44 000 Kčs.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č RZ RK198.40

³⁶² Restaurování sgrafit provedli ak. sochaři Jiří Laštovička a Karel Nepraš. V jihozápadní části nádvoří byla provedena rekonstrukce promáčeného a poškozeného sgrafita. V ostatních částech dolních stěn bylo sgrafito zpevněno a poškozené části byly doplněny a rekonstruovány. Restaurování bylo zahájeno ke konci září 1985 a vzhledem ke klimatickým podmínkám bylo barevné sjednocení odloženo na 1. polovinu roku 1986. Dále bylo restaurováno 15 m² sgrafit na vnějších fasádách. Zde byly narušené části a sypká omítka odstraněny až na zdivo a sgrafito bylo rekonstruováno. Povrchová úprava byla rovněž dokončena do poloviny roku 1986. U ostění bylo provedeno čištění, zpevnění, vydrolené a nevhodné správký byly odstraněny, spáry zatmeleny a retušovány. Starší opravy byly přebroušeny a barevně sjednoceny. Práce byly schváleny kolaudací v prosinci 1986 za účasti dr. Paukrta a dr. Imricha za investora, M. Smrkovského, O. Drahotušského za uměleckou komisi a Pechové za ČFVU. Tato etapa restaurování dosáhla nákladu 61 298 Kčs.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č RZ RK199.40

³⁶³ Výměna proběhla stejným způsobem jako v předchozích případech a práce provedli Jiří Laštovička a Ivan Nosek. Hospodářská smlouva byla sepsána v květnu 1986 mezi objednavatelem KSSPPOP a Dílem (podnikem ČFVU). Náklad prací činil 44 000 Kčs i s 10% režii.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č RZ RK197.40

³⁶⁴ Práci provedl kamenosochař Ivan Nosek. Restaurátorská zpráva obsahuje stav před restaurováním a způsob provedení restaurátorských prací. Pískovec byl poškozen jednak stářím kamene, ale i mechanicky. Starší vyspárky byly na mnoha místech uvolněné a popraskané. Patky sloupů a především hlavice byly olámané. Archivolty v arkádách, kordovaná římsa a balustráda měly oprýskané a odrolené hrany. Madlo balustrády mělo

v patře nádvoří, jelikož bylo při průzkumu zjištěno, že sgrafita narušovaly prasklinky a někde byla i odloučena od podkladu. Na lunetách se tmavá omítka zprašovala. Sypký povrch musel být znovu zpevněn, sgrafito zbaveno nečistot, zpevněno injektáží, praskliny a ostatní defekty zatmeleny, pozadí barevně sjednoceno a obnoveno barevné intonako. Na závěr byla provedena ochranná fixáž.³⁶⁵

3.2.2.5 Správa zámku památkovými ústavy a restituentem v letech 1989 – 2014

Druhá etapa restaurování sgrafit v patře nádvoří proběhla zatím ještě v nezměněné správě roku 1989³⁶⁶ a stejně tak došlo i na restaurování jižní strany arkád, sloupů a balustrády. Práce musely být provedeny ze stejných důvodů jako v předchozím případě a rovněž stejným způsobem. Dokončeny byly v prosinci roku 1990.³⁶⁷ V příštím roce měla být pak restaurována třetí strana nádvoří.³⁶⁸ V tuto dobu ovšem byly dětemi posledního majitele Mikuláše Bubna - Litic vzneseny restituční nároky a jejich splněním byla údržba zámku ze státních prostředků zastavena.³⁶⁹

V roce 1991 se stali majiteli zámku Adam Bubna a Eleonora Dujková. V prvních letech spravoval zámek pouze Adam Bubna. Jelikož v restituci získali zpět i další majetek, například zámeček v Horním Jelení, majetek si později rozdělili a zámek v Doudlebech začala spravovat od roku 1998 Eleonora Dujková se svým synem Petrem Dujkou. Mobiliárního fondu nebylo na zámku mnoho již před konfiskací a do restituce se ho dochovalo velmi málo. Jedná se cca o 1000 položek, včetně několika stovek kusů omylem zapsaného paroží ze

větší počet modelačně a barevně nevyhovujících vysprávek. Většina spár mezi kamennými díly byla zvětralá a drolila se. Při restaurování byl spoj mezi balustrádou a arkádami vyčištěn od zbytků zvětralé malty a vytmelen umělým kamenem. Veškeré spoje a spáry mezi jednotlivými kamennými kusy byly vyčištěny a asi z 80% přespárovány. Nakonec bylo provedeno barevné sjednocení povrchu a hydrofobní úprava. Náklad prací činil 32 000 Kčs (+10% přírážka 3 200Kčs Dílu), celkem tedy 35 200 Kčs.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č RZ RK201/1.41

³⁶⁵ Restaurování provedli ak. soch. Karel Nepraš a Jiří Švec. Sgrafita zbavili nečistot a světlé plochy omyli vodou. Narušené části a sypká omítka byly odstraněny až na pevný podklad. Na těchto místech byla provedena fixace a na zpevněnou omítku byla nanesena vrstva zatónovaného materiálu. Uvolněné plochy byly zajištěny injektáží, spolu s prasklinami byly zatmeleny a odpadlá místa rekonstruována. V celé ploše bylo provedeno barevné sjednocení. Na závěr byla celá plocha zpevněna roztokem Sokratu. Za restaurování bylo fakturováno 33 396 Kčs (z toho 10% přírážka Dílu).

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č RZ RK200/1.40

³⁶⁶ Hospodářská smlouva byla sepsána v červnu 1989. Sgrafita restaurovali stejným způsobem jako v předchozí etapě ak. sochaři J. Švec a M. Učíková. Práce byly hotové v listopadu 1989 ve stejném nákladu 33 396 Kčs.

³⁶⁷ Restaurování provedl rovněž ak. soch. Ivan Nosek s honorářem 36 300 Kčs (z toho 10% režie Dílu).

³⁶⁸ Hospodářská smlouva byla sepsána v říjnu 1990 opět s Ivanem Noskem a náklad měl činit celkem 48 400 Kčs. Restaurátorská zpráva není dostupná.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, inv. č RZ RK201/2.41

³⁶⁹ Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Rozšířená pasportizace zpřístupněných hradů a zámků v České republice, Program „C“ – zámek Doudleby nad Orlicí, 1998, bez inv. čísla.

zámku v Kostelci nad Orlicí. K chybě došlo v době, kdy v Doudlebech byla deponována část zařízení kosteleckého zámku.³⁷⁰

Vrácení zámku původní rodině se příliš nedotklo zpřístupnění zámku ani jeho expozic. Pouze vstupní historická expozice zbudovaná ve velké místnosti vedle pokladny v přízemí zámku byla zrušena a otevřela se zde restaurace. Výstavní prostory byly dále určeny a za symbolickou cenu pronajaty pro připravené expozice UPM. Výstava evropské krajky byla zrušena až v roce 1994 a UPM v těchto prostorách umístilo další svou výstavu věnovanou motivům užitého umění. Stále byla v zámku instalována expozice Evropské tapisérie 16.-18. století, doplněná nábytkem.³⁷¹ V další části expozice byla umístěna výstava Lov a lovectví v Čechách v uměleckém řemesle, vytvořená rovněž ze sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze. Expozice sledovala proměnu loveckých výjevů i různé způsoby lovu.³⁷² Po zrušení expozice tapisérií byly místnosti přeinstalovány tak, aby představovaly způsob zařizování a bydlení na venkovském šlechtickém sídle. Interiéry byly zařízeny barokním, klasicistním, empírovým, historizujícím a biedermeierovým nábytkem, který doplňovaly obrazy a textil rovněž z různé doby.³⁷³

Při prohlídce technického stavu v roce 1996 byly zjištěny v jižní části zámku statické poruchy krovu, střechy a fasády poškozené zanedbáním údržby. Tzv. tvrz a hospodářská budova byly v celkem dobrém stavu a bývalá sýpka měla zchátralé omítky, což bylo způsobeno nevhodným nízkým zastřešením z minulé doby.³⁷⁴ Finanční prostředky byly po restituci dávány převážně do zařízení bytu majitele a do zprovoznění památkově nepřilíš vhodného provozu restaurace v přízemí východního křídla.³⁷⁵

³⁷⁰ Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Pasportizace zpřístupněných hradů a zámků v České republice – zámek Doudleby nad Orlicí, 1997, bez inv. čísla.

³⁷¹ V pěti místnostech byly od roku 1971 instalovány tapisérie a slohový nábytek evropského původu ze sbírek Uměleckoprůmyslového muzea.

Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Pasportizace zpřístupněných hradů a zámků v České republice – zámek Doudleby nad Orlicí, 1997, bez inv. čísla.

³⁷² Expozice vycházela z koncepce výstavy uskutečněné v roce 1993 na zámku Ohrada u Hluboké a opakované o rok později ve Vojenském historickém muzeu v Praze. Na 150 předmětech výstava představila vývoj lovecké tematiky v uměleckém řemesle od 16. století do začátku 20. století a to ve skle, italské majolice, fajánsu, porcelánu, textilu, kovech, ve zbraních, doplňcích lovecké výzbroje a na drobných předmětech z ušlechtilých a neobvyklých materiálů. Byla zde umístěna také grafika s loveckými náměty, která původně sloužila jako dekorace zámeckých interiérů a loveckých zámečků.

³⁷³ Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Zámek Doudleby – syllabus, správa zámku, bez inv. č.

³⁷⁴ Odhad nákladů oprav činil do roku 2000 na zámek 3 000 000 Kč a na ostatní budovy 2 000 000 Kč.

Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Pasportizace zpřístupněných hradů a zámků v České republice – zámek Doudleby nad Orlicí, 1996, bez inv. čísla.

³⁷⁵ Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Rozšířená pasportizace zpřístupněných hradů a zámků v České republice, Program „C“ – zámek Doudleby nad Orlicí, 1998, bez inv. čísla.

V roce 1998 byla v části prostor instalována výstava Soukromého vojenského muzea 20. století pana Miroslava Frosta, původně umístěného v Ústí nad Orlicí (příloha 24).³⁷⁶ Jelikož nebyla tato instalace v zámku příliš vhodná, počítalo se v nejbližší době s přemístěním vojenských sbírek do nevyužitých prostor sýpky a s rozšířením lovecké výstavy tak, aby mohl být zdůrazněn význam myslivosti v minulosti. Realizace těchto záměrů byla ovšem blokována trvalým nedostatkem financí. Podařilo se však dokončit výměnu ocelových pozinkovaných klempířských prvků za měděné. V tuto dobu už bylo zřejmé, že je nutné získat finanční podporu, jinak by areál zámku začal chátrat a mohlo by dojít k zániku ojedinělé sgrafitové výzdoby. Do roku 1990 bylo každý rok prováděno restaurování sgrafita v hodnotě 100 000 Kčs a v posledních osmi letech nebylo žádné restaurování ani konzervování prováděno. V havarijním stavu už byly sgrafitové omítky na západní části severního křídla a především na západním boku severního rizalitu. Dále chátrala hospodářská část areálu, především sýpka s nevhodným krovem a střechou. Podobně nevhodný krov měla i západní část bývalých chlévů. V tuto dobu ale nebylo možné tyto problémy řešit, protože nebyly finance ani na záchranné akce sgrafit. Veškeré náklady hradila majitelka z výnosu ostatního hospodářství, ale restaurování sgrafita na průčelích zámeckého objektu bylo mimo její možnosti.³⁷⁷ Do konce roku 1998 se alespoň podařilo zrekonstruovat interiéry 1. a 2. patra sýpky a bylo sem přesunuto Soukromé vojenské muzeum 20. století p. Frosta (příloha 25).³⁷⁸ Zde bylo do roku 2002 a následně se přemístilo do Josefova.

V červnu roku 2003 byl proveden průzkum sgrafit³⁷⁹ a ještě ve stejném roce konečně došlo na jejich restaurování. V první fázi práce proběhly na severní fasádě vlevo od vchodu a částečně na západní stěně vpravo od rizalitu. Průběh restaurování byl srovnatelný jako při správě zámku státem.³⁸⁰ V následujícím roce od května do září práce pokračovaly na třech

³⁷⁶ Muzeum bylo založeno na počest otce pana Frosta nejdříve v Ústí nad Orlicí. Z důvodů stísněných prostor se hledalo jiné umístění a na základě nabídky Adama Bubny bylo přesunuto do místností zámku.

Ústní sdělení pana Miroslava Frosta.

³⁷⁷ Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Rozšířená pasportizace zpřístupněných hradů a zámků v České republice, Program „C“ – zámek Doudleby nad Orlicí, 1998, bez inv. čísla.

³⁷⁸ Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Pasportizace zpřístupněných hradů a zámků v České republice, doplňky – zámek Doudleby nad Orlicí, 2000, bez inv. čísla.

³⁷⁹ Sgrafita byla po celé vnější ploše fasády v různém stupni degradace od míst lehce narušených (praskliny, smyté intonako) až po plochy omítek velmi vážně degradovaných. Místy omítka zcela odpadla až na kamenné zdivo. Na stupně degradace působí vliv přírodních poměrů podle návětrnosti a světových stran. Dlouhodobé působení atmosférické vlhkosti vymývá z omítky pojivo. Vlivem mrazu dochází k rozrušení vnitřní struktury omítek. Vlivem pohybu hmot zdí vznikají na některých místech hlavní římsy budovy trhliny, které dosahují až úrovně přízemí. Narušení ve spodní části fasády (do výše cca 2 m) je způsobeno vzlinající vlhkostí. Průzkum provedl ak. soch. Jiří Laštovička.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ RK 202/1. 41

³⁸⁰ Restaurování provedl rovněž ak. soch. Jiří Laštovička. Sgrafita byla zpevněna povrchově i hloubkově. Ty části sgrafit, kterým hrozilo uvolnění a odpadnutí, byly přichyceny pomocí injektáže. Kde bylo sgrafito i jádro

stěnách rizalitu se vstupním portálem, na severní stěně vpravo od rizalitu a na části západní stěny. Restaurátorská zpráva zaznamenala stav před restaurováním, jeho průběh a použitý materiál.³⁸¹

V roce 2004 byla obnovena barevnost erbu rodu Bubnů umístěného v lunetě na vrcholu vstupního rizalitu.³⁸² V následujícím roce pokračovalo restaurování sgrafit ve spodní části severní stěny vlevo i vpravo od portálu. Zde byla před započítím rekonstrukce odstraněna vápenná omítka, která byla dříve nanášena za účelem odvodnění a odsolení.³⁸³

Restaurování a rekonstrukce sgrafit pokračovaly i v roce 2006. Jednalo se o celý jižní rizalit a část pravé jižní strany. V průběhu prací byl obnoven zejména vlnovec.³⁸⁴ Na pravé straně od jižního rizalitu a části levé východní strany pokračovaly restaurátorské práce v roce

zpráškovatělé a uvolněné od zdiva, bylo odstraněno až na zdivo, doplněno jádrem, střední vrstvou, intonakem a dokresleno na novou omítku dle původního charakteru. Zašlé vápenné intonako sgrafit bylo obnoveno. Na západní stěně od vchodu vpravo byla sgrafita okopírována a scházející části dokresleny dle dochované fotodokumentace. Menší části a sgrafita částečně rozrušená byla předběžně zpevněna. Sgrafita byla očištěna, vyspravena a intonako obnoveno dle původní barevnosti. Kamenná pískovcová ostění oken v přízemí byla očištěna a defekty doplněny umělým kamenem. Chybějící spárování bylo doplněno. Na závěr restaurování bylo provedeno celkové barevné sjednocení a konzervace. V restaurátorské zprávě je vypsán použitý materiál a navrhovaný režim památky. Práce byly hotovy v říjnu 2003.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ RK 202/2. 41

³⁸¹ Východní stěna rizalitu byla před restaurováním v celkově velmi chatrném stavu. Velká část sgrafita byla uvolněna od zdiva zvláště v místech, kde byly velké zcela rovné opukové kameny. V dolní části sgrafita byl pás s vlnovcem zcela rozrušen spodní vodou. Sgrafito severní stěny rizalitu se vstupním portálem a erbem Bubnů, bylo poměrně zachovalé, pouze v dolní části vpravo od vchodu bylo začernalé. Na západní stěně rizalitu dvě třetiny sgrafit chyběly. V předchozím roce bylo kamenné zdivo očištěno, spárování vyčištěno a ponecháno k proschnutí přes zimu. Stav sgrafita na severní stěně byl uveden v průzkumu z roku 2003 a o něco se zhoršil. Některé partie byly odpadlé až na kamenné zdivo. Na západní stěně se při průzkumu objevilo mnoho odfouklých míst a některá místa musela být rekonstruována.

Sgrafito bylo očištěno od nečistot a prachu. Následně byla omítka několikanásobně zpevňována, injektována a fixována. Na místech, kde kamenné zdivo vystupuje a omítka je tenká necelý 1 cm, omítka odpadla a objevil se zcela čistý a hladký povrch opuky. V těchto případech bylo nutné zabudovat do spár armaturu z barevného kovu a na tuto výztuž bylo sgrafito rekonstruováno. Na západní stěně rizalitu byla stavební firmou nahozena základní a střední část omítky, totéž bylo provedeno na nároží ve střední části uprostřed severní stěny. Po částečném zatuhnutí bylo nanášeno intonako, na to byla přiložena frotáž a nakresleno sgrafito do tuhající omítky. Poté bylo sgrafito vyryto. Zbývající sgrafito bylo vyretušováno. Intonako bylo obnoveno dle původní barevnosti. Kamenný portál a ostění oken přízemí byly očištěny, defekty doplněny umělým kamenem. Spárování a vydrolená místa byly doplněny a obnoveny. Poté byly portál i ostění opticky sceleny. Na závěr restaurování byly provedeny barevné retuše, celková konzervace včetně portálu a kamenného ostění oken. Práce proběhly opět pod vedením ak. soch. Jiřího Laštovičky. Investorem prací bylo Ministerstvo kultury.

³⁸² Erb je kruhovitý o průměru 81 cm. Při podrobném průzkumu na lešení bylo zjištěno, že je to výdusek z pozdější doby. Byl pravděpodobně pořízen při některé z mnoha oprav z umělého kamene. Barevnost erbu byla obnovena podle rodové listiny, na které je erb vyobrazen. V restaurátorské zprávě byl zaznamenán použitý materiál. Práce provedl do listopadu 2004 ak. soch. Jiří Laštovička.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ RK 202/3. 41

³⁸³ Restaurována byla spodní část stěny do výšky cca 2 metrů. Po odstranění vápenné omítky práce pokračovaly jako v předchozích případech do října 2005. Restaurátorská zpráva obsahuje postup restaurování, použité materiály i navrhovaný režim památky. Restaurátorem byl opět ak. soch. Jiří Laštovička.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ RK 202/4. 41

³⁸⁴ Postup restaurování je opět srovnatelný s předchozími pracemi. Restaurátorská zpráva od Jiřího Laštovičky obsahuje postup restaurování, použité materiály i navrhovaný režim památky. Práce trvaly do října 2006. Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ RK 202/6. 41

2007. Největší pozornost opět vyžadoval vlnovec, který byl na jižní straně částečně restaurován a částečně rekonstruován, na východní straně byl zcela rekonstruován. Ostatní plochy sgrafit byly rovněž restaurovány stejným postupem jako v předchozích případech.³⁸⁵ Celá levá část východní fasády byla restaurována v roce 2008. Postup restaurování byl stejný, ale i po odvodnění a odsolení vápennou omítkou bylo zdivo vlhké do výše dvou metrů. Nanesená vápenná omítka dodaná stavební firmou se ukázala jako prošlá a nevhodná pro zhotovení sgrafit. Omítku i s intonakem a částí rekonstruovaných sgrafit bylo nutné shodit a musela být nanesena nová vrstva omítky. Následoval stejný postup prací, jako dříve.³⁸⁶ Práce na této stěně pokračovaly v roce 2009.³⁸⁷ V roce 2010 došlo na restaurování a obnovu figurálních, rostlinných a ornamentálních sgrafit pláště vnitřního nádvoří.³⁸⁸

Ke konci roku 2011 se začal řešit havarijní stav střešního pláště a omítky sýpky, kde byla umístěna výstava historických kočárků. Obnova omítky sýpky byla provedena vyspravením a oštukováním a opatřena nátěrem v barvě světlého okru. Pískovcová ostění u okenních otvorů zůstaly v kamenickém řemeslném provedení. Z povrchu omítek byly odstraněny elektrické skříně, nevhodné zakrytí vchodů a povrchově umístěné elektrické vedení. Do objektu sýpky zatékalo a na některých místech byl poškozený i krov kvůli provizornímu zastřešení v pultovém provedení z minulé doby. Rozpadající se krytina byla z vlnitých eternitových šablon. Po jejím odstranění bylo provedeno prkenné podbití, bednění a jako krytina se použil černý lepenkový materiál v provedení boloňské šindele ve tvaru bobrovek. Tato krytina byla NPÚ akceptována a následně použita jako provizorní, jelikož do budoucna se plánovalo obnovit původní barokní zastřešení. Sýpka byla využívána v přízemí

³⁸⁵ V restaurátorské zprávě Jiřího Laštovičky je popsán přesný postup restaurování, použitý materiál, navrhovaný režim památky a nechybí ani fotodokumentace.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ RK 352/1. 64

³⁸⁶ Kolaudace proběhla v červenci 2008. Jednalo se o 4. etapu opravy a restaurování renesančních sgrafit částí východní fasády. Přítomni kolaudace byli PhDr. Pavel Imrich (NPÚ Jaroměř), p. Václav Klecandr (MÚ Kostelec n. O. odbor kultury), p. Petr Dujka (zmocněnec p. Eleonory Dujkové), ak. sochaři a restaurátoři sgrafit Laštovička, Švec, Dušek, ing. Václav Hynek, Jaroslav Netík (stavební a obchodní firma Opočno, generální dodavatel prací).

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ RK 352/2. 64

³⁸⁷ Dolní pravá část fasády byla prostoupena vzlínavou vlhkostí. Předběžná opatření byla učiněna již v roce 2008, tedy nahození vápenné omítky k eliminaci vlhkosti a odsolení. Celý vlnovec byl rekonstruován a ostatní sgrafita byla restaurována obvyklým způsobem.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ RK 352/3. 64

³⁸⁸ Sgrafita vnitřního dvora na mnoha místech opadávala, ostatní byla uvolněná a odfouklá. Pod lunetami nad vlnovcem je tmavá linka v délce cca 30m a ta byla poškozena. Ornamentální plocha a nad ní figurální náměty byly poškozeny na západní straně zatékající vodou z hořejšího ochozu. Pro snížení salinity bylo provedeno stavební firmou odstranění omítky nad dlažbou do výše 120 cm až na zdivo. Spárování bylo proškrobáno, zdivo očištěno. Na takto ošetřené zdivo byla nahozena vrstva čistě vápenné omítky. Další postup restaurování byl shodný s předchozími případy.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ RK 352/4. 64

pro účely hospodářské a majitelka uvažovala s využíváním patrových prostor pro výstavní účely. V tuto dobu byla ovšem věnována finanční pozornost obnově sgrafit a konstrukci komínů na objektu zámku, spolu s výměnou střešní krytiny na hlavní budově. Dále byly prováděny práce na statickém a stavebním zabezpečení konstrukce hlavní vstupní brány areálu.³⁸⁹ Na její opravu přispělo Ministerstvo kultury.³⁹⁰

Do roku 2013 se nakonec podařilo zrekonstruovat budovu sýpky a v roce 2014 byla v prvním patře otevřena stálá expozice přírodovědného muzea. Podkroví se začalo využívat jako galerie pro krátkodobé výstavy, koncerty a jiné společenské akce.

V roce 2014 byl proveden statický posudek všech 12 komínů zámku, které byly převážně v havarijním stavu. V následujícím roce měl být zkušebně alespoň jeden rozebrán, zpětně obnoven a dále se mělo pokračovat na dalších třech nejvíce poškozených komínech.³⁹¹ Rovněž krytina střechy byla ve velmi špatném stavu a bylo nutné začít jednat o její celkové obnově, jelikož do krovu zatékalo a začaly uhnívat některé trámy. Na její rekonstrukci ovšem zatím nedošlo.³⁹²

V samotném zámku se prohlídka interiérů začala soustřeďovat na nástěnné malby, které byly doplněny interiérovou instalací z mobiliáře UPM a současné majitelky (příloha 26). V sálech jsou pořádány reprezentační společenské akce, např. koncerty. Prostory kaple a předkaplí jsou využívány k pravidelným bohoslužbám. V přízemí zámku slouží sál vedle pokladny jako restaurace. V severozápadním sálku v přízemí, pronajatém Obecnímu úřadu Doudleby n. O., se konají svatební obřady a akce Sboru pro občanské záležitosti (vítání občánků).³⁹³

³⁸⁹ Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, č. j. NPÚ – 362/3694/2011/Rai

³⁹⁰ Ministerstvo kultury poskytlo v říjnu roku 2011 v rámci státní finanční podpory v programu Podpora obnovy kulturních památek prostřednictvím obcí s rozšířenou působností účelové finanční prostředky ve výši 137 000 Kč na opravu zděných částí vstupní brány.

³⁹¹ Před opravou musel být zpracován rozšířený restaurátorský průzkum, který navrhl opatření pro uchování sgrafit. NPÚ doporučil zařazení objektu do Programu záchrany architektonického dědictví pro rok 2014 i 2015. Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, č. j. NPÚ – 362/75197/2014/Rai

³⁹² Některé trámové prvky jsou pod tíhou současné krytiny deformovány. Majitelka navrhla výměnu stávající bobrové krytiny za plechovou měděnou šablonu. Výměnou střešní krytiny za lehčí by došlo k odlehčení jednotlivých trámových prvků a celé krovní konstrukce. Před samotnou výměnou krytiny měla být krovní trámová konstrukce lokálně opravena. Dále mělo dojít k výměně všech klempířských prvků. Generální oprava střech zámku měla probíhat po jednotlivých etapách a to z důvodu jejich rozsahu.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, č. j. OSO 4168/2014-22090/2014-If

³⁹³ Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Pasportizace zpřístupněných hradů a zámků v České republice – zámek Doudleby nad Orlicí, 1997, bez inv. čísla.

3.3 Zámek Kostelec nad Orlicí

3.3.1 Historie zámku v Kostelci nad Orlicí

Kostelec nad Orlicí byl založen kolem roku 1300 a své jméno získal dle opevněného kostela.³⁹⁴ V roce 1358 se poprvé v písemných pramenech označuje jako město a od roku 1629 se objevují zmínky o tvrzi. V místě tvrze vzniká později raně barokní tzv. Starý zámek, který ale byl zanedlouho využíván jako panská úřadovna.³⁹⁵ Roku 1812 se panství s 23 vesnicemi stalo majetkem Josefa Kinského a v roce 1829 začala stavba nového rodinného reprezentativního sídla, tzv. Nového zámku, dle plánů vídeňského architekta Jindřicha Kocha, autora podobné pražské vily Kinských v Petřínských sadech (příloha 27).³⁹⁶

Zámek vznikl v letech 1829 – 1835 jako novostavba na západním okraji obce, situován je na terénní plošině svažující se k městu a Divoké Orlici. Pozdně klasicistní stavba byla oproti starším objektům umístěna asymetricky od krajinných os účelně do místa nejlepšího výhledu na zříceninu hradu Potštejn. Hospodářské budovy byly postaveny na západní straně roku 1847 architektem E. Christenem.³⁹⁷

Jednopatrová budova obdélníkového půdorysu, se zvýšeným přízemím a suterénem, se řadí k novým proudům evropské kultury a přejímá formu „palladiánské“ vily dle vzoru zámku Wörlitz, vzdáleného 50 km od Lipska.³⁹⁸ Oboustranný středový rizalit je opatřen portikem s korintskými sloupy. Na hlavním průčelí dosahují portiky výšky prvního patra, na zadní straně téměř výšky budovy.³⁹⁹ Průčelí jsou členěna horizontálně kordonovými římsami, okna jsou zdobena štukovými šambránami, podokenními římsami a nadokenními frontony. Vnější omítka je provedena ve dvou odstínech. Sedlová střecha odpovídá sníženým sklonem a

³⁹⁴ MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 205. ISBN 80-7038-038-1.

³⁹⁵ VLČEK, Pavel. *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. 2. vyd. Praha: Libri, 2001. s. 313. ISBN 80-7277-028-4.

³⁹⁶ ŠIMKA, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 6., Východní Čechy*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989. s. 214.

³⁹⁷ VLČEK, Pavel. *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. 2. vyd. Praha: Libri, 2001. s. 314. ISBN 80-7277-028-4.

³⁹⁸ MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 205-206. ISBN 80-7038-038-1.

³⁹⁹ ŠIMKA, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 6., Východní Čechy*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989. s. 215.

zakrytím plnou nebo balustrovanou atikou dobovým trendům. Palladiasmus přinesl i změnu funkce podlaží, kdy služební prostory byly oproti barokní epoše přesunuty do suterénu, přízemí bylo určeno pro reprezentativní prostory a první patro k obývání.⁴⁰⁰ Vnitřní prostory ve zvýšeném přízemí vycházejí od středového vestibulu se schodištěm, ukončeným před velkým sálem, který vyplňuje střed objektu až k východnímu portiku, s nímž je propojen trojicí dveří. Sál je zdoben ornamentální štukovou výzdobou a navazuje na něj původní empírová knihovna s patrovou galerií.⁴⁰¹ Velmi významný je zachovalý originální biedermeirový nábytek z višňového dřeva, vyhotovený rovněž dle návrhů Jindřicha Kocha.⁴⁰² Interiéry zdobily vojenské předměty, lovecké trofeje a především velká sbírka grafiky s tématy loveckými, mytologickými, náboženskými, krajinnými vedutami, podobiznami členů rodu a významných osob evropské a středoevropské historie.⁴⁰³ Zámecká kaple se zachovalou vnitřní výzdobou se nalézala původně v 1. patře, ale ještě v 19. století byla přemístěna do místnosti v suterénu s klenutým stropem. Na oltáři dominuje obraz Madony na trůně s jezulátkem z roku 1835, který je malovaný na dubovém podkladu. Autorem je český malíř František Tkadlík. Kamenná socha Madony od Emanuela Maxe pochází z roku 1843.

Zámek byl na tehdejší dobu moderně vybaven tekoucí vodou v koupelnách a systémem teplovzdušného vytápění, které ovšem bylo kvůli příliš vysoké energetické náročnosti nahrazeno v první polovině 20. století soustavou kamen v jednotlivých místnostech.⁴⁰⁴

Spolu se zámkem byl současně vybudován i rozlehlý anglický park, nyní chráněný jako přírodní rezervace. Zámek i park reprezentuje vzácný jednotný harmonický komplex a řadí se mezi nejvýznamnější stavby svého druhu u nás.⁴⁰⁵

⁴⁰⁰ MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 205-206. ISBN 80-7038-038-1.

⁴⁰¹ Jiří Slavík, *Pasportizace zpřístupněných hradů a zámků v České republice – Nový zámek Kostelec nad Orlicí*, Archiv Generálního ředitelství NPÚ v Praze, 1997, bez inv. čísla.

⁴⁰² MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 205-206. ISBN 80-7038-038-1.

⁴⁰³ Jiří Slavík, *Rozšířená pasportizace zpřístupněných hradů a zámků v České republice – Nový zámek Kostelec nad Orlicí*, 1998, Archiv Generálního ředitelství NPÚ v Praze, bez inv. čísla.

⁴⁰⁴ VLČEK, Pavel. *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. 2. vyd. Praha: Libri, 2001. s. 314. ISBN 80-7277-028-4.

⁴⁰⁵ ŠIMKA, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 6., *Východní Čechy*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989. s. 215.

3.3.2 Vývoj zámku Kostelec nad Orlicí od konce druhé světové války do roku 2014

3.3.2.1 Správa zámku Národní kulturní komisí v letech 1949 - 1951

Ke konfiskaci zámku nedošlo na základě prezidentských dekretů, a proto v něm nenastaly v prvních letech po válce žádné výrazné změny a nejsou známy informace o přestavbách, restaurování a podobně. Až následkem politických změn odešel na podzim roku 1948 za hranice státu majitel zámku Bedřich Karel Kinský (známý ornitolog). Majitelem zámku se následně stal jeho otec František Kinský.

V následujících letech vznikl ze strany státu zájem především o zdejší výjimečný park, neobvykle bohatý na ptačí druhy. Na základě svolení majitele zámku zde byla v březnu roku 1949 vyhlášena stanice ochrany přírody. Stanice získala zázemí ve dvou místnostech hospodářské budovy.⁴⁰⁶ Následně byla v červenci stejného roku v zámeckém parku zřízena také ptačí rezervace, která byla zanesena do upravovacího plánu obce, aby na ni byl brán ohled při stavebním vývoji okolí.⁴⁰⁷

Zásadní změny na zámku začaly až jeho prohlášením za státní kulturní majetek na základě zákona o revizi první pozemkové reformy č. 142/47 Sb., výměrem ze dne 27. 6. 1949 (příloha 28). Zajímavé je, že původní majitel František Kinský i se svou ženou nadále žil na zámku a později s ním byla sepsána nájemní smlouva.⁴⁰⁸ Ještě v červnu na zámku proběhlo jednání o jeho dalším využití. ONV, KNV a Československé státní statky (dále jen ČSSS) se shodly na přidělení tohoto celého objektu právě ČSSS pro zřízení školy k výchově krmičů a chovatelů hospodářského zvířectva. ČSSS měly vybudovat v tomto kraji vzorný kombinát chovu prasat, na který by bylo napojeno dalších 9 kombinátů v republice. Jelikož Kostecko nad Orlicí bylo střediskem určeným k zřízení elitních stájí, musela být zajištěna prosperita chovného kombinátu a k tomu bylo nutné školit mistry, specialisty, kteří by byli zárukou

⁴⁰⁶ Po stránce administrativní a provozní podléhala stanice Státnímu památkovému úřadu, oddělení ochrany přírody v Praze a provoz stanice zajišťovala Československá ornithologická společnost v Praze. Návrh na zřízení stanice podal František Hrobař, odborný učitel a konzervátor ministerstva školství a osvěty pro ochranu přírody a krajiny.

⁴⁰⁷ Rezervace rovněž podléhala státnímu památkovému úřadu, oddělení ochrany přírody v Praze. Národní archiv, fond MŠK, karton nezpr. 1864, signatura zámek Kostelec nad Orlicí

⁴⁰⁸ Nájemní smlouva byla sepsána na byt o dvou místnostech s příslušenstvím v přízemí zámku vpravo od hlavního schodiště. Kuchyně se nacházela v suterénu.

odbornosti práce. Z tohoto důvodu se jim hodil právě tento objekt, který byl uprostřed všech připravovaných jednotek. MŠVU se ovšem bránilo, jelikož k takovému využití zámku mohlo dojít jen po odstranění dosavadního vnitřního zařízení a po stavebních úpravách, které by zcela jistě porušily dosavadní charakter památky.⁴⁰⁹ NKK chtěla objekt po eliminaci vnitřního zařízení zpřístupnit veřejnosti jako muzeum bydlení z období empiru.⁴¹⁰

Dne 22. 9. 1949 byl zámek předán ministerstvem zemědělství NKK, ovšem zástupci národních výborů a ČSSS stále trvali na přidělení tohoto objektu jako celku státním statkům k vybudování vysokého zootechnického učiliště.⁴¹¹ NKK s tímto zásadně nesouhlasila a bránila se.⁴¹² Ještě do konce roku 1949 ČSSS žádaly NKK o pronájem hospodářských budov, konírny s příslušenstvím a travní plochy patřící k zámeckému objektu.⁴¹³ Z konírny chtěli zřídit stáj pro plemeníky a z ostatních přilehlých budov inseminační stanici, která měla sloužit zemědělcům z celého okresu. MŠVU a NKK s tímto rovněž nesouhlasily, protože v zámecké zahradě a přilehlé ovocné a zelinářské zahradě byla zřízena ptačí rezervace a stanice ochrany přírody, které by provozem inseminační stanice ztratily význam.⁴¹⁴ MŠVU bylo přesvědčeno, že pro vybudování moderní inseminační stanice, po všech stránkách vybavené, bylo možné nalézt jiné řešení, které by lépe vyhovovalo tomuto hospodářskému zařízení jak s hlediska zootechnického, tak i komunikačního.

⁴⁰⁹ Národní archiv, fond SPS, karton nezpr., signatura 30 Kostelec nad Orlicí zámek 1933-1950.

⁴¹⁰ UHLÍKOVÁ, Kristina. Národní kulturní komise 1947 - 1951. 1. vyd. Praha : Artefactum Ústav dějin umění AV ČR, 2004. s. 186. ISBN 80-903230-8-1

⁴¹¹ Zástupce ONV v Rychnově nad Kněžnou zastával názor, že vysoké zootechnické učiliště by neporušilo sloh tohoto zámku. Zástupci ČSSS zdůrazňovali potřebu zámku pro vysoké zootechnické učiliště a současně upozorňovali, že byty a stáje naproti zámku byly již ministerstvem zemědělství předurčeny k vybudování inseminační stanice pro okres Rychnov rovněž při ČSSS Kostelec n. Orl. Nebylo by možné přímé předání objektů do vlastnictví ČSSS, trvali zástupci ČSSS alespoň na jejich užívání spolu se zelinářskou zahradou vedle stájí. Současně poukazovali, že park sloužil vždy za krmnou základnu dvora a že jeho význam jako pícní základny po provedené parcelaci a předání dvora ČSSS je pro ČSSS nezbytný, neboť jiné louky státním statkům uvedené hospodářství nemá. Zástupce státního památkového úřadu naopak trval na význačnosti zámeckého objektu jako umělecko-historické památky. Dle něj spolu s historickým inventářem a zámeckým parkem tvoří nedělitelný celek a stojí pod úplnou ochranou státního památkového úřadu. Jakákoliv dispozice, změny adaptace by byla možná pouze po předběžné dohodě a souhlasem se státním památkovým úřadem. Původní majitel se na jednání skrze svého zástupce ještě snažil zabránit odevzdání objektu, pro které dle něj nebyly dány právní předpoklady.

Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Zápis z 22. 9. 1949 v kanceláři MNV v Kostelci n. Orlicí k převzetí zámeckého objektu, bez inv. čísla.

⁴¹² NKK nebyla proti tomu, aby objekty a plochy dříve hospodářsky využívané měly i nadále stejný účel. Toto se mělo týkat i zelinářské zahrady. S propůjčením vlastní zámecké budovy k účelům ČSSS nechtěla NKK vyhovět ze stejných důvodů, které uvedl zástupce stát. památ. úřadu.

⁴¹³ Dříve byly hospodářské budovy využívány také Spolkem chovatelů jezevčků pro odchov hrubosrstých jezevčků pod vedením manželky původního majitele Pavly Kinské.

⁴¹⁴ V zámecké budově byla pro plnění speciálních úkolů zřízena stanice ochrany přírody, která měla na starost ornitologická pozorování a zkoušení metod praktické ochrany ptactva.

Dohady o využití objektů pokračovaly i v následujícím roce, kdy v lednu ministerstvo zemědělství pod tlakem krajského národního výboru znovu žádalo MŠVU a NKK o schválení zřízení zootechnického učiliště v zámku.⁴¹⁵ V únoru ale byla v části zámku zřízena kynologická společnost, jejímž správcem se stala Pavla Kinská, manželka původního majitele.⁴¹⁶ V květnu byla ONV zavedena národní správa nad vnitřním zařízením zámku a správcem se stala NKK.⁴¹⁷

V červnu roku 1950 se vypracovaly první plány na zřízení inseminační stanice, které ale NKK neschválila. Ovšem o dva měsíce později NKK pod tlakem státních orgánů prosazujících nejnutnější potřeby tehdejší doby nakonec pronajala ČSSS veškeré hospodářské budovy i s nádvořím pro zřízení inseminační stanice pro okresy Žamberk, Rychnov nad Kněžnou a Dobrušku.⁴¹⁸ Se změnou v užívání stáje bylo nutné provést některé stavební úpravy.⁴¹⁹ Následně byly ČSSS jako krmná základna pronajaty veškeré zatravněné plochy zámeckého parku, dále také zelinářská i ovocnářská zahrada včetně skleníků a pařenišť.⁴²⁰ Podmínkou pronájmu bylo zřízení nové příjezdové cesty zahradou a nové piliřové brány v ohradní zdi, aby byl podnik komunikačně oddělen od parku s ohledem na ptačí rezervaci. Pro stanici ochrany přírody původně zřízené v hospodářské budově měly být opatřeny vhodné náhradní místnosti v zámecké budově.⁴²¹

Mezitím NKK stále plánovala alespoň částečné zpřístupnění zámku veřejnosti a stále se snažila uhájit většinu místností v zámku pro její potřebu, aby bylo kde skladovat inventář. Zatím zde byly umístěny lovecké sbírky a slohový nábytek. NKK byla také žádána, aby uvolnila v zámku několik místností pro městské muzeum. ONV Rychnov n. Kněžnou a MNV v Kostelci původně plánovaly v zámku vybudovat bytové jednotky. V říjnu 1950 rada MNV nakonec upustila od tohoto plánu, podpořila plány NKK a chtěla co nejdříve zámek

⁴¹⁵ KNV odůvodňoval svou žádost nevyužitím objektu pro naléhavé potřeby tehdejší doby.

⁴¹⁶ Později NKK měla výhrady k umístění stanice kvůli znečištění chodeb, schodů a velkému zápachu.

⁴¹⁷ Národní archiv, fond SPS, karton nezpr., signatura 30 Kostelec nad Orlicí zámek 1933-1950.

⁴¹⁸ Roční nájem činil 100 Kčs a nájemce měl zaplatit všechny daně, dávky, příplatky. Na své náklady měl uvést budovy do řádného stavu a dále je udržovat. Za veškerá poškození objektu, pokud by přesahovala rozsah přirozeného opotřebování, nájemce ručil. Po skončení nájemního poměru byl nájemce povinen pronajatý objekt odevzdat pronajímateli v řádném stavu. Doba platnosti smlouvy byla stanovena na 30 let.

Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, dokumenty po NKK, bez inv. čísla.

⁴¹⁹ Jednalo se o vložení mezistropu do úrovně dosavadní podokenní římsy, zřízení dveřního otvoru v zahradní ose budovy stáje a zřízení 4 okenních otvorů na stejném průčelí. Dále musely být upraveny vnitřní prostory a postaveny nové kotce, vybourány mramorové mušle, které ale měly být uloženy v zámku pro případnou potřebu NKK. Při těchto adaptačních pracích byl zbourán psinec „Stradina“ s výběhy majitelky Pavly Kinské (významná odbornice i v cizině).

Národní archiv, fond SPS, karton nezpr., signatura 30 Kostelec nad Orlicí zámek 1933-1950.

⁴²⁰ V tomto případě činil roční nájem 6000,-

Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, dokumenty po NKK, bez inv. čísla.

⁴²¹ Národní archiv, fond MŠK, karton nezpr. 1864, signatura zámek Kostelec nad Orlicí.

zpřístupnit veřejnosti jako muzeum bytové kultury. Ministerstvo zemědělství stále trvalo na uvolnění zámku. Nyní už ne pro učiliště, ale pro Výzkumný ústav živočišné výroby (dále jen VÚ).⁴²² Dle prvotních plánů měly být v přízemí umístěny kanceláře, popřípadě laboratoře nepracující s chemikáliemi, v suterénu laboratoře a v 1. poschodí kanceláře a popřípadě byty. Objekt měl zůstat stavebně nedotknutý a v prostoru za zámeckým zahradnictvím měly být postaveny další potřebné budovy, zejména pro bytové jednotky. Provoz výzkumných ústavů měl být soustředěn v budově starého zámku, který NKK nespravovala. Následovalo několik dalších jednání, na kterých ministerstvo zemědělství s VÚ trvalo na potřebě právě tohoto objektu k provozu výzkumného ústavu a NKK marně hájila svůj záměr se zdůrazněním, že znovu na úkor kulturních potřeb jsou pro stát přednější hospodářské potřeby (příloha 29). Vyžadovala respektování vládního usnesení ze dne 11. 6. 1950 o použití památkových objektů k účelům muzejním, galerijním apod. Komise totiž převzala pro záměr vytvořit řadu stavebního vývoje celkem tři klasické empírové objekty - Kačinu, Kynžvart a Kostelec. Všechny byly pro svoji výtvarnou hodnotu označeny jako prvořadé a jejich stavebnímu významu odpovídala úroveň vnitřního zařízení.⁴²³ Z těchto objektů ovšem pro plán NKK zůstal již jen Kostelec, proto nabízela VÚ i jiné objekty k možnému využití.⁴²⁴ Ke konci roku také kvůli svému plánu vytvoření expozice v přízemí zámku vypověděla z nájemního bytu manželé Kinské.

V roce 1950 lze z oprav provedeným NKK zmínit opravu oken, úpravu cest v parku, připojení na městský vodovod a opravu oplocení parku.⁴²⁵ Dle smlouvy NKK s ČSSS měly být také opravovány hospodářské budovy a měla být již hotová nová příjezdová cesta zahradou k inseminační stanici. K tomu ale nedošlo ani v následujícím roce.

Na začátku roku 1951 stále pokračovaly spory o využití zámku, do kterých se zapojily i další orgány.⁴²⁶ Nakonec rozhodla vládní dislokační komise (úřad předsednictva vlády),

⁴²² Ministerstvo zemědělství v této době provádělo novou organizaci zemědělského výzkumnictví, podle které měly být výzkumné ústavy umístěny co nejbližší zemědělské praxi a v oblastech, které jsou pro jednotlivé obory zemědělské výroby nejvhodnější. Proto bylo rozhodnuto, že celostátní výzkumný ústav pro živočišnou výrobu má být umístěn v Kostelci, kde je nejlepší prostředí pro činnost tohoto ústavu.

⁴²³ Archiv Generálního ředitelství NPÚ v Praze, Dokumenty po NKK, Zápisy ze schůzí NKK, bez inv. č.

⁴²⁴ Ministerstvo zemědělství se vyjádřilo NKK ohledně nabízených jiných objektů k zřízení VÚ, že jsou všechny nevyhovující, některé obydlené, jiné příliš zchátralé nebo již propůjčené jiné organizaci, a proto znovu žádalo o propůjčení zámku. Za zájmy NKK se postavil i ředitel státního zemědělského archivu. Univerzitní knihovna v Olomouci rovněž nesouhlasila s umístěním ústavu v kulturně a památkově cenných místnostech zámku.

⁴²⁵ Celkový náklad prací činil 9 848,-

Národní archiv, fond SPS, karton nezpr., signatura 30 Kostelec nad Orlicí zámek 1933-1950.

⁴²⁶ Osidlovací úřad a Fond národní obnovy v Praze se domnívaly, že v daném případě je nezbytné, aby NKK uznala zájmy zemědělského výzkumného sektoru, jelikož jeho důvody jsou pádnější než její. Československé státní lesy také plně souhlasily s propůjčením zámku výzkumnému ústavu pro živočišnou výrobu i s částí starého

kteřá přidělila ministerstvu zemědělství zámek pro zřídění Výzkumného ústavu pro živočišnou výrobu. V této konečné fázi jednání se NKK nemohla nijak bránit tehdejší politické situaci, kdy každé zdržování by mohlo „ztížit socializaci zemědělské výroby“. Jelikož se rozhodlo, že zámek je nejvhodnější pro umístění výzkumného ústavu pro živočišnou výrobu, nezbylo po třech zamítnutých odvoláních NKK nic jiného než jeho nastěhování připustit, ovšem v nezbytně nutném rozsahu a za stanovených podmínek.⁴²⁷ Přesto NKK plánovala alespoň částečné zpřístupnění zámku veřejnosti ve zvýšeném přízemí a k tomu provést nutné úpravy prostorů.⁴²⁸

V červnu roku 1951 vznikly plány adaptace zámku pro VÚ. Jednalo se zejména o zavedení instalačního a sanitárního zařízení po celém objektu (příloha 30).⁴²⁹ Tyto plány byly po dalších jednáních omezeny pouze na nejnútnejší úpravy, které VÚ ke svému provozu potřeboval.⁴³⁰ Navíc veškeré provedené úpravy měly být po skončení užívací doby odstraněny a interiéry uvedeny do původního stavu. K tomu bohužel nedošlo.

zámku, hospodářských i obytných budov v Černíkovcích a hospodářských budov v Doudlebech, jelikož produkce živočišné výroby se měla v příštích 5 letech zvýšit o 86%. KNV se nakonec přiklonil na stranu NKK a příliš nesouhlasil s nastěhováním VÚ. Prohlásil, že zámky jsou architektonické památky v celém jejich rozsahu, byly prohlášeny státním kulturním majetkem a navíc už byla v hospodářském traktu zříděna inseminační stanice a v Častolovicích podniková škola Textilie n.p. Navíc by bylo nutné zasáhnout i do stavebně uměleckého charakteru budov a do slohových interiérů a mobiliář přemístit do uvolněného bytu bývalého majitele a sem taktéž přemístit zařízení místností ze suterénu. Vojenský historický ústav se výslovně stavěl proti zapůjčení zámku výzkumnému ústavu, jelikož jeho adaptace by mohla vážně ohrozit nebo dokonce poškodit vzácnou památku. Ve stanovisku národní obrany bylo zdůrazněno, že v zámku byly nashromážděny významné sbírky a bohatá knihovna vojenského rázu, obsahující literaturu, památky a dokumenty jedinečné ceny, významu pro studium a vojensko-historické bádání. Ministerstvo informací a osvěty také doporučovalo, aby otázka umístění ústavu byla řešena jiným způsobem. Stálo za námitkou NKK, že uvolněním suterénu, v přízemí bytu bývalého majitele a hlavně celého 1. patra by byly interiéry podstatně narušeny: „Zámek je jediným dokladem soudobé architektury a vnitřního vybavení, spojených v nedělitelný celek. Tímto zásahem by bylo znemožněno využít tento jediný empirický zámek ve správě NKK.“

⁴²⁷ Propůjčení zámku VÚ bylo povoleno pod podmínkou nijak nezasahovat do stavební podstaty objektu. Využití části budovy měly být udržovány v dosavadním stavu, aby kdykoli mohly být použity ke kulturním účelům podle plánu NKK. Dále měl výzkumný ústav neprodleně začít s výstavbou vlastního objektu, aby místnosti zámku byly vráceny pro účely NKK při postupném uvolňování nejdéle do 5 let. Naplněním potřeby výzkumného ústavu měl být dotčen zájem NKK jen dočasně a částečně. Za těchto okolností NKK nakonec souhlasila se zříděním ústavu v místnostech zámku.

Národní archiv, fond SPS, karton nezpr., signatura 30 Kostelec nad Orlicí zámek 1933-1950.

⁴²⁸ Před instalací mobiliáře a zpřístupněním veřejnosti byly upraveny místnosti, které obýval původní majitel. Tři pokoje byly vymalovány, v bývalém toaletním pokoji byla odstraněna vana a vyměněna parketová podlaha, která byla natolik zničená, že ji nešlo opravit. Potřebné parkety byly dovezeny ze zásob zámku Doudleby, jelikož měly stejný formát a seskupení, jako původní parkety.

⁴²⁹ Plány byly vypracovány pro suterén, přízemí, 1. patro, střechu i s řezy. Ve většině místností měly zůstat na podlahách dřevěné parkety, ale někde byla plánována i jejich výměna za beton. V některých místnostech měla být zrušena kachlová kamna a zavedeny vodovody s dřezy, koupelny. Stavební plány vypracoval Sdružený komunální podnik města Kostelec.

Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, plány adaptace zámku pro VÚ, 1951, bez inv. čísla.

⁴³⁰ Byly provedeny úpravy v suterénu za účelem získání místností pro závodní kuchyni a jídelnu - vybourání příčky u spíže a její posunutí k zřídění okna pro podávání jídla z jídelny do kuchyně. Jídelna byla zříděna ze dvou přilehlých místností, které měly být spojeny dveřmi. Místo kachlových kamen byly instalovány železné. V

V létě roku 1951 bylo vyklizeno 12 místností převážně v 1. patře a odevzdáno k užívání ústavu. Ten ale ke svému provozu využíval pouze 4 místnosti a ostatní sloužily k bytovým účelům. Proti tomu se NKK ohrazovala a zpochybňovala nutnost pronájmu prostor VÚ, zejména kvůli tvrzení ústavu, že potřebuje celý zámek vzhledem k budoucímu rozvoji. Pravděpodobně se ale jednalo spíše o prestižní důvody, a proto VÚ ani dislokační komise neustoupila. V přízemí byly místnosti zařízeny empírovým nábytkem a zpřístupněny veřejnosti. Dle dobových zpráv byl zámek hojně navštěvován, dokonce více než okolní objekty. Zámek měl být ovšem otevřen veřejnosti pouze do konce roku, vzhledem k požadavkům VÚ. K adaptaci přízemí pro VÚ vznikly v září další plány, které počítaly se vznikem kanceláří a laboratoří.⁴³¹ V této době se také ještě řešily práce na hospodářských budovách, konkrétně na pravém křídle, kde měly vzniknout dvě bytové jednotky.⁴³²

V průběhu roku 1951 NKK v přízemí odstranila kamna, 3 místnosti nově vymalovala, 1 místnost opatřila novými parketami a odborně opravila betonové bazény.⁴³³ Ostatní adaptační práce v přízemí byly ponechány na VÚ.⁴³⁴

3.3.2.2 Správa zámku krajským národním výborem v letech 1951 – 1953 a Státní památkovou správou v letech 1953 - 1958

V tomto období, kdy v zámku sídlil Výzkumný ústav pro živočišnou výrobu, nejsou známy žádné informace o přestavbách a restaurování. Nelze je ani očekávat. Zámek byl

přízemí a 1. poschodí se zrušily 2 koupelny a v 9 místnostech byla odstraněna kachlová kamna a nahrazena železnými. Nové dveře s výlevkou byly instalovány ve dvou místnostech. Dále byly provedeny menší instalační a stavební změny. Instalační zařízení mělo navazovat na dříve zřízené instalační vedení, proto v celku neměl být změněn vnitřní vzhled.

In Protokol ke schválení stavebních úprav uvnitř zámku na žádost výzkumného ústavu (ONV, NKK, VÚ). Národní archiv, fond SPS, karton nezpr., signatura 30 Kostelec nad Orlicí zámek 1933-1950.

⁴³¹ K jejich funkci musely být v místnostech zřízeny odpady, dřezy, boilery, exhaustory apod. V operačním sále byly stěny natřeny olejovým nátěrem do výše 2m a ve středu byl zřízen odpad. Původně se plánovalo vytrhat v přízemí čtvercové parkety a nahradit je nepropustnou betonovou dlažbou, což ale bylo následně zamítnuto. Pouze v jedné místnosti k tomu došlo. Celkově byly stavební úpravy oproti prvotním plánům omezeny, zejména v levé polovině přízemí. Tyto úpravy odsouhlasila komise složená ze zástupců ministerstva zemědělství, VÚ živ. Praha a VÚ Kostelec N. Orlicí. NKK nebyla údajně z časových důvodů přizvána.

⁴³² Výzkumný ústav se zavázal, že při adaptaci pravého křídla hospodářské budovy zámku, nebude změněn vnější vzhled budovy. Naopak měly být na původním místě zřízeny dveře do průjezdu místo okna do dvora, které bylo dřívější úpravou. Vlhké místnosti, kde se propadal strop, byla kamenná dlažba a zvětralá omítka nešlo použít ani na skladiště. Nákladem cca půl milionu korun měly být prostory přestavěny na dvě bytové jednotky – dvoupokojové s kuchyní a příslušenstvím.

⁴³³ Celkový náklad úprav činil 69 936 Kčs.

⁴³⁴ Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, plány adaptace zámku pro VÚ, 1951, bez inv. čísla.

zpřístupněn veřejnosti pouze do roku 1952 a následně ho pro své potřeby získal VÚ a z části sloužil jako sklad památkové správě.

Zámecký mobiliář byl zčásti v roce 1953 převezen a uskladněn na zámku Doudleby.⁴³⁵ Státní památková správa v červnu 1958 zrušila národní správy na zámecké zařízení užitkové hodnoty. Od této chvíle až do poloviny příštího roku probíhala na zámku likvidace tohoto vybavení.⁴³⁶

3.3.2.3 Správa zámku Krajským národním výborem a Krajským střediskem státní památkové péče a ochrany přírody v letech 1958- 1989

Stejně jako v 50., tak i v 60. letech nadále sídlil v zámku výzkumný ústav pro živočišnou výrobu, i když do pěti let měl být dle původně smluvených podmínek přesunut do jiného nepamátkového objektu. Státní ústav památkové péče a ochrany přírody (dále jen SÚPPOP) se snažil přesvědčit správu zemědělských výzkumných ústavů při ministerstvu zemědělství o nevhodném využívání zámku. Velký sál byl využíván pro sport a jako noclehárna, což odporovalo zásadám památkové péče. O uvolnění sálu bylo s VÚ v roce 1961 a 1962 bezvýsledně jednáno. Mobiliář umístěný v Doudlebech se musel neustále přemísťovat z jedné místnosti do druhé kvůli opravám zámku, čímž trpěl a zároveň bránil v pokračování generálních oprav. Ve velkém sále mohl být umístěn kostelecký mobiliář a tím by mohly pokračovat opravy v doudlebském zámku. Ostatní mobiliář byl z větší části deponován na státní zámek Kuks. Knihovna o 18 tisících svazcích zůstala na původním místě.

Dle SÚPPOP se zámek nacházel na výhodné turistické trase Častolovice – Kostelec – Doudleby, takže by se jeho zpřístupněním v této oblasti zvýšil turistický ruch. Navíc měl zachovalý jednotný empírový mobiliář, který mohl být ihned instalován. Proto SÚPPOP žádal o uvolnění přízemního sálu a případně dalších místností, které pro provoz výzkumného ústavu nebyly nezbytné.⁴³⁷ Stejně tak v tzv. Generálním programu využití státních hradů a zámků z roku 1961, SÚPPOP prosazoval názor, aby po instalaci vybraných interiérů a zařízení vstupní

⁴³⁵ Soupis svezeneho mobiliáře byl z pověření Státní památkové správy proveden na zámku Doudleby v říjnu roku 1953. Předměty byly sepsány podle místností a byla jim přidělena nová inventární čísla. Soupisovou skupinu tvořil Dr. Svatopluk Ježek a Eva Vopršalová-Míšková.

Archiv zámek Kostelec nad Orlicí, soupis mobiliáře, říjen 1953, bez inv. č.

⁴³⁶ Národní archiv, fond SPS, karton nezpr., signatura 30 Kostelec nad Orlicí zámek 1933-1950.

⁴³⁷ Národní archiv, fond MŠK, karton nezpr. 1864, signatura zámek Kostelec nad Orlicí.

expoze byl zámek zpřístupněn veřejnosti.⁴³⁸ Hlavní místnosti měly být vybaveny původním nábytkem a v ostatních prostorách byla navržena expoze o činnosti architekta H. Kocha v českých zemích, nebo umístění školy umění. Další prostory zámku měly být využity pro společenské a kulturní potřeby města. VÚ byly také navrženy k přestěhování jiné objekty, například zámek v Barchově.⁴³⁹ Bezvýsledná jednání týkající se tohoto problému trvala i v dalších letech.

V roce 1974 byl konečně výzkumný ústav přemístěn do nového objektu a začalo se uvažovat o novém využití zámku. Současně ovšem rada KNV při schvalování krajské koncepce státní památkové péče rozhodla, že zámek nebude určen ke kulturně výchovným účelům, a chtěla ho předat do užívání odboru sociální péče a důchodovému zabezpečení k vybudování domova důchodců.⁴⁴⁰ SÚPPOP s tímto rozhodnutím po tolika letech snahy o zrušení nevhodného provozu samozřejmě nesouhlasil.⁴⁴¹ Upuštění od původního dlouholetého plánu rehabilitovat objekt pro kulturně výchovné účely a společenské potřeby města by představovalo nejen ztrátu pro památkovou péči, ale aby objekt mohl sloužit navrhovanému využití, muselo by dojít k nepřijatelným zásahům z pohledu památkové péče a k znehodnocení stavby. Zároveň se objevila k těmto plánům kritika i ze strany veřejnosti, jelikož úprava zámku na domov důchodců by byla mnohem dražší než stavba nového objektu a vnitřní přestavbou by byl zámek zcela památkově znehodnocen. Jako vhodnější varianta byla navrhována galerie, která ve městě chyběla a už od 60. let byla v zámku plánována.⁴⁴²

Projektový úkol na rekonstrukci zámku pro domov důchodců byl vypracován v červenci 1975.⁴⁴³ Dle něj byl zámek v dobrém stavu, v průběhu let byla prováděna běžná

⁴³⁸ Národní archiv, fond MK ČSR/ČR, karton nezpr. 235, signatura 30 zámek Kostelec nad Orlicí.

⁴³⁹ Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Písemnosti po Koordinační komisi, bez inv. č.

⁴⁴⁰ O provedení rekonstrukce zámku pro účely sociální péče bylo rozhodnuto na základě prohlídky objektu v březnu 1973 a na podkladu studie využití, kterou zpracoval Stavoprojekt v Hradci Králové v lednu 1974.

⁴⁴¹ SÚPPOP se proti tomuto rozhodnutí ohrazoval na Ministerstvu kultury ČSR, VI. odboru v listopadu 1974.

⁴⁴² K využití zámku jako domov důchodců se ohradil i akad. malíř František Doležal z Prahy, který v 60. letech pracoval na Ministerstvu kultury. To počítalo s tím, že zámek bude po jeho uvolnění využit pro potřeby Orlické galerie, umístěné v Kolovratském zámku v Rychnově nad Kněžnou. V případě budování domova důchodců v zámku by bylo nutné provést mnoho úprav a změnit celou jeho vnitřní dispozici. Postavením příček a rozsáhlými vnitřními adaptacemi by hrozilo tomuto architektonicky významnému objektu úplně znehodnocení. Malíř zastával názor, že by došlo k nenapravitelným kulturním škodám a k velkým hospodářským ztrátám, jelikož adaptace by vyžadovaly několik milionů korun. Trval na tom, že neuvážený plán MNV v Kostelci by mělo MK zastavit a zámek využít na původně plánovanou potřebu Orlické galerie, jelikož měl pro galerii všechny předpoklady. Byl vybaven odpovídajícími výstavními, administrativními a depozitními prostory - v suterénu depozitáře, v přízemí sály pro stálou instalaci sbírek a měnné výstavy, v patře místnosti pro administrativu a výstavy drobných prací.

Národní archiv, fond MK ČSR/ČR, karton nezpr. 235, signatura 30 zámek Kostelec nad Orlicí.

⁴⁴³ Domov důchodců měl sloužit pro 60 obyvatel. Úkol vypracoval J. Šenda. Investorem měl být ONV, odbor sociálních věcí a zdravotnictví v Rychnově nad Kněžnou.

stavební údržba, byla obnovena krytina a plechování. I přesto by bylo k danému využití nutné provést úplnou rekonstrukci od elektrické instalace, přes topení, vodovody, výtahy, novou kuchyň, sociální zařízení, PVC podlahy, obklady a mnoho dalších úprav nekorespondujících s památkovou péčí o historickou památku. Plány vypracoval Stavoprojekt Hradec Králové.⁴⁴⁴

I když byl zámek v roce 1975 předán do správy KSSPPOP, jednání ve věci rekonstrukce zámku na domov důchodců trvaly v dalších letech. Zatím byl využit pouze na deponování nábytku a jeho stav začal být havarijní. Zejména do střechy zatékalo a stropy v prvním patře spadly.⁴⁴⁵ Až nakonec začátkem 80. let muselo dojít před rozhodnutím o využití zámku ke zhotovení prvních plánů nutných stavebních oprav. V listopadu roku 1981 byl vypracován projekt na generální opravu střešního pláště, kterou měl investovat KSSPPOP

⁴⁴⁴ Návrh na rekonstrukci zámku byl rozepsán dle podlaží: II. suterén měl být využit pro sklady v případě odstranění zatékání při větších dešťových srážkách. V I. suterénu měla být zřízena kotelna ústředního vytápění teplovodní uhlíkem a údržbářská dílna. Dále zde měla být kuchyň s přípravnou a spíží, denní místnost zaměstnanců včetně sociálního zařízení, sklady a prádelna se sušárnou. Dále zde bylo uvažováno o místnosti pro zájmovou činnost včetně sociálního zařízení. Stávající schody prvního suterénu od vchodu z boku budovy měly být upraveny na rampu. Tím měl být umožněn přístup k nákladnímu výtahu, jehož zřízení bylo plánováno v zrcadle hlavního schodiště. Výtahem měla být zpřístupněna všechna patra objektu. V I. nadzemní podlaží byl navržen hlavní vstup přes zádveří do vstupní haly zámku. Z ní měl být přístup do pravé části hospodářsko-správní s jídelnou, kanceláří správy domu, rehabilitací, ordinací a sociálním oddělením. V levé části podlaží byly navrženy 4 třílůžkové pokoje a předsíňka, pokoj pro sestry, lázeň, 2 komory a knihovna s možností využití jako společenská místnost. II. nadzemní podlaží mělo být využito výhradně k ubytování obyvatel domova s tím, že levá část podlaží měla být upravena pro trvale ležící pacienty a pravá pro chodící. U všech pokojů pro chodící měly být zřízeny předsíňky s vestavěnou skříní a umývadly. Celkem bylo plánováno 14 pokojů (1 dvoulůžkový, 8 třílůžkových, 5 čtyřlůžkových), celkem tedy 58 obyvatel. Dále zde měla být zřízena místnost pro sestru, lázeň, očištná místnost, sociální zařízení, čajová kuchyňka a úklidové komory. V objektu byly navrženy 3 výtahy (nákladní pro přepravu imobilních obyvatel, jídelní výtah a popelový).

Jako hlavní plánované stavební úpravy lze jmenovat zazdění některých otvorů, vybudování příček, výtahů. Pro kotelnu se měl vybudovat nový komín a opraveny stávající komíny, rovněž tak střecha, okapní žlaby a svody. V celém objektu měla být vyměněna okna a podlahy v prostorách navržených pro kanceláře, rehabilitace a ordinace lékaře. Dveře měly být vyměněny v suterénu a zčásti v přízemí a na všech provedeny nové nátěry. Nově byly plánovány obklady a podlahy v kuchyni a přípravně, sociálním zařízení a očištných místnostech. Ve většině místností mělo být na podlahy položeno PVC. Fasáda měla být vyspravena v místech poškození a po vybouraných oknech. V objektu měla být vybudována nová elektrická instalace, slaboproudé zařízení, sanitní instalace a rozvod ústředního topení. V prostorách jídelny, společenské místnosti, rehabilitace, ordinace lékaře, vstupní haly měla být použita velkoplošná zářivková tělesa. Ostatní místnosti s jen občasným provozem měly být osazeny zářivkovými svítidly. Splašková kanalizace byla navržena nová. Objekt měl být připojen na veřejnou vodovodní síť. Vytápění bylo navrženo z ústřední kotelny vybudované v suterénu objektu. Zdrojem tepla by byly kotle na spalování hnědého uhlí. Dále by bylo nutné opatřit kuchyň teplovzdušným větracím zařízením zajišťujícím odmlžování a odvod škodlivin. V rámci rekonstrukce kanalizace bylo nutné rovněž vybudovat biologický septik včetně splaškové kanalizační přípojky. Zámek měl být napojen na stávající městský vodovodní řád, který byl ukončen šachtou u stávajícího hospodářského objektu zámku. Rekonstrukce měly být zrealizovány do r. 1978. Propočet – bourací práce 105 000 Kčs, rekonstrukční práce 3 244 100 Kčs, inženýrská zařízení 473 500 Kčs, zařízení pokojů, vybavení skladů, pokoje sester, čaj. kuchyně atd. 250 000 Kčs. Celkem 4 072 600 Kčs. V návrhu nejsou uvedeny náklady na vybavení rehabilitace a ordinace lékaře. Generálním projektantem měl být Stavoprojekt Hradec Králové, který vypracoval plány a následně byly schváleny okresním hygienikem.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, Projektový úkol na rekonstrukci zámku pro domov důchodců, inv. č. K-144.

⁴⁴⁵ Národní archiv, fond SÚPPPOP, karton nezpr., signatura zámek Kostelec nad Orlicí 4. odd.

Pardubice.⁴⁴⁶ Samotná generální oprava střechy byla provedena v roce 1982. Pro zpracování dalších projektů sloužilo zaměření stávajícího stavu objektu z listopadu 1982. Na začátku roku 1984 byla dále provedena úplná elektrizace objektu včetně vytápění statickými akumulacími kamny.⁴⁴⁷

V říjnu roku 1984 bylo konečně ustoupeno od záměru rekonstrukce zámku na domov důchodců a vznikla studie dispozičního využití zámku, kterou následoval nový projekt a poté měla přijít rekonstrukce, na které spolupracovaly KSSPPOP s KPPOÚP Opočno.⁴⁴⁸ Navrhované dispoziční řešení objektu bylo zpracováno s ohledem na budoucí účelové využití, tedy pro stálou expozici historického vývoje nábytku i jeho restaurování. V II. suterénu měly nadále zůstat pouze sklepy bez účelu. Prostory I. suterénu byly určeny pro dílny údržby, dílny restaurátora, depozitáře, místnost nočního hlídače a sociální zařízení. V přízemí byla plánována shromažďovací místnost, pokladna, denní místnost průvodců, sklad, depozitář, expozice nábytku a úklidová komora. V patře pak rovněž expozice nábytku, depozitář a úklidová komora. Půda neměla mít žádné konkrétní využití. Rozmístění nábytku v místnostech expozice mělo být navrženo pracovníky KSSPPOP Pardubice dle konkrétních exponátů (příloha 31).⁴⁴⁹ Opravy bylo nutné provést v celém objektu - na podlahové konstrukci, stropní konstrukci, štukových prvcích, oknech a dveřích, sociálních zařízeních atd.⁴⁵⁰ K tomu vznikla ještě do konce roku 1984 technická zpráva architektonického řešení od

⁴⁴⁶ Projekt vypracoval a kreslil ing. Hynek, dodavatel byl Krajský podnik pro obnovu a údržbu památek Opočno. Projektová dokumentace řešila provedení nového střešního pláště z měděného plechu a původní střešní plášť z pozinkovaného plechu měl být otrhán. Současné bednění bylo pro měděný střešní plášť nedostačující a bylo třeba provést nové souvislé bednění. V některých místech byla konstrukce krovu propadlá a bylo nutné ji vyheverovat a zajistit. Dále bylo doporučeno veškeré konstrukce krovu včetně bednění nastříkat některým z pesticidních přípravků proti hnilobě, plísni a různým škůdcům. V plánu bylo provést také atypický slohový kotlík k nástřešnímu žlabu z měděného plechu a oplechování atypického empírového kónusového vikýře rovněž měděným plechem. Rozpočet – celkem 1 031 000 Kčs. Projektové práce 13 000, vlastní stavba 890 000, vedlejší náklady 18 000, rozpočtová rezerva 10 % 89 000, kompletační činnost 21 000.

⁴⁴⁷ Dále byla také připravena elektřina na akumulacíni ohříváče vody.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, Generální oprava střešního pláště (listopad 1981), inv. č. K-199.

⁴⁴⁸ Projekci rekonstrukce zámku měl na starost Krajský podnik pro obnovu a údržbu památek (KPPOÚP) a investorem byl KSSPPOP.

⁴⁴⁹ Jednotlivé plány pater i s legendou využití jednotlivých místností, prohlídkovým okruhem kreslila O. Bašová. Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, rekonstrukce zámku říjen 1984, inv. č. K-393.

⁴⁵⁰ Konkrétně rekonstrukce vyžadovala k novému využití tyto stavební práce: suterén I, suterén II – nové podlahové konstrukce, sanace kleneb a zdiva v nutném rozsahu, odstranění vlhkosti zdiva v nutném rozsahu, obnovení funkce větracího kanálu po obvodu objektu, provedení nových omítek. Přízemí, patro – vybourání příček, provedení nových podlahových konstrukcí, místní sanace zdiva a kleneb, výměna dřevěných stropních konstrukcí v nutném rozsahu, provedení nových stropních konstrukcí, sejmutí a provedení nových štukových prvků, provedení nových vnitřních a vnějších omítek, nátěr vnější omítky fasádovou okrovou barvou, provedení tapetování pro expozici nábytku. Sociální zařízení a úklidové komory byly navrženy uvnitř objektu s nutností odvětrání tak, aby nedošlo k jejich promítnutí do průčelí objektu. Okenní otvory měly být ponechány původní a dveřní otvory ve většině případů rovněž, pouze v ojedinělých případech měly být dveřní otvory doplněny, případně zrušeny s ohledem na prohlídkový okruh a původní dispoziční řešení objektu. Krov – výměna

KPPOÚP Opočno, která podrobně popisuje všechny konkrétní úpravy, sanaci objektu a nutné demolice.⁴⁵¹ Na jaře roku 1985 bylo dále rozhodnuto o zřízení vzduchotechniky pro sociální zařízení, nového vodovodu a kanalizace vzhledem k jejich špatnému stavu.⁴⁵²

poškozených prvků, konzervace celého krovu. Střecha – rozkrytí střešní krytiny v souvislosti se stavebními pracemi, oprava v nutném rozsahu. Průčelí objektu mělo být rekonstruováno ve stejné členitosti dle původní složitosti fasády. Finální úpravou měl být nátěr fasádní barvou Akronát ve dvou odstínech, podklad světlý okr, architektonické prvky v bílém odstínu. Nátěr výplní otvorů měl být proveden syntetickou barvou v odstínu slonové kosti. Trnož měla být obložena pískovcovými deskami. Povrchová úprava kovového zábradlí se plánovala grafitováním. Střecha a veškeré klempířské práce měly být provedeny z měděného plechu. Rozpočet rekonstrukce celého objektu byl odhadnut na 9 783 800 Kčs, s terénními úpravami, dlažbou, rezervou 15 % a kompletační činností celkem 11 490 800 Kčs.

⁴⁵¹ Technická zpráva obsahuje popis zemních prací, zejména venkovní dlažby a terénní úpravy v souvislosti s rekonstrukcí venkovních bazénů. V rámci sanace objektu se měly spárovat klenby suterénu I. a II a hloubkově spárovat zdivo dvou podzemních podlaží. V suterénu I. měly být v nepodsklepených částech zřízeny podkladní betonové mazaniny. Izolace proti zemi vlhkosti se měla provést z natavitelných pásů lepenky. Dále měl být uveden do provozu větrací kanál po obvodu objektu a bazény před průčelím objektu. Oba bazény měly být zbaveny dodatečně provedené betonové skořápky a původní kamenné provedení zrestaurováno. K plánovaným demolicím patřilo zbourání dodatečně postaveného přístavku k východnímu průčelí. Krov měl být celkově vyčištěn a vyměněny poškozené části. Po provedení nové střešní konstrukce nad patrem měly být postaveny dřevěné lávky z fošen pro zpřístupnění půdního prostoru a střechy. Stěny a příčky měly být zděny jako dělicí z cihel. Stropy a stávající klenby měly zůstat a po sanaci provedeny nové násypy. Dřevěné trámové stropní konstrukce se určily k vybourání a nové konstrukce měly být provedeny ze stropních desek do ocelových nosičů. Kamenná schodiště měla být ponechána původní s rekonstrukcí schodových stupňů, tedy očištění, vyspárování stupňů umělým kamenem a konzervace kamene silgelem. Schodiště S6 mělo být postaveno nové do stávajícího prostoru z dubových, truhlářsky opracovaných stupňů. Úpravy vnitřních povrchů byly určeny různé podle typu omítky v jednotlivých místnostech (vápenocementová omítka, vápenocementová štuková omítka, perlitová omítka). Místnosti prohlídkového okruhu byly doporučeny vytapetovat v souladu s expozicí nábytku. Fabiony a štukové prvky stropů měly být sejmuty a provedeny na nové stropní konstrukce. Vnější omítka průčelí a nadstřešních částí komínů měla být vytvořena štuková vápenocementová. Profilace a provedení říms a architektonických prvků muselo být rekonstruováno v původní členitosti. Finální povrchovou úpravou měl být trojnásobný nátěr fasádní barvou a barevné řešení měl stanovit investor, ale projektant doporučil zpracovat stavebně-historický průzkum pro určení původní barevnosti fasády. Kamenné prvky fasády měly být očištěny temperovanou tlakovou vodou, mechanicky dočištěny kartáči, místa napadená lišejníkem ošetřena, poškozená místa vyspravena tzv. umělým kamenem. Štukový znak v tympanonu štítu západního průčelí měl být odlit z vápenosádrové hmoty s přidáním písku. Původní znak měl být očištěn od nečistot a starých nátěrů, poškozené části domodelovány a barevně namalovány v souladu s původní barevností znaků majitelů sídla. Nové podlahové konstrukce byly plánovány opukové a keramické v odstínu cihlově červeném a hnědém. Dlažba předsazeného sloupového portiku měla být ponechána původní, doplněna a restaurována. V účelových místnostech a půdě měla být nanášena betonová mazanina. Parketové podlahy měly být provedeny jednak položením dochovaných restaurovaných parket i novými parketami dle vzorů ve výkresové dokumentaci. Okna byla v celém objektu navržena nová - v suterénu okna dvojitá ven a dovnitř otevíravá v samostatných rámech, v přízemí a patře okna zdvojená, ostatní okna jednoduchá (vnitřní na schodišti a střešní okna). Dveře v přízemí a patře měly být ponechány převážně původní, doplněné pouze do nově zřizovaných otvorů v souvislosti s prohlídkovým okruhem. V podzemních podlažích byly navrženy nové dveře. Provedení a tvar nově navržených dveří byl přizpůsoben původním dveřím. Kování oken a dveří mělo být použito původní mosazné, sejmuté ze stávajících výplní, případně vyrobené dle původního pro nové výplně. Dále mělo být osazeno potrubí odvětrání v místnostech s nuceným odvětráním. Klempířské prvky fasády (oplechování říms, frontonů) měly být vyrobeny z mědi. Truhlářské konstrukce měly být řezány jako atypické, materiál borovice a modřín. V knihovně měl být restaurován původní nábytek. Stávající kovové mříže a zábradlí měly být opraveny a také byly navrženy k výrobě nové bezpečnostní mříže a zábradlí. Malby měly být bílé klišové.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, Rekonstrukce zámku (březen 1985), inv. č. K-396.

⁴⁵² U zřízení vzduchotechniky se jednalo o podtlakové odsávání zkaženého vzduchu z prostorů sociálního zařízení zámku, ve kterém nebylo možné jiným způsobem zajistit výměnu vzduchu. Pro odsávání byly plánovány dva ventilátory. Stávající vodovod a kanalizace byly celkově ve špatném stavu. Při rekonstrukci mělo dojít ke změně využití místností. Proto měla být provedena nová kanalizace i vodovod, včetně nové vodovodní

Na podzim roku 1985 byla generální oprava zámku rozšířena ještě o rekonstrukci příjezdové komunikace.⁴⁵³

Vzhledem k zahájení generální opravy zámku od konce roku 1985, kdy bylo vydáno stavební povolení, musely být postupně vyklizeny jeho depozitáře a s tím bylo uskutečněno KSSPPOP v lednu 1986 komisionální vyřazování mobiliárního fondu ze zámku. K tomu byla svolána odborná komise, aby posoudila technický stav těch předmětů, jejichž přesun do nových depozitních prostor není vhodný. Komise prohlédla zejména fondy nábytku a přírodnin a konstatovala, že se převážně nacházejí ve velmi špatném stavu. Jejich přesun měl tedy být proveden velmi opatrně a v některých případech byl doporučen neprodlený konzervační zásah. Část předmětů byla určena k vyřazení.⁴⁵⁴ Ve stejném roce byla provedena také inventarizace mobiliárního fondu. Při ní bylo zjištěno, že vzhledem k rekonstrukci zámku byly předměty umístěny na nevhodná místa, kde dochází k jejich degradaci. Například v nevětrané knihovně se objevila plíseň na kožených vazbách grafických prací. Dále v přízemí protilehlé hospodářské budovy, v bývalém vlhkém bytu, trpěly zejména zbraně a obrazy. Dýhované rámy obrazů byly z valné části značně poškozené a dýhy odpadávaly. Na mnohých obrazech byla vrstva plísně. Již v roce 1983 bylo upozorňováno na nevhodné uložení zbraní, které v daném prostředí korodovaly. Proto bylo požadováno přemístění předmětů a jejich restaurování, ale zřejmě k tomu nedošlo. Kvůli stále havarijnímu stavu zámku a započaté rekonstrukci nemohl být také převezen zpět původní mobiliář z Kuksu.⁴⁵⁵

V průběhu roku 1986 byl rozpočet opravy zámku ještě doplněn o oplocení, další stavební práce, tesařské a truhlářské konstrukce.⁴⁵⁶ Se zahájením oprav se plánovaly také první restaurátorské práce. Státní restaurátorské ateliéry byly v říjnu roku 1986 pověřeny

přípojky z veřejného městského řádu a nová venkovní kanalizace. Potřebné plány provedl Krajská podnik pro obnovu a údržbu památek Opočno (KPPOÚP).

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, rekonstrukce zámku (říjen 1984), inv. č. K-393.

⁴⁵³ Komunikace měla být provedena celá nová i s podkladními vrstvami. Rozpočet byl určen celkem na 287 046 Kčs.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, Rekonstrukce zámku (březen 1985), inv. č. K-396.

⁴⁵⁴ K vyřazení se navrhly předměty bez umělecké, historické a dokumentární hodnoty, značně poškozené, narušené červotočem apod., jejichž případná oprava by navíc byla zcela neekonomická. Některé předměty byly odprodány n. p. Klenoty a některé fyzicky likvidovány.

Archiv zámek Kostelec nad Orlicí, zápis z komisionálního vyřazování mobiliárního fondu ze zámku, leden 1986, bez inv. čísla.

⁴⁵⁵ Inventarizace byla provedena v listopadu roku 1986.

Národní archiv, fond MK ČSR/ČR, karton nezpr. 362, signatura 30 Kostelec nad Orlicí.

⁴⁵⁶ Rekonstrukce oplocení vyžadovala zemní práce, běžné stavební práce, lešení a přesun hmot v celkovém nákladu 143 349 Kčs. Další nespecifikované stavební práce, lešení, přesun hmot činily náklad 56 825,85 Kčs. Konstrukce tesařské a truhlářské 690 999,55 Kčs.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, dodatek rozpočtu k rekonstrukci SZ, srpen 1986, inv. č. K-400.

obnovou interiérové výzdoby.⁴⁵⁷ V době využívání zámku VÚ nastaly v řadě prostor velké změny, zejména přepažení apod. Při stavební rekonstrukci došlo k sejmutí většiny stropů a k výměně za nové konstrukce. Štukové prvky se dochovaly pouze v hale, v ústředním uzavřeném prostoru přízemí a ústředním prostoru patra. Jinde chyběly a měly být rekonstruovány. Před restaurováním byly provedeny průzkumové práce ke zjištění typu původní omítky, provedení štukové výzdoby a barevnosti. Následně byl připraven záměr restaurování, ale na samotné práce došlo až o mnoho let později.⁴⁵⁸

V následujících letech velmi pomalu pokračovala generální oprava zámku, k tomu ovšem až na pár výjimek nejsou dostupné žádné konkrétní informace.

3.3.2.4 Správa zámku památkovými ústavy a restituentem v letech 1989 – 2014

Nové politické změny se zpočátku nijak nedotkly probíhající opravy zámku. Na jaře roku 1989 byly odkryty podlázky v místnosti, kde byl dočasně umístěn a v tuto dobu vrácen zpět mobiliář ze zámku Hrádek u Nechanic. Tím bylo zjištěno mnohem větší rozšíření houby, než se předpokládalo. Houba se vyskytovala v podlážkách, v navážce i ve zdi. Nejvíce

⁴⁵⁷ Průzkum k restaurování interiérové výzdoby zámku provedly Státní restaurátorské ateliéry, provádějící pracovníci PhDr. Petra Hoftichová historik umění, Dagmar Fišerová, laboratoř Petr Mařík. Objednavatelem byl KSSPPOP Východočeského kraje.

⁴⁵⁸ Nejdříve byl sepsán záměr průzkumových prací, který žádal o restaurátorský průzkum stěn a stropů. Ten se vzhledem k postupu stavby musel omezit na zachované dostupné partie, tedy zejména přízemí, pro zjištění původní barevnosti popř. nástěnných maleb. Samotné průzkumové práce byly provedeny prohlídkou objektu, sondáží stěn v dostupných partiích a stratigrafií vrstev nátěrů. Tím bylo zjištěno, že stěny ve všech místnostech byly provedeny hlazenou omítkou. Štuková výzdoba stropů navazovala na stěny podstropním římsovým profilem. Stopy těchto profilů ovšem po sejmutí stropů chyběly. U dochovaných stropů a pro všechny ostatní se předpokládala povrchová úprava utažené štukové omítky v bělavém tónu se zavoskováním. Ve vstupní hale ve zvýšeném přízemí se zachovalo plastické členění prostoru - sloupy a pilíře byly odlišeny od základní plochy stěn žlutavým nátěrem. Obdobně místnost se štukovými zrcadly užívala na stěnách odlišné výmalby ve světlejších a tmavších odstínech šedé barvy. Komunikační prostory patra (schodiště, chodba) měly základní výmalbu v šedém tónu. Ostatní pokoje v patře a ve zvýšeném přízemí měly v základní vrstvě na vápenném nátěru hlinkové nátěry v sytých barevných tónech (šedá, červená, žlutá, zelená, červenohnědá, tmavě růžová). V prostoru pod stropem byly nalezeny fragmenty papírového polepu, vztahující se zřejmě ke stropu. Všechny stěny byly silně provlhlé a vrstvy byly tedy špatně odlučitelné. Odstraněním stropů chyběla návaznost štukových partií stropů s plochami stěn a nešlo tedy s určitostí potvrdit, že nalezené vrstvy byly původní. Barevné nátěry stěn byly diskutabilní, jelikož slohově i Kochově tvorbě by více odpovídaly spíše nátěry monochromní, ve světle bělavých, okrových nebo šedavých tónech. Vzhledem k postupu stavby byl průzkum silně limitován především odstraněním původních stropů. Na sejmutých partiích bylo doporučeno provést dodatečnou sondáž v partii říms, kde bylo možné ověřit návaznost stropů a stěn s nátěry. Z výsledků sondáže potvrzených laboratorními pracemi byl jako základní nátěr ve všech prostorách dokázán základní bílý vápenný nátěr, který byl považován za podkladový. Návaznost ke stropní štukové úpravě již nebylo možné vysledovat, i když slohově by charakteru stavby odpovídala. V restaurátorském záměru bylo doporučeno u stropů obnovit plně jejich stav včetně úpravy štku se zavoskováním a na základě případně dodatečné sondáže odpovídajícím způsobem provést i výmalbu stěn, jelikož polychromované stěny nebyly plně prokázány jako původní výmalba. Průzkum interiérové výzdoby byl dokončen v listopadu 1987 a stál 7 730 Kčs. K restaurování došlo až po restituci zámku a průběh není znám.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ RK 237. 47

napadené podlahy a většina místních mobiliárních předmětů musely být spáleny. Hrozilo nebezpečí, že se houba vyskytuje i v dalších místnostech, proto musel být proveden průzkum. Tomu musely být přizpůsobeny stavební práce a ostatní mobiliář musel být přepraven na zámek Litomyšl.⁴⁵⁹

V dubnu roku 1991 bylo rozhodnuto o výměně stropní konstrukce stropu nad vstupní halou,⁴⁶⁰ jelikož se po odkrytí vrchních vrstev podlah patra zjistila uhníla zhlaví a další části stropních trámů. Nová stropní konstrukce měla mít stejný princip nosných trámů, které ovšem byly tvořeny ocelovými nosníky I profilu s dozděním. V příštích letech měl být strop rekonstruován do původního vzhledu.⁴⁶¹

Na základě zákona č. 403/1990 Sb. o zmírnění následků některých majetkových křivd zámek v restituci získal zpět roku 1993 syn původního majitele Františka Josefa Kinského – Josef Kinský, který jako jediný z pěti sourozenců zůstal po únorovém převratu v České republice. Zároveň vznikla dohoda o vydání movitých věcí mezi Památkovým ústavem Pardubice a Josefem Kinským. K vydání však reálně došlo až v roce 1997. Mezitím byla rekonstrukce zámku téměř zastavena a vyřizovaly se všechny nutné dokumenty k převzetí zámku a pokračování prací. Do této doby se stihly z původních plánů pouze částečně vyměnit stropy a předchozí zmiňované úpravy. Stav zámku byl na první pohled stále havarijní (příloha 32). V roce 1996 již velmi naléhala nutná oprava fasády zámku a u ostatních objektů alespoň částečná oprava fasád. Na další opravy musely být odhadnuty náklady v tehdejší cenové úrovni. Zpřístupnění zámku bylo nadále v plánu alespoň z 50% a park byl přístupný volně.⁴⁶²

Až v dubnu 1997 mohl Josef Kinský požádat Městský úřad Kostelec nad Orlicí, odbor územního plánu (stavební úřad) o povolení změny stavby kvůli novému dispozičnímu řešení. Prostory zámku totiž měly plnit funkci expozice a muzea pro veřejnost, funkci obytnou a

⁴⁵⁹ Archiv zámek Kostelec nad Orlicí, likvidace kult. mobiliáře zničeného dřevokaznou houbou, duben 1989, bez inv. čísla.

⁴⁶⁰ Jedná se o povalový strop, na jehož spodní straně byl přiznán pravouhlý systém viditelných trámů, tvořící velké kazety. Průsečíky trámů jsou podporovány pískovcovými sloupy. Kazety i trámy mají štukovou výzdobu.

⁴⁶¹ Na těchto trámech měl být uložen strop z keramických desek Hurdis s patkami do ocelových I nosníků. Vzhledem k původní větší tloušťce stropní konstrukce měl být vložen do vzniklých kazet dřevěný podhled na trámech, aby byly zachovány původní dimenze stropu. Nosníky měly být oplentovány pletivem Keramid včetně dřevěného podhledu a provedena štuková výzdoba do původního stavu.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ, Technická zpráva k dodatku projektové dokumentace, inv. č. K-396.

⁴⁶² Odhad nákladů na nutné úpravy do roku 2000 činil 18 000 000 Kč, bez restaurování mobiliáře. V roce 1995 činily přímé náklady oprav objektů cca 100 000 Kč a v roce 1996 cca 500 000 Kč.

Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Pasportizace zpřístupněných hradů a zámků v České republice – Nový zámek Kostelec nad Orlicí, bez inv. čísla.

měly zde být také umístěny restaurátorské dílny.⁴⁶³ Záměrem bylo návštěvníkům ukázat dochované klasicistní interiéry a rodové sbírky. Po rekonstrukci zámku měla být majitelem ve spolupráci s památkovým ústavem vytvořena autentická interiérová expozice, která by navazovala na dobu odchodu původních majitelů v padesátých letech. K tomu se dochovala podrobná fotodokumentace původního vzhledu jednotlivých místností a velká část mobiliáře.⁴⁶⁴ I když byl nábytek řadu let uložen v nevhodném prostředí a došlo většinou k rozsáhlé devastaci jeho povrchových částí (na většině předmětů byla plíseň, oloupané dýhy, opadané lišty a ozdoby), mohl být po restaurování použit k vytvoření expozice. Přispěla k tomu zejména trvalá snaha památkové péče a následně Josefa Kinského o jeho zachování k možnostem další prezentace. Na druhou stranu ale došlo také k mnoha krádežím v depozitářích, hlavně na drobných sbírkových předmětech, které mohly přispět k vytvoření celkové atmosféry původních interiérů. Určující pro novou instalaci měla být také významná grafická sbírka z 19. století a rodová galerie.⁴⁶⁵ Důraz měl být kladen na slohové období empíru, biedermeieru a historizujících stylů druhé poloviny 19. století. S ohledem na to majitel zámku nedoporučoval v knihovně a velkém sálu obnovovat štukovou výzdobu pocházející až ze šedesátých let minulého století, jelikož by působila rušivě a historicky neodpovídala. Některé pokoje do původní podoby nešlo obnovit vůbec, zejména místnosti, kde byly prezentovány lovecké trofeje.⁴⁶⁶

⁴⁶³ Ve spodním suterénu byl plánován vinný sklep, v horním suterénu předsíň, prodej vstupenek, občerstvení, chodba, zámecká kaple, sakristie, předkaplí, sklady, depozitáře, restaurátorské dílny a zázemí průvodců. Hlavní vstup pro veřejnost byl navržen ze severní strany novým nástupním schodištěm, v jehož pravém rameni měl být osazen schodišťový výtah pro občany se sníženou pohybovou schopností. Přízemí mělo být určeno hlavně pro veřejnost a obsahovat 10 expozičních místností. V patře bylo plánováno zřízení ubytovny sezónních zaměstnanců, depozitáře, knihovnická pracovna, sekundární knihovna, půdní sál a inspekční pokoje.

Vedlejší prostory 1. suterénu či jízdárny v hospodářském objektu bylo v plánu využít k pořádání krátkodobých výstav. Do doby zpřístupnění zámku měla být v jízdárně presentována alespoň část zámecké sbírky.

Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Rozšířená pasportizace zpřístupněných hradů a zámků v České republice – Nový zámek Kostelec nad Orlicí, 1997-1998, bez inv. čísla.

⁴⁶⁴ Rozsáhlou fotodokumentací jednotlivých interiérů pořídil v roce 1950 Čestmír Šíla, k dispozici jsou i kresby, akvarely apod. ze staršího období.

⁴⁶⁵ Konkrétní budoucí podoba interiérů byla posuzována ve vztahu k rozsahu zachovaného souboru obrazového fondu, grafické sbírky a ostatního mobiliáře, především nábytku. Ten byl z větší části po zestátnění zámku odvezen na zámek Doudleby, následně do Kuksu, potom se na chvíli vrátila do Kostelce a pak zase putoval do Litomyšle a na zámek se vrátil po skončení restitučního řízení počátkem devadesátých let. V případě jeho zničení nebo ztráty v minulých letech mohl být nahrazen dobovými kopiemi nebo replikami, i když tato varianta nebyla považována za ideální. Velmi hodnotný nábytek je navržený v době stavby zámku přímo pro jednotlivé prostory, dále původní fond obrazů, porcelánu a keramiky a hlavně rozsáhlá unikátní sbírka grafiky a množství zajímavých drobných předmětů spojených s každodenním životem. Cílem rekonstruovaných interiérů bylo vytvořit, v rámci daných možností, jejich autentickou podobu v době opuštění objektu původními majiteli. Podrobné zařízení jednotlivých prostor mělo být naplánováno majitelem ve spolupráci s památkovým ústavem s pomocí odborných interiérových průzkumů, které prováděla v devadesátých letech Dr. Květa Křížová.

⁴⁶⁶ Jejich část, zejména drobné paroží, byla omylem zapsána do evidence zámku v Doudlebách. Většina byla ale nenávratně zničena. V padesátých letech byl například zapůjčen do lesnické školy v Lednici soubor vycpaného ptactva a po návratu v polovině osmdesátých let z něho zbyly jen trosky, které se musely spálit. Podobně

Prohlídková trasa měla být zřízena v celém prvním patře.⁴⁶⁷ Při stavebních pracích zde byly odstraněny parkety, ale zachovala se většina původního dřevěného obložení a dveřních křídel. Plánovalo se také postavení replik kachlových kamen z druhé poloviny 19. století a z počátku 20. století. Pro kulturní a společenské účely měl být využit velký sál, který má samostatný vstup z východního portiku, a zámecká kaple k bohoslužbám.⁴⁶⁸

V roce 1997 byla dokončena výměna většiny stropů a podařilo se obnovit původní kanalizační systém.⁴⁶⁹ V následujícím roce se práce zaměřily na statické zabezpečení objektu, byla dokončena rekonstrukce knihovny a ostatní prostory byly po změně projektu obnovovány dle finančních možností majitele a státních příspěvků. Průběžně probíhala také obnova hospodářského objektu zámku.⁴⁷⁰

V roce 1999 byly dokončeny hrubé stavební práce a zahájilo se vybavování zámeckého objektu technickým zařízením, nutným pro její provoz. V zámku byla zatím instalována pouze knihovna.⁴⁷¹ V příštím roce dál pokračovaly rekonstrukční práce směřující ke zpřístupnění přízemní tzv. piana nobile a na podzim roku 2000 byla v zámeckém parku uskutečněna první zahradní slavnost.⁴⁷²

skončily i africké trofeje, které tvořily výzdobu vestibulu, protože i konzervátoři Národního muzea v Praze odmítli jejich restaurování jako záležitost velice obtížnou a finančně neefektivní.

⁴⁶⁷ Z hlediska státní památkové péče byla navržena realizace prohlídkové trasy v místnostech zvýšeného přízemí (piano nobile) - vestibul (střídmá výzdoba africkými trofejemi), jídelna (bohatá obrazová výzdoba), salonek, sbírky militárií (grafické sbírky s válečnými motivy a portréty rakouských vojevůdcům 18. a 19. století), knihovna (vzorně udržovaná a obnovená, dřevěné části byly rekonstruovány v druhé polovině 80. let), velký sál (obraz bitva u Aspru od ředitele malířské galerie vídeňského Belvederu J. P. Krafty a další obrazy, zejména podobizny), druhý salonek, ložnice, toaletní pokoj, galerie (zbytek obrazové rodové galerie). Fond obrazů zpracovala Dr. Křížová v člancích pro časopis Památky a příroda, význam zdejšího obrazového fondu je zejména v kontextu s rakouským a českým prostředím zámeckých interiérů první poloviny 19. století. Grafická sbírka obsahuje přes pět tisíc položek grafiky, v němž je i řada kreseb, akvarelů, fotografií apod. Tato sbírka je ve své komplexnosti unikátní v rámci republiky. Jedná se o evropskou grafickou produkci (anglická, francouzská, italská, německá, rakouská od druhé poloviny 18. století do druhé poloviny 19. století). Zvláštní místo zaujímá grafická militária přibližně ze stejného období.

⁴⁶⁸ Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Pasportizace zpřístupněných hradů a zámků v České republice – Nový zámek Kostelec nad Orlicí, 1997, bez inv. čísla.

⁴⁶⁹ K tomu vznikl inženýrsko geologický a stavebně technický průzkum kanalizace, měřítko 1:200-50, autor Ing. R. Tázler, 1997.

⁴⁷⁰ Přímé náklady rekonstrukce v roce 1997 činily cca 1 400 000 Kč a v roce 1998 cca 5 500 000 Kč. Od r. 1997 byla obnova zámku prováděna s finanční pomocí státu z prostředků Fondů záchrany architektonického dědictví. Hlavní projektantem rekonstrukce zámku byl AG ATELIER, ing. arch. Aleš Granát, Kostelec n. Orlicí a dodavatelé rekonstrukce zámku v této době: Šela Choceň, Stavební a obchodní firma ing. Václav Hynek Opočno, ZO ČSOP Albeřice (oprava kanalizace).

Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Rozšířená pasportizace zpřístupněných hradů a zámků v České republice – Nový zámek Kostelec nad Orlicí, 1998, bez inv. čísla.

⁴⁷¹ Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Pasportizace zpřístupněných hradů a zámků v České republice IV. etapa – Nový zámek Kostelec nad Orlicí, 1999, bez inv. čísla.

⁴⁷² Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Pasportizace zpřístupněných hradů a zámků v České republice Státního ústavu památkové péče v Praze – Nový zámek Kostelec nad Orlicí, 2000, bez inv. čísla.

Jak už bylo zmíněno, se zámek byl souběžně rekonstruován hospodářský objekt. Stejně jako zámek měl být rekonstruován ve stávajícím historickém duchu. V roce 2003 byl opraven dřevěný krov a došlo ke kompletní výměně krytiny. Oprava pomalu v dalších letech pokračovala a v říjnu 2011 byl pozměněn plán přestavby 1. nadpodlaží ke zřízení kavárny a v podkroví kanceláří se zázemím a spisovnou.⁴⁷³

Na přelomu let 2003 – 2004 převzal správu zámku syn Josefa Kinského (+ 2011) František Kinský. Náročná rekonstrukce zámku i hospodářských budov trvala ještě několik let, až na konci dubna 2012 byl konečně celý zámek zpřístupněn se současným otevřením zámecké expozice Život v biedermeieru, umístěné v reprezentačních místnostech zvýšeného přízemí zámku. K různým koncertům a svatebním obřadům slouží tzv. Zrcadlový sál. V patře byla zřízena Galerie Kinský se sezónními výstavami, v suterénu muzejní expozice historie města Kostelec nad Orlicí a dílny k restaurování mobiliáře, zejména nábytku. Zámek byl zpřístupněn veřejnosti po 60 letech. Hospodářská budova z velké části slouží jako depozitář dochovaného, ale zatím nerestaurovaného mobiliáře (příloha 33).⁴⁷⁴

⁴⁷³ Změna stavby se týkala stavebního povolení z března 2009 a to zejména dispozic a nového funkčního členění. Architektonické řešení vycházelo z požadavku majitele zrekonstruovat část stávajícího objektu pro kavárenskou a kancelářskou činnost. Z původní dokumentace bylo zachováno konstrukční a statické řešení, hlavní stavební práce, změna se týkala pouze vnitřní části hospodářské budovy. Nenosné konstrukce byly kompletně odstraněny a novými svislými konstrukcemi vznikly nové místnosti. Nové příčky v 1. NP byly provedeny z cihelných tvarovek a ve 2. NP ze sádkkartonu. Nosné zdivo objektu bylo zachováno, podřezáno a odizolováno od zemní vlhkosti. Objekt byl omítnut novou fasádní omítkou světle žluté barvy. Nové dřevěné dveře byly opatřené lazurou barvy dubu. Členění otvorů v 1. NP zůstalo zachováno dle původního záměru. Okna jsou replikou stávajících oken v bílé barvě. Mříže v oknech byly vyrobeny jako repliky původních v bílé barvě. V objektu byly odstraněny stávající podlahy a nové jsou z keramické dlažby a z dřevěných palubek. Původní měkké stropy byly vybourány a nahrazeny železobetonovým stropem. Ostatní stropy byly ponechány. Kancelářské prostory byly v podkroví prosvětleny nově osazenými vikýři na jižní straně dvora. V objektu byla nainstalována vzduchotechnika, nová elektroinstalace, vnitřní rozvod vody a kanalizace.

In NPU-362/4987/2011 Rozhodnutí - k.ú. Kostelec nad Orlicí, Kostelec nad Orlicí čp. 266, parc.č. 2667, rekonstrukce hospodářské budovy, Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově

⁴⁷⁴ Zjištěno osobní návštěvou zámku Kostelec nad Orlicí, červenec 2015

3.4 Hrad Pecka

3.4.1 Historie hradu Pecka

Hrad Pecka vznikl na stejnojmenném kopci nad městečkem Pecka v podhůří Krkonoš. Poprvé je zmiňován na počátku 14. stol., kdy byl ve vlastnictví Budivoje z Pecky, příbuzného pánů ze Železnice. Dle novějších zjištění byl hrad pravděpodobně postaven Otakarem II. k ochraně obchodní stezky a nedalekých zlatých dolů, čemuž napovídá i na svou dobu neobvyklá rozměrnost stavby.⁴⁷⁵

Ve vlastnictví pánu ze Železnice byl hrad do husitských válek.⁴⁷⁶ Na konci 15. stol. vlastnil hrad rod Hořických a v 16. stol. se dostává do držení Škopků. V roce 1603 získal hrad Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic sňatkem s Barborou ze Stropčic. Po bitvě na Bílé hoře a popravě Haranta na Staroměstském náměstí kupuje hrad Albrecht z Valdštejna a poté ho věnuje klášteru kartuziánů. Po roce 1782, kdy kartuziáni odchází, hrad postupně začal chátrat.⁴⁷⁷ Nezachránil ho ani kníže Ferdinand Trauttmansdorff, který hrad zakoupil v roce 1824 s úmyslem vybudovat z něj letní sídlo. Z plánovaných přestaveb pouze zastřešil Harantův palác novou šindelovou střechou a provedl drobné úpravy oken a dveří. V roce 1830 hrad vyhořel. Od té doby už pouze chátral, byl pustošen a stává se zříceninou.

Hrad byl založen na skalnatém podloží s protáhlým půdorysem a s hradbou přes 2 metry silnou s cimbuřím, na ni navazovala nižší parkánová hradba.⁴⁷⁸ Celý komplex obklopoval příkop s valem a palisádou, vybudovaný ve skále. K bráně s padacím mostem přiléhala severní věž.⁴⁷⁹ Východní věž svou polovinou vystupovala z obvodové hradby a sloužila jako útočiště pro hradního pána v případě dobytí hradu a k ochraně přístupové cesty.⁴⁸⁰ Za východní věží stál velký gotický palác. Z něj se do dnešní doby zachoval jen

⁴⁷⁵ KOCIÁNOVÁ, Věra, HOUŠKOVÁ, Daniela a TOMÍČEK, Tomáš. *Hrad Pecka*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 2011. s. 5. ISBN 978-80-86562-12-4.

⁴⁷⁶ GLATZ, Anton Cyril a kol. *ABC kulturních památek Československa*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1985. s. 360. Pyramida. Encyklopedie.

⁴⁷⁷ ŠIMKA, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 6., Východní Čechy*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989. s. 365.

⁴⁷⁸ KOCIÁNOVÁ, Věra, HOUŠKOVÁ, Daniela a TOMÍČEK, Tomáš. *Hrad Pecka*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 2011. s. 7. ISBN 978-80-86562-12-4.

⁴⁷⁹ ŠIMKA, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 6., Východní Čechy*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989. s. 364.

⁴⁸⁰ KOCIÁNOVÁ, Věra, HOUŠKOVÁ, Daniela a TOMÍČEK, Tomáš. *Hrad Pecka*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 2011. s. 7. ISBN 978-80-86562-12-4.

sklep a portálek.⁴⁸¹ V prostorách hradu se nacházely mezi věžemi a na západní straně hospodářské budovy a na jižní straně hradní studna.

První přestavby hradu začaly během husitských válek, kdy byla znovu postavena zničená parkánová hradba a přistavěny dvě drobné bašty.⁴⁸² Významné přestavby proběhly na začátku 16. stol. za vlastnictví Hořických. V této době se upravoval a rozšiřoval gotický palác, který již nevyhovoval zvýšeným nárokům šlechty.⁴⁸³ Vstupní bránu nahradila rozměrná dvoupatrová branská věž. Budovy na západní straně byly spojeny do jednoho dlouhého křídla a na východní straně mezi věžemi přibyla kuchyně.⁴⁸⁴ Ještě důkladnější přestavby hradu provedli Škopkové z Bílých Otradovic, kteří hrad změnili v pohodlnější renesanční sídlo. Prostoty uvnitř hradeb už byly natolik stísněné, že další stavby vyrůstaly za hradební zdi.⁴⁸⁵ Škopkové nechali rozebrat západní křídlo a materiál použili na další konstrukce.⁴⁸⁶ Na východní straně vznikl tzv. Škopkovský palác, dvoupatrová budova s arkádami a sgrafity na nádvoří straně. Palác, který do sebe včlenil kuchyni, obestavěl severní věž. Tím ztratila svou funkci a byla snížena.⁴⁸⁷ Před ní byl vložen přístavek, který v půdorysu vyplnil vykousnuté nádvoří a převzal funkci brány. První patro bývalé branské věže bylo s přístavkem spojeno, čímž vzniklo severní křídlo s velkou hodovní síní zvanou Veselka a dalšími místnostmi nad ní. Starý jižní palác byl předělen a posléze byla část zbourána.⁴⁸⁸

Na konci 16. stol. vznikl tzv. Harantovský palác obdélníkového půdorysu s šikmými vnějšími stěnami, postavený na bývalém parkánu na západní straně. Paláci se říká Harantovský, protože jeho výstavbu dokončil nejznámější majitel hradu Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic. Palác se rozkládá na celé západní straně hradu a obvodová hradba byla kvůli jeho stavbě stržena.⁴⁸⁹ Původní kompozice paláce byla o třetinu kratší, ale během

⁴⁸¹ ŠIMKA, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 6., Východní Čechy*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989. s. 364.

⁴⁸² KOCIÁNOVÁ, Věra, HOUŠKOVÁ, Daniela a TOMÍČEK, Tomáš. *Hrad Pecka*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 2011. s. 7-9. ISBN 978-80-86562-12-4.

⁴⁸³ ŠIMKA, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 6., Východní Čechy*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989. s. 364.

⁴⁸⁴ KOCIÁNOVÁ, Věra, HOUŠKOVÁ, Daniela a TOMÍČEK, Tomáš. *Hrad Pecka*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 2011. s. 11. ISBN 978-80-86562-12-4.

⁴⁸⁵ *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 6., Východní Čechy*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989. s. 365.

⁴⁸⁶ KOCIÁNOVÁ, Věra, HOUŠKOVÁ, Daniela a TOMÍČEK, Tomáš. *Hrad Pecka*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 2011. s. 15. ISBN 978-80-86562-12-4.

⁴⁸⁷ *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 6., Východní Čechy*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989. s. 365.

⁴⁸⁸ KOCIÁNOVÁ, Věra, HOUŠKOVÁ, Daniela a TOMÍČEK, Tomáš. *Hrad Pecka*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 2011. s. 16-20. ISBN 978-80-86562-12-4.

⁴⁸⁹ ŠIMKA, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 6., Východní Čechy*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989. s. 365.

výstavby byla prodloužena. Zastřešení paláce bylo podélné, zakončené renesančními štíty. Okna měla jednoduchá ostění a nadokenní římsu. V přízemí paláce se nacházely služební prostory a v prvním patře obytné, přístupné z jedné dlouhé chodby. Při přestavbách ve 20. stol. chodba zanikla a místnosti jsou nyní průchozí. V místnostech prvního patra se zachovaly zbytky ornamentálních a rostlinných maleb z roku 1595 od malíře Jana Nováka a renesanční krb.

Všechna čtyři křídla hradu propojovala nádvorní pavlač na zděných polopilířích se dvěma schodišti. Stěny budov zdobila zvnějšku i na nádvorní straně sgrafita z jednoduchých kvádrů. Pouze nádvorní stranu jižního paláce pokrývalo sgrafito kobercového typu, obdobné jako na zámku v Doudlebech nad Orlicí (příloha 34).⁴⁹⁰

3.4.2 Vývoj hradu Pecka od konce druhé světové války do roku 2014

3.4.2.1 Správa hradu obcí pod dohledem Státního památkového úřadu v letech 1945 - 1951 a Státního památkového ústavu v letech 1951 - 1953

V poválečném období se neměnila správa hradu stejně jako v případech předchozích zámků, jelikož památkové úřady po většinu doby pouze dohlížely na objekt a řídily odbornou památkovou péči. Zásadní změna pro hrad začala už v roce 1921, kdy ho získala darem obec Pecka (MNV) od Karla Josefa Trauttmansdorffa a začala se starat o jeho záchranu pomocí vlastních prostředků, místních dobrovolníků a finanční podpory státního památkového úřadu (příloha 35).⁴⁹¹ V roce 1932 bylo do přízemí Harantovského paláce ze zdejší školy

⁴⁹⁰ KOCIÁNOVÁ, Věra, HOUŠKOVÁ, Daniela a TOMÍČEK, Tomáš. *Hrad Pecka*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 2011. s. 17-21. ISBN 978-80-86562-12-4.

⁴⁹¹ Více informací: VÁGENKNECHT, Jan, ed. *Hrad Pecka: Městečko Pecka*. V Pece: Odbor Klubu čsl. turistů, [1930]. 32 s.

Pod vedením tehdejšího pana starosty Františka Polsta bylo nejdříve vyčištěno nádvoří s Veselkou a hladomorna. V roce 1922 se podařilo podchytit a zabezpečit zdivo Harantovského paláce, konzervovat zdivo Veselky a doplnit po obvodu spodek velké věže, aby nedošlo k jejímu sesutí. Dále byla konzervována a stažena železnou svěrou příčná zeď v nádvoří, dělicí obě části hradu. V roce 1923 vzniklo schéma adaptačních prací hradu, které vytvořila stavební kancelář Alois Škvrna z Lázní Bělohrad a v roce 1924 návrh zastřešení Harantovského paláce od Hynka Poslta (stavební kancelář Pecka). V roce 1924 v obci vznikl odbor Klubu čsl. turistů, který pokračoval na záchraně hradu. Jeho zásluhou byl Harantovský palác v roce 1926 zastřešen z poskytnuté subvence státního památkového úřadu ve výši 65 000 Kčs a vlastním nákladem pořídil ve stejné době okna a schodiště rovněž do paláce za 8 000 Kčs. O rok později byly tři místnosti přízemí stejného paláce nahozeny a upraveny do původního stavu nákladem 7 000 Kčs, aby zde mohlo být umístěno městské muzeum.

přestěhováno městské muzeum a hrad se tak stal turistickým cílem. Opravy zdiva zřícenin byly provedeny v roce 1940.⁴⁹²

Další záchranné práce pokračovaly až po druhé světové válce, během které hrad také utrpěl škody. V dubnu 1945 otřesy způsobené nočním náletem v blízkém okolí směrem k Borovnici poškodily a uvolnily zdivo. S ohledem na tuto událost v červnu roku 1947 obec žádala o státní subvenci.⁴⁹³ Poté následovala prohlídka zříceniny, kdy byl stav zříceniny vyhodnocen jako velmi špatný a chátrat začal i Harantovský palác, v němž zamýšlel MNV vybudovat letní byty. Toto využití ovšem Státní památkový úřad ihned zamítl. K nejvíce poškozeným patřila Škopkovská část, která měla velké trhliny zejména v horních partiích konzervovaných ve 20. letech. Také část středověkého paláce hlavně v ostré špici zdiva na severozápadní straně vyžadovala konzervaci. Místní dobrovolníci ale místo těchto nutných konzervačních zásahů začali provádět hluboké výkopy na západní straně, kde odkrývali části půdorysu sklepů, což bylo ale v tuto chvíli zbytečné. SPÚ byl ochotný poskytnout subvenci v případě, že bude použita pouze na nutnou konzervaci v určených místech. K tomu ale nakonec nedošlo.⁴⁹⁴

O další subvenci na nutnou opravu střechy Harantovského paláce bylo žádáno v září 1947. Oprava měla být provedena ihned, aby nezačalo do zachovalé části hradu zatékat.⁴⁹⁵ Nakonec k ní došlo v roce 1948.⁴⁹⁶ Ve stejnou dobu žádal MNV o další příspěvek na nejnnutnější opravy hradu s vypracovaným rozpočtem a zároveň žádal o zařazení do pětiletého plánu k zajištění celé zříceniny.⁴⁹⁷ Už v roce 1929 se mluvilo o nebezpečí sesunutí

⁴⁹² Opravy zdiva byly provedeny na náklad státu za 100 000 korun.

KOCIÁNOVÁ, Věra, HOUŠKOVÁ, Daniela a TOMÍČEK, Tomáš. *Hrad Pecka*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 2011. s. 31-33. ISBN 978-80-86562-12-4.

⁴⁹³ Obec žádala o subvenci alespoň 100 000 Kčs.

⁴⁹⁴ V tomto smyslu musel být již existující celkový rozpočet přepracován. Program zajišťovacích prací pro rok 1947 měly být omezen pouze na zajištění, tedy konzervaci zdiva ve vstupní části nad a podél mostu, konzervaci uvolněných částí zdiva ve Škopkovské části, zajištění zdiva nad hlavní branou vyspárováním a vyklínováním proti prosakování vody a zajištění jihozápadního rohu Harantovské části vyspárováním. To mělo být provedeno vápennou maltou s příměsí cementu (maltou tzv. nastavovanou). Výkopy měly být zcela z tohoto programu odebrány, jelikož na ně nebyly peníze a každým dalším výkopem se do budoucna rozšiřovalo udržování a komplikovalo se odvodnění zdiva a objevených prostor. Stavem hradu, konzervací jeho částí a subvencí se zabýval dr. Wagner v červenci 1947, ale k žádným opravám nakonec v tomto roce nedošlo.

⁴⁹⁵ MNV žádal o poskytnutí subvence MŠVU v částce 30 000 Kčs. Rozpočet provedl klempíř a pokrývač Jaroslav Stárek. Na opravu a nadehtování šindelové střechy (celkem 660 m²), natírání žlabu barvou a čištění žlabu, nový komín činil náklad celkem 15 058 Kčs a k tomu potřebný materiál (50 kop šindele) za 15 000 Kčs.

⁴⁹⁶ Na opravu střechy byla nakonec vynaložena částka 50 000 Kčs, ovšem státní subvence na ní nebyla povolena, proto MNV v dubnu 1949 žádal o zpětnou subvenci 20 000 Kčs.

⁴⁹⁷ Rozpočet na rok 1948 byl vypracován stavitelem J. Novotným nákladem 49 000 Kčs. Ve skutečnosti ovšem opravy vyžadovaly náklad minimálně 2 miliony Kčs, protože již 6 let nebylo pokračováno v zajišťování zdiva nejstarší Škopkovské části. Proto MNV žádal o zařazení do pětiletého plánu s každoročním příspěvkem alespoň 100 000 Kčs, aby mohly být provedeny nejdůležitější opravy celé zříceniny. V roce 1949 pak MŠVU podpořilo

Škopkovské části hradu a o dvacet let později konečně začaly zabezpečovací práce. Spadlé zdivo nejstarší Škopkovské části bylo odstraněno a koruny zdiva zabezpečeny. Při odkopu sesunutého zdiva byl objeven zachovalý původní vchod do této části hradu. Hlavní věž, u které rovněž hrozilo sesunutí, měla být částečně dozděna a zabezpečena.

V roce 1950 měly pokračovat opravy střechy, ale z důvodu nedostatku materiálu byla nakonec v druhé polovině roku provedena nová železobetonová konstrukce stropu nad druhým patrem Harantovského Paláce.⁴⁹⁸ Dále se plánovalo co nejdříve zajistit klenby brány doplněním vypadlých kamenů a zatřením nové omítky pod tlakem do všech spár. Branou měly projíždět těžké náklady do nádvoří a vzniklými otřesy mohlo dojít k prolomení klenby. V roce 1951 byl zajištěn vybočený zadní roh Harantovského paláce, klenby a došlo i na některé zabezpečovací práce v interiérech.⁴⁹⁹

3.4.2.2 Správa hradu obcí pod dohledem Státní památkové správy v letech 1953 - 1958

V roce 1953 byl hrad prohlášen za stavební památku 2. kategorie. Tím MNV souhlasil s prováděním dalších úprav podle zásad památkové údržby, dále zajišťoval všechny drobné údržby a SPS měla převzít podle svých rozpočtových možností všechny rozvojové stavební práce, zejména úpravy Harantovského paláce. Opravy pomalu pokračovaly a po jejich dokončení se v interiéru plánovalo otevření podkrkonošské galerie. V říjnu stejného roku se shánělo dřevo na kazetové stropy a podlahy v 2. patře. Na konci roku hradní a muzejní komise, které opravy plánovaly, navrhly provést novou střechu z vlnitého eternitu se současným zřízením arkýřů a opravou okapních rour. SPS ovšem nedoporučila na paláci výměnu šindele za eternit z důvodů estetických a také proto, že se šindel snadněji opravoval. Navíc měly být dle rozpočtu nejdříve opraveny stropy a k tomu bylo navrženo opravit schodiště na terase a rozpadající se zdivo při levé straně vstupní cesty.⁵⁰⁰

hrad částkou 20 000 Kčs, opravy ovšem nakonec nebyly provedeny kvůli jiným opravám v obci a částka propadla.

⁴⁹⁸ Sehnat krytinu na střechu trvalo příliš dlouho, a jelikož už byla proluka od prací půl roku, mohlo dojít k tomu, že by se do konce roku neprovedly žádné podstatné práce a znovu by nebylo možné vyčerpat přidělenou finanční částku. Při zřízení nové železobetonové konstrukce se musel předem rozebrat a snést dosavadní trámový strop.

Národní archiv, fond SPS, karton nezpr., sign. 30 Pecka hrad

⁴⁹⁹ Na tyto práce získala obec od MŠVU příspěvek 10 000 Kčs. Kolaudace prací proběhla až v září 1953.

KOCIÁNOVÁ, Věra, HOUŠKOVÁ, Daniela a TOMÍČEK, Tomáš. *Hrad Pecka*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 2011. s. 33. ISBN 978-80-86562-12-4.

⁵⁰⁰ Zdivo bylo v minulosti špatně konzervováno cementovými polepy.

Na podzim následujícího roku proběhlo kulturní zhodnocení hradu muzejní a hradní komisí. Hrad v sezóně denně výrazně navštěvovaly školní výpravy a turisté. Prohlídka stále zahrnovala v přízemních místnostech paláce muzeum a komplex zřícenin se sklepními prostory, vězením, hladomornou, hlubokou únikovou šachtou, věžemi, střílnami atd. Na nádvoří se několikrát hrálo divadlo, KSČ pořádala v sále paláce zábavu a proběhlo několik dalších kulturních akcí.⁵⁰¹ Na podzim sice slábla návštěvnost hradu, ale nedělní návštěvy pokračovaly a hromadné návštěvy rekreatantů z blízkých Lázní Bělohrad taktéž.

V lednu roku 1950 zadala SPS vypracování úvodního projektu památkové úpravy Harantovského paláce.⁵⁰² Dle dohodnutého rozsahu měla být vstupní brána upravena v rozsahu zachovalého stavu. Ve sklepech paláce měl být umístěn depozitář, lapidárium hradu, muzea a galerie. V přízemí byl plánován byt kastelána, bufet nebo odpočívárna, propagace a hygienická zařízení. První patro mělo sloužit muzeu a druhé galerii. Ostatní zříceniny měly být konzervovány. Průvodní a technické zpráva úvodního projektu zaznamenala původní účel prostorů, novou náplň a navrhované úpravy.⁵⁰³ Mezitím se začalo s výměnou porušených částí krovu a zesilováním staticky slabých částí konstrukce.

⁵⁰¹ Dále například Svaz české mládeže uspořádal dvakrát akci pro mládež, tančilo se na nádvoří a v rytířském sále. Rada žen uspořádala na nádvoří Dětský den a Svaz spotřeb. družstev zde měl mezinárodní den.

⁵⁰² Vypracování projektu bylo zadáno přes ČFVU architektovi Janu Zázvorkovi a měl být vyhotoven podle směrnic v měřítku 1:100 (s půdorysy, řezy, pohledy a úpravy vnitřních prostorů). Cena projektu byla původně stanovena na 10 000 Kčs. Všechny plány projektu jsou dostupné ve Sbírce plánů, stavebně historických průzkumů a restaurátorských zpráv Generálního ředitelství NPÚ.

⁵⁰³ Navrhované úpravy byly následující: Přístup do sklepů obnoveným schodištěm z předsíně (bývalé kuchyně). U dveří opravit kamenná ostění a ostatní prostory propojené bez dveří. Okna jednoduše zasklená do rámu a dlažba z keramických dlaždic, přenesených do sklepa z prvního patra. Ve sklepech měly být provedeny vybírací otvory pro komíny. Vnitřním zařízením byly plánovány skříně pro depozitář, podstavce a vitríny pro instalaci lapidária.

Centrální přístup do přízemí byl navržen do obou křídel přes předsíň. Ostatní vstupy měly být zazděny se zachováním renesančního ostění. Původně zde byly čeledníky, v této době zde byly instalovány muzejní sbírky a nově zde měl být byt kastelána s příslušenstvím, záchody a umývárny návštěvníků, archiv a propagace. Venkovní schodiště do patra muselo být opraveno, dozděno a opatřeno zábradlím. Pevit u brány rozšířen a upraven na předsíň kastelánova bytu. Do bytu kastelána vybourán vstupní otvor a příčkou byt rozdělen na kuchyni a koupelnu. Pokoj oddělen zvuk izolující příčkou od záchodů pro veřejnost. Dále 4 nové dřevěné dveře, 1 dveře do kamenného ostění, dvě venkovní velká zdvojená okna, tři malá zdvojená okénka z příslušenství. V prostorách příslušenství měla být podlaha z keramických dlaždic a v obytných prostorech palubová podlaha. Stropy zůstaly původní omítané. Nově měly být postaveny komíny pro kuchyni a pokoj. Záchody pro veřejnost měly být zřízeny v místnosti rozdělené zvuk izolující příčkou. Střední příčku postavit až ke stropu, rozdělující WC na pánské a dámské. Ostatní příčky vysoké 2 m. Zřízeno mělo být 6-8 nových dveří, z toho dvoje do kamenných ostění přemístěných do venkovního lince zdi, dvě okna zdvojená, dlažba keramická, stropy původní, 4 vodovodní odpadní mísy, 3 pisoáry a 2 umyvadla. Vstup do předsíně byl navržen přímý zvenčí, s opraveným ostěním, pod jednoduchým přístřeškem. Všechny přístavby se měly odstranit, původní dveře zvenčí opravit, okna dvě velká zdvojená, jedno malé do nádvoří, dlažba a stropy původní. Z vnitřního zařízení měl být připraven zejména pult pro bufet. Přístup do archivu s propagační místnosti byl plánován z předsíně, dveře 1 nové v kamenném ostění, okna dvě velká zdvojená, dlažba keramická a stropy původní.

V prvním patře se nacházely původně kuchyně a 3 obytné místnosti rodiny Krištofa Haranta. Nově se z předsíně mělo vstupovat do muzea. Vstup do předsíně byl navržen zvenčí po kamenném schodišti, dveře kované, okno 1

Úvodní projekt byl odevzdán i se souhrnným předběžným rozpočtem v březnu 1955 a s malými změnami byl schválen při odborném jednání na hradě v květnu (příloha 36).⁵⁰⁴ Zároveň byly určeny všechny podrobnosti potřebné pro vypracování technického projektu, který měl být dokončen nejdéle do listopadu. Detailní projekty nové úpravy střechy nebo nových stropů měly být dodány dříve, aby alespoň jedna z těchto rekonstrukcí byla provedena do konce roku. V květnu bylo rovněž zadáno zaměření celého hradu včetně opravovaného paláce.⁵⁰⁵

Ani po vypracování úvodního projektu nebylo ještě jasné, jaká krytina se na střechu nově položí. MNV nepovažoval prejzovou krytinu za nejvhodnější, jelikož neměla dlouhotrvající záruku kvality ve velmi větrném prostředí. Dále se MNV obával, že takovou krytinu nelze v dalších letech opravovat s minimálním nákladem, a proto doporučoval střechu znovu pokrýt dvojitém šindelem silně impregnovaným, u kterého byl předpoklad, že vydrží nejméně 45-55 let s jednoduchým udržováním. KNV byl naopak zastáncem prejzové krytiny, protože měl zajištěnou její dodávku a materiálu na šindele byl nedostatek. Práce musela být hotova co nejdříve, protože zedníci k provedení stropní konstrukce nebyli dostupní, tudíž by veškerá práce stála a do konce roku by se nevyčerpaly peníze ze státní subvence. S ohledem na tyto skutečnosti začala ještě do konce roku výměně dosavadní šindele za prejzy tzv. esovky.⁵⁰⁶

velké zdvojené, dlažba keramická a stropy trámové s podbíjením a rovným podhledem, omítané. Vstup do muzea zůstal stejný, dveře 1 dřevěné s opraveným ostěním a 10 oken zdvojených do kamenného ostění. Ostatní otvory se měly zazdít a obnovit centrální vstupy s kamenným ostěním bez dveří. Podlaha byla navržena parketová a stropy trámové, obkládané. Na stropnice se měly využít trámy z druhého patra. K vnitřnímu zařízení panely, vitríny, podstavce, stoly a židle. Vstup ke schodišti a depozitáři vybourat v rohu u západní fasády, schody železobetonové, schodnicové, obkládané dřevem, dveře 1 nové, okno 1 velké zdvojené do kamenného ostění, strop železobetonový a k vytápění měl být vybourán průlezný komín v prvním patře a upraven průduch dle plánu.

V druhém patře byly původně reprezentační místnosti Krištofa Haranta (rytířský sál s krbem). Nově zde byla navržena galerie a depozitář se vstupem na půdu, schodiště dvouramenné železobetonové schodnicové, obkládané dřevem. Jeho střední zeď měla být probourána a dostavěna dle plánu, 1 okno s kamenným ostěním a strop železobetonový. Komín se měl upravit na průlezný s průduchem, oken 10 zdvojených do kamenného ostění, podlaha parketová, stropy železobetonové, obkládané dřevem, nespalné, krb v rytířském sále obnovit. K vnitřnímu zařízení galerie panely, vitríny, podstavce, stoly, židle.

Šindelová krytina střechy měla být dle projektu vyměněna za krytinu z červených esovek, fasády omítnuty hlazenou vápennou omítkou a lunetová římsa vytvořena z tvárnice lehčeného betonu. Zříceniny konzervovány a zdivo staticky zabezpečeno.

⁵⁰⁴ Souhrnný předběžný rozpočet k úvodnímu technickému projektu adaptace hradu předpokládal s nákladem 413 418 Kčs a investorem měl být MNV.

Za úvodní projekt bylo autorovi nakonec vyplaceno 14 000 Kčs, za technický projekt a detaily 18 000 (technické plány, prováděcí výkresy, betonářské, kanalizační, elektroinstalační plány atd.) a za dozor projektanta 2 500 Kčs. Celkem 34 500 Kčs + 8% režijní přírůžka ČFVU (2 760 Kčs), celkem tedy 37 260 Kčs.

⁵⁰⁵ Práce byla zadána ak. arch. Janu Koptíkovi z Prahy s termínem nejdéle do listopadu 1955. Cena byla stanovena na 22 500 Kčs.

⁵⁰⁶ Opravu střechy provedla Stavoslužba z Nové Paky.

Detailní projekty pro jednotlivé úpravy paláce byly vypracovány v létě roku 1955.⁵⁰⁷ V tu dobu se mezi místními dobrovolníky šířily obavy ze sesunutí částí zřícenin hradu, jejichž poškození v tomto roce zavinily časté deště. Ohroženy byly zejména tři velké křížové klenby ve vstupu do hradu, z nichž vypadávaly klenáky a hrozilo nebezpečí jejich zřícení. Stejný problém vykazovaly ještě starší klenby v Škopkovské části. MNV proto na tuto vážnou situaci upozorňoval SÚRMPO a hradní a muzejní komisi. Dle nich ale problém měl být řešen až v rámci celkové rekonstrukce hradu, tedy od roku 1956.

Na provádění rekonstrukčních prací v roce 1956 SPS přispěla další částkou.⁵⁰⁸ Ve stejném roce vznikl také detailní projekt lunetové římsy⁵⁰⁹ a v únoru roku 1957 byly hotové formy na betonové části lunetové římsy.⁵¹⁰ Samotné stavební práce ovšem neprobíhaly dle plánů. Do července 1957 stavební podnik zatím pouze rozebral celý strop půdy, při čemž uvolnil všechna železná táhla, která svazovala celou korunu zdiva napříč objektu pod krovem a poté se práce zastavily (příloha 37). Tím byla ohrožena stabilita horní části budovy, na které ležel krov s těžkou krytinou. Její položení ovšem nebylo stále dokončeno a do objektu silně zatékalo. Ani betonové tvárnice na lunetovou římsu se nezačaly vyrábět, i když jejich forma byla schválena a připravena. Z neznámých důvodů, zřejmě kvůli nedostatku financí, nakonec lunetová římsa nikdy nebyla realizována. Dle MNV stavební dozor na objektu ani jednou do této doby nebyl a práci neřídil. Tím bylo opět ohroženo čerpání státního příspěvku na tento rok.

Národní archiv, fond SPS, karton nezpr., sign. 30 Pecka hrad

⁵⁰⁷ Detailní projekty vypracovali architekti J. Zázvorka a J. Koptík. Projekty obsahovaly jednotlivé plány, půdorysy, řezy ke všem podlažím včetně krovu, fasády. Dále detailní plány ke schodišti z přízemí do druhého patra, úpravě čelní stěny schodiště, kanalizaci, zdravotní instalaci, elektroinstalaci, obložení stropních trámů 1. patra, štukovým tropům 2. patra, zdvojeným dubovým oknům, truhlářským pracím, parketovým podlahám v 1. patře a 2. patře a k vytvoření přístřešku nad schody do 1. patra a nad schody do sklepa.

Generální ředitelství, sbírka plánů, projekt na adaptaci hradu (ak. arch. J. Zázvorka, ak. arch. J. Koptík), srpen 1955, bez inv. čísla

⁵⁰⁸ SPS na stavební úpravy v tomto roce přispěla 80 000 Kčs.

Národní archiv, fond SPS, karton nezpr., sign. 30 Pecka hrad

⁵⁰⁹ Projekt v měřítku 1:10 vypracoval v říjnu 1956 Kříž.

Generální ředitelství, sbírka plánů, bez inv. čísla

⁵¹⁰ Formy vytvořil Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst o objektů.

Národní archiv, fond SPS, karton nezpr., sign. 30 Pecka hrad

3.4.2.3 Správa hradu obcí pod dohledem Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody v letech 1958 - 1974

Stavební úpravy celkové rekonstrukce hradu pokračovaly mnohem pomaleji, než se původně předpokládalo zejména kvůli stálému nedostatku financí a malé kapacitě státního podniku Nová Paka, který se musel věnovat v první řadě úkolům souvisejícím s hospodářským sektorem.⁵¹¹ V letech 1958 – 1959 byla alespoň vybudována elektroinstalace, umístěny bleskosvody a opraveny komíny. V dubnu roku 1961 muselo být kvůli probíhajícím opravám uzavřeno muzeum (příloha 38).⁵¹² Ve stejnou dobu bylo zažádáno o další státní podporu zejména na vybavení paláce k muzejním a ostatním kulturním účelům.⁵¹³ Další práce probíhaly v letech 1960 – 1962 pod vedením Krajského střediska pro obnovu památek Náchod, kdy se přistoupilo k vnitřním bouracím a adaptačním pracím, vybudování a vybetonování stropů v prvním i druhém patře a schodiště do druhého patra. V příštích dvou letech se pokračovalo na dalších interiérových pracích. Generální oprava měla být dokončena v roce 1964 ke 400. výročí od narození Kryštofa Haranta, ale vzhledem k neustálým finančním problémům se práce protáhly.⁵¹⁴

Rekonstrukci Harantovského paláce se podařilo dokončit do roku 1967 a na začátku příštího roku začaly přípravy úplně nové instalace, protože hradní muzeum bylo rozhodnutím školské a kulturní komise KNV zrušeno a většina jeho sbírky byla přemístěna do muzea v Nové Pace a Jičíně.⁵¹⁵ Organizace nové expozice se ujal SÚPPOP v Praze. Různé předměty zapůjčilo několik institucí, například Náprstkovo muzeum, muzeum v Brně, Nové Pace, v Hradci Králové, Klatovech, Národní galerie a archiv v Nové Pace. V Severočeském muzeum v Liberci pak byly konzervovány předměty určené k vystavení z Pecky a vitríny zapůjčilo Muzeum skla a bižuterie v Jablonci n. Nisou.⁵¹⁶ V dubnu začala instalace expozice a

⁵¹¹ Národní archiv, fond MŠK, karton 1872 nezpr., sign. 30 hrad Pecka

⁵¹² KOCIÁNOVÁ, Věra, HOUŠKOVÁ, Daniela a TOMÍČEK, Tomáš. *Hrad Pecka*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 2011. s. 33 a 36. ISBN 978-80-86562-12-4.

⁵¹³ O podporu bylo žádáno přes místopředsedu vlády Václava Kopeckého, jehož rod měl v Pece kořeny. Národní archiv, fond MŠK, karton 1872 nezpr., sign. 30 hrad Pecka

⁵¹⁴ MNV uvolnil ze svého rozpočtu mimořádnou částku, ale i tak se práce nepodařilo dokončit včas. KOCIÁNOVÁ, Věra, HOUŠKOVÁ, Daniela a TOMÍČEK, Tomáš. *Hrad Pecka*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 2011. s. 33-34. ISBN 978-80-86562-12-4.

⁵¹⁵ Spisovna Generálního ředitelství NPÚ, č. j. 898/67 Sl

⁵¹⁶ Náprstkovo muzeum zapůjčilo předměty orientálního charakteru k prezentaci Harantových cest, muzeum v Hradci Králové knihy, novopacký archiv fotokopie archivních materiálů, muzeum v Nové Pace různé materiály k expozici Kryštofa Haranta, starý klavichord, cínové mísy a korbely, muzeum v Hradci Králové cínové nádoby a dobové zbraně, muzeum Klatovy originál prvního vydání Harantova cestopisu. Libreto k expozici Kryštofa Haranta vypracoval dr. J. Charvát u Karlovy Univerzity. Libreto a scénář k výstavě o hradu napsala dr. Šolcová a jejich kontrolu provedl dr. Wagner.

Spisovna Generálního ředitelství NPÚ, č. j. 1155/68

na začátku června proběhlo slavnostní otevření, kterého se účastnilo přibližně 700 lidí (příloha 39).⁵¹⁷ Černá kuchyně v přízemí byla využívána jen příležitostně k pořádání tematických výstav.⁵¹⁸ Vstupní historická expozice v prvním patře se zaměřila na architektonický vývoj, historii hradu a obce Pecka, na život a památky Kryštofa Haranta a na život lidí v Podkrkonoší. V druhém patře byla zřízena galerie s plastikami novopackého sochaře prof. Bohumila Kafky. Návštěvní řád KSSPPOP vypracovalo v únoru roku 1969⁵¹⁹ a o měsíc později byla otevřena další výstava Život, dílo a vztahy k Pece spisovatele, národního umělce J. Š. Kubína. K oslavám 25. výročí osvobození byla v květnu 1970 uspořádána v přízemí hradu vzpomínková literárně-historická výstava na spisovatele Jana Nálevku, který byl spolužákem a přítelem spisovatele K. V. Raise.⁵²⁰ V době slavnostního otevření paláce pokračovali dobrovolníci v práci, konkrétně na vyčištění šachty v nejstarší jižní části hradu.⁵²¹ Z generální opravy byla do roku 1969 ještě dokončována omítka paláce.

3.4.2.4 Správa hradu Krajským střediskem státní památkové péče a ochrany přírody v Pardubicích mezi léty 1974 - 1992

V roce 1974 byl hrad zestátněn jako mnoho jiných obecních objektů v této době a převeden do správy KSSPPOP v Pardubicích.⁵²² O tři roky později bylo provedeno další zaměření celého hradu, po kterém následoval návrh dozdívek zřícenin (příloha 40).

⁵¹⁷ Archiv hrad Pecka, Otevření hradu 1967, bez inv. č.

⁵¹⁸ KOCIÁNOVÁ, Věra, HOUŠKOVÁ, Daniela a TOMÍČEK, Tomáš. *Hrad Pecka*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 2011. s. 36. ISBN 978-80-86562-12-4.

⁵¹⁹ Výstava Kafkova díla byla zřízena ve spolupráci s Národní galerií v Praze, z jejichž fondů byla většina děl zapůjčena. Podíleli se na ní PhDr. Václav Procházka a ing. arch. Evžen Šimek. Vystavené plastiky představovaly spíše ranou Kafkovu tvorbu s několika pozdějšími díly. Původně byla plánována expozice těchto plastik v obou podlažích, případně v přízemí, ve sklepech a na půdě, jelikož Národní galerie chtěla na hradě mít depozitář všech těchto plastik.

Archiv hrad Pecka, bez. inv. č.

Návštěvní řád byl psán obecně pro všechny zpřístupněné hrady, zámky a další památkové objekty. Obsahoval články k návštěvní době, prohlídce kulturní památky, vstupnému, ochraně kulturních památek a bezpečnosti sbírek a fotografování.

⁵²⁰ Archiv hrad Pecka, Návštěvní řád, 1967, bez inv. č.

⁵²¹ Šachta byla čištěna s domněnkou, že se jedná o tajnou chodbu kartuziánů do kostela sv. Bartoloměje v Pece.

⁵²² Dva roky poté byla většina předmětů zdejšího sbírkového fondu, který převážně tvořily dary od místních příznivců, rozdělena do okolních muzeí: Nové Paky, Jičina, Dvora Králové a Pardubic.

KOCIÁNOVÁ, Věra, HOUŠKOVÁ, Daniela a TOMÍČEK, Tomáš. *Hrad Pecka*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 2011. s. 33 a 38. ISBN 978-80-86562-12-4.

K samotnému dozvění vybraných částí zřícenin zatím ale nedošlo.⁵²³ Na konci roku 1979 byly pořizeny výkresy k stavebně historickému průzkumu, které se ovšem nedochovaly.⁵²⁴

V srpnu roku 1978 proběhla kontrola uložení hradního mobiliáře, které se dle zhodnocení oproti předešlým rokům výrazně zlepšilo. Předměty byly dobře chráněny proti korozi a poškození. Některé vybrané předměty vyžadovaly v následujícím roce restaurování a některé se musely alespoň zabezpečit proti dalšímu chátrání. Zejména bylo nezbytné přemístění nevhodně uložených plastik v půdním prostoru, na které přímo zatékalo. Závada střechy měla být rovněž co nejdříve opravena. O konkrétním restaurování některých předmětů do této doby nejsou žádné zprávy. Až v září roku 1978 se restaurovala barokní kostelní dřevěná plastika sv. Judy Tadeáše.⁵²⁵

Součástí prohlídkové trasy se v roce 1980 stala i černá kuchyně.⁵²⁶ Ve stejnou dobu bylo restaurováno sousoší sv. Josefa, umístěné na cestě pod hradem. Restaurátorská zpráva obsahuje popis sousoší, jeho stav před restaurováním, postup prací a fotodokumentaci.⁵²⁷ Vegetativní nánosy a zbytky barev musely být odstraněny, rozpadající se místa kamene zpevněna a chybějící části doplněny umělým kamenem. Rozestoupený stupeň pod soklem byl vyměněn za nový. Po opravě všech poškozených částí byla provedena barevná retuš celého povrchu. Zkorodované kovové části byly nahrazeny novými, vyrobenými z mědi. Na závěr byly aplikovány konzervační postřiky a kolaudace prací proběhla v září 1980.⁵²⁸ Ve stejnou dobu probíhalo restaurování sochy Panny Marie, umístěné před vstupem do hradu.

⁵²³ Zaměření provedlo ČKD Praha, Ing. Blabol a zaměřena byla celá situace hradu, sklepy, přízemí, 1. patro, 2. patro, krov i s řezy, východní průčelí, jižní průčelí, západní průčelí, severní průčelí.

Generální ředitelství NPÚ v Praze, sbírka plánů, inv. č. SPPOP – 5746 až 5786

Návrh dozvěvek provedlo rovněž ČKD Praha, Ing. Blabol.

⁵²⁴ Výkresy sklepů, přízemí i obou pater mají měřítko 1:200. Vypracovalo je SÚRPMO a vedoucí projektu byl Dr. D. Líbal ve spolupráci s Dr. M. Horynou a Dr. O. Máchou. Investorem bylo KSSPPOP Pardubice.

Archiv generálního ředitelství NPÚ v Praze, SHP08001701

⁵²⁵ Plastika byla poškozená červotočem, silně polychromovaná a barvy byly temné. Práce provedly Restaurátorské ateliéry KPS Pardubice.

Národní archiv, fond MK ČSR/ČR, karton nezpr. 277, sign. 30 Pecka inventarizace mobiliáře (1978)

⁵²⁶ KOCIÁNOVÁ, Věra, HOUŠKOVÁ, Daniela a TOMÍČEK, Tomáš. *Hrad Pecka*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 2011. s. 38. ISBN 978-80-86562-12-4.

⁵²⁷ Jedná se o nadživotní kamennou plastiku z 18. století, která je komponována s křížem, malým Ježíškem a anděly. Plastika je osazena na vysokém bohatě profilovaném soklu a ten na děleném stupni. Na horní části soklu je kovová svítlna, která byla zcela zkorodovaná, stejně tak jako kovové paprsky u hlavy sv. Josefa a Ježíška. Stupeň pod soklem byl rozestoupený následkem vzrostlého kořene stromu a profilování v zadní části chybělo. Sokl a drapérie figur byly poškozeny zejména olámaním velkého množství profilů. Celý povrch byl silně pokryt vegetativním nánosem. Restaurátorská zpráva byla napsána v září 1980.

⁵²⁸ Kolaudace se účastnil za investora správce hradu ředitel dr. Červenka, za komisi doc. L. Pícha, ak. soch. J. Bradna a za Výtvarnou službu ČFVU paní Suchomelová.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ JC 213/3.30

Restaurátorská zpráva má stejný obsah jako u předchozí práce.⁵²⁹ Po sejmutí mechů a nečistot z povrchu sochy a soklu byla sypká místa kamene zpevněna. Veškeré chybějící části byly poté doplněny umělým kamenem a spárování u podezdívky zatmeleno. Nakonec byla provedena celková konzervace.⁵³⁰ Práce na soše Panny Marie se protáhly až do října 1981, kdy proběhla její kolaudace.⁵³¹

V květnu roku 1981 proběhlo prověření bezpečnosti hradu, které potvrdilo dlouhodobé statické narušení některých torzálních částí zdiva. Nově bylo zjištěno statické narušení zdiva na východní straně objektu v prostorech sklepa a v horních poschodích. Tím zůstalo platné doporučení bezpečnostního opatření již z předchozích let, tedy uzavření dosavadní přístupové cesty k objektu a vytyčení nového přístupu.⁵³² Ve stejnou dobu probíhaly přípravy k statickému zajištění objektu a ochranná zídka byla zbudována po obou stranách zděného mostu, jehož statické zajištění mělo rovněž následovat. Dále se opravily nejhavarijnější úseky elektroinstalace a v roce 1981 mělo proběhnout napojení nové kabelové přípojky z Pecky na hrad.⁵³³ K statickému zajištění hradu byl vypracován v březnu roku 1982 statický průzkum, který zjistil nutnost provedení inženýrsko-geologického průzkumu, rozsah a metody statického zajištění a finanční náklady. Základním podkladem statického průzkumu byl stručný popis stavebního vývoje z roku 1976 (příloha 41).⁵³⁴

KSSPPOP Východočeského kraje v roce 1983 vydalo sylabus, kterým zhodnotilo tehdejší expozici. Ta se od doby otevření paláce po rekonstrukci výrazně nezměnila a dle KSSPPOP tvořila nesourodý a historicky nejednotný celek. Historická část měla charakter

⁵²⁹ Barokní plastika je osazena na soklu s architektonicky řešeným profilováním. Plastika i sokl byl vyroben z pískovce cihlové barvy. Nejvíce poškozený byl architektonický sokl, jehož profilování z větší části opadlo. Také v dolní části nohou sochy modelace opadávala. Celý povrch sochy a část soklu pokrývala silná vrstva mechů a spárování u kamenných bloků v podezdívce bylo vypadané. Mechanickým poškozením byly uráženy rohy soklu a dolních dvou stupňů.

⁵³⁰ Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ JC 213/2.30

⁵³¹ Práce se protáhly kvůli náročnému restaurování nápisové desky sochy. Kolaudace se účastnili za investora dr. Paukert, za komisi ak. soch. Z. Šejnost, ak. soch M. Smrkovský a za Výtvarnou službu ČFVU paní Suchomelová.

Restaurování obou soch objednalo KSSPPOP Pardubice u ČFVU v září 1979 a práci se ujali ak. sochaři Rudolf Soudek a Josef Smetánka. Náklad na restaurování sv. Josef s Ježíškem činil 22 000 Kčs, P. Marie 18 000 Kčs (+6% režie ČFVU 2400 Kčs), celkový náklad tedy 42 400 Kčs.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ JC 213/1.30

⁵³² Prověrkou bezpečnosti provedl pan Gregor předseda komise, pánové Červenka, Novák a paní Kodedová. Tyto prověrky byly na hradě prováděny v 80. letech každoročně.

⁵³³ Projektový úkol kabelového přívodu nízkého napětí byl vypracován v červnu 1980, generálním projektantem bylo KPPOUP Opočno, investorem KSSPPOP Pardubice a dodavatelem RZ Hořice v Podkrkonoší. Délka výkopu byla 410 m a náklad činil 63 010 Kčs.

⁵³⁴ Stručný popis stavebního vývoje hradu vypracovala D. Menclová: České hrady 1, Praha 1976, s. 329.

V podkladech pro inženýrsko-geologický průzkum bylo navrženo umístění průzkumné kopané šachty a průzkumného šikmého jádrového vrtu. Statický průzkum provedl ing. arch. Vít Bělík.

Archiv hrad Pecka, bez inv. č.

muzejní expozice a instalace plastik Bohumila Kafky byla pojata jako galerie. Historická část v 1. patře byla stále rozdělena podle místností do tří oddílů: 1. Kryštof Harant, život a dílo, 2. Dějiny hradu a obce Pecky, 3. Lidové umění a řemesla v Podkrkonoší. Ve druhém patře byla stále instalována zmiňovaná výstava Kafkových plastik a v přízemí byla roku 1983 nově instalována bývalá hradní kuchyň s doplňující výstavkou Lidová kuchyně a strava v Podkrkonoší. Interiéry paláce byly novodobě upraveny a jen mírně naznačovaly původní hradní prostředí. Jednotlivá vyobrazení a exponáty byly opatřeny popiskami a doprovodnými texty, které doprovázel průvodcovský výklad.⁵³⁵

V době vydání sylabu byl hrad stále ve správě KSSPPOP Pardubice, které dbalo na zajištění provozu a pečovalo o údržbu. Plánovalo se provedení stavebních úprav v hodnotě 2,5 mil. Kčs, jejichž cílem bylo statické zajištění torzálních částí zdiva a postupné zpřístupnění atraktivních prostor, jako je studna a vyhlídka na jižní straně, veřejnosti. Dle harmonogramu z roku 1982 a zpracované dokumentace bylo zahájení statického zajištění odloženo na rok 1985, jelikož nebyl včas dokončen projekt. Do té doby zůstala v platnosti opatření zamezující přístup na nebezpečné úseky. Zatím byla provedena dílčí oprava střechy paláce.

V září 1983 byl proveden inženýrsko-geologický průzkum k plánovanému statickému zajištění hradu. Účelem bylo pomocí průzkumných kopaných šachtic prověřit základové poměry hradu, v určených místech zjistit hloubku založení, stav základového zdiva, u zjištěného podloží posoudit jeho geotechnický stav a stanovit potřebné parametry pro statické

⁵³⁵ Průvodcovský text napsal kastelán Jiří Červenka zvláště pro dospělé a mládež. Nejdříve seznámil se zajímavostmi a turistickými cíli v okolí, pak s historií hradu, Harantova rodu a poté se věnoval jednotlivým exponátům. Hlavním z nich v místnosti věnované Harantovi byla kniha od Kryštofa Haranta z roku 1608 „Putování aneb cesta z Království českého do Benátek a odtud do země Svaté, země Judské a dále do Egypta, a potom na horu Oreb, Sinsi a Svaté Kateřiny v pusté Arabii“. Z dalších exponátů lze jmenovat podstavec Božích muk z roku 1616, klavikordium – předchůdce piána ze 17. stol., fotokopie měděného žetonu, stříbrné a zlaté mince, které nechal Harant razit při příležitosti jmenování prezidentem České komory, portrét Kryštofa Haranta od Aegidia Sadelera atd. Ve vitrínách místnosti věnované historii hradu a obci Pecka byly vystaveny předměty, které dokumentovaly úroveň řemesel a životní styl obyvatel středověkého hradu. Jednalo se většinou o archeologické nálezy objevené při odklizení sutí a v okolí hradu (kachle, hroty, šípy, kopí, klíče, hliněné nádoby, dveřní zámky, závěsy atd.). V třetí části prvního patra byly umístěny předměty, které představovaly prostředí, v němž žili a pracovali obyvatelé Podkrkonoší v minulosti. Návštěvníci se seznámili s lidovou architekturou, řemeslnou výrobou kovářů, pláteníků, perníkářů a na pódiu místnosti byl instalován interiér staré podkrkonošské domácnosti. Zde byly umístěny truhlice a jarmary. V druhém patře byla instalována výstava plastik sochaře Bohumila Kafky, známého zejména jako autora jezdeckého pomníku Jana Žižky z Trocnova na Žižkově v Praze. Původně v těchto prostorách ovšem býval Rytířský sál. Hradní kuchyně byla zrekonstruována na svém původním místě s krbovým ohništěm, na němž se připravovala jídla. Expozice představila stolování na hradě ve středověku. Ve vitrínách bylo vystaveno různé nádobí a náčiní. Druhá část této výstavy pokračovala z hradní kuchyně do prostředí podkrkonošské venkovské kuchyně s ukázkou stolování. Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, sylabus – průvodcovský text (Jiří červenka) 1983, bez inv. č.

výpočty.⁵³⁶ Průzkumem byly zjištěny příčiny poruch nadzemní stavby, které byly patrné zejména v mělkém podloží způsobující zvětrávání základových púd v bezprostředním podzákladí. Dalším problémem bylo zvětrávání základového zdiva. Sanační opatření tedy měla spočívat v úpravě stávajícího zdiva i bezprostřední vrstvy základových púd těsně pod základy. Optimálního řešení mělo být dosaženo injektáží základů i bezprostředního podzákladí.

V dubnu roku 1985 byla provedena oprava torzální části zdiva v prvním poschodí u vchodu do expozice, kde zatékalo na chodbu. Opadané omítky byly rovněž opraveny. V havarijním stavu byla v tuto dobu střecha paláce. I přes pravidelnou roční údržbu docházelo k neustálému rozpadání střešní pálené krytiny, a proto bylo doporučeno nahradit pálenou krytinu plechovými šablonami, k čemuž ale nedošlo. Dále bylo nutné zajistit izolaci venkovního schodiště do expozice nad vstupem do kanceláře a následnou opravu omítek ve vnitřních prostorech před kanceláři.⁵³⁷

V příštích letech bohužel nedošlo pravděpodobně kvůli financím k statickému zajištění znepřístupněných torzálních částí zdiva, jejichž stav se po každé zimě horšil a docházelo k dalším sesunům. Jiné doporučené opravy rovněž nebyly provedeny. Trval nevyhovující stav střechy paláce a poškozeny byly i komínové hlavy v nadstřešní části. Propadla se také část nádvoří do bývalých sklepních prostor a propadlý terén musel být provizorně zakryt. Až v březnu roku 1988 byla provedena izolace terasy a částečná oprava střechy paláce včetně opravy hromosvodů. Střešní krytina měla ale stále závady, docházelo k zatékání a byla nutná generální oprava. Propadlý terén v nádvoří měl být zasypán a zajištěn pro bezpečný průchod návštěvníků v nádvoří. Na terase před vstupem do expozice měla být zajištěna poškozená koruna torzálního zdiva.⁵³⁸

Po několika letech byl v dubnu 1989 hotov projekt s technickou zprávou a výkresy na statické zabezpečení hradu. Návrh sanačních prací měl zajistit prostorové ztužení všech hradních objektů. Jednalo se o sanaci základové spáry a zajišťovací práce konzervací dochovaného zdiva. U nestabilních částí se uvažovalo o jejich prostorovém ztužení dozdvímkami i použití technologie předpjatých táhel, které byly použity i v případě sepnutí

⁵³⁶ Generálním projektantem byl závod Rýmařov, investorem KSSPPOP Pardubice a geologický průzkum provedl n. p. Ostrava. Přílohou průzkumu byla situace sklepů 1:200, situace přizemí 1: 200, popis průzkumových šachtic 1:50.

⁵³⁷ Nutné opravy byly zjištěny při další bezpečnostní prověře hradu provedené pány Červenkou, Novákem a paní Kodedovou,.

⁵³⁸ Archiv hrad Pecka, Zápisy z bezpečnostních prověrek hradu, bez inv. č.

konstrukcí Harantovského paláce. Projekt byl schválen v červnu 1989 a rozpočet byl dodán v únoru následujícího roku.⁵³⁹ V průběhu devadesátých let pak proběhly samotné práce (příloha 42).⁵⁴⁰

V roce 1989 byla opět restaurována socha Panny Marie, stojící na soklu před vstupem do hradu.⁵⁴¹ Svým umístěním je vystavena těžkým klimatickým podmínkám a obklopující zeleň způsobuje její rychlé pokrývání mechem a lišejníkem. Kámen plastiky i volutového soklu byl znovu silně narušen a docházelo k rozpadu modelace. Předchozí vysprávky byly z větší části odpadlé nebo uvolněné i s vrstvou narušeného původního kamene. Spoje soklu a schodů byly rovněž uvolněné a spáry vydrolené. Ze svatozáře plastiky se dochoval pouze zkorodovaný fragment. Postup restaurátorských prací byl srovnatelný s předchozím

⁵³⁹ Generálním projektantem byl státní podnik Rýmařov (středisko projekce Bystřice pod Hostýnem) a investorem KSSPPOP. Jednalo se o aktualizaci projektové dokumentace z března roku 1984. Projekt zohledňoval zhoršený stav hradního areálu a návrh dozdívek KSSPPOP, který umožňoval zvýšení stability exponovaných částí.

Sanace základové spáry byla v kritických místech navržena vyarmováním a proinjektováním stávajícího zdiva. Mělo se jednat o zainjektování v síti navržené u podélných zdí Harantovského paláce, navazující obvodové zdi Škopkovského paláce, vnějších základů malé kruhové věže a základů vykloněné zdi východního křídla. Tato technologie byla navržena i pro zvýšení prostorové pevnosti štíhlých fragmentů zdiva Škopkovského paláce a k provázání přízdívky zvyšující stabilitu nakloněné zdi východního křídla. Obdobnou funkci měly mít i předpjaté kotvy z oceli, jejichž kořen měl být zainjektován ve zdivu. Volná část měla být chráněna PE trubkou, po předepnutí táhla pod tlakem vyplněnou aktivovanou cementovou směsí. Hlava kotvy byla navržena jako ocelová deska, osazená na cementovou maltu v kapse. Předpjaté kotvy byly navrženy v aktivních částech, kde předpětí mělo eliminovat síly ve zdivu, které bylo narušeno trhlinami. Jednalo se především o přikotvení západní obvodové stěny Harantovského paláce k příčným zdem, vyarmování narušeného nároží v severní části východního křídla, předepnutí vykloněné zdi východního křídla ke stabilním částem konstrukce a sanaci mezi malou kruhovou věží a navazujícím zdivem. Při aplikaci předpjatých kotev na porušených konstrukcích bylo třeba provést zaplnění trhlín vyklínováním, zaspárováním a doplněním zdiva a poté zdivo předepnout a doinjektovat sanovanou oblast. Tento postup měl být zachován i při aplikaci předpínacích pramenců, které byly navrženy k sepnutí obvodových zdí Harantovského paláce, zbylých fragmentů Škopkovského paláce a ke ztužení torza malé kruhové věže. Lano mělo být v celé délce mimo zainjektovaného kořene chráněno PE trubkou, v níž mělo být po předepnutí doinjektováno. Kotevní oblasti pak zainjektovány do zdiva. Ruiny klenb Škopkovského paláce měly být fixovány rubovými torkretovými nástřiky vyztuženými svařovanou sítí. Torkrety měly být vyvedeny k obvodovým zdem. Před nástřikem torkretu bylo nutné klenby očistit, vyklínovat a hloubkově zaspárovat. Obdobně měly být sanovány i klenby příjezdového mostu. Základní technologií pro konzervaci zbytků zdiva bylo hloubkové spárování v kombinaci s doplněním vypadlých částí. Doplnění větších částí zdiva statického charakteru navrženo v kaverně pláště malé kruhové věže a u vykloněné zdi východního křídla bylo plánováno z kamene vybraného z vyklizené suti a rozpadlých částí. Úprava koruny zdiva měla respektovat požadavek zachování charakteru torzální architektury a zároveň zvyšovat životnost konstrukcí s krytým armováním, které spojuje původní zdivo s novou vyspárouvanou krycí vrstvou.

Výkresy k statickému zajištění byly provedeny v červnu 1989 v měřítku 1:200 k suterénu, přízemí, 1. patru, 2. patru, východnímu pohledu, západnímu pohledu a také některé řezy.

Rozpočet statického zabezpečení hradu byl odhadnut na 3 697 448 Kčs.

⁵⁴⁰ Archiv hrad Pecka, projekt na statické zabezpečení hradu, duben 1989, bez inv. č.

⁵⁴¹ Hospodářská smlouva byla sepsána s ČFVU v březnu 1989. Práce provedla restaurátorka ak. soch. H. Forstová a smlouvené ceny za restaurování činily - plastika 17 500 Kčs, sokl 9 500 Kčs, svatozář 2 200 Kčs + 10% režie ČFVU (2920 Kčs), celkem 32 120 Kčs.

restaurováním a byl zaznamenán v restaurátorské zprávě. V listopadu stejného roku proběhla kolaudace prací.⁵⁴²

3.4.2.5 Správa hradu obcí pod dohledem památkových ústavů v letech 1992 - 2014

S politickými změnami v roce 1989 došlo stejně jako u mnoha dalších objektů na otázku restituce a v dubnu roku 1992 byl hrad vrácen městečku i s částí původního mobiliáře.⁵⁴³

V roce 1995 byla v přízemí paláce, v místnosti po bývalém depozitáři vedle černé kuchyně a ve dvou sklepech hradu rozšířena prohlídková trasa o expozici útrpného práva.⁵⁴⁴ Zbývajících pět sklepů pod Harantovským palácem sloužilo jako galerie k sezónním výstavám zejména sochařského umění.⁵⁴⁵ Nově byla v roce 1997 upravena černá kuchyně. Zároveň došlo ke zrušení výstavy plastik Bohumila Kafky.⁵⁴⁶ Od té doby sloužilo druhé patro paláce k sezónním výstavám, jedna místnost byla vyhrazena depozitáři a v prvním patře stále

⁵⁴² Z celého povrchu plastiky, soklu i schodiště byly odstraněny vrstvy mechů a lišejníků, které dlouhodobě způsobují olupování původního povrchu kamene a tím ztrátu původní jemnější modelace. Po odstranění vegetace byl celý povrch fixován zejména v místech, kde docházelo k olupování a odpadávání narušených krust povrchové vrstvy kamene. Uvolněné vysprávký byly odstraněny, pevné byly v jádru ponechány a při rekonstrukci přemodelovány a nově povrchově upraveny. Poškozená a odpadlá místa byla jak na plastice, tak na volutovém soklu rekonstruována a nově domodelována. Vydrolené spáry mezi jednotlivými díly soklu a schodů byly odstraněny a nově vyspárovány včetně oprav mechanicky poškozených míst na stupních schodů. Doplněná modelace a rekonstruovaná místa byla barevně sjednocena s přírodním červeným pískovcem. Podle zachovaných fragmentů zlacené železné svatozáře byla zhotovena nová z ušlechtilého kovu, která byla pozlacena a osazena na původní místo. Celý povrch památky byl na závěr opatřen konzervačním a hydrofobizačním nástřikem. Restaurátorka doporučila odstranění nízkých dřevin z bezprostřední blízkosti sochy a častější prohlídku sochy vzhledem k nepříznivým klimatickým podmínkám.

Prohlídky restaurátorského díla se účastnil za investora dr. Paukert, za komisi Růžena Raflová ak. soch., Miroslav Kolář, ak. soch., správce hradu dr. Červenka Jiří, za ČFVU paní Kobásková a za investora KSSPPOP Pardubice. Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorské zprávy, inv. č. RZ JC 214.30

⁵⁴³ KOCIÁNOVÁ, Věra, HOUŠKOVÁ, Daniela a TOMÍČEK, Tomáš. *Hrad Pecka*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 2011. s. 38. ISBN 978-80-86562-12-4.

⁵⁴⁴ Předměty na expozici byly vypůjčeny ze státního zámku Konopiště. V místnosti po bývalém depozitáři byla výstava otevřena pouze do roku 1997.

⁵⁴⁵ V letech 1996-2005 zde vystavovali čeští umělci jako Vladimír a Věra Janouškovi, Václav Vokolek, Luboš Bucek, Vojmír Vokolek. V roce 2006 Lubomír Typlt a Ladislav Jezbera, 2007 Vojtěch Jirásko, 2008 Štěpán Málek, 2009 Klub konkeristů Východní Čechy, 2010 lidový řezbáři, 2011 Retrospektiva 1994-2011

KOCIÁNOVÁ, Věra, HOUŠKOVÁ, Daniela a TOMÍČEK, Tomáš. *Hrad Pecka*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 2011. s. 41. ISBN 978-80-86562-12-4.

⁵⁴⁶ Národní galerie odvezla z Pecky své exponáty, jelikož starosta obce nechtěl přistoupit na novou výpůjční smlouvu k dílům. Některé plastiky byly ve vlastnictví Okresního úřadu Jičín a s nimi vyvstal problém, kam budou přemístěny.

Archiv hrad Pecka, výroční zprávy 1995-1997, bez. inv. č.

probíhala historická expozice k dějinám Pecky, životu Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdruzic a lidí z Podkrkonoší.⁵⁴⁷

Ze zříceniny Škopkovského paláce bylo do roku 1992 sanováno severovýchodní stavení a část dochovaného parkánu. U ostatních zřícenin bylo stále nutné statické zabezpečení větších částí, přespárování a zajištění koruny.⁵⁴⁸ Po návratu hradu do majetku obce byly tyto práce na krátkou dobu přerušeny vzhledem k nedostatku financí a pokračovaly po získání prostředků ze státního rozpočtu, z programu Záchrana architektonického dědictví.⁵⁴⁹ V roce 1994 byly provedeny zabezpečovací práce obvodového zdiva hroutící se věže na východní straně hradu.⁵⁵⁰ Později se na zříceninách podařilo dokončit důkladnou stavební obnovu a došlo i k zabezpečení skalního podloží hradu. Z posouzení technického stavu hradu v roce 1996 je zřejmé, že střecha Harantovského paláce prošla v posledních letech obnovou a byla v dobrém stavu. Celkově byl palác v posledních třech desetiletích udržován a bylo nutné provádět pouze drobnější opravy. Na jeho průčelí a nádvoří straně Škopkovského paláce bylo nutné průběžně pečovat o zachovalé části sgrafita.⁵⁵¹

V roce 1998 SÚPP doporučil úpravu expozice paláce, která se nezměnila již mnoho let. Nová koncepce expozice se měla věnovat renesančnímu cestopisu a hudbě. Některé předměty měly být znovu nainstalovány, ale hlavně bylo v plánu využít i další mobiliář z depozitáře. Dále SÚPP navrhl vyměnit osvětlení v 1. patře za stylovější lustry holandského typu. Hradní kuchyně měla také projít drobnými úpravami.⁵⁵²

V dubnu roku 2000 byla na hradě otevřena nová expozice připravená společně se SÚPP. V obou podlažích byl nově prezentován převážně původní sbírkový fond, který není příliš obsáhlý, ale zahrnuje i významné předměty, jako soubor cechovních praporečů, oltářní obrazy a malovaný rustikální nábytek. Další předměty k instalaci zapůjčil Památkový ústav v Pardubicích.⁵⁵³ První dvě místnosti 1. patra se zaměřily na osobnost Kryštofa Haranta a ke

⁵⁴⁷ Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Paspportizace zpřístupněných hradů a zámků v České republice – hrad Pecka, 1997, bez inv. čísla.

⁵⁴⁸ Náklady na nutnou obnovu v příštích letech byly odhadovány na 700 000 Kč ročně alespoň po dobu čtyř let. Odhad v cenové úrovni roku 1996.

Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Paspportizace zpřístupněných hradů a zámků v České republice – hrad Pecka, 1996, bez inv. čísla.

⁵⁴⁹ Například v roce 1998 byly na hradě provedeny zajišťovací a údržbové práce v ceně 950 000 Kč a z toho státní příspěvek byl 500 000 Kč.

⁵⁵⁰ Spisovna generálního ředitelství NPÚ, č. j. RK 692/94

⁵⁵¹ Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, Rozšířená pasportizace zpřístupněných hradů a zámků v České republice – Nový zámek Kostelec nad Orlicí, 1997-1998, bez inv. čísla.

⁵⁵² Spisovna generálního ředitelství NPÚ, č. j. 5575/98

⁵⁵³ Jednalo se zejména o nábytek, obrazy a nádoby.

stavebnímu vývoji objektu.⁵⁵⁴ Třetí místnost byla opět věnována souboru lidového nábytku. Obsahově se prostor prvního patra příliš nezměnil, ale měl být prezentován atraktivnější formou památkové interiérové instalace. Ve dvou místnostech druhého patra, které byly do této doby využívány příležitostně k sezónním výstavám soudobého umění, se instalovaly převážně církevní větší kusy sbírkového fondu.⁵⁵⁵ K této příležitosti bylo plánováno restaurování některých předmětů, například zmiňovaných cechovních praporců a opony s vedutou hradu a obce Pecka, která měla být rovněž v interiéru paláce instalována.⁵⁵⁶

Na přelomu roku 2000 – 2001 byly restaurovány vzhledem k nové expozici paláce oltářní obrazy sv. Bruna Kolínského a sv. Huga z Lincolnu.⁵⁵⁷ Jejich rámy byly polorozpadlé a zcela zničené červotočem. Plátna byla zvrásněná, na více místech proražená, rozpadala se a měla viditelné stopy po ohoření, které byly již dříve tmelené. Obraz sv. Huga byl nažehlen na nové plátno. Barevná vrstva byla zkřehlá a zrohovatělá a části malby již odpadávaly. Laková vrstva byla silně zakalená a povrch byl znečištěn.⁵⁵⁸ Nejdříve byly restaurovány pouze malby, které musely být vyčištěny, změkčeny a zbaveny nepůvodních částí. Následně proběhla rentoaláž, chybějící partie byly rekonstruovány a celé malby na závěr konzervovány. Podrobný postup prací zaznamenala restaurátorská zpráva.⁵⁵⁹

Spisovna generálního ředitelství NPÚ, č. j. 185/2001

⁵⁵⁴ V první místnosti byly využity podobizny Kryštofa Haranta, busta císaře Rudolfa II., renesanční nábytek, soubor hudebních nástrojů atd. Ve druhé místnosti měl být umístěn model hradu, veduty Pecky a archeologické nálezy spojené s vývojem hradu.

⁵⁵⁵ Jedná se zejména o oltářní sestavy, cechovní praporce, plastiky apod.

Spisovna generálního ředitelství NPÚ, č. j. 505/99

⁵⁵⁶ Spisovna generálního ředitelství NPÚ, č. j. 185/2001

⁵⁵⁷ Obrazy pochází z bývalého kartuziánského kláštera ve Valdicích. Obrazy byly předány k restauraci s označením sv. Bruno a Neznámý světec. Během restaurace byla ikonografie upřesněna pomocí vyobrazených atributů.

⁵⁵⁸ Při restaurování bylo zjištěno, že nové plátno zčásti nahrazovalo rozsáhlou ztracenou partii malby na obraze sv. Huga. Levá střední část obrazu (zřejmě poškozená požárem) byla při staré opravě na konci 18. století odstřížena a okraje originálu zašity na dublující plátno. Nepoměr rozdílné roztažnosti obou materiálů vyvolal rozsáhlé zvlnění přilehlé části originálu. Křídové tmelení spoje časem povolilo a vytvořila se rušivá trhlinka. K podobnému zvrásnění povrchu došlo i na podlepených místech obrazu sv. Bruna, který byl i křivě napnut. Rozsah přemalby byl zjištěn po rentoaláži a očištění. Jednalo se o velmi těžko rozpustné hrubé nánosy poškozující originál. Doba přemalby byla odhadnuta na konec 18. století, tedy do doby předpokládaného ohoření.

⁵⁵⁹ Barevná vrstva byla fixována emulzním přelepem, který zčásti naměkčil krakelované partie. Poté byly sejmuty podlepující plátina a doplněná část musela být odstřížena, aby se vyrovnalo zvlnění plátina originálu. Následně byla provedena rentoaláž při které byla vložena zpět novější malba do původní části. Přemalby a tmely byly odstraňovány postupně až do úplného očištění originální malby. Dřevěné desky byly předem impregnovány voskopryskyřičnou směsí. Stejně tak byly impregnovány obrazy a nažehleny na desky. Křídový nános okrajů barokního doplňku musel být před připojením odstraněn a pak následovalo tmelení a rekonstrukční retuš, odlišená od originálu texturou. Povrch obrazů byl opatřen damarovým lakem s příměsí včelího vosku. Restaurování provedli Antonín Novák a Rumjana Najdenová.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ JC 215.30

Ze stavebních oprav v těchto letech lze jmenovat v roce 2001 zajištění hradebního mostu a v roce 2003 vydláždění hlavní cesty k hradu.⁵⁶⁰ Ve stejném roce došlo k restaurování malované divadelní opony, která byla vytvořena pro zdejší divadelní spolek a zachycuje pohled na městečko Pecka s hradem. Restaurátorská zpráva obsahuje stav před restaurováním, návrh na opravu, postup prací, použité materiály a ochranný režim památky. Malba musela být vyčištěna, dezinfikována, zbavena druhotných přemalob, fixována a zajištěna rentoalází. Na závěr bylo provedeno celkové barevné sjednocení.⁵⁶¹

V létě roku 2006 byla restaurována další památka uložená na hradě. Tentokrát se jednalo o polychromovanou dřevořezbu sv. Jana Nepomuckého v Hrobě, která byla téměř zničena činností červotoče. Barokní polychromii překrývala novodobá bílá monochromie se zbytky zlacení. Dřevo bylo hluboce rozeschlé, polychromie odpadávala a povrch byl silně znečištěn. Před zahájením prací byl proveden průzkum památky a následně jí byl vrácen původní vzhled.⁵⁶² Ve stejném roce došlo také po šesti letech i na restaurování polychromovaných dřevěných rámců oltářních obrazů sv. Bruna a sv. Huga. V minulosti prodělaly retáblly řadu oprav i úprav, z nichž některé pozdější články, jako dolní voluty oltáře sv. Huga, byly odstraněny. Zpráva k restaurátorským pracím zaznamenala stav před opravou,

⁵⁶⁰ KOCIÁNOVÁ, Věra, HOUŠKOVÁ, Daniela a TOMÍČEK, Tomáš. *Hrad Pecka*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 2011. s. 34. ISBN 978-80-86562-12-4.

⁵⁶¹ Opona malovaná temperou na plátně je rámována malovanou hnědou drapérií se střapci. V horní části je plátno upevněné kulatinou a spodní část je zatížena železnou pásovinou. Pochází z 2. poloviny 19. století a její velikost je 220x500 cm. Návrh na restaurování sepsaly restaurátorky akad. mal. Zlatica Dobošová a akad. mal., Theodora P. Popova v červnu 2000.

Ve spodní části měla opona několik nepravidelných děr a barevná vrstva byla mechanickým namáháním porušena zvláště ve spodní polovině. Malba se drolila až na křídový podklad a v ploše se objevovalo několik vertikálních poškození téměř v celé výšce opony (mechanické poškození, skvrny zatečením). Při restaurování byla opona mechanicky zbavena plísní a povrchových nečistot z obou stran. Následně malba musela být před převozem do ateliéru fixována a poté byla celá opona dezinfikována. Nevhodné přemalby z oblohy byly odstraněny. Dále byla provedena celoplošná fixáž barevné vrstvy. Mezi vrstvami silikonového papíru bylo postupně rozžehleno zvlnění a zlomy na původním plátně. Plátno sražené vodou ve spodních rozích opony bylo po zahřátí vytahováno do původního rozměru. Opona byla připevněna na nové lněné plátno. Defekty byly zatmeleny a retuše malovány reverzibilními temperovými barvami. Opona byla připevněna na původní dřevěné ráhno. Náklad restaurování činil 98 000 Kč.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ JC 217.31

⁵⁶² Socha je vysoká 96 cm a pochází z 1. poloviny 18. století. Plastika byla původně zhotovena jako ležící plastika, nejspíš určená pro vnitřní prostor oltářní menzy. Při průzkumu byl zpracován v barevném schématu časový vývoj vrstev polychromie. Po preventivním zpevnění polychromie byla provedena petrifikace ve dvou fázích – nejprve roztokem polystyrenu a pak voskopryskyřičnou směsí terpentýnu. Injektáž do výletových otvorů byla později opakována po sejmutí křídových bloků bílé monochromie. Poté byla odstraněna vrstva hlinitých nečistot zakrývající skutečné polychromie. Znehodnocující monochromní úprava z konce 19. nebo z počátku 20. století z části odpadávala a všude pod ní se poměrně celistvě dochovala barokní vrstva. Při snímání novodobé monochromní přemalby byly odstraněny křídové tmely, vyplňující hloubky původních zářezů. Plastice tím byl vrácen původní vzhled. Následující tmelení kvůli rozeschlosti a výškovým skokům mezi fragmenty polychromie a plochou řezby bylo poměrně rozsáhlé. Rekonstruována byla špička čepice a ulomená špička boty byla pouze zarovnána. Retuše byly provedeny jen minimálně a odlišené od originálních partií texturou nánosů. Povrch byl opatřen závěrečným damaro-voskovým lakem. Restaurování provedl akad. mal. Antonín Novák.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ JC 218.31

postup restaurování a doporučený ochranný režim památky. Po restaurování byly oltáře umístěny v sále druhého patra paláce.⁵⁶³ Veškeré zmiňované předměty byly restaurovány k doplnění interiérové expozice za finanční pomoci Programu pro restaurování movitých kulturních památek MK. Do této doby pouze nedošlo na plánované restaurování cechovních praporců.⁵⁶⁴

V průběhu roku 2008 se pracovalo na částečné opravě oken a parket ve 2. patře a v létě se opravovala západní stěna Harantovského paláce. V roce 2011 byl proveden na hradě vůbec první dílčí archeologický výzkum.⁵⁶⁵ Dále se podařila rovněž velmi významná akce, a to obnovení původního vstupu do sklepních prostor hradu. Původní vchod z nádvoří do sklepení směřuje přímo do mučírny a byl zastřešen dřevěným přístřeškem se šindelovou střechou. Samostatným vchodem byla také zpřístupněna místnost za kuchyní, která měla sloužit jako reprezentační místnost pro konání svateb a společenských akcí.⁵⁶⁶ Na tuto akci přispělo MK v rámci Programu regenerace městských památkových rezervací a městských památkových zón, který se v této době na obnově památek podílí velmi často.⁵⁶⁷ V dalším roce začala první etapa celkové obnovy oken Harantovského paláce. Akce proběhla s podporou státu ze stejného programu.⁵⁶⁸ V roce 2013 pokračovala obnova dalších oken⁵⁶⁹ a začala další sanace torzálních částí hradu, zejména částí Škopkovského paláce. Koruna zdíva byla očištěna od náletů, následně proběhl podrobný průzkum, mladší nevhodné spárování

⁵⁶³ Již při průzkumu v roce 2000 bylo zjištěno, že dochovaná polychromie tvoří 2 vrstvy, z nichž ta vrchní byla velmi výrazná a nerespektovala členění a barevnost původního řešení. Starší polychromie mohla být zkoumána až po jejím zpevnění a petrifikaci, protože obě vrstvy odpadávaly již při dotyku. Silně bylo poškozené i dřevo, které bylo napadeno červotočem, vykazovalo zkřivení a smrštění objemu věkem. Spoje byly rozeschlé, fixované dodatečnými rubovými spojkami a díly spojované hřebíky. Povrch řezby byl pokryt nečistotami.

Nejdříve byly stabilizovány zbytky polychromie a následně byla provedena petrifikace injektováním do výletových otvorů. Následovala penetrace roztokem damary a včelího vosku v terpentýnu. Dále byla odstraněna přemalba a rehabilitována původní polychromie. Celkový původní rozvrh barev nebylo možné rekonstruovat vzhledem k fragmentárnímu dochování. Rozšíření plochy retuší bylo docíleno tmelením, které bylo nutné zejména u rostlinných motivů, kde výškové skoky mezi dochovanými fragmenty polychromie a řezbou působily rušivě. Plná rekonstrukce byla uplatněna pouze na profilovaných rámových lištách, uzavírajících malovanou plochu obrazů. Tmelení a retuše byly prováděny v rozebraném stavu, proto následovala montáž na nosné rámy. Na závěr byly rámy pokryty vrstvou závěrečného damarového laku s příměsí včelího vosku. Restaurování provedl akad. mal. Antonín Novák

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, restaurátorská zpráva, inv. č. RZ JC 216.31

⁵⁶⁴ Spisovna generálního ředitelství NPÚ, č. j. 1778/2006

⁵⁶⁵ Dobrovolníci se ujali výkopových prací a výzkum zaštitila archeoložka jičínskému muzea Eva Ulrychová.

⁵⁶⁶ Archiv hrad Pecka, archeologický průzkum 2011, bez inv. č.

⁵⁶⁷ Městys Pecka poskytl ze svého rozpočtu v rámci státní finanční podpory od MK v Programu regenerace městských památkových rezervací a městských památkových zón v roce 2011 finanční příspěvek ve výši 287 000 Kč na obnovu zmiňovaných vstupů. Celkové finanční náklady na obnovu v tomto roce činily 674 893 Kč, z toho podíl vlastníka 387 893 Kč, příspěvek z programu 287 000 Kč.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, č. j. NPÚ – 3145/2011

⁵⁶⁸ Příspěvek z Programu na první etapu obnovy oken činil 104 000 Kč z celkového nákladu 210 084 Kč.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, č. j. NPÚ – 362/63881/2012

⁵⁶⁹ Na opravu 7 oken v druhé etapě činil příspěvek z Programu 90 000 Kč z celkové částky nákladů 180 598 Kč.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, č. j. NPÚ - 362/51780/2013

bylo odstraněno a zdívo bylo po vyschnutí nově vyspárováno vápennou maltou. Při doplňování některých částí se využilo autentického materiálu.⁵⁷⁰ V následujícím roce pokračovaly opravy povrchu koruny torzálního zdíva pomocí jílu a travních drnů opět se státním příspěvkem. Povrch zdíva bylo opět nutné ošetřit, aby nedocházelo k pronikání dešťové vody do nechráněného zdíva a k další degradaci malt a některých kamenů.⁵⁷¹ Ve stejnou dobu probíhala také další etapa oprav oken Harantova paláce rovněž s podporou zmiňovaného Programu.⁵⁷²

Základní prohlídkový okruh se od jeho reinstalace v roce 2000 nijak výrazně nezměnil. Bývalý rytířský sál v druhém patře je využíván také jako oddací a koncertní síň. Obnovou původního vstupu do sklepů v roce 2011 byl vytvořen druhý prohlídkový okruh, který začíná ve zmiňované mučírně a pokračuje expozicí přibližující zásobování hradu v době Kryštofa Haranta, uskladňování potravin, přípravu jídla, stravování a hygienu. Je zde k vidění vinný a pivní sklep, spižírna přístupná i z černé kuchyně, hodovní síň nazývaná Veselka a láznicka (příloha 43).

⁵⁷⁰ Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, č. j. NPÚ – 362/9476/2013/Nyk

⁵⁷¹ Koruna zdíva měla být pokryta kobercem z travních rostlin nebo rostlin, které se v této lokalitě nacházejí. Rostliny s jemným kořenovým systémem spotřebují veškerou vlhkost ze srážek a tím zamezují uchycení jiných rostlin, keřů a stromků. Na opravu havarijního stavu zdíva činil příspěvek 162 000 Kč z celkového nákladu 350 857 Kč.

Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, č. j. NPU – 362/52944/2014/MaP

⁵⁷² V roce 2014 příspěvek činil 141 000 Kč z celkových nákladů 283 798 Kč na obnovu 11 oken.

Archiv Územního odborné pracoviště NPÚ v Josefově, č. j. NPU – 362/79182/2014

4. Přehled a zhodnocení vývoje památkové péče na vybraných objektech Královéhradeckého kraje v letech 1945 – 2014

4.1 Situace po druhé světové válce v letech 1945-1947

Ze sledovaných objektů byla doba bezprostředně po válce zásadní pouze pro zámek Hrádek u Nechanic, který byl zkonfiskován na základě dekretu č. 12/1945 Sb. V průběhu nové správy zámku NPF došlo pouze k třídění, soupisu a přesunům mobiliáře. Před převzetím zámku NKK vznikl návrh na jeho přeměnu v sanatorium tuberkulózních, k čemuž ale naštěstí nedošlo.

Hrad Pecka měl oproti vybraným zámkům v celé sledované době jiný průběh vlastnictví, jelikož ho od 20. let až do 70. let vlastnila obec a památkové úřady dohlížely na průběh oprav, přípravy expozic apod. Proto ho není příliš možné s ostatními objekty přímo porovnávat, a můžeme ho posuzovat jako zástupce ostatních objektů, odebraných až v době normalizace původním vlastníkům. Po skončení druhé světové války se stejně jako před ní obec a zdejší dobrovolníci snažili o záchranu hradu, který pomalu chátral a při jednom z blízkých náletů utrpěl škody. Tyto práce ovšem byly pro obec finančně náročné, a proto v následujících letech mnohokrát žádala o státní subvenci, která byla také několikrát poskytnuta. Zdejší dobrovolníci se bohužel zaměřovali na více zajímavé ovšem ne tolik potřebné výkopové práce v porovnání se zajištěním zřícenin. V přízemí Harantovského paláce bylo umístěno zdejší muzeum, ale stavba rovněž vzhledem ke stálému nedostatku financí chátrala a navíc MNV z ní chtěl vytvořit letní byty, čemuž památkové úřady zabránily.

4.2 Období Národní kulturní komise v letech 1947-1951

Hrádek u Nechanic byl ze sledovaných zámků převzat do správy NKK nejdříve, tedy v roce 1947, a jeho další osud se odvíjí od skutečnosti, že byl zařazen mezi 48 nejvýznamnějších objektů v Čechách a měl být brzy zpřístupněn veřejnosti převážně v původní podobě jako zástupce romantického goticismu. I zde byly jako na většině objektů navrženy také doplňující historické expozice, k jejichž realizaci ovšem nakonec nedošlo, protože svou náplní neodpovídaly tehdejší ideologii. Technický stav zámku byl při převzetí relativně dobrý, ale v příštích letech byla plánována nutná oprava vnějších omítek a střechy, do 1. patra totiž zatékalo. Obě tyto zásadní opravy se bohužel protáhly z důvodu trvajících neshod mezi národními výbory a NKK na typu použitého materiálu, nebo kvůli jeho nedostatku, jak bylo

v této době běžné. Jak už bylo zmíněno, většina vnitřního vybavení se dochovala ve velmi dobrém stavu, proto nebylo zatím příliš nutné jeho restaurování. Pouze u některých obrazů ze zdejší sbírky muselo být restaurování odloženo, neboť restaurátorů byl v této době obecně nedostatek vzhledem k zestátněnému množství mobiliárních fondů.

Podobné využití jako Hrádku u Nechanic bylo původně určeno i zcela zachovalému zámku Kostelec nad Orlicí. K jeho zestátnění došlo až na základě revize první pozemkové reformy, ale NKK ho ihned zahrnula v plánech mezi objekty ke zpřístupnění jako muzea empiru. V tu chvíli ovšem začal dlouhodobý spor národních výborů, ČSSS a ministerstva zemědělství, jejichž zástupci vyžadovali přidělení zámku ke zřízení zootechnického učiliště, čemuž chtěli členové NKK a MŠVU zabránit. Později ČSSS žádaly také o pronájem hospodářských budov a parku k vybudování inseminační stanice, což bylo z pohledu NKK rovněž nepřijatelné, neboť zde byla zřízena ptačí rezervace a stanice ochrany přírody. Nakonec ale pod tlakem orgánů prosazujících hospodářské zájmy k pronájmu těchto budov došlo i s provedením jejich nutných stavebních úprav. Mezitím o některé místnosti zámku žádalo také městské muzeum, ONV zde chtěl vybudovat byty a NKK plánovala zpřístupnění alespoň některých místností a další prostory hájila pro potřeby depozitáře. Ministerstvo zemědělství stále trvalo na uvolnění zámku, tentokrát ovšem pro účely Výzkumného ústavu pro živočišnou výrobu. NKK rovněž s tímto zájmem naprosto nesouhlasila i s ohledem na to, že další objekty původně určené k vytvoření empirových muzeí byly také zabráný k jiným nekulturním účelům. I přes podporu NKK dalšími orgány proti přidělení zámku VÚ, rozhodl nakonec úřad předsednictva vlády ve prospěch socializace zemědělské výroby. NKK se v tuto chvíli již nemohla bránit jinak než stanovením určitých podmínek, které ale nakonec nebyly ani v minimálním rozsahu splněny. V roce 1951 se ještě podařilo dle plánů NKK přízemní místnosti instalovat empirovým nábytkem a zpřístupnit, což ovšem trvalo i přes hojnou návštěvnost pouze do konce roku 1952 a následně byl objekt přidělen VÚ. K jeho nastěhování byly provedeny nutné adaptace, které se sice podařilo NKK omezit na nejnutnější rozsah, ale ke smlouvenému navrácení zámku do původního stavu po odstěhování VÚ už nedošlo. Vzhledem k možnosti výběru jiné vhodné stavby v okolí pro VÚ, který ho následně využíval zejména pro bytové potřeby, nebylo toto rozhodnutí tehdejších státních orgánů otázkou nezbytnosti, ale prestiže.

Zámek v Doudlebech nad Orlicí byl zestátněn stejným způsobem jako zámek v Kostelci nad Orlicí, ovšem byl ve velmi zchátralém stavu a s minimem vnitřního zařízení. NKK měla v plánu zámek opravit a následně interiéry vybavit kopiemi renesančního nábytku. Zároveň ale uznala jeho hospodářský význam, proto část přízemí pronajala Státnímu zemědělskému

archivu v Náchodě a hospodářské budovy ČSSS. Následně začaly nejnnutnější opravy na zámecké budově a přípravy na nutnou adaptaci, po které měl být v prvním patře instalován prohlídkový okruh. Dle plánů NKK měla být většina oprav hotova do konce roku 1953 a celý projekt počítal s navrácením renesančního vzhledu restaurováním sgrafit zakrytých zchátralou barokní omítkou.

Ve stejné době se stav hradu Pecka odvíjel od stálého nedostatku financí obce, která každý rok žádala o státní příspěvek k postupnému zajištění celé zříceniny. Bohužel nastala i situace, kdy stát na opravy přispěl, ale vzhledem k jiným probíhajícím pracím v obci k nim nedošlo a státní příspěvek nebyl vyčerpán. Od konce války tedy nutné práce probíhaly velmi pomalu. Pouze některé sesunuté části zřícenin byly zajištěny a probíhala nejnnutnější oprava střechy Harantovského paláce, která musela být v roce 1950 vzhledem k nedostatku materiálu přerušena. Poté byly práce zaměřeny na novou konstrukci stropu druhého patra a na interiéry.

4.3 Působení krajských národních výboru v letech 1951-1953

Zámek Hrádek u Nechanic byl v tuto dobu stále připravován ke zpřístupnění veřejnosti. Mimo zmiňované historické expozice bylo ještě v interiéru plánováno instalování hudebního muzea, k tomu ale nakonec také nedošlo. Důvodem bylo rozhodnutí o využití hospodářských budov pro potřeby skladu obilí a potřeby ministerstva zdravotnictví, a tudíž celkového nedostatku prostor pro depozitář i muzeum. I v případě tohoto objektu tedy můžeme pozorovat nadřazenost nekulturních potřeb. Zámek byl veřejnosti zpřístupněn v roce 1952 převážně v té podobě, jak se dochoval po původních obyvatelích. Průvodcovský text musela v této době doplňovat také ideologická předmluva, která v případě Hrádku kriticky poukazovala na život šlechty a naopak vyzdvihovala pracující lid.

Ve stejné době byla zahájena náročná obnova interiérů zámku v Doudlebech nad Orlicí, při čemž byl zjištěn rozsah dochovaných nástropních maleb a bylo rozhodnuto o jejich následném restaurování. Také začala oprava konstrukce stropů, krovu a výměna původní šindelové krytiny za pálenou. K tomuto rozhodnutí došlo s ohledem k nedostatku řeziva pro obnovu šindele.

Jak už bylo zmíněno, zámek v Kostelci nad Orlicí byl zpřístupněn veřejnosti pouze do konce roku 1952. Zda v této době probíhaly nějaké další stavební úpravy, kromě předchozí zmiňované adaptace pro VÚ, není zřejmé.

V tomto krátkém časovém úseku na hradě Pecka pomalu probíhaly některé zajišťovací práce v exteriéru i interiéru.

4.4 Období Státní památkové správy v letech 1953-1958

Zámek Hrádek u Nechanic byl již v této době zpřístupněn a ze stavebních úprav lze jmenovat nejdříve zřízení toalet pro návštěvníky mimo samotný objekt zámku. Jelikož tím nebyly nijak narušeny interiéry zámku, je možné tento projekt z pohledu památkové péče hodnotit kladně. Dále se obnovila diskuze k nutné obnově vnějších omítek, při které se již dříve národní výbory nemohly shodnout na volbě finální barvy. Nakonec byly omítky z neznámých důvodů obnoveny ve světle žluté barvě. Protože se nejedná o první případ volby nepůvodního materiálu, mohla být i zde rozhodující nedostupnost potřebné barvy, případně vyšší finanční náklad. Z pohledu dnešní památkové péče je taková obnova nepřijatelná.

Zámek v Kostelci nad Orlicí byl už v tuto dobu vyklizen a předán k užívání VÚ. Část jeho mobiliáře byla převezena na blízký zámek Doudleby a užitkové předměty byly likvidovány. Interiér sloužil pro kanceláře, laboratoře, byty a částečně jako sklad památkové správy. Po dobu správy zámku Státní památkovou správou nejsou patrné žádné snahy ke změně jeho nevhodného užívání.

Na zámku Doudleby pokračovala náročná generální oprava, zejména na konstrukcích stropů, krovu a střechy. Situace byla ztížena dlouholetým zatékáním již za doby původních majitelů, které způsobilo opadávání malované omítky stropů. S probíhajícími opravami souviselo i špatné uložení místního a kosteleckého mobiliáře, kterého zde bylo společně s užitkovými předměty příliš.

Na hradě Pecka byla neúnosná finanční situace částečně vyřešena jeho prohlášením za památku druhé kategorie, čímž na sebe SPS převzala podle svých rozpočtových možností všechny zásadní stavební práce. Na plánování prací a využití hradu se nově podílela i zdejší hradní a muzejní komise. Opravy pomalu pokračovaly zejména v Harantovském paláci a po jejich dokončení se v interiéru plánovalo otevření podkrkonošské galerie. Návštěvnost hradu byla velmi dobrá a zřejmě díky tomu nechala SPS vypracovat nový projekt na celkovou rekonstrukci Harantovského paláce. Na postup jednotlivých prací a volbu materiálů měl u tohoto objektu zásadní vliv neustálý nedostatek některých materiálů, vhodných pracovníků a nutnost včasného čerpání státních subvencí. Stejně jako u zámku Doudleby se nehledělo na původnost šindelové krytiny, které byl dostatek, a proto byla rovněž zvolena krytina pálená.

Celkový průběh rekonstrukce hradu byl velmi pomalý, chyběl zde stavební dozor a objekt byl několikrát ohrožen dalším poškozením špatným postupem stavebního podniku.

4.5 Působení krajského národního výboru a Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v letech 1958-1989

V této době proběhly na zámku Hrádek u Nechanic opravy štukových stropů v 1. patře pravého křídla. O deset let později byla nová vnitřní instalace objektu, podobně jako v případě některých dalších, nevhodně ovlivněna dobou normalizace. V části zámku byla vytvořena v republice zcela ojedinělá ideologicky zaměřená expozice k 30. výročí osvobození ČSSR. Vzhledem k ní bylo investováno do mnoha finančně náročných úprav interiéru, restaurování například tapet, dřevěného obložení a kamen, které ovšem byly nakonec zakryty, protože „rušily“ instalovanou expozici. Provedené restaurování lze vzhledem k péči o předměty posuzovat z dnešního pohledu kladně, ovšem následné instalování expozice zcela znehodnotilo dochované interiéry a zásadně ovlivnilo vnímání památky návštěvníky až do počátku 90. let. Obdobně dnes pohlížíme na zrušení zdejší dochované rodové galerie, která byla v době otevření nové expozice považována za nežádoucí a určena k reinstalaci. Zámek byl ovšem z tehdejšího pohledu novou expozicí zhodnocen. V následujících letech byl přikládán velký důraz na dobré udržování jeho interiérů, proto byly restaurovány další tapety a sádrové reliéfy stropů. Z kolaudačních zápisů je ovšem zřejmé, že restaurování tapet či kamen nebylo vždy provedeno kvalitně a práce byly dokonce v některých případech reklamovány. Z dnešního pohledu je zarážející, že i přes odvedení nekvalitní práce bylo restaurování dalších tapet zadáno stejnému restaurátorovi. Vysvětlení spočívá pravděpodobně ve skutečnosti, že k plánovaným pracím restaurátory doporučoval ČFVU, který ale byl zároveň členem kolaudační komise.

Ve stejnou dobu v Doudlebech stále pokračovala rekonstrukce zámku, restaurovaly se malby a muselo dojít k zásadnímu rozhodnutí o variantě rekonstrukce vnějších omítek. V minulosti NKK plánovala kompletní obnovu renesančních omítek, což podporoval v této době i KNV. Naopak SÚPPOP, zastoupený odborným referentem Břetislavem Štormem, a autor projektu se společně přiklínili k analytické koncepci, tedy k opravě barokní omítky, což nepředstavovalo tak vysoké náklady a navíc byla takto překrytá sgrafita dobře konzervována. V případě obnovy sgrafit se také považovalo za nutné provést současnou rekonstrukci všech renesančních článků stavby. Situace se změnila s příchodem nového referenta SÚPPOP Václava Wagnera, který podpořil syntetickou koncepci, zahrnující obnovu sgrafit a

současné ponechání výrazných renesančních i barokních architektonických článků. ČFVU tuto variantu rovněž podpořil a tím i rozhodl. V 60. letech byly dokončeny veškeré úpravy interiérů, byla restaurována sochařská výzdoba brány do zámku i parku, proběhla první náročná etapa restaurování sgrafit a došlo i na úpravu nádvoří a zámeckého parku. Začátkem 70. let mohly být interiéry zámku konečně instalovány. Myšlenka Koordinační komise pro využití státních hradů a zámků na vytvoření instalace muzejního typu ve spolupráci s UPM byla zachována, ovšem oproti původním plánům zde vznikla výstava restaurátorských prací Východočeského kraje k výročí 50 let Komunistické strany Československa. Vstupní historická expozice se zabývala historií objektu. Později byla v přízemí vytvořena nová výstavní síň, instalována další vstupní historická expozice „40. výročí doudlebské stávký“, expozice 500 let evropské krajky a místo výstavy restaurátorských prací expozice nástěnných koberců ze 16. až 18. století. Hospodářské budovy využíval VÚ a jedna z nich měla být dle plánů rekonstruována pro kulturní potřeby a restauraci, což ale nakonec nebylo zrealizováno. V průběhu 70. let došlo z dnešního pohledu k nevhodné výměně strmé střechy sýpky nízkou sedlovou střechou. Kladně můžeme hodnotit restaurování kaple a začala druhá etapa restaurování sgrafit, které byly již velmi rozrušené. Na jejich opravách se od jejich odkrytí podíleli převážně stále stejní restaurátoři. Proto dnes vyvstává otázka, zda při rozhodnutí o jejich rekonstrukci neměla také vliv jistota zajištění práce těmto restaurátorům na mnoho let dopředu. Odhalením sgrafit začal nekonečný koloběh restaurování, který pravděpodobně nikdy neskončí. Z dnešního pohledu je odkrytí a zrestaurování sgrafit samozřejmě velmi efektní, ale jeho neustálým opadáváním a restaurováním z původních částí již prakticky nic nezbylo. Dnešní památková péče by se zřejmě postavila za tehdejší názor Břetislava Štorma, který věděl, že sgrafita byla pod barokní omítkou dobře konzervována a jejich obnovení bude znamenat obrovské náklady a časem i jejich ztrátu. V 80. letech restaurování sgrafit pokračovalo a byly také staticky zajištěny arkády nádvoří výměnou některých spodních částí sloupů.

V 60. letech v zámku Kostelec nad Orlicí stále sídlil VÚ, i když měl být dle původních smluvených podmínek do pěti let přesunut do jiného nepamátkového objektu. SÚPPOP se několikrát neúspěšně snažil přesvědčit správu zemědělských výzkumných ústavů o nevhodném využití zámku. Část zdejšího mobiliáře dlouhodobě trpěla nevhodným uložením a neustálým přemísťováním při probíhajících rekonstrukcích v Doudlebech. Další byl deponován v Kuksu. Až v roce 1974 se konečně podařilo VÚ vystěhovat, ale rada KNV rozhodla, že zámek nebude mít nadále kulturní využití, a bude z něj vybudován domov

důchodců. Po tolika letech snahy nejdříve NKK a poté zejména SÚPPOP zabránit dalšímu ničení interiérů nevhodným využíváním se toto rozhodnutí dá považovat za cílenou likvidaci památky jako takové. Aby objekt mohl sloužit sociálním potřebám, muselo by dojít z pohledu památkové péče k nepřijatelným zásahům, které by završily znehodnocení stavby. I přesto byl vypracován projekt k novému využití a ani převzetí zámku KSSPPOP situaci zatím nezměnilo. Spory trvaly, v zámku byl zatím jen deponován nábytek a postupně chátral až do havarijního stavu. Následkem toho dříve než k rozhodnutí o dalším využití muselo dojít začátkem 80. let na nejdůležitější opravy, zejména střechy a elektrizace. Až v roce 1984 bylo konečně ustoupeno od záměru vybudovat ze zámku domov důchodců a následující projekt již počítal s jeho zpřístupněním veřejnosti a instalováním stálé expozice. Posléze však bylo bohužel zjištěno rozsáhlé poškození zdejšího mobiliáře způsobené častým přemísťováním a nevhodným uložením. V době užívání zámku VÚ nastaly v řadě prostor velké změny, zejména přepažení apod., což bylo v druhé polovině 80. let postupně přestavováno do původní podoby. Došlo také na obnovu většiny stropních konstrukcí, ale na plánované restaurování interiérové výzdoby Státními restaurátorskými ateliéry již do revoluce nedošlo.

V tomto dlouhém časovém úseku vývoje hradu Pecka ve správě MNV a pod dohledem SÚPPOP nadále přetrvával problém nedostatku financí a zaneprázdněnosti stavebního podniku, který musel nejdříve plnit úkoly související se státním sektorem. Stát se sice podílel na nákladech spojených s rekonstrukcí, ale ne v takovém rozsahu, jak se očekávalo při prohlášení hradu památkou druhé kategorie. MNV musel z velké části do rekonstrukce investovat sám Hrad zřejmě nebyl pro stát tak prioritní památkou jako například nákladně rekonstruovaný zámek v Doudlebech nebo důsledně udržovaný zámek Hrádek u Nechanic. Proto celková rekonstrukce trvala mnohem déle, než se původně plánovalo, a v roce 1961 muselo být kvůli opravám i zavřeno zdejší muzeum. Generální oprava měla být dokončena v roce 1964 ke 400. výročí od narození Kryštofa Haranta, ale vzhledem k neustálým finančním problémům se práce protáhly až do roku 1967. V tu dobu byla zahájena nová instalace paláce, protože KNV zrušil zdejší muzeum a většina sbírek byla přemístěna do okolních muzeí. Novou expozici organizoval SÚPPOP ve spolupráci s několika institucemi, které zapůjčily své předměty. Poté nebyly více jak třicet let interiéry paláce kromě krátkodobých výstav reinstalovány. Zásadní změnou pro vývoj hradu bylo, jako u dalších obecních objektů v této době, jeho zestátnění roku 1974 a převedení do správy KSSPPOP v Pardubicích. V příštích letech byl hrad zaměřen a následoval stavebně historický průzkum, který se ovšem nedochoval. Se stávající expozicí nebylo KSSPPOP spokojeno, ale k její

reinstalaci za celou dobu jeho správy nepřístupilo. V 80. letech byla pouze prohlídková trasa prodloužena o černou kuchyni. Pálená krytina paláce z doby rekonstrukce se již v tuto dobu ukázala jako nevyhovující, neboť se rozpadala. Z dalších let je známa běžná údržba, restaurování soch a plánování statického zajištění zřícenin, ke kterému ovšem zřejmě kvůli nedostatku financí došlo až v 90. letech. Správa objektu v tomto období dle zjištěných informací neznamenal pro hrad nijak zvláštní přínos a památková péče může být považovaná za kvalitnější pouze v teoretické rovině.

4.6 Správa vybraných objektů památkovými ústavy a restituenty v letech 1989-2014

Pro všechny sledované objekty je společné vznesení restitučních nároků po roce 1989. Pouze zámek Hrádek u Nechanic zůstal v majetku státu a na jeho další vývoj měla vliv právě změna politické situace, díky které mohla být konečně zrušena expozice „Osvobození“. Na novou instalaci interiérů byla použita tzv. pietní metoda, která se snaží představit atmosféru zámku v 19. století. Od zestátnění zámku došlo ve většině místností k velkým změnám a od 90. let do současnosti správa zámku usiluje o navrácení původního vzhledu interiérů a veškerého vybavení, které bylo hledáno ze sozů, výpůjček apod. Některé stropy, tapety a předměty byly restaurovány a nenávratně ztracené vybavení je postupně rekonstruováno. Na přelomu tisíciletí začala také generální oprava vnějšího pláště, která trvá dodnes. Vrátila zámku jeho původní barevnost. Po roce 2009 došlo také na opravu některých hospodářských budov a revitalizaci parku.

Zámek v Doudlebech nad Orlicí byl začátkem 90. let vrácen v restituci potomkům původního majitele. Vnitřního vybavení nebylo na zámku mnoho již při jeho konfiskaci, v následujících letech došlo ke ztrátám a vráceno ho bylo velmi málo. Původní stálé expozice byly zrušeny až v průběhu 90. let a nové jsou dodnes vytvářeny vzhledem k nedostatku vlastního mobiliáře ve spolupráci s UPM. Stav zámku byl v této době poznamenán nedostatkem financí, jelikož údržba zámku, zejména jeho sgrafit, je velmi nákladná. Nejdříve bylo investováno do zřízení soukromého bytu a restaurace pro návštěvníky v přízemí zámku, což se nepovažuje z pohledu památkové péče za vhodné. Časem začaly chátrat hospodářské budovy a opadávat sgrafita. V roce 1998 došlo na částečnou rekonstrukci sýpky, která je od té doby rovněž využívána k expozici. Situace se zlepšila v roce 2003, kdy začala za podpory státu další etapa restaurování sgrafit. V dalších letech proběhly nutné opravy v areálu zámku a daří se ho v rámci možností majitelky a s pomocí státu udržovat.

Na zámku Kostelec nad Orlicí v době revoluce pomalu pokračovala velmi náročná generální oprava a stav zámku byl na první pohled stále havarijní. Po vrácení zámku v restituci, včetně dochovaného, ale značně poškozeného mobiliáře, se rekonstrukce na čas zastavila. Současný majitel se naštěstí rozhodl pokračovat v plánu památkové péče zámek zpřístupnit a po vyřízení všech dokumentů ke konci 90. let opravy pokračovaly. Oproti původním návrhům bylo pouze změněno dispoziční řešení. V roce 2012 se podařilo kompletní rekonstrukci dokončit a památku po 60 letech zpřístupnit veřejnosti. V zámku byla zřízena restaurátorská dílna, díky které je postupně restaurován rozsáhlý fond zdejšího mobiliáře. Dále se zde nachází muzejní expozice k historii města, expozice Život v biedermeieru a galerie Kinský.

Stejně jako předchozí dva zámky, tak i hrad Pecka byl začátkem 90. let. vrácen v restituci původnímu majiteli - obci Pecka i s částí původního mobiliáře. Jak už bylo zmíněno, v příštích letech byly s podporou státu staticky zajištěny zříceniny a došlo i na rekonstrukci střechy paláce. Prohlídkový okruh byl rozšířen o sklepení a stávající historická expozice byla v roce 2000 ve spolupráci se SÚPP kompletně reinstalována. Vzhledem k tomu musely být některé vybrané předměty restaurovány. Hrad je v rámci možností s podporou státu dobře udržován a obavy, zda obec dokáže po restituci hrad spravovat a udržovat, jsou již nyní pryč.

Závěr

Předkládaná práce *Hrady a zámky zpřístupněné veřejnosti na území královéhradeckého kraje v letech 1945-2014* se zabývá historickým vývojem a památkovou péčí této kategorie památkových objektů v daném období.

Svým obsahem práce sleduje nejmladší dějiny památkové péče, které jsou ve stávající literatuře řešeny převážně obecně. S problematikou praktické památkové péče se ale nejlépe seznámíme na případech konkrétních objektů, což bylo cílem této studie. Vybraní zástupci, zámky Hrádek u Nechanic, Doudleby nad Orlicí, Kostelec nad Orlicí a hrad Pecka, představují určitou typologii související s jejich zestátněním různými cestami, následnou správou, kvalitou mobiliárního fondu, jejich dalším využitím, apod.

Úvodní kapitoly stručně seznámily s historií nejvýznamnějších hradů a zámků v tomto kraji a památkovou péčí od konce druhé světové války do současnosti. Stěžejní část se následně zabývala analýzou nejdůležitějších aspektů památkové péče na vybraných objektech, tedy stavebními úpravami, opravami, rekonstrukcemi, konzervováním, restaurováním, expozicemi a instalacemi v souvislosti se systémem jejich správy v určité době.

Původním záměrem práce bylo i sledování mobiliárních fondů těchto objektů, jejichž vývoj je rovněž zásadní v dané problematice. K jejich konfiskaci došlo společně s hrady a zámky, následně proběhl jejich soupis, eliminace, rozvážení k instalaci nebo do tzv. sběrů, prodej či likvidace, jak bylo přiblíženo v jedné z úvodních kapitol. Obecně je známo, že první soupisy mobiliářů, nazývané černé knihy, i seznamy z mladší doby byly psány velmi stručně, často s nevystiženou nebo chybnou charakteristikou předmětů. Některé tyto seznamy například ze zhodnocení inventarizace mobiliáře nebo výpůjček mě o této skutečnosti přesvědčily a musela jsem v závislosti na rozsahu a hlavním úkolu této studie upustit od detailního dohledávání přemístěného, ztraceného, zlikvidovaného nebo prodaného mobiliáře. Všechny čtyři vybrané objekty utrpěly na svých mobiliářích určité ztráty. Největší a většinou zcela nenávratné nastaly v případě užitkových předmětů, které se mohou zdát jako nepodstatné, ovšem v interiérových instalacích, představujících život šlechty, dnes samozřejmě chybí. Zámek Hrádek u Nechanic přišel zřejmě o největší část svého velmi bohatého vnitřního vybavení bezprostředně po jeho zestátnění, kdy byl přemístován k instalacím do jiných objektů nebo například k vybavení kanceláří předsednictva vlády. V tomto případě už není možné i přes snahu správy objektu jeho dohledání, jelikož další pohyb těchto předmětů nebyl evidován.

Zámek Doudleby nad Orlicí měl oproti Hrádku velmi chudé vnitřní vybavení již při jeho zestátnění a v následující době trpělo zejména špatným uložením a častým přemísťováním při rekonstrukci zámku. Po restituci se původním majitelům vrátilo i s mylně zapsanými loveckými trofejemi ze zámku Kostelec nad Orlicí velmi málo předmětů. Stejným způsobem došlo ke ztrátám i velmi cenného původního kosteleckého mobiliáře, který byl v Doudlebech rovněž umístěn. Jeho deponování do objektu s probíhající generální opravou nebylo vhodné. Předměty, které zůstaly na svém původním místě, rovněž zčásti podlely degradaci z důvodu špatného uložení v postupně chátrajícím objektu. Mobiliární fond hradu Pecka pocházel z větší části od místních obyvatel, kteří ho darovali. Při jeho zestátnění byl přemístěn do okolních muzeí a po restituci už se zpět na hrad vrátila pouze jeho část. Původnosti mobiliáře je dnes při instalacích přikládána velká váha, proto po něm v 90. letech správy objektů pátraly. Druhým úhlem pohledu je ale také narušení stabilních mnohaletých expozic, ze kterých se předměty vracely.

Více než vývoji mobiliárních fondů na vybraných objektech byla věnována pozornost instalovaným výstavám a expozicím. Hrádek u Nechanic byl jako jeden z nejvýznamnějších objektů v republice počátkem 50. let zpřístupněn veřejnosti, ale až do revoluce byla jeho expozice ze sledovaných objektů nejvíce ovlivněna poúnorovou ideologií. Důvodem byla právě jeho významnost a tudíž vysoká návštěvnost, která mohla být snadno politicky využitelná. Zámek Kostelec nad Orlicí, v této době považovaný za velmi významný, byl využit naprosto opačným způsobem. Veřejnosti byl zpřístupněn pouze krátce a následně si ho celý vynutil, zřejmě z prestižních důvodů, pro své potřeby hospodářský sektor. Po mnohaletých snahách památkové péče o získání objektu ke kulturním účelům z něj měl být nakonec zřízen domov důchodců. K této cílené likvidaci památky ani jeho naprostému zchátrání naštěstí nakonec nedošlo a od 2. poloviny 80. let začal být objekt rekonstruován ke zpřístupnění. Zámek v Doudlebech byl instalován a zpřístupněn až po mnohaleté generální opravě a následně v něm postupně vzniklo několik zajímavých expozic a výstav ve spolupráci s UPM, která trvá dodnes. Méně vhodné bylo již v době správy restituentů v části interiérů krátkodobé umístění Soukromého vojenského muzea. Hrad Pecka je v regionu ojedinělý instalací interiérů. Expozice je od počátku zaměřena na stejné téma a celkově reinstalována byla pouze jednou. Nejdříve se jednalo o muzejní expozici s galerií, dnes je zde vytvořen náznak interiérové instalace. Vzhledem k vysoké nákladnosti udržování objektu, zejména zřícenin, nebylo v minulosti a v dohledné době pravděpodobně nebude možné současnou expozici doplnit výraznější a zřejmě atraktivnější rekonstrukcí hradního prostředí.

S připravovanými expozicemi často souviselo i restaurování. V Hrádku u Nechanic bylo dle nalezených informací do restaurování vnitřního vybavení nejvíce investováno s otevřením nové politicky velmi důležité expozice k 30. výročí osvobození ČSSR. V Doudlebech se od rekonstrukce zámku až do dnešní doby musí neustále restaurovat sgrafita. V průběhu času dochází k jejich opadávání, ztrátám a z pohledu dnešní památkové péče nebylo jejich odkrytí odstraněním barokní omítky v 60. letech šťastným krokem. V době užívání zámku v Kostelci nad Orlicí výzkumným ústavem a následným chátráním zámku došlo k poškození zdejšího mobiliáře, který se postupně začal restaurovat po restituci, aby mohl být součástí zdejší interiérové instalace. Na hradě Pecka proběhlo restaurování některých předmětů při příležitosti otevření reinstalované expozice v roce 2000.

Dalšími zásadními hledisky památkové péče sledovanými na vybraných objektech byly stavební úpravy, opravy a rekonstrukce. Jak již bylo zmíněno, Hrádek byl v rámci finančních možností vždy dobře udržován. To samé se však nedá říci o zámku v Kostelci nad Orlicí, jehož osud byl podrobně vyličen. Zajímavé je porovnání jeho vývoje se zámek Doudleby. V Kostelci bylo zavrženo kulturní využití zcela zchovalého zámku, čímž po mnoha letech došlo k jeho rozsáhlé devastaci. Naopak zchátralý zámek v Doudlebech stát nákladně zrekonstruoval pro jeho zpřístupnění. Toto rozhodnutí vycházelo z tehdejší ideologie, která zcela jednoznačně upřednostňovala hospodářský sektor, ale zároveň se chtěla prezentovat dobrou péčí o památky. Z toho důvodu byl zřejmě nákladně zrekonstruován včetně sgrafit zámek v Doudlebech a zcela zchovalý zámek včetně interiérů v Kostelci získal k užívání výzkumný ústav. Nyní jsou Doudleby udržovány dle finančních možností současné majitelky a pomocí státních příspěvků. Kostelec se podařilo po restituci kompletně zrekonstruovat zejména díky silnému osobnímu vztahu původních majitelů k památce. Hrad Pecka se po celou sledovanou dobu vždy potýkal s finančními problémy, jelikož udržování zřícenin i Harantovského paláce je pro obec velmi nákladné. V současnosti se nutné opravy daří realizovat s podporou státu.

Při závěrečném porovnání vývoje sledovaných objektů do roku 1989 je zřejmé, že zásadní vliv na památkovou péči i k těm nejvýznamnějším objektům měla finanční a materiálová hlediska související s tehdejší ideologií. Ani po revoluci a případných restitucích není snadné objekty udržovat a jsou závislé na dotacích státu.

Zpracováním této práce byla potvrzena obecně známá problematika památkové péče k vybrané kategorii objektů, ale zároveň byl přiblížen individuální přístup související

s politickou situací různé doby. Vzhledem k absenci literatury zabývající se tímto tématem jsem čerpala informace zejména z archivů NPÚ - Územního odborného pracoviště v Josefově, Generálního ředitelství, z archivů konkrétních objektů a Národního archivu. I když se jedná o relativně mladé období, je velmi zarážející absence archivních materiálů. Mnoho jich bylo pravděpodobně ztraceno či skartováno při restrukturalizaci památkové péče. Dokumenty zejména z mladšího období, uložené ve spisovnách, nejsou běžně badatelům přístupné a záleží pouze na ochotě zaměstnanců, zda dovolí do některých z nich nahlédnout. Měla by zde být uložena neuzavřená jednání, ale našla jsem zde například sylabus k expozici hradu Pecka z konce 60. let. Dobře dostupné jsou restaurátorské zprávy k významným restaurátorským akcím, jako například ke sgrafitům v Doudlebech nad Orlicí apod. Naopak jsem zaznamenala výraznou absenci materiálů k expozicím a výstavám. Například k expozici „Osvobození“ na Hrádku u Nechanic se dochoval návrh, ale není dostupná žádná její fotodokumentace, i když se zřejmě jednalo o největší politickou akci v kraji. Přes tyto překážky ve studiu dané problematiky bylo mou snahou zachytit vývoj vybraných objektů co nejlépe. Chybějící materiály byly pro přesnější přehled doplňovány konzultacemi s bývalými kastelány i současnými správci objektů.

Tato práce by měla být začátkem dalšího výzkumu, který v obecném měřítku památkové péče osvětlí dílčí přístupy k jednotlivým objektům v rámci určitého regionu. Důležitost zpracování tématu spočívá zejména v rychlém úbytku dochovaných dokumentů a rovněž stálé sledovanosti veřejností.

Resumé

The presented thesis *Castles and Chateaus Open to the Public in the Hradec Králové Region between 1945 and 2014* deals with historical development and historic preservation of this category of historic buildings within the given period. With its content it traces the latest history of historic preservation which is in large part dealt with only generally in the existing literature. The best way to become acquainted with the problems of practical historic preservation is to study concrete examples, which was the aim of this study. The selected buildings represent a certain typology which is related to different ways of nationalisation, subsequent keeping, quality of the furnishing fund, their further use and so on. The buildings in question include chateaus *Hrádek u Nechanic*, *Doudleby nad Orlicí*, *Kostelec nad Orlicí* and the castle of *Pecka*.

The introductory chapters briefly outlined the history of the most significant castles and chateaus of the region and historic preservation from the end of World War Two up to the present day. The core part subsequently dealt with the analysis of the most important aspects of historic preservation in the selected buildings – building adjustments, repairs, reconstructions, conservation, restorations, expositions and installations in connection with the system of their keeping in a particular period.

As one of the most significant buildings in the Czech Republic, the *Hrádek u Nechanic* Chateau was opened to the public in the early 1950s but up to the revolution it was its exposition which was influenced the most by the post-February ideology. The reason was its significance and thus high attendance which could be easily politically usable. *Kostelec nad Orlicí*, also considered as a significant chateau at the time, was used in a completely different way. It was opened to the public only for a short period of time and subsequently was used by the economic sector for reasons of prestige. After many years' efforts of the historic preservation authorities to acquire the building for cultural reasons, in the end it was about to become a nursing home. Fortunately, neither the intended liquidation of the monument, nor its total dilapidation took place and from the second half of the 1980s reconstruction works began in order to open the building to the public. The *Doudleby* Chateau was installed and opened to the public after long-time general repairs and subsequently, several interesting expositions and exhibitions were created in cooperation with the Museum of Decorative Arts, which has lasted up to the present day. In the region the castle of *Pecka* is unique with its installation of interiors. The exposition has been focused on the same topic from the

beginning and has been reinstalled only once. Due to the fact that the maintenance of buildings, especially ruins is very expensive, in the past it was not possible to supplement the current exposition with more interesting and perhaps more attractive reconstruction of the castle premises. Upcoming expositions were often connected with restoration works.

In Hrádek u Nechanic, according to the information obtained, the biggest investment went into the restoration of the interior equipment at the time of the opening of a new politically very important exposition to mark the 30th anniversary of the liberation of the Czechoslovak Republic. In Doudleby, from the reconstruction of the chateau up to the present day sgraffito work has to be regularly restored. In the course of time they tend to flake off and disappear and from the point of view of today's historic preservation, its uncovering by removing the Baroque plastering in the 1960s was not a good solution. The Kostelec nad Orlicí Chateau was used by the Research Institute and subsequent dilapidation of the castle caused damage to the local furniture, which was gradually renovated and after restitution it became part of the local interior installation. At the Pecka Castle restoration of some objects took place at the occasion of the opening of the reinstalled exposition in 2000.

Other essential viewpoints of historic preservation observed in the selected buildings were building adjustments, repairs and reconstructions. As mentioned above, Hrádek has always been well kept within financial possibilities. However, the same cannot be said about the Kostelec nad Orlicí Chateau the fate of which was described in detail. It is interesting to compare its development with the Doudleby Chateau. In Kostelec, the possibility of using the well kept chateau for cultural purposes was rejected, which eventually led to extensive damage. On the contrary, the Doudleby Chateau was expensively reconstructed by the state in order to open the chateau to the public. This decision was based on the ideology of that time which unequivocally preferred the economic sector but at the same time the regime wanted to present itself with good historic preservation. Perhaps for this reason the Doudleby Chateau was expensively reconstructed including sgraffito work while a well-preserved chateau including the interiors in Kostelec was acquired for use by the Research Institute. At present the Doudleby Chateau is maintained according to the financial possibilities of the current owner and by means of state benefits. Kostelec was fully reconstructed after restitution thanks to the strong personal attachment of the former owners to the monument. The castle of Pecka always contended with financial problems within the observed period because maintenance of the ruins as well as the Harant Palace is too costly for the municipality. Presently, the necessary repairs are being carried out with support of the state.

When comparing the development of the observed buildings up to 1989 it is clear that financial and material viewpoints connected with the ideology of that time had substantial influence on historic preservation of the most significant buildings. Even after the revolution and possible restitutions it is not easy to maintain the buildings and they are dependent on state subsidies. This thesis confirmed the well-known issues of historic preservation in the selected category of buildings but at the same time it described the individual approach related to the political situation in different periods.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

- BENDA, Josef. *Restituce majetku bývalých šlechtických rodů po roce 1989*. Praha: Tuláček, 2013. 816 s. ISBN 978-80-904762-2-6.
- BLAŽÍČEK, Oldřich J. *Minulost a současnost otázky prezentace zámeckých interiérů*. Ústí nad Labem: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, 1983, 24 s.
- *Dodatek k výroční zprávě Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích za rok 2004*. V Pardubicích: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Pardubicích, 2005. 78 stran, 4 nečíslované strany obrazových příloh. ISBN 80-903148-5-6.
- FRAJDL, Jiří a BROFT, Miroslav. *Národně osvobozený boj ve východních Čechách a jejich osvobození Sovětskou armádou*. Pardubice: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, 1975. [32] s.
- GLATZ, Anton Cyril a kol. *ABC kulturních památek Československa*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1985. 678 s. Pyramida. Encyklopedie.
- HAZDRA, Zdeněk, HORČIČKA, Václav a ŽUPANIČ, Jan. *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století = Der Adel Mitteleuropas in Konfrontation mit den totalitären Regimen des 20. Jahrhunderts*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011. 347 s. ISBN 978-80-87211-52-6.
- HLOBIL, Ivo a PERŮTKA, Marek, ed. *Na základech konzervativní teorie české památkové péče: výběr z textů*. 1. vyd. Praha: Národní památkový ústav, 2008. 254 s. ISBN 978-80-87104-32-3.
- HOBZEK, Josef. *Vývoj památkové péče v českých zemích: stručný nástin*. Praha: St. ústav památkové péče a ochrany přírody, 1987. 39 s.
- KOCIÁNOVÁ, Věra, HOUŠKOVÁ, Daniela a TOMÍČEK, Tomáš. *Hrad Pecka*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 2011. 95 s. ISBN 978-80-86562-12-4.
- KROPÁČEK, Jiří. *Severní Čechy: krajina, historie, umělecké památky*. Praha: Panorama, 1981. 236 s.
- KUBAČÁK, Antonín a JACKO, Karel. *Restituce zemědělského a lesního majetku*. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2011. 132 s. ISBN 978-80-7084-994-1.
- KUČA, Karel. *Hrady, zámky: a další památky ve správě Národního památkového ústavu*. 1. vyd. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2009. 440 s. ISBN 978-80-87104-44-6.

- *Kulturní památky Hradeckého kraje: [Sborník]*. Hradec Králové: Odbor šk. a kult. rady KNV, 1958. 65, [1] s.
- KUKLÍK, Jan. *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha, 2011. ISBN 978-808-7284-254.
- MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy: Hist., krajina, umělecké památky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. 423 s. ISBN 80-7038-038-1.
- NOSEK, Petr. *Hrádek u Nechanic*. Libice nad Cidlinou: Gloriet, 2003. 16 s. ISBN 80-86644-22-7.
- PAVEL, Jakub. *Ochrana kulturních památek: Společenská nezbytnost památkové péče*. Praha, 1969.
- ROKYTA, Hugo, ed. *Památková péče 1945-1970: Sborník statí o úkolech a výsledcích st. památkové péče v letech 1945-1970 v oblasti dnešní České socialist. republiky a příspěvky zahr. představitelů památkové péče*. Praha: St. ústav památkové péče a ochrany přírody, 1973. 274 s.
- ŠIMKA, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 6: Východní Čechy*. 1.vyd. Praha: Svoboda, 1989. 724 s
- UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947 - 1951*. 1. vyd. Praha : Artefactum Ústav dějin umění AV ČR, 2004. 254 s. ISBN 80-903230-8-1
- VINTER, Vlastimil. *Úvod do dějin a teorie památkové péče: I. Nástin vývoje a základní ideové otázky památkové péče*. Praha, 1982.
- VLČEK, Pavel. *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. 2. vyd. Praha: Libri, 2001. 623 s. ISBN 80-7277-028-4.
- VOŠAHLÍK, Aleš a LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, Milada. *Státní zámek Doudleby nad Orlicí*. Pardubice: Krajské středisko památkové péče a ochrany přírody Východočeského kraje, 1973. 8 s.
- WAGNER, Jaroslav. *Hrádek u Nechanic: státní zámek a okolí*. Vyd. 1. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1958. 30 s., [1] pl. Publikace Státní památkové správy.

Periodika

- DIOSZEGI, Imrich. *Harrach Hrádek zatím nezískal: vydání romantického zámku soudy už dvakrát zamítly, ale potomek rodu se nevzdává*. In *Mladá fronta Dnes - Hradecký kraj*. Hradec Králové, 2004, **15**(233), 3. ISSN 1210-1168. Kraj hradecký Dnes.
- GORYCZKOVÁ, Naděžda. *Proměna Národního památkového ústavu*. In *Zprávy památkové péče* 73, 2013, č. 1, str. 3-7.
- CHARVÁTOVÁ, Ema. *Instalace v historických objektech: Metodika instalační práce na státních hradech a zámcích*. In *Zprávy památkové péče* 17, 1957, č. 2, s. 57 - 64.

- CHARVÁTOVÁ Ema: Přehled instalačních prací na státních hradech a zámcích v roce. In *Zprávy památkové péče* 16, 1956, č. 1, str. 49
- CHARVÁTOVÁ, Ema. Správa a využití státního kulturního majetku. In *Zprávy památkové péče* 8, 1953, č. 2, s. 33 - 55.
- KADLEC, Miloš, Správa památkových objektů v Národním památkovém ústavu. In *Zprávy památkové péče* 73, 2013, č. 1, str. 10-14.
- KUBŮ, Naděžda. Hrady a zámky po druhé světové válce. In *Zprávy památkové péče* 68, 2008, č. 5, s. 382–386
- MUCHKA, Ivan. Vstupní historické a specializované expozice na hradech a zámcích v ČSR. In *Zprávy památkové péče* 38, 1978, str. 257–266, 288
- MŽYKOVÁ Marie. Ke koncepci a vývoji instalací zpřístupněných hradů a zámků (1945-1990). In *Bulletin Státního ústavu památkové péče*, 1991, č. 7, s. 115 - 133.
- SVOBODA, Petr, Památkové objekty v „novém“ NPÚ. In *Zprávy památkové péče* 73, 2013, č. 1, str. 8-9.
- ŠTULC, Josef, Deset let Národního památkového ústavu v kontinuitě soudobého vývoje české památkové péče. In *Zprávy památkové péče* 73, 2013, č. 1, str. 19-26.
- VÍTKOVÁ, Kateřina a Miloslav LUBAS. Harrach přišel o kus Krkonoš. In *Mladá fronta Dnes - Královéhradecké vydání*. 2012, 23(216). ISSN 1210-1168. Hradecký Dnes, 20120914, S. B2.
- VOŠAHLÍK Aleš, Průzkum vnějších fasád státního zámku v Doudleběch nad Orlicí. In *Zprávy památkové péče* 26, 1966, roč. 26, str. 175–181, 191, 192

Prameny

- Archiv hradu Pecka
- Archiv Státního zámku Hrádek u Nechanic
- Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově
- Archiv zámku Kostelec nad Orlicí
- Národní archiv, fond MK ČSR/ČR, karton nezpr. 277, sign. 30 Pecka inventarizace mobiliáře (1978)
- Národní archiv, fond MK ČSR/ČR, karton nezpr. 235, signatura 30 zámek Kostelec nad Orlicí.
- Národní archiv, fond MK ČSR/ČR, karton nezpr. 362, signatura 30 Kostelec nad Orlicí.
- Národní archiv, fond MŠK, karton nezpr. 1864, signatura zámek Kostelec nad Orlicí
- Národní archiv, fond MŠK, karton 1872 nezpr., sign. 30 hrad Pecka

- Národní archiv, Fond SPS, karton nezpr., sign. 30 Doudleby pam. zámek rok 1951-1957
- Národní archiv, fond SPS, karton nezpr., signatura 30 Kostelec nad Orlicí zámek 1933-1950.
- Národní archiv, fond SPS, karton nezpr., sign. 30 Pecka hrad
- Národní archiv, fond SÚPPOP, karton nezpr., signatura zámek Kostelec nad Orlicí 4. odd.
- Sbírká plánů, stavebně historických průzkumů a restaurátorských zpráv Generálního ředitelství NPÚ
- Spisovna Generálního ředitelství NPÚ

Obrazové prameny

- Fotografická sbírka Generálního ředitelství NPÚ

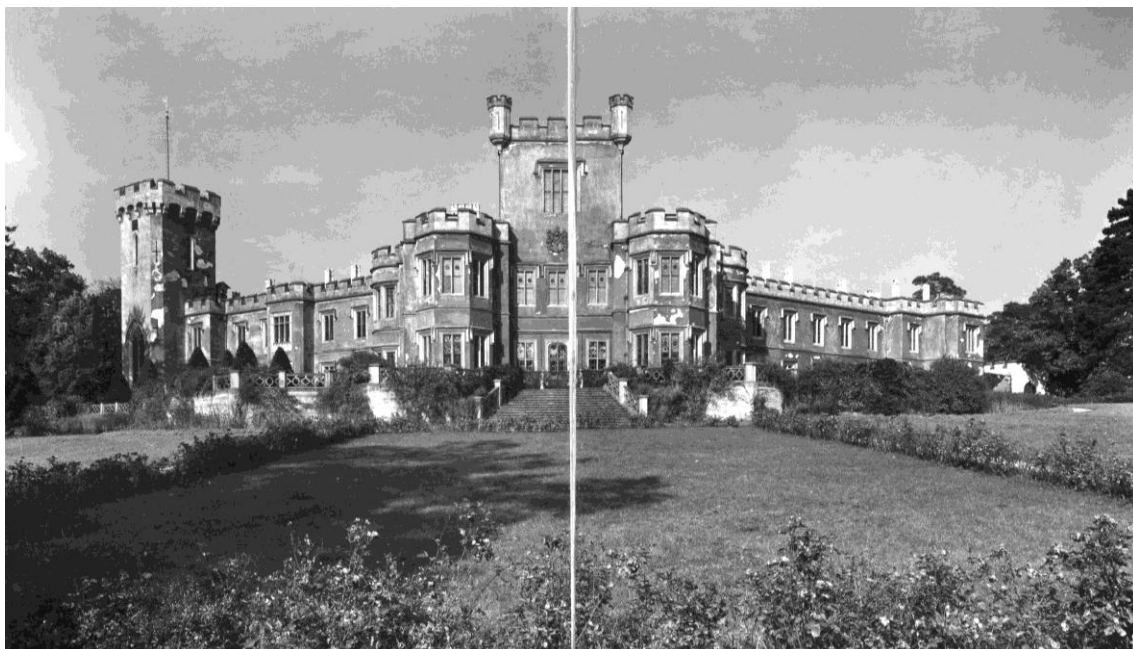
Internetové zdroje

- Státní zámek Hrádek u Nechanic [online]. [cit. 2016-5-16]. Dostupné z: <https://www.hradekunechanic.cz/cs>
- Zámek Doudleby nad Orlicí [online]. [cit. 2016-8-30]. Dostupné z: <http://www.zamek-doudleby.cz/>
- Zámek Kostelec nad Orlicí [online]. [cit. 2014-7-25]. Dostupné z: <http://www.zamekkostelecno.cz/>
- Hrad Pecka [online]. [cit. 2015-4-6]. Dostupné z: <http://www.hradpecka.cz/>

Přílohy

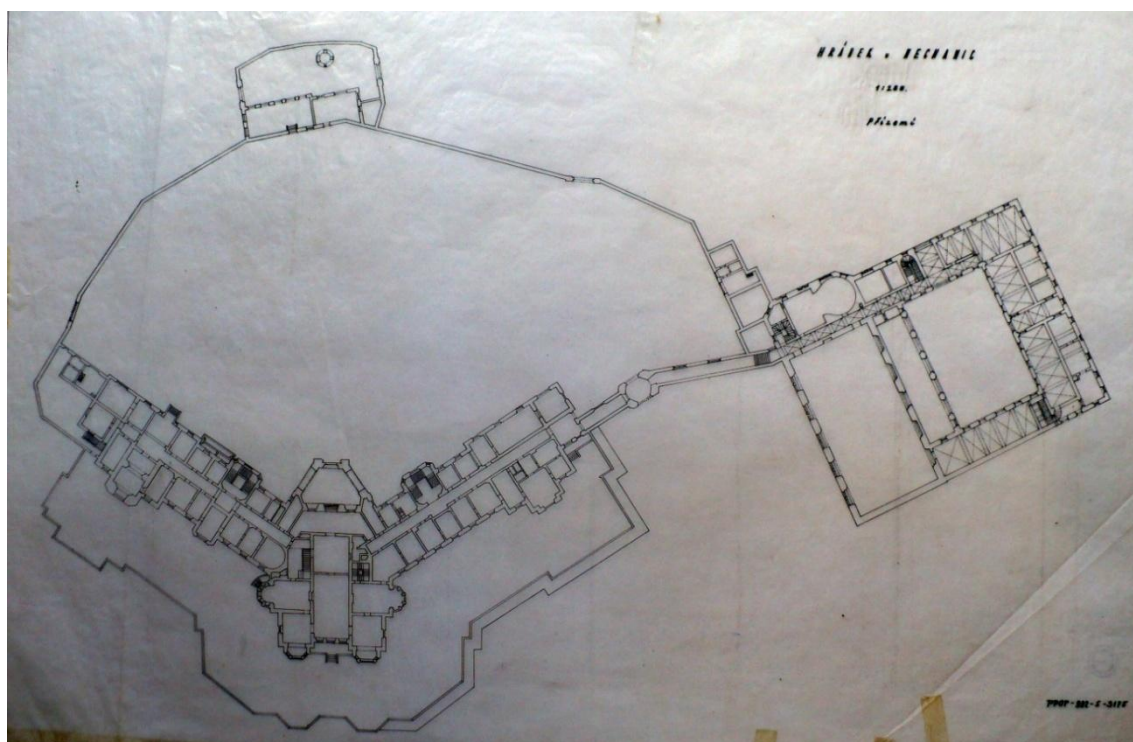
Příloha 1

Zámek Hrádek u Nechanic v roce 1950 (fotografická sbírka Generálního ředitelství NPÚ, inv. č. 46.291/A)

Příloha 2

Půdorys zámku Hrádek u Nechanic z roku 1946, předloha z roku 1911 (generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, inv. č. PPOP-992-5-3175)

Příloha 3

Hrádek u Nechanic, udržování zámku NKK (Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, dokumenty po NKK, inv. č. SPPOP – 777)

9

NÁRODNÍ KULTURNÍ KOMISE
TECHNICKÁ KANCELÁŘ PŘI MINISTERSTVU TECHNIKY

9

ŘÁDNÉ UDRŽOVÁNÍ zámku v H r á d k u u Nechanic
o.Hradec Králové

v roce _____

Běž. čís.	Práce	Firma	Dokončeno dne	Vyúčtovaná částka
1948				564.70
1949.	Opravena kamenná kašna a břidlicová krytina na hospodářské budově. Drobné úpravy v bytech provedli zaměstnanci zámku.			57.948.-
1950.	Menší opravy střech, úprava cest parku. Oprava střech hospod.budov. Nový krov nad býv. byt zahradníka. Střecha pokryta lepenkou.			62.252.-
1951.	Příprava bytu pro nového kastelána, dokončení oplechování střechy zámku, úprava vrátnice čp. 38/byt Hamáčka/, položen vodovod do čp.38, nátěr plechové střechy na zámku.			400.482.-

Studijní dokumentace

Inv. č. SPPOP - 777

Státní tiskárna v Praze. — 3551-47.

Příloha 4

Interiér zámku Hrádek u Nechanic v roce 1950 (fotografická sbírka Generálního ředitelství NPÚ)

Rytířský sál (inv. č. 127.759)

Ložnice (inv. č. 46.362)

Pokoj s arkýřem (inv. č. 46.364)

Salon s renesančním portálem, rodinnými portréty (inv. č. 127.757)

Letní jídelna s rodovou galerií (inv. č. 46.353)

Příloha 5

Návrh na expozici Tradice nechanických harfenistů 1951 (Archiv Státního zámku Hrádek u Nechanic, bez inv. č.)

Návrh k expozici v zámku H r á d e k u Nechanic.

Tradice nechanických harfenistů

Cílem:

- I. Na tradici lidových harfeníků z Nechanic a okolí ukázat kladné stránky / význam jejich cest do vzdálených zemí, toto možno znázornit směrůvkami na mapě světa; jejich život, počet, rozvrstvení atd/.
- II. Období nechanických harfeníků zařadit do celkového vývoje harfy a hry na tento nástroj. /Vývojová období: 1./ pravěké báje, 2./ uplatnění ve starověku - při slavnostech, obřadech /máme doklady, možno použít reprodukcí/, 3./středověk - velké rozšíření harfy /obrazový materiál v knihách, kancionálech/ 4./novověk - s vývojem technické dokonalosti nástroje i další rozšíření /dokladový materiál: harfy, noty, fotografie, kresby/.
- Pozn.: Vývoj možno kresebně znázornit, stavební změny, stálé zlepšování nástroje: jednoduchá harfa, háčková, jednozářezová, dvouzářezová - zde uvést podíl čes.skladatele a harfenisty J.Křt. Krumpholze na stavbě pedálových harf v Paříži.
- III. Harfa ve výtvarném umění . J.Mánes "Česká píseň"- dvě dětské postavy, v pozadí česká krajina, chlapec nese housličky, dívka harfu. Dokladem, že harfy byly vžitým lidovým nástrojem, když zde užitá jako symbol české písně. /Obraz je ve sbírkách praž. hradu/.
- IV. Harfa v literatuře - světové, naší. L.N. Tolstoj "Vojna a mír" - jedna z hrdinek hrála na harfu. M.Tibaldi Chiesa "Roman-

tický život Lisztův" - uveden neznámý fakt, že totiž Liszt ve Výmáru učil hře na harfu. Z českých autorů J. Neruda "Josef harfenista" - povídka z "Arabesek" - autorova vzpomínka z r. 1848, kdy Josef harfenista padl se zbraní v ruce na pražské barikádě. Atd.

V. Slavné skladby ukázat v notách / že noty pro harfu jsou psány stejným způsobem jako pro klavír/. Na prvním místě pražskou znělku, začátek symfonické básně "Vyšehrad", známé akordy /eventuelně též z gramof. desky/ - vystavit partituru, označit barevně, kde part harfy. Výňatky z "Dalibora", "Rusalky". /Gramof. desky vhodné k doplnění./ Ukázat i staré noty pro harfu, tištěné před dávnými lety.

VI. Shrnutí:

----- Výstavou ukázat rozdíl dob dřívějších a dnes, kdy o hudební umění pečuje stát. Harfa a harfenisté dnes, uplatnění v symfonických orchestrech, rozhlasu, divadle /scénická hudba/, filmu. Naši harfenisté opět půjdou do světa, vyjádřit zde rozdíl: dříve a dnes, kdy vyslání do ciziny přímo státem. Půjdou do zemí lidových demokracií - Polska, Bulharska, kde je o ně velký zájem. Stavba harf u nás - vývozní možnosti, jejich splnění důležitým úkolem 5LP .

Exposici podat způsobem pokud možno populárním, poutavým, vhodně navázat na některá známá fakta o harfě, která lidé vědí /k.př.: každý zná znělku praž. rozhlasu, málokdo si však uvědomí, že takto denně poslouchá hru na harfu/. Vlastním cílem: zajímavou formou návštěvníky poučit i pobavit; ukázat: nástroje, obrazy, fotografie atd.

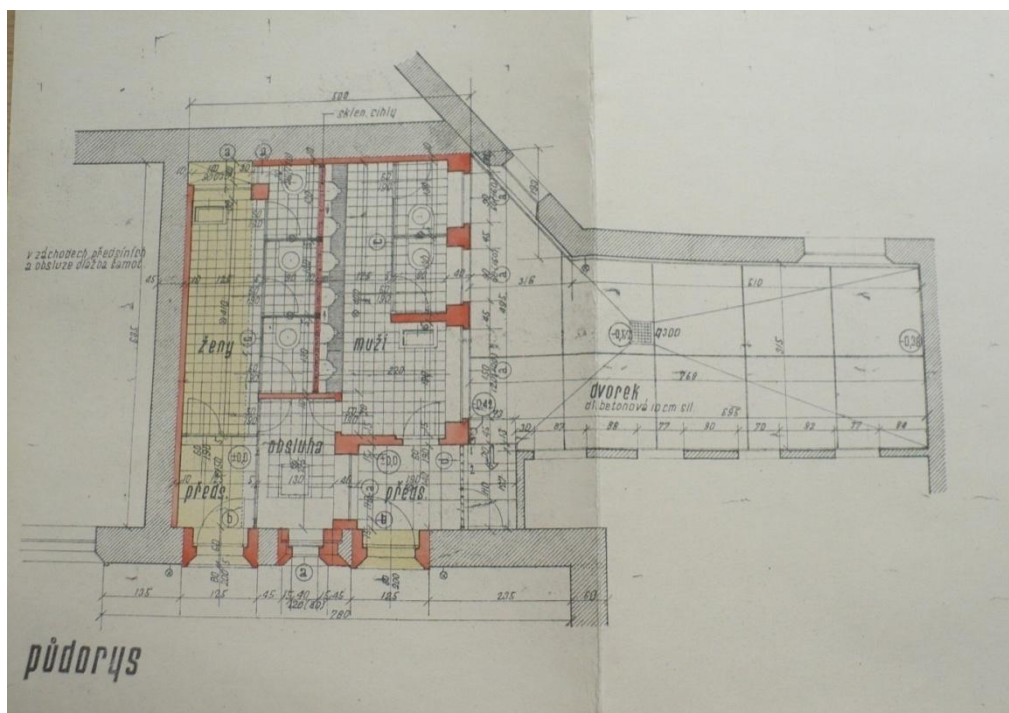
Předměty výstavy: harfy, /lidové, háčkové, pedálové/, nákresy, mapa světa s vyznačením cest nechan. harfeníků, fotografie, obrazy, noty, knihy, gramofonové desky a j..

P.S. ./.

... M. C. Bate Friské ...

Příloha 6

Zámek Hrádek u Nechanic, návrh toalet pro návštěvníky 1953, Ing. arch Velvarský
(Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, inv. č. SPPOP-753/2)

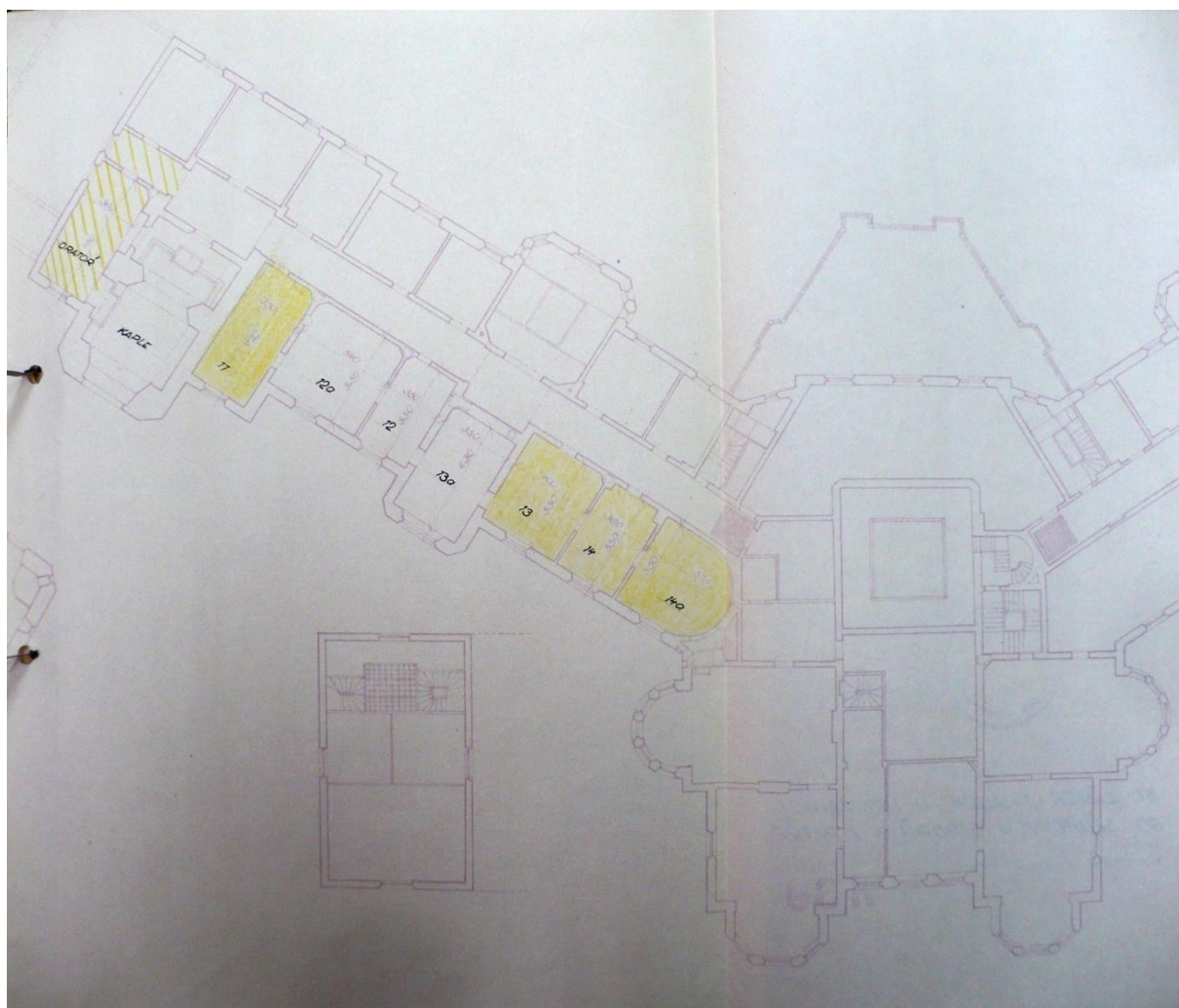
Příloha 7

Zámek Hrádek u Nechanic po obnově vnějších omítek ve světle žlutém tónu (fotografická sbírka Generálního ředitelství NPÚ, inv. č. 127. 20)

Příloha 8

Plán opravy štukových stropů zámku Hrádek u Nechanic (Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, inv. č. H30)

Příloha 9

FRAJDL, Jiří a BROFT, Miroslav. *Národně osvobozenecý boj ve východních Čechách a jejich osvobození Sovětskou armádou*. Pardubice: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, 1975. [32] s.

Příloha 10

Zámek Hrádek u Nechanic, hospodářská smlouva k restaurování kožených tapet v roce 1975
(Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, inv. č. RZ 24 HK 149.24)

Hospodářská smlouva č. 926/75
na práce a výkony

I. Strany a jejich odpovědní zástupci:
Objednatel: Krajské středisko st. památkové péče a ochrany přírody
Pardubice, zámek 4
Odpovědný zástupce objednatel: Dr. Lubor Machytka
Dodavatel: DÍLO, podnik Českého fondu výtvarných umění - Výtvarná služba
Praha 1, třída Politických vězňů 7
Odpovědný zástupce dodavatele: dr. Jiří Sluštický
Odvolení odpovědných zástupců stran je účinné vůči druhé smluvní straně dnem, kdy jí bude doručeno písemné oznámení o této změně.

II. Bankovní spojení:
Peněžní částka ve smlouvě uvedená je splatna objednavatelem na účet Dila, podniku ČFVU - Výtvarná služba u SBČS, pobočka Praha 1, č. účtu 11-4913-5.
Ve smyslu vyhlášky SBČS č. 85/66 Sb. o platebním styku souhlasí objednavatel, aby fakturované částky byly vybrány inkasním příkazem z jeho účtu.
Název účtu objednatel:
Peněžní ústav:
SBČS Pardubice
čís. účtu: 28-4300-3
čís. stavby:
test:

III. Předmět smlouvy: Restaurování kožených tapet v zámku Hrádek u Nechanic / pracovna /
Název a rozsah práce:
Restaurovat a doporučit sejmuté tapety ze stěny A a B a restaurování provést v atelieru. Sejmuté tapety zajistit, očistit od plísně z rubové strany, kůži změkčit a konzervovat z rubové strany. Odtud provést zčelení prasklin a drobných chybějících částí novou kůží. Po restaurování z rubu a změkčení emulzí z lícové strany tapety upevnit na plátno v celé ploše, aby v budoucnu nedocházelo vlivem vlhkosti a změn teplot ke smršťování materiálu a tím k odchlípnutí prahů tapet. Takto restaurované tapety znovu připevnit na stěnu a vyretušovat. Tapety na stěně C a D ponechat na stěně, z lícové strany očistit a konzervovat změkčovacím tukovou emulzí. Po konzervaci připevnit odstávající prahy kůže, zatmelit díry po hřebících a vyretušovat.

Práci provede výtvarník pověřený uměleckou komisí:
Tomáš Vyskočil, Praha 10, Mexická 2

IV. Dodací lhůty: I. etapa.. konec roku 1976, II. etapa září 1977

V. Honorář:
Dílo(a) je (jsou) zadáno (a) za celkovou částku Kčs 85.000.-
ke kteréžto částce bude připočtena 6% režie podniku Dílo Kčs 5.100.-
celkem tedy Kčs 90.100.- slovy: devadesát tisíc Kčs

V uvedené odměně nejsou zahrnuty náklady za práce pomocné ani náklady za potřebné pomocné prostředky, jež vesměs budou proplaceny zvlášť, bez prostřednictví Díla, podniku ČFVU, s výjimkou běžných potřeb výtvarníka.

VI. Místo plnění: Zámek Hrádec u Měchanic, Praha

VII. Další plnění:

1. Bude-li jednatel sám nebo z nařízení vyšších orgánů požadovat změny nebo doplňky, nebo nedodá-li potřebné podklady, resp. podklady, jejichž nutnost se objeví během prováděných prací ve lhůtě požadovaných, a jiné nutné změny vyplývající z požadavku objednatele, vyhrazuje si dodavatel možnost změny dodacích lhůt, popřípadě změnu ceny.
2. Objednatel je povinen předat výtvarnému umělci-restaurátorovi výtvarné dílo, které je předmětem této smlouvy, do a zajistit následující ubytování v objektu po dobu práce pro 2 osoby, přenosné pevné ležení, 2 ks reflektorů pro místní osvětlení, demontáž dřevěného ostění před započatím práce.

Objednatel je povinen zúčastnit se přijímacího řízení, kterým dodavatel předává výtvarné dílo a při kterém investor dílo převzme. O převzetí provede zápis, který musí být pořízen na místě samém. Investor může do 10 dnů po převzetí uplatnit své připomínky doporučeným dopisem. Neoddrží-li dodavatel v této době písemné vyjádření objednavatele, má se za to, že objednatel předané dílo řádně převzal a schválil. Za den schválení se podle tohoto odstavce považuje den převzetí z hlediska fakturačního. Objednatel obdrží dokumentaci písemnou a fotografickou.

4. Restaurátor přejímá do odevzdání díla plnou záruku za umělecké dílo, jehož restaurování je předmětem této smlouvy, a to v rozsahu řádné péče, nikoli však za poškození, nezaviněnou krádež nebo zničení díla událostí způsobenou vyšší mocí.
5. Prováděná práce bude sledována a posuzována uměleckou komisí ustanovenou ve smyslu vyhlášky 149/61-Sb. Umělecká komise rovněž provede ohodnocení úměrnosti honoráře vzhledem k vykonanému dílu.
6. Dodavatel si vyhrazuje ve smyslu vyhl. MF č. 22/67 Sb. vyúčtování splátek podle jednotlivých etap práce schválených uměleckou komisí.
7. Objednatel má právo zúčastnit se jednání umělecké komise a zajistí pozvání zástupců složek svého zařízení (ROH, KSC, ev. ČSM).
8. Nedojde-li z důvodů na straně objednavatele k úplné realizaci výtvarné práce sjednané touto hospodářskou smlouvou, zavazuje se objednavatel, že zaplatí Dílu, podniku ČFVU, honorář dílem připadající na dosud provedené přípravné práce (skicy, modely apod.), pokud byly uměleckou komisí schváleny, jakož i veškerou škodu ve smyslu zákona č. 109/64 Sb. Určit poměrný díl honoráře připadající na tyto práce náleží umělecké komisí.
9. Pokud v souvislosti s restaurátorským úkolem vznikne nové dílo nebo nové dílo tvůrčím zpracováním díla původního, autorské právo zůstává vyhrazeno restaurátorovi. Autorská práva zůstávají vyhrazena restaurátorovi také pokud se týká dokumentace a jejich příloh (restaurátorských zpráv, náčrtů, plánů, fotografií atd.). Může jich být použito jen za podmínek stanovených autorským zákonem.
10. Pro vztahy smluvních stran touto smlouvou založené platí v dalším právní předpisy, které upravují závazkové poměry mezi socialistickými organizacemi, vznikající z hospodářských smluv.
11. Objednatel prohlašuje, že je mu známa povinnost daná § 8 zák. 22/58 Sb. o součinnosti s přísl. památkovými orgány.

V Praze dne 4. 12. 75

DÍLO podnik ČFVU
středisko výtvarná služba
Praha 7, Na Štěrbově 7
Tel. 268 741, 268 742, 268 743, 268 744

Vyřizuje: **Fechová**
26 87 13
Dílo ČFVU 2848-75

Miloš Chvalina
ředitel KSPPPOP
objednatel

Datum potvrzení objednatele
V Pardubicích dne 11.12.1975

Příloha 11

Vnější vzhled zámku Hrádek u Nechanic v roce 2014 (fotografie Jana Krejčová)

Příloha 12

Interiéry zámku Hrádek u Nechanic v roce 2014 (fotografie Jana Krejčová)

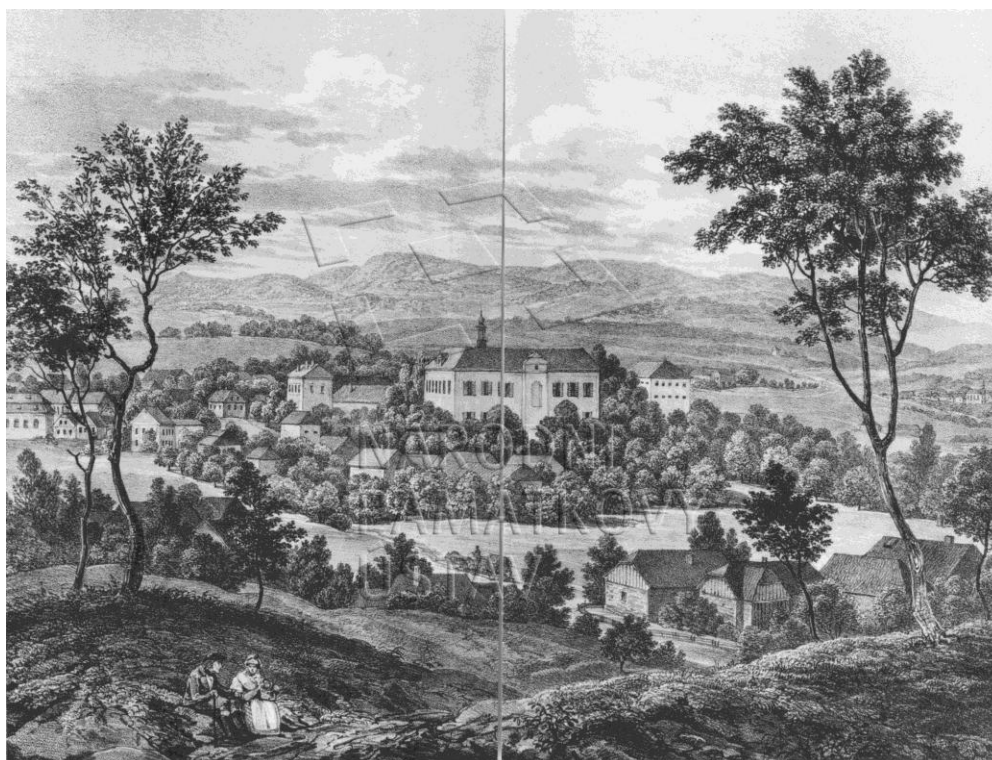

Příloha 13

Litografie (A. B. Kuniche) zámku Doudleby nad Orlicí, okolo roku 1830, ofoceno v roce 1976 (fotografická sbírka Generálního ředitelství NPÚ, inv. č. 118.621)

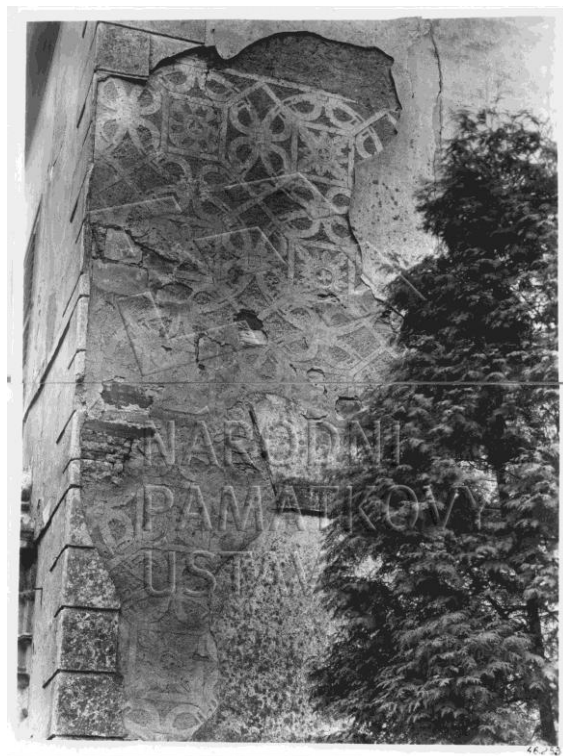

Příloha 14

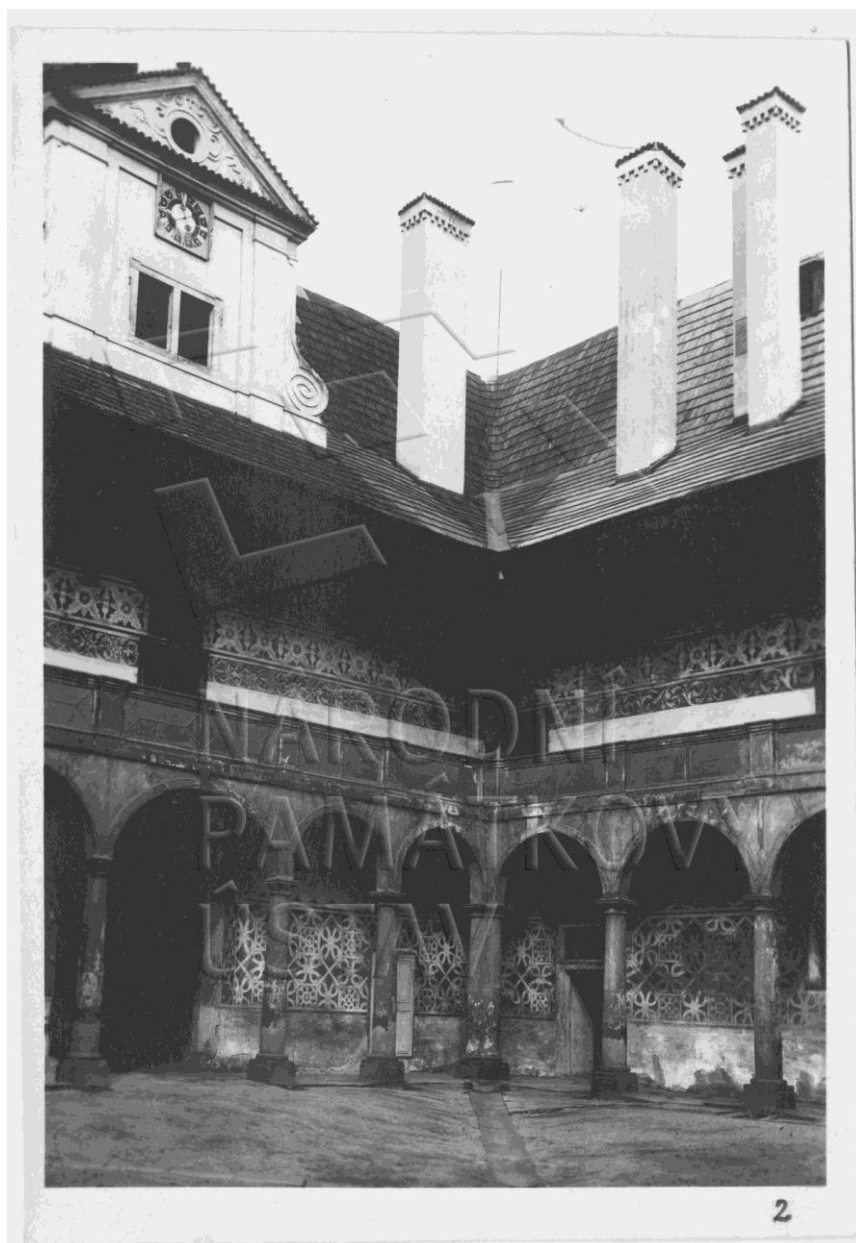
Stav zámku Doudleby nad Orlicí v roce 1950, hlavní průčelí (fotografická sbírka Generálního ředitelství NPÚ, inv. č. 46.252)

Stav zámku Doudleby nad Orlicí v roce 1950, fragment sgrafita pod barokní omítkou, severní průčelí (fotografická sbírka Generálního ředitelství NPÚ, inv. č. 46.253)

Stav zámku Doudleby nad Orlicí v roce 1950, vnitřní nádvoří (fotografická sbírka Generálního ředitelství NPÚ, inv. č. 46.533)

Stav zámku Doudleby nad Orlicí v roce 1950, jídelna s novorenesančním nábytkem
(fotografická sbírka Generálního ředitelství NPÚ, inv. č. 46.282)

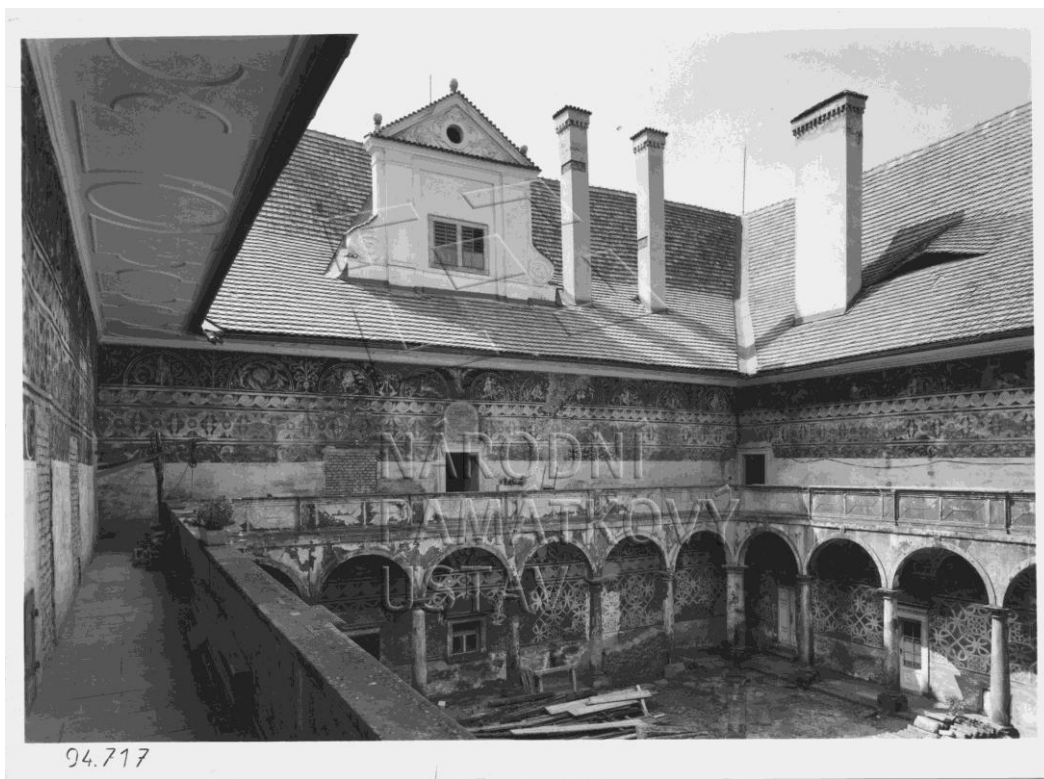

Stav zámku Doudleby nad Orlicí v roce 1950, ložnice s novorenesančním nábytkem
(fotografická sbírka Generálního ředitelství NPÚ, inv. č. 46.286)

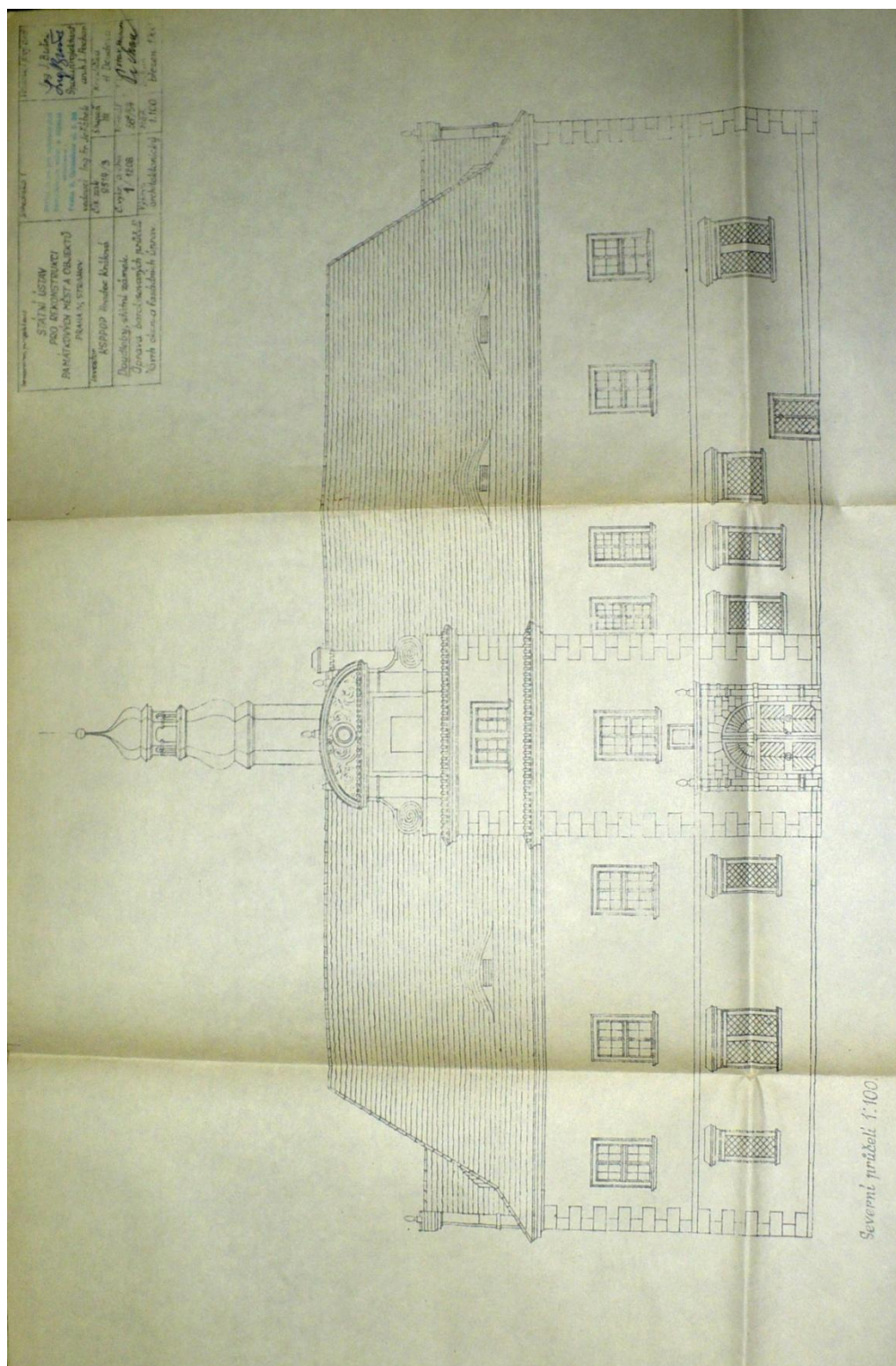
Příloha 15

Nádvoří v průběhu rekonstrukce zámku Doudleby nad Orlicí, rok 1962 (fotografická sbírka Generálního ředitelství NPÚ, inv. č. 94.717)

Příloha 16

Oprava barokisovaných průčelí zámku Doudleby nad Orlicí, návrh oken a fasádních úprav 1960, výkres Ing. arch. Josefa Buška (Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, bez. inv. č.)

Příloha 17

Probíhající restaurování sgrafit na jižním a východním průčelí zámku Doudleby nad Orlicí v roce 1964 (fotografická sbírka Generálního ředitelství NPÚ, inv. č. 96.443)

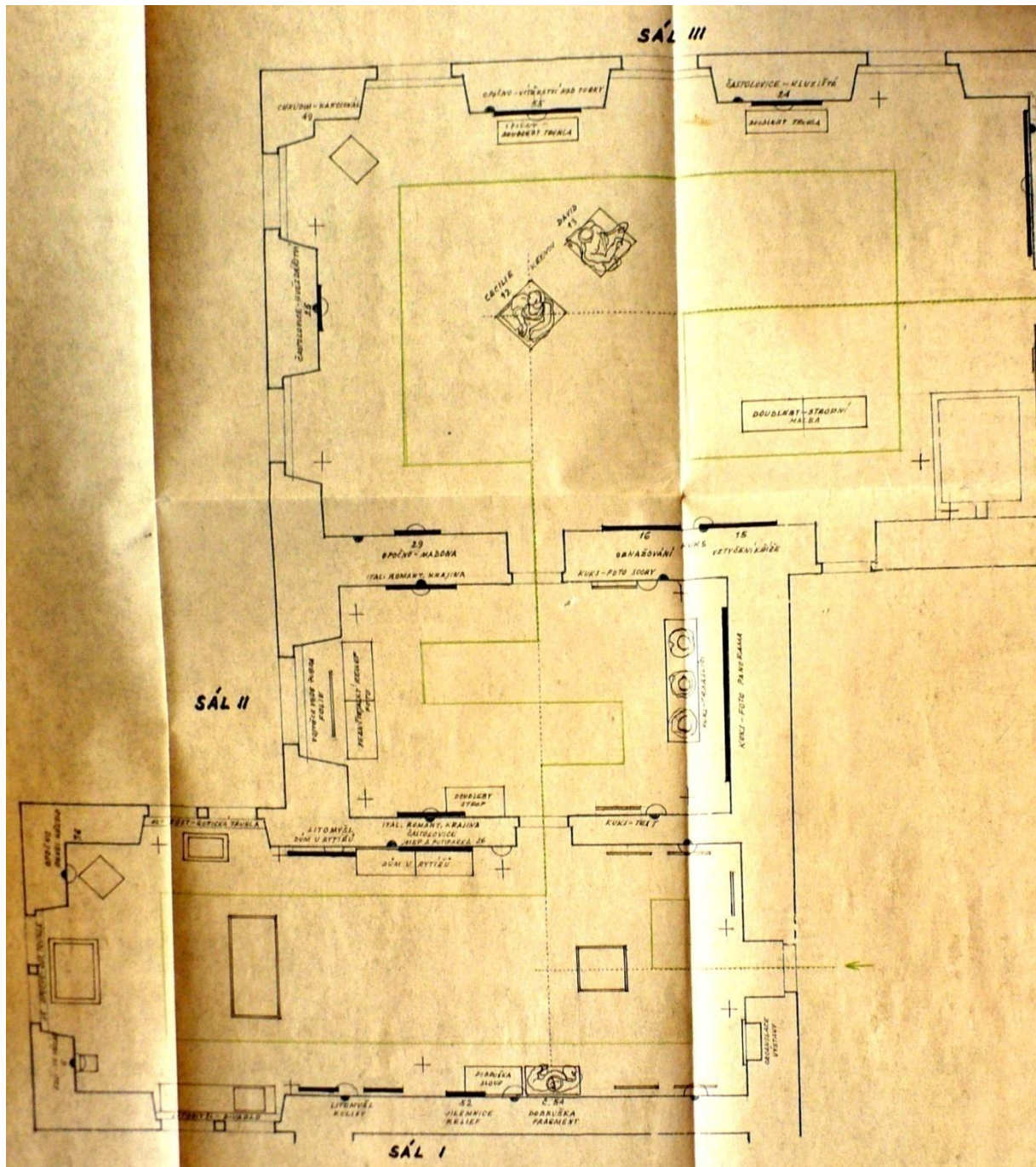
Příloha 18

Jižní a východní fasáda zámku Doudleby nad Orlicí po opravě (Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, inv. č. RZ RK 187. 38)

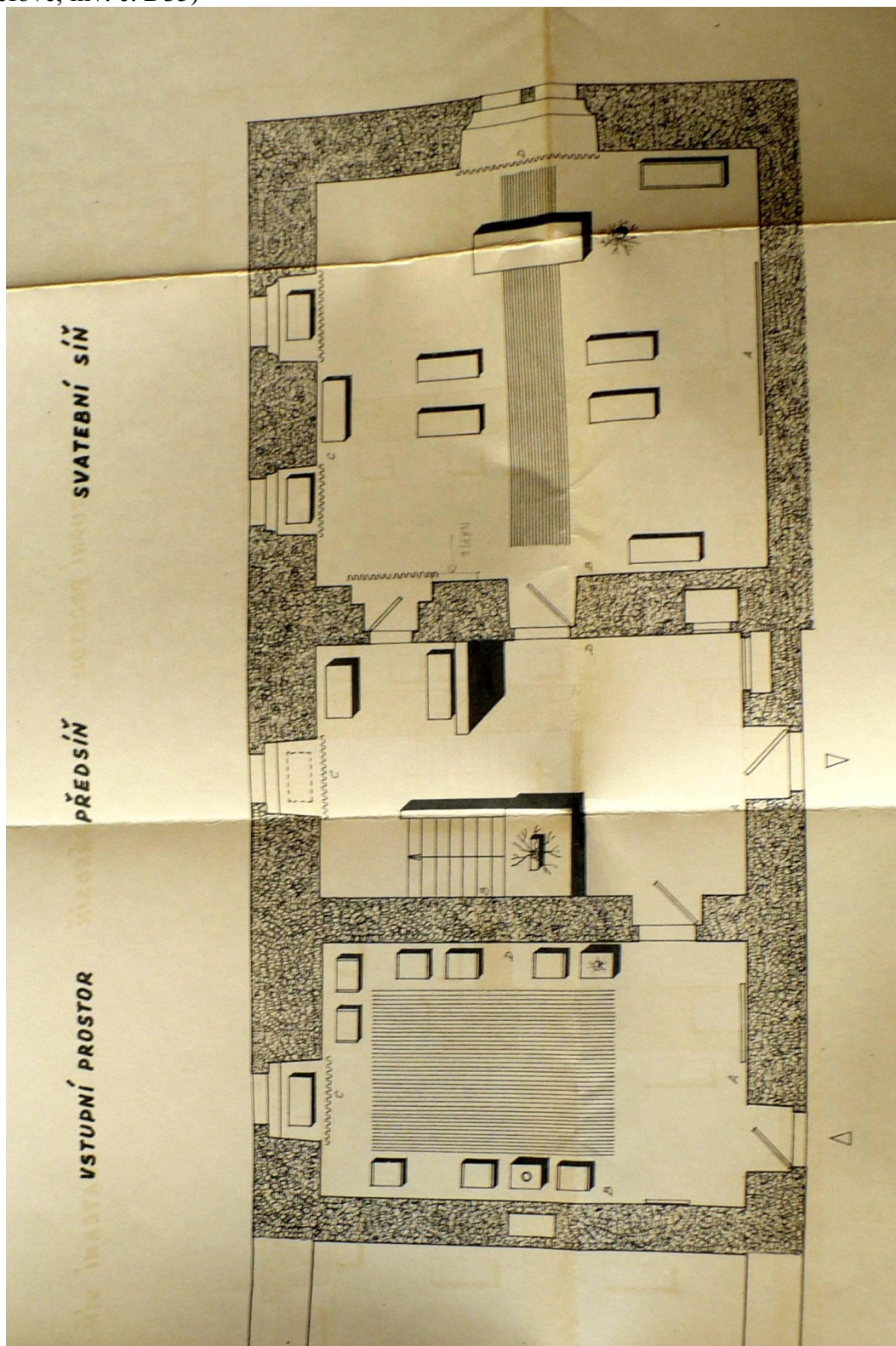
Příloha 19

Část plánu instalace expozice restaurování v 1. patře zámku Doudleby nad Orlicí, Ing. arch. A. Vošáhlík (Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, inv. č. RZ RK 188.38)

Příloha 20

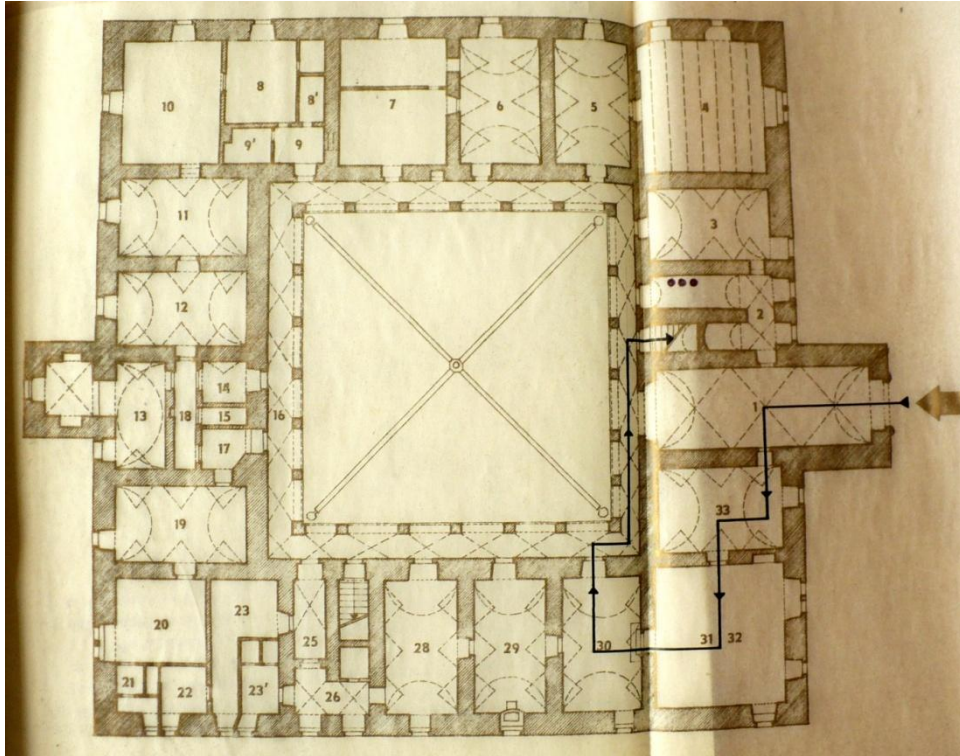
Návrh svatební síně, Ing. arch. A. Vošáhlík 1972 (Archiv Územní odborné pracoviště NPÚ v Josefově, inv. č. D35)

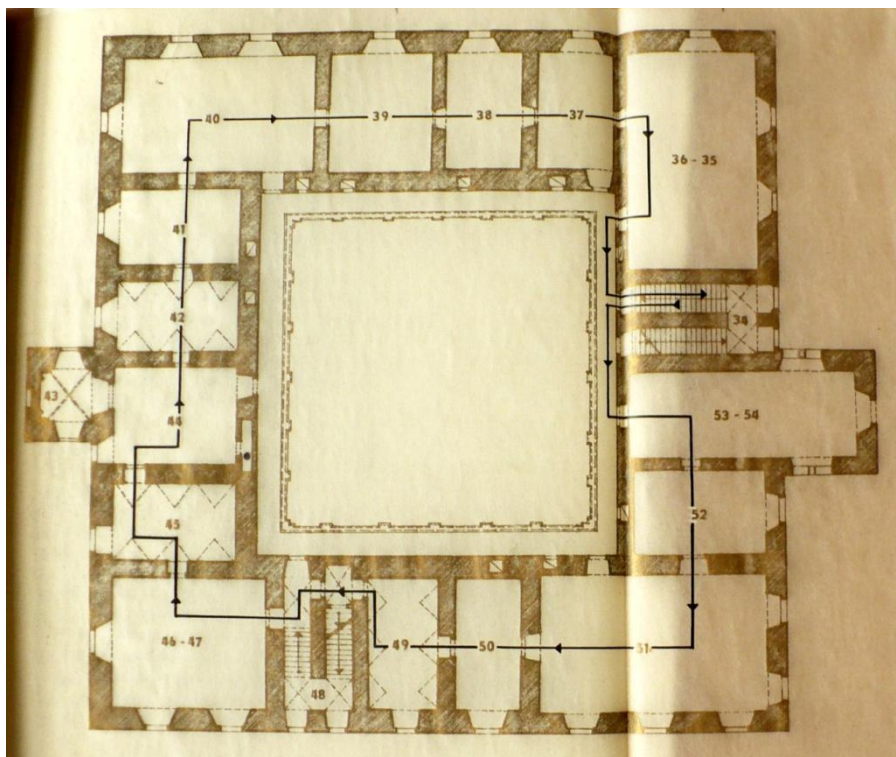
Příloha 21

Plán prohlídkové trasy, Pasport 1973 (Archiv Územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově, inv. č. D77)

Přízemí

1. patro

Příloha 22

Interiéry zámku Doudleby nad Orlicí v roce 1977 (fotografická sbírka Generálního ředitelství NPÚ)

Velký sál s kamny (inv. č. 119.645)

Expozice evropské krajky (inv. č. 119.653)

Výstava Žena v době secese (inv. č. 119.657)

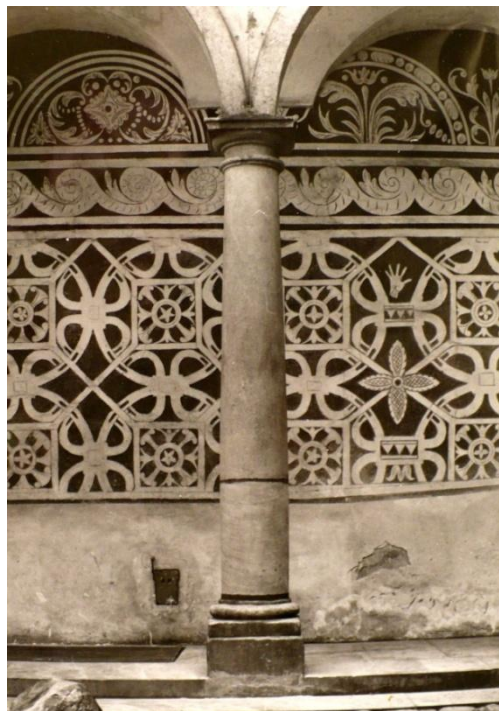

Příloha 23

Výměna poškozených částí sloupů (Archiv Územní odborné pracoviště NPÚ v Josefově, inv. č. RZ RK191.39)

Zajištění sloupu výdřevou a postupné odtesávání poškozené části

Opravený sloup

Příloha 24

Umístění vojenské výstavy v zámku (fotografie pana Miroslava Frosta)

Příloha 25

Vojenské muzeum v sýpce (fotografie pana Miroslava Frosta)

Příloha 26

Současné exteriéry a interiéry zámku (fotografie Jana Krejčová)

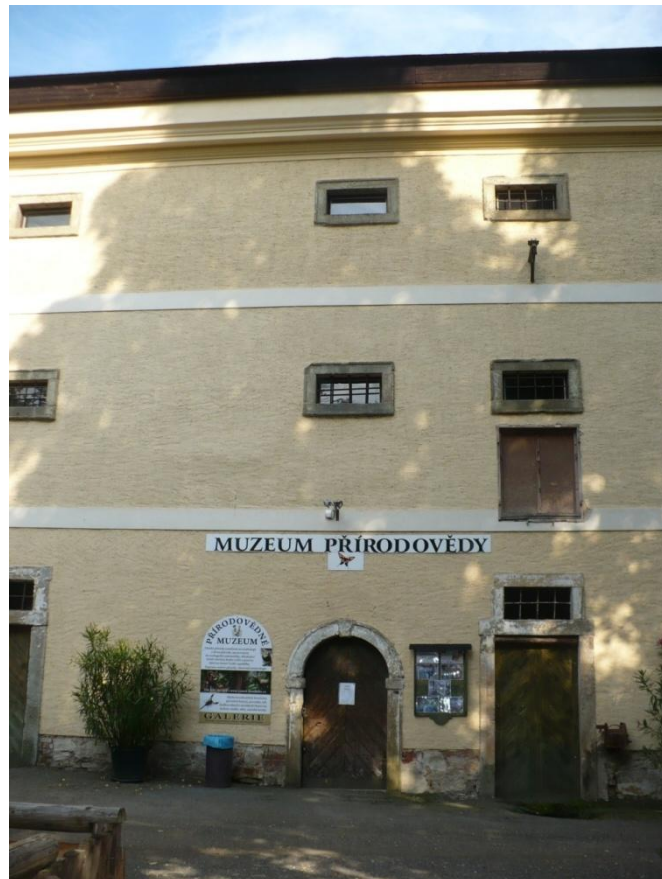

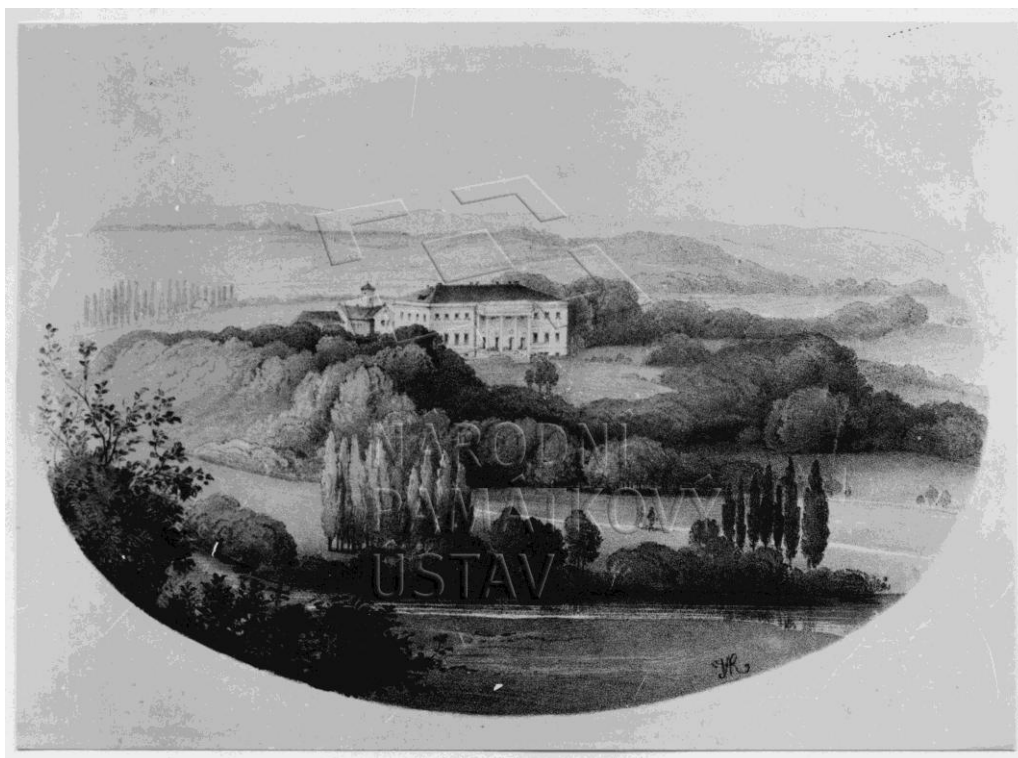

Sýpka

Příloha 27

Kolorovaná litografie zámku Kostelec nad Orlicí ze série pohledů na české zámky (Waldemar Rau 1852), fotokopie 1975, (fotografická sbírka Generálního ředitelství NPÚ, inv. č. 117.631)

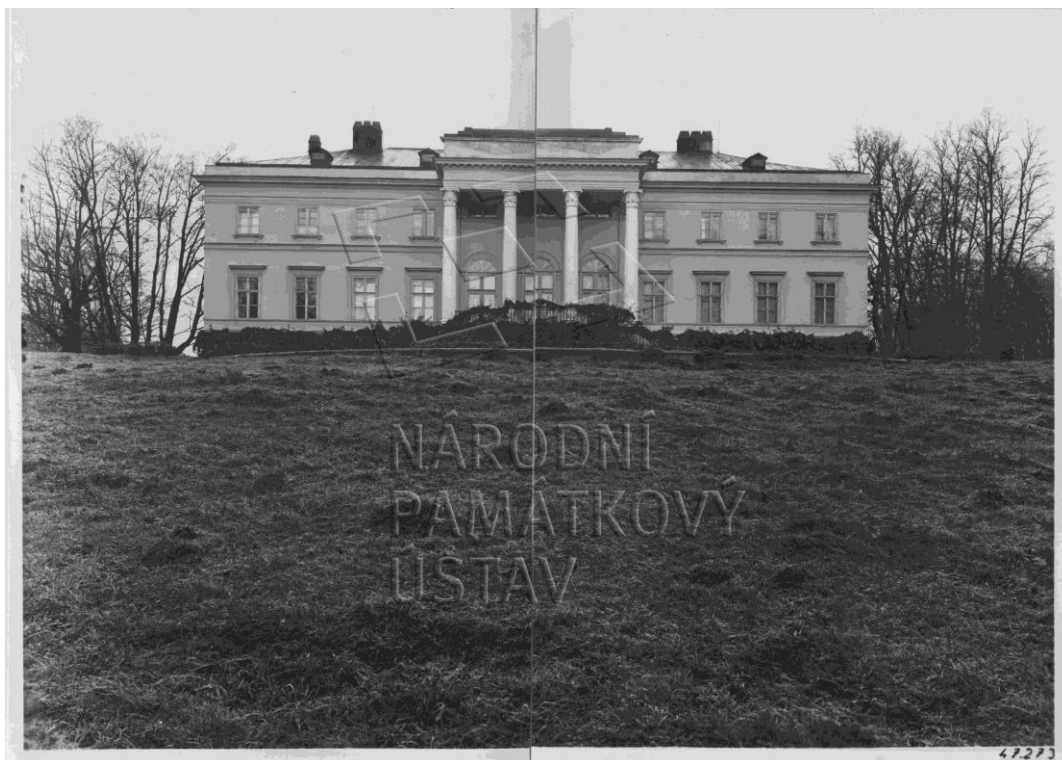

Příloha 28

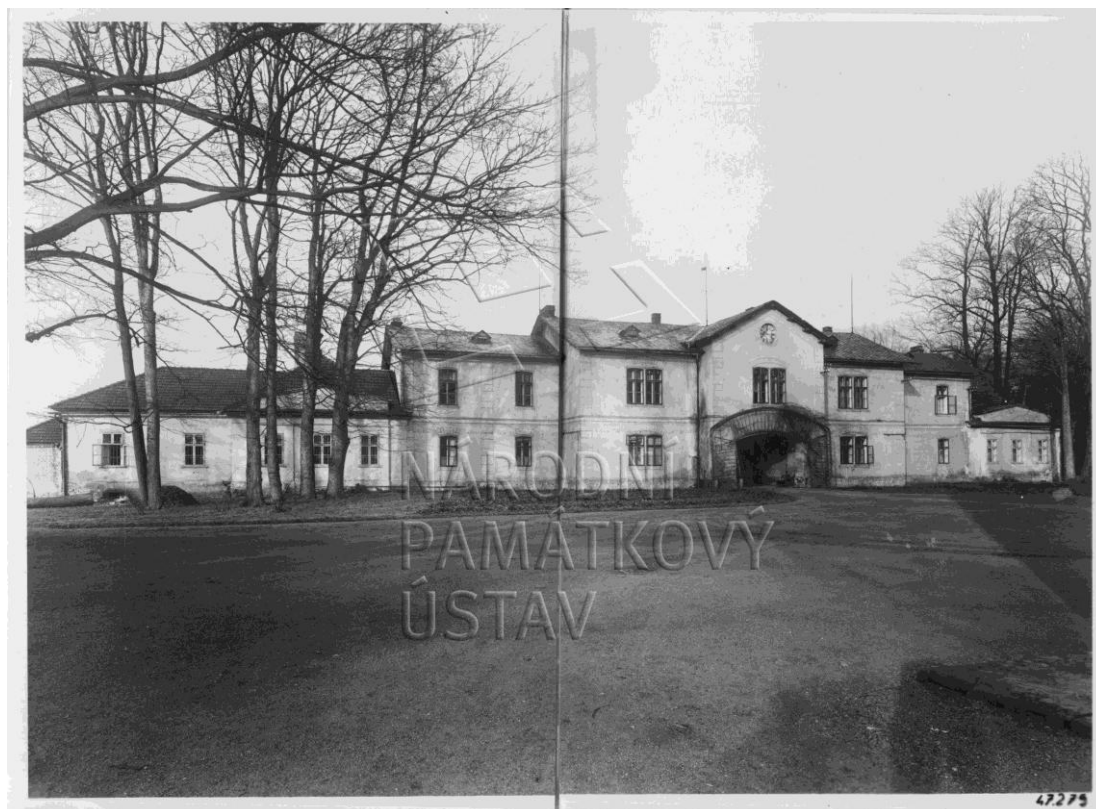
Stav zámku Kostelec nad Orlicí v roce 1950 (fotografická sbírka Generálního ředitelství NPÚ)
Hlavní průčelí (inv. č. 47.271)

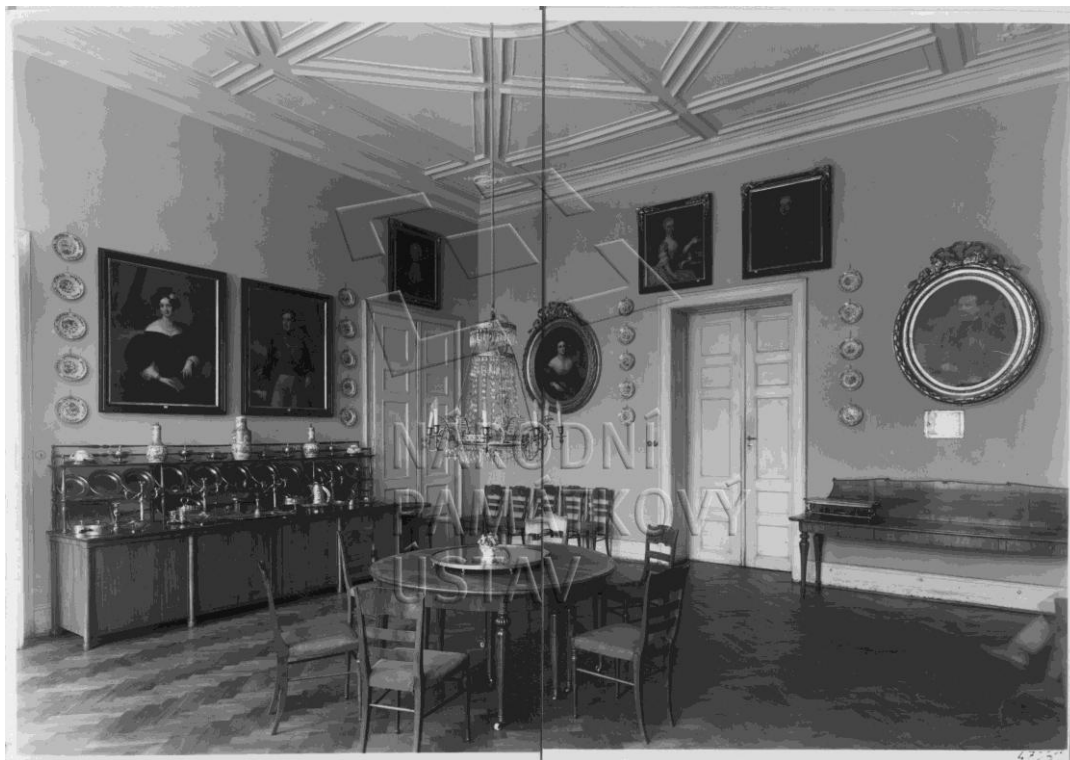
Zahradní průčelí (inv. č. 47.273)

Hlavní průčelí hospodářského dvora (inv. č. 47.275)

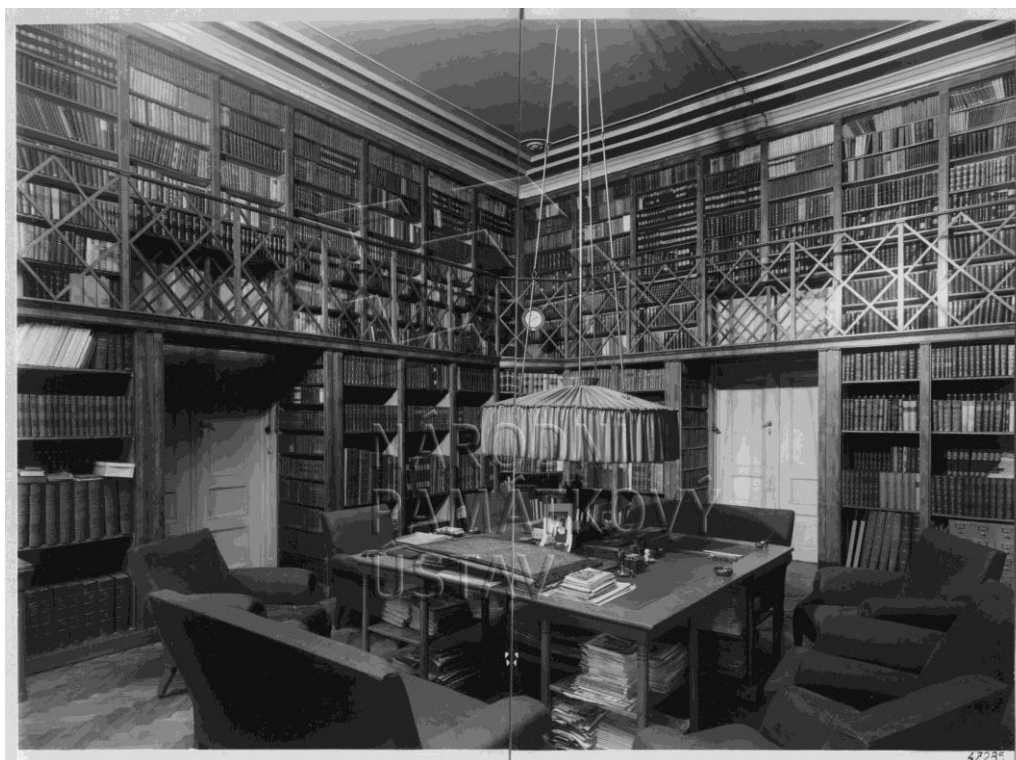
Jídelna s empírovým nábytkem (inv. č. 47.280)

Salon s krbem a loveckými trofejemi (inv. č. 47.284)

Knihovna (inv. č. 47.285)

Salon s biedermeierovým nábytkem (inv. č. 47.288)

Ložnice s portrétními rytinami (inv. č. 47.305)

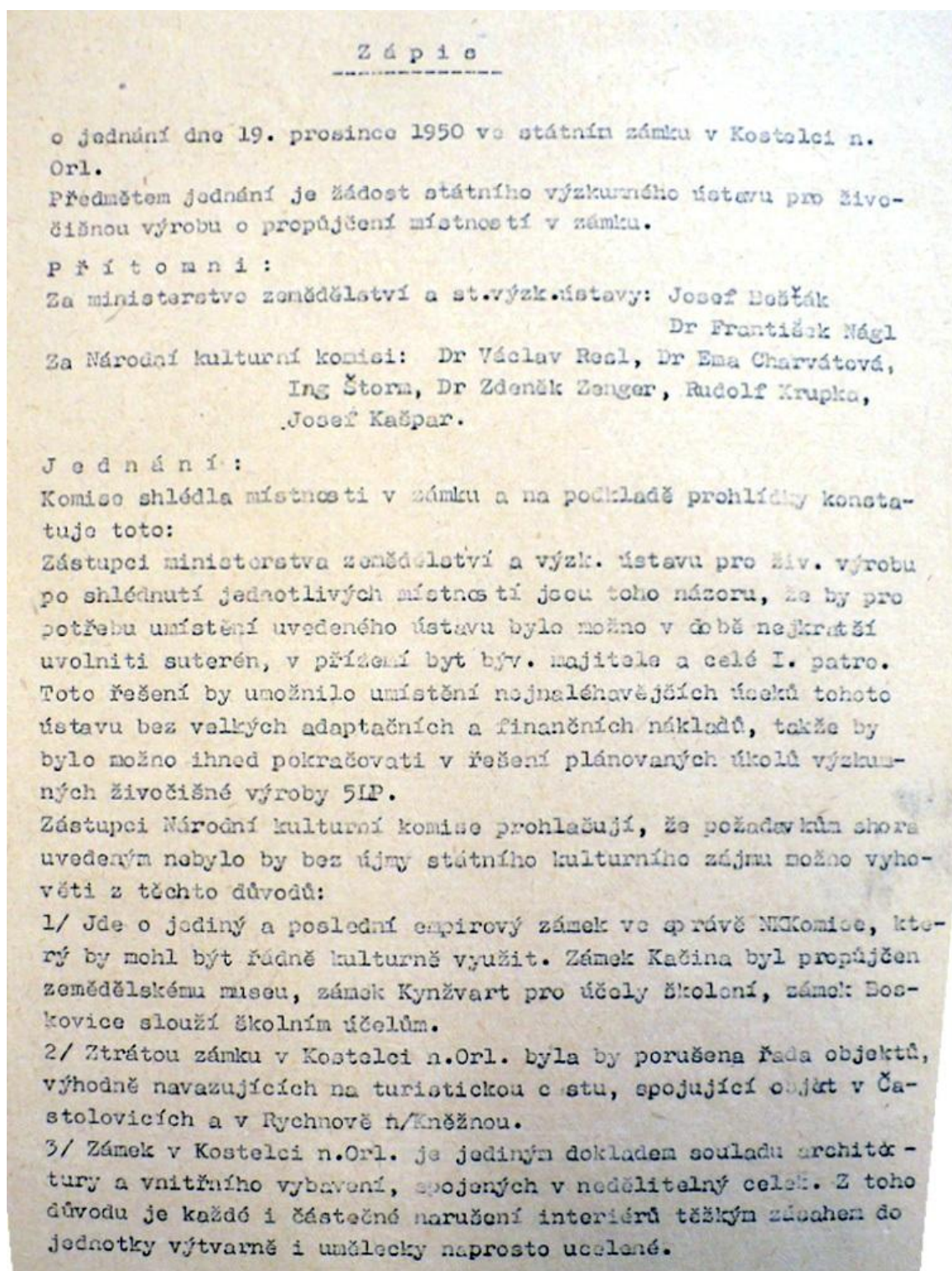

Zámecká kaple (inv. č. 47.312)

Příloha 29

Zápis z jednání k žádosti VÚ o propůjčení místností v zámku v prosinci 1950 (Národní archiv, fond SPS, karton nezpr., signatura 30 Kostelec nad Orlicí zámek 1933-1950)

4/ V SSSR je věnována zvláštní péče uchování a kulturnímu využití empírových zámeckých objektů, které jsou vysoko hodnoceny. Bylo by žádoucí, aby i u nás bylo postupováno podobně.

5/ Povinností NKKomise je, aby v záměrně vybudované vývojové řadě slohových staveb zachovala za dnešní výše zmíněné situace aspoň jednu architekturu empírovou.

6/ Kdyby Národní kulturní komise opustila svoje zákonem uložené úkoly do té míry, že by přistoupila na provisorní a částečné umístění výzk. ústavu pro živ. výrobu v Kostelci n.Orl., znamená to, že by pro kulturní využití budovy zámku zůstalo v přízemí 7 místností.

Zástupci NKKomise konstatují v závěru toto:

Okolnost, že dochází k jednání o propůjčení objektu státního kulturního majetku k účelům živočišné výroby, okolnost, že dochází ještě k jednání na místě, znamená, že zde znovu na úkor kulturních zájmů dochází k ukojení potřeb hospodářských.

Vzhledem k tomu, že propůjčení zámku v rozsahu, jak to požadují zástupci výzk. ústavů, znamená popření existence státního kulturního majetku, narušení plánovaných úkolů NKKomise a rozrušení slohově jednotného dokumentu architektury, záměrně komponované v krajině a naplněné soudobým zařízením, prohlašují, že nemohou převzít zodpovědnost za narušení ŠLP NKKomise v uvedeném rozsahu a odkazují projednání věci ke konečnému vyřízení plenu NKKomise.

Dodatkem zástupci ministerstva zemědělství a SVÚZ znovu připomínají, že umístění uvedeného výzkumného ústavu pro živočiš. výrobu v Kostelci n.Orl. v požadovaných místnostech zámku, je v dané situaci z důvodů výzkumných mimořádně účelné a vhodné, protože toto místo navazuje na všechny tři geonomické výr. typy našich nejlepších chovatelských krajů a na přilehlé již vybudované hospodářské objekty /statky/. Dále se uvádí, že v přilehlých budovách zámku je již vybudována inseminační stanice, kterou ústav ihned plně využije a ušetří tak státu další milionové částky na výstavbu nové inseminační stanice.

Dodatečně se dostavili zástupci KNVýboru a MNVýboru v Kostelci n.Orl. Zástupce zemědělského referátu KNVýboru v Hradci Králové prohlašuje, že jak MNVýbor, tak ONVýbor a rada KNVýboru učinily usnesení v tom smyslu, že souhlasí se zřízením výzkumného ústavu pro živ. výrobu v budově nového zámku v Kostelci n.Orl. Zástupce

Skolického referátu KIVýboru k tomu prohlašuje, že o dotyčném usnesení rady KIVýboru nebyl informován. S hlediska státní pá-
mátkové péče se ztotožňuje se stanoviskem HKKonise. Místní ná-
rodní výbor v Kostelci n.Orl. vítá vřelá zřízení výzkumného
ústavu v zámecké budově nového sánku a vyslovuje přání, aby
výzkumný ústav užíval budovy tak, aby mohla být později vrá-
cena svým kulturním účelům.

Skončeno a podepsáno.

Dr Charvátová v.r.

Josef Beščík v.r.

Dr Rezl v.r.

Dr Nágl v.r.

Ing. Štorm v.r.

Hanuš v.r. KIV

Dr Zenger v.r.)

Josef Kašpar v.r.

tři podpisy nečitelné v.r.

Příloha 30

Žádost o provedení adaptačních prací zámku VÚ (Národní archiv, fond SPS, karton nezpr., signatura 30 Kostelec nad Orlicí zámek 1933-1950)

**VÝZKUMNÝ ÚSTAV
PRO ŽIVOČIŠNOU VÝROBU PRAZE,
pracoviště v Kostelci n./Orl.**

Čís.: 234/51. V Kostelci n.Orl. 16.června 1951.

Vše: Žádost o souhlas k provedení
adaptačních prací ve stát.
zámku v Kostelci n.Orl.

Příl.: 3

Národní kulturní komisi,
technické odděl.
v Praze II., Soukenická 7.

S odvoláním na výnos úřadu předsednictva vlády čj.202.188/
51 Ml z 11.května 1951, kterým bylo potvrzeno propůjčení státního
zámku v Kostelci n.Orl. pracovišti výzkumného ústavu pro výrobu ži-
vočišnou v Praze a na dohodu mezi Národní kulturní komisí a Výzkum.
ústavem z 18.dubna 1951, žádáme o souhlas k provedení adaptačních
prací v budově zmíněného zámku.

Jde o tyto úpravy, zakreslené na přiložených půdorysech jed-
notlivých poschodí:

I.poschodí :

- a/ zavedení vodovodu z výlevkového odpadu z klosetu /a/ do sou-
sední místnosti /5/, kde bude přesně proti klosetové míse, oddělen
pouze zdí, umístěn kameninový dřez. Jde tedy jen o odbočku stáva-
jící instalace skrze dělicí zdi.
- b/ Zavedení vodovodu a výlevkového odpadu z koupelny /III/ v příze-
mí do místnosti, ležící nad koupelnou / 11 /. Jde o prodloužení
stávající instalace do vyššího poschodí vložním do zdi koupel-
ny pod parketovou podlahu chodbičky / II / v I.poschodí a skrze
zdi místnosti / 11 /. Na této zdi bude umístěn kameninový dřez.
- c/ Umístění elektr.boileru na teplou vodu na místo koupelnových
kamen v koupelně / VII /.

Přízemí :

- a/ Odbočka vodovodu a výlevkového odpadu z vedení, procházejícího
z koupelny v I.poschodí /VIII/ do suterénu. Jde o napojení dřezů
v sousedních místnostech /přízemí 1 a 2 / na stávající instala-
ci, skrze dvě dělicí zdi.
- b/ Zavedení vodovodu a výlevkového odpadu ze stávající koupelny
/III/ do dvou sousedních místností / 3 a 5 / a to v jedné /3/
do kameninového dřezu, v druhé /5/ do kameninového dřezu a el.
boileru a v místnosti /3/ též zavedení odpadu do středu podlahy.
- c/ Náhrada normální podlahy parketové kachlíky nebo xyloolithem v
místnosti /3/.
- d/ Zavedení vodovodu a výlevkového odpadu doprostřed místnosti /4/
/laboratorní stůl/. Instalace existují již ve zdi, resp. podlaže
této místnosti.

- e/ Vyvedení exhaustoru digestoře kameninovými rourami, vloženými do průlezného komínu /10/ a /V/.
- f/ Zavedení vodovodu a výlevkového odpadu z koupelny /VI/ do středu sousední místnosti /13/. Jde o prodloužení stávající instalace proražením zdi.

S u t e r é n i

- a/ Zmenšení spíže /14/ vestavěné do kuchyně /15/ na polovinu, zkrácením delší stěny a přesunutím příčky.
- b/ Proražení výdejního okénka v dělicí zdi mezi kuchyní /15/ a sousední místností /13/, v níž bude zřízena jedná část závodní jídelny.
- c/ Proražení dveřního otvoru mezi prvou /13/ a druhou /12/ místností budoucí závodní jídelny.
- d/ Navrácení topeniště vzduchového topení, které bylo adaptováno na výtah /výt./ z kuchyně do jídelny, původnímu určení. /Výtah nedostaven, nepoužitelný.
- e/ Úprava topeniště vzduchového topení /18/ pro nahrazení zastaralých kamen na dřevo stáložárnými kamny nebo kaloriferami. Odstranění stávajících kachlových kamen a nahrazení násypnými mimo místnost /6/, kde jsou kamna stylová.

Vš e o b e c n ě :

Zavedení elektrického proudu na potřebná místa, tam, kde nestačí stávající zásuvky.

Š e t ř e n í a r c h i t e k t o n i c k ý c h a j i n ý c h k u l t u r n í c h h o d n o t .

Zdi, které přicházejí při provádění adaptací v úvahu, jsou hladké, bez obložení, ozdob, tapet a maleb. Vložením instalací nevzniknou na architektuře zámku ani nepřijatelnější změny a kulturní hodnota budovy nebude ani v nejmenším snížena.

Při předpokládaném pozdějším vrácení budovy kulturním účelům nezůstane známek jiného používání, neboť instalace bude možno na úrovni zdi uzavřítí a odstraněním dřevů bude zahlazena jakákoliv stopa používání k účelům jiným než NKK.

Hodnota budovy se naopak zvýší tím, že bude uvedeno v chod vzduchové topení, které nebylo již po desetiletí používáno.

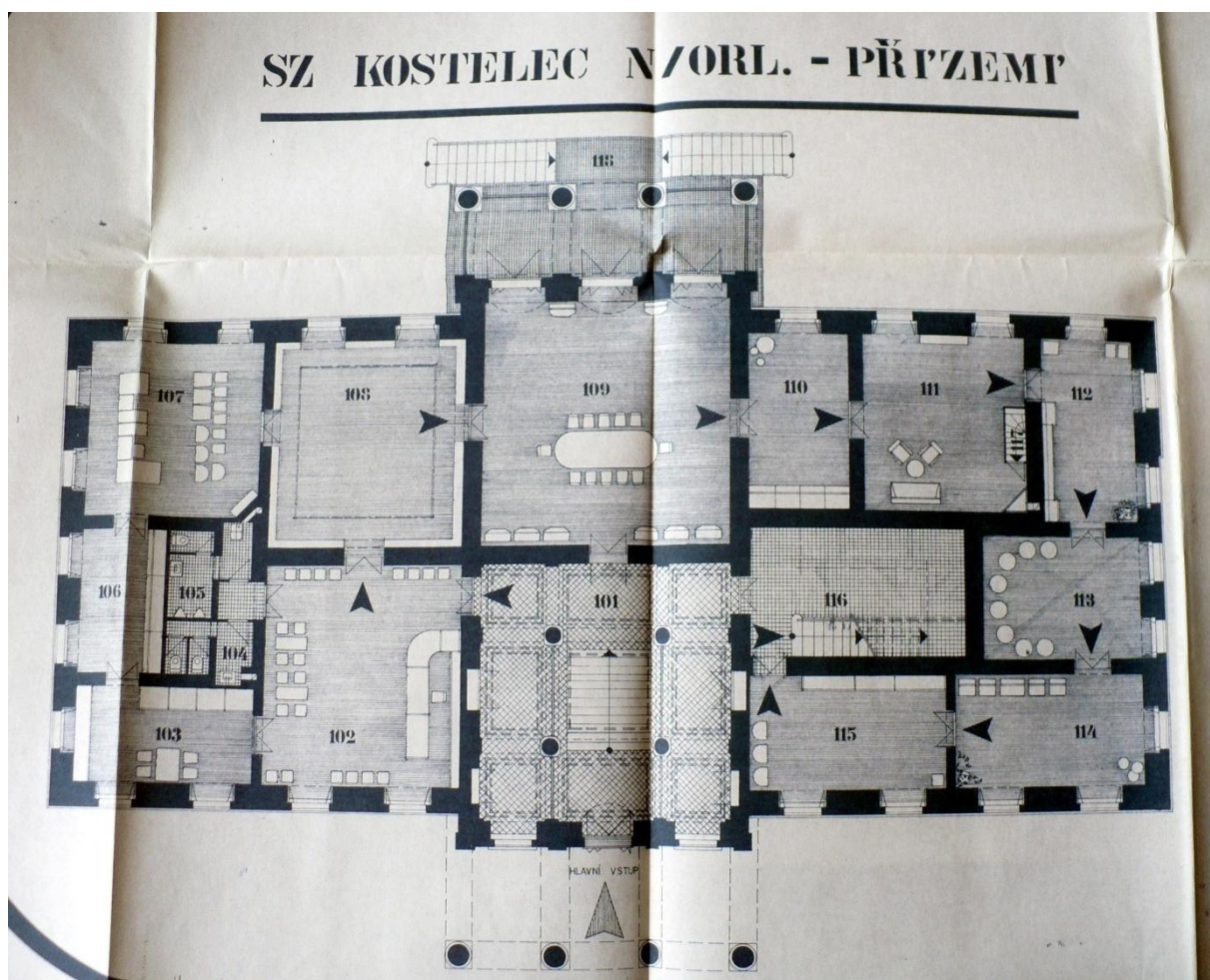
Vzhledem k tomu, že nám byla určena velmi krátká lhůta k předložení projektu adaptací KNV v Hradci Králové /22.6.1951/ a že všechny nadřízené úřady mají eminentní zájem na tom, aby adaptace byly co nejdříve provedeny, žádáme, aby podle dohody, uzavřené mezi NKK a VÚ-živ. Kostelec n. Orli. byl dán urychleně souhlas k provedení adaptací.

Stodní kulturní památka
Technická karta
Došlo: 29. 6. 1951 3
C. J.: 92/18
Příloha:

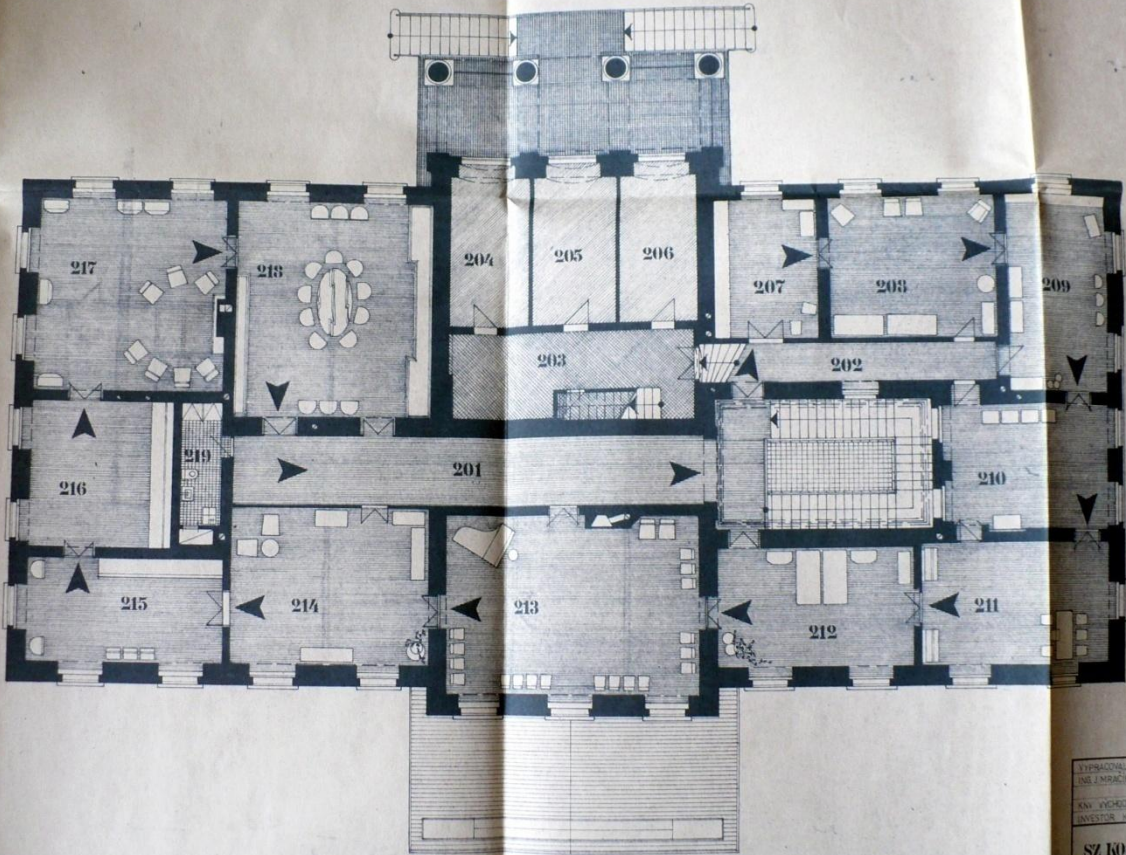

Příloha 31

Plány využití jednotlivých místností v prohlídkovém okruhu (Archiv Územní odborné pracoviště NPÚ v Josefově, inv. č. K-393)

SZ KOSTELEC N/ORL. - PATRO

KYPRADZEL
MIL I MRAK
KIV. VYCHOVATELKY
INVESTOR ASSIPOR B
SZ KOSTELEC
PÁTRÁ

Příloha 32

Fotodokumentace zámku Kostelec nad Orlicí po restituci (fotografie František Kinský)

Příloha 33

Současný vzhled zámku Kostelec nad Orlicí

Vnější pohled na hlavní průčelí zámku (fotografie František Kinský)

Vnější pohled na zahradní průčelí zámku, (fotografie František Kinský)

Muzejní expozice historie města Kostelec nad Orlicí v suterénu zámku (fotografie Jana Krejčová)

Restaurátorská dílna v suterénu (fotografie Jana Krejčová)

Vestibul (fotografie Jana Krejčová)

Expozice v přízemí (fotografie Jana Krejčová)

Sezónní výstavy v prvním patře (fotografie František Kinský)

Vnější pohled na hospodářskou budovu (fotografie Jana Krejčová)

Uskladnění nábytku v rekonstruované hospodářské budově (fotografie Jana Krejčová)

Příloha 34

Hrad Pecka, Reprodukce z publikace: Böhmens Burgen, Festen und Bergschlösser, Franz Alexander Heber, 2. svazek, vydal C. W. Medau, Prag, 1844 (fotografováno 1967, fotografická sbírka Generálního ředitelství NPÚ, inv. č. 99.712)

Příloha 35

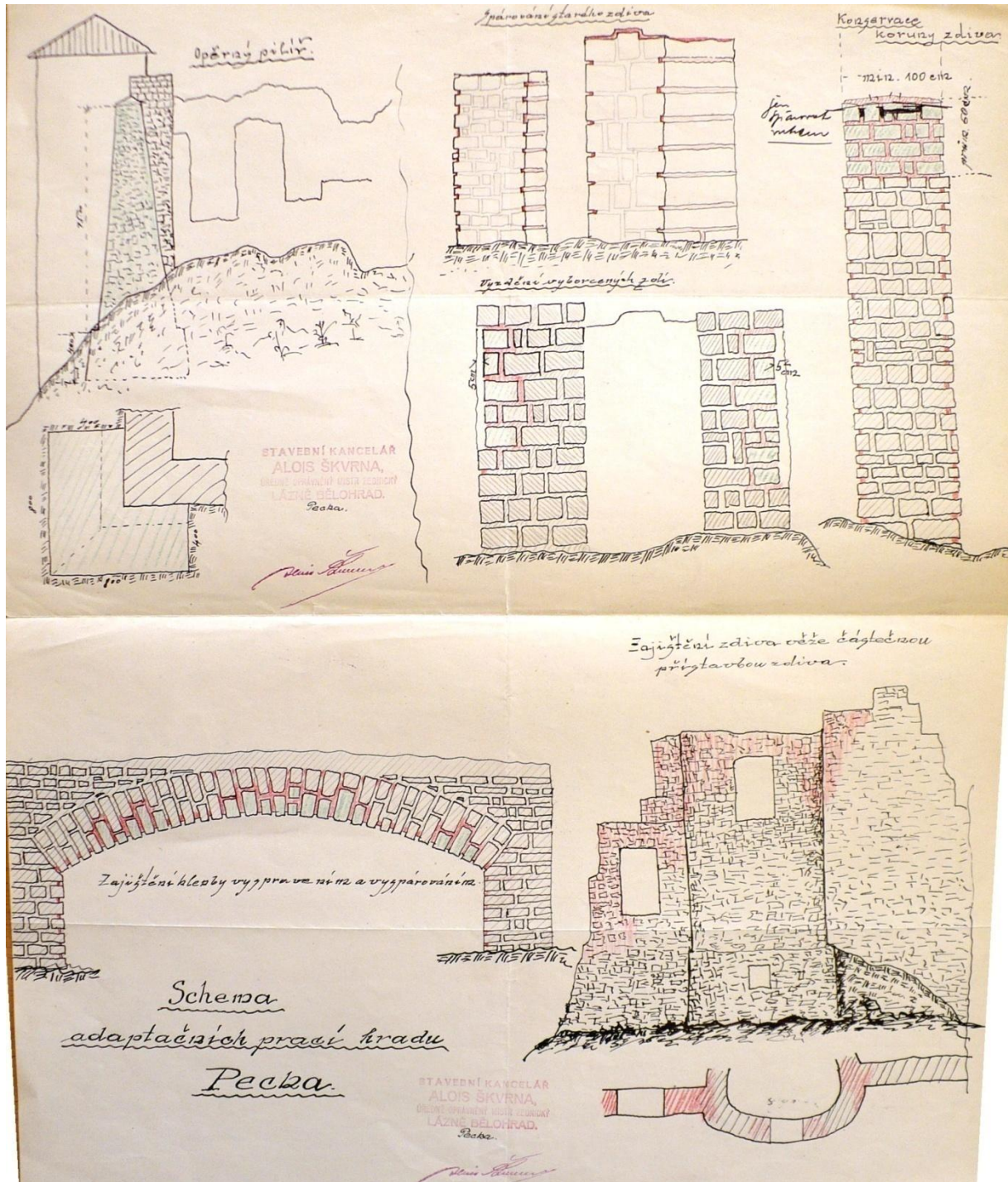
Stav hradu před opravou (fotografická sbírka Generálního ředitelství NPÚ, inv. č. 168.059)

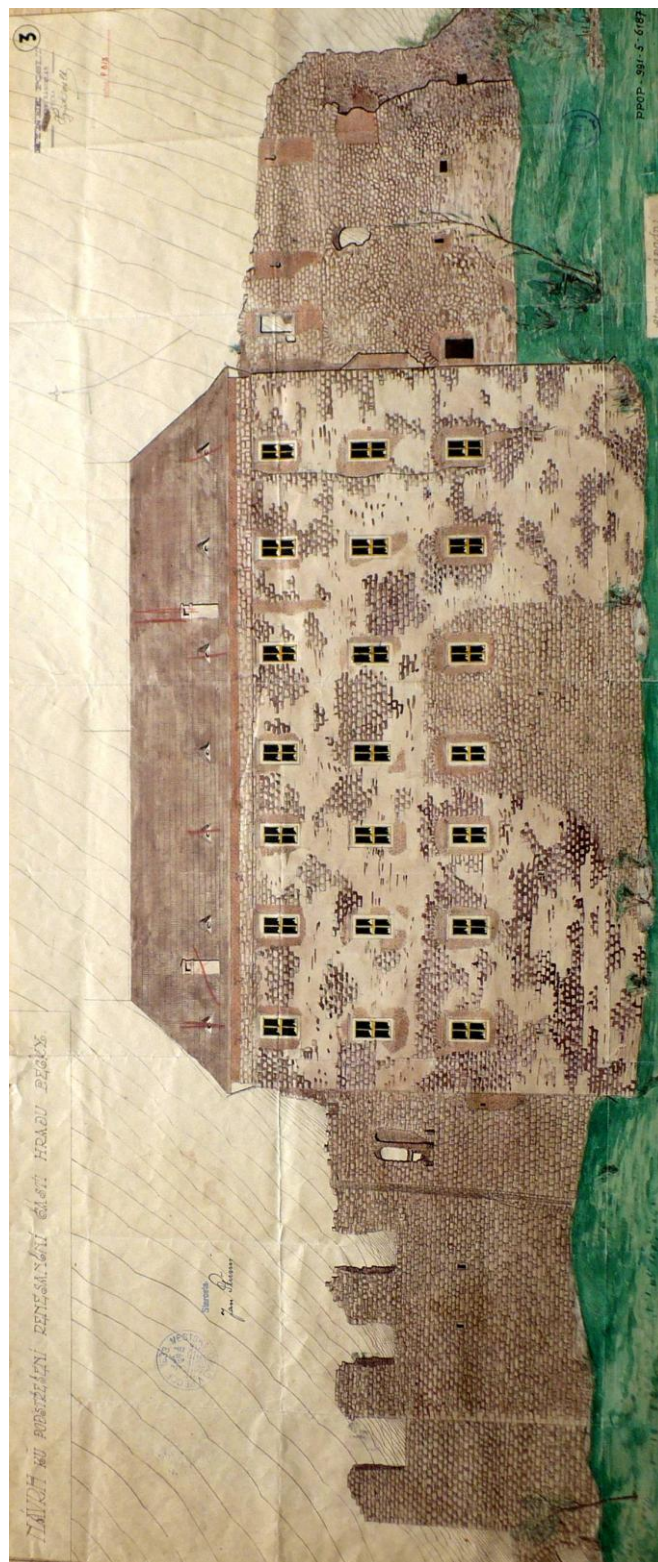
Podhled na vstup do hradu a schody do Harantovského paláce před opravou (fotografická sbírka Generálního ředitelství NPÚ, inv. č. 163.514)

Schéma adaptačních prací hradu z roku 1923 (Národní archiv, fond SPS, karton nezpr., sign. 30 Pecka hrad)

Návrh zastřešení Harantova paláce z roku 1924 (Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, PPOP – 991- 5- 6187 strana západní)

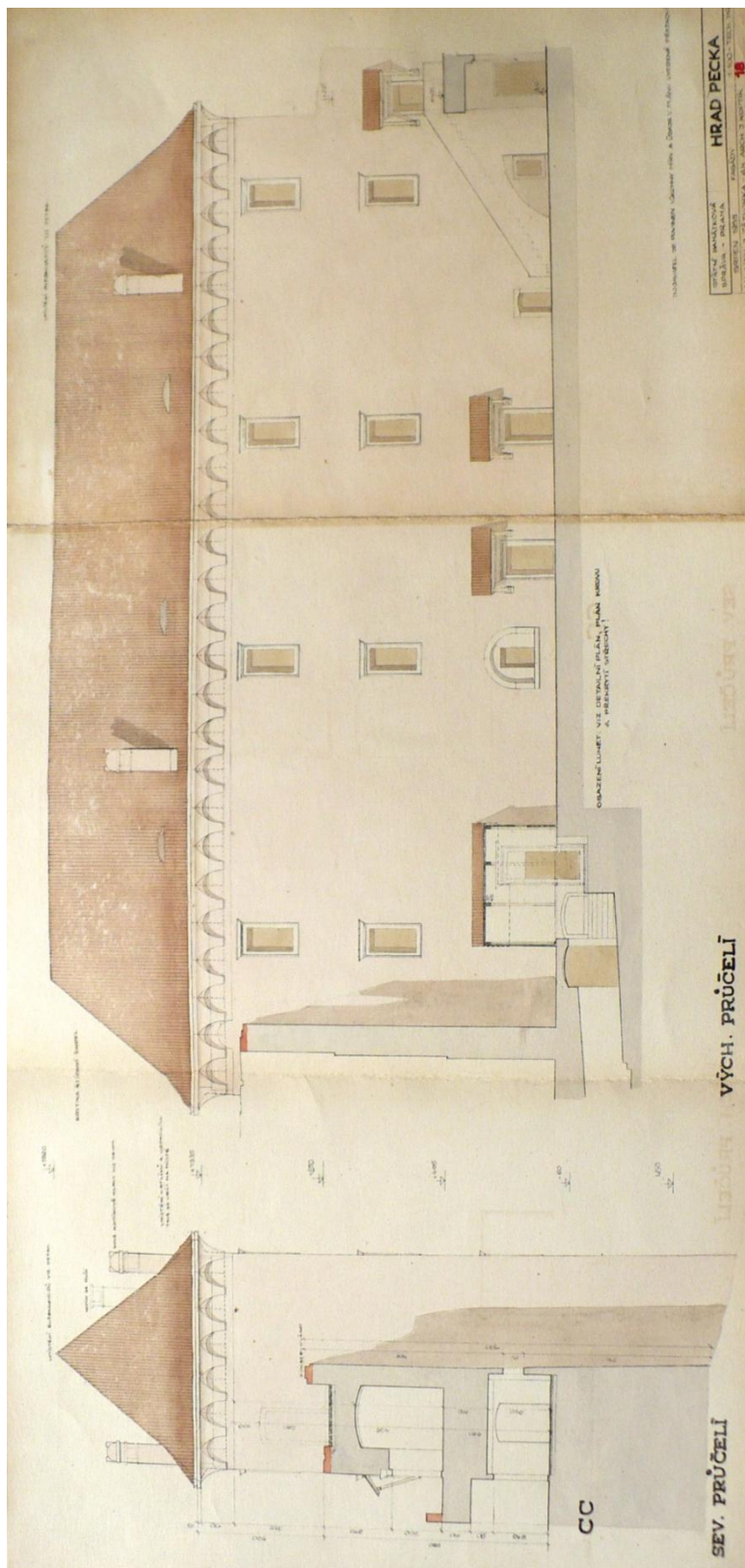

Práce na zastřešení Harantovského paláce v roce 1926 (fotografická sbírka Generálního ředitelství NPÚ, inv. č. 54.452)

Příloha 36

Plán rekonstrukce fasád Harantovského paláce, arch. Jan Závorka, srpen 1955 (Generální ředitelství NPÚ, sbírka plánů, bez inv. č.)

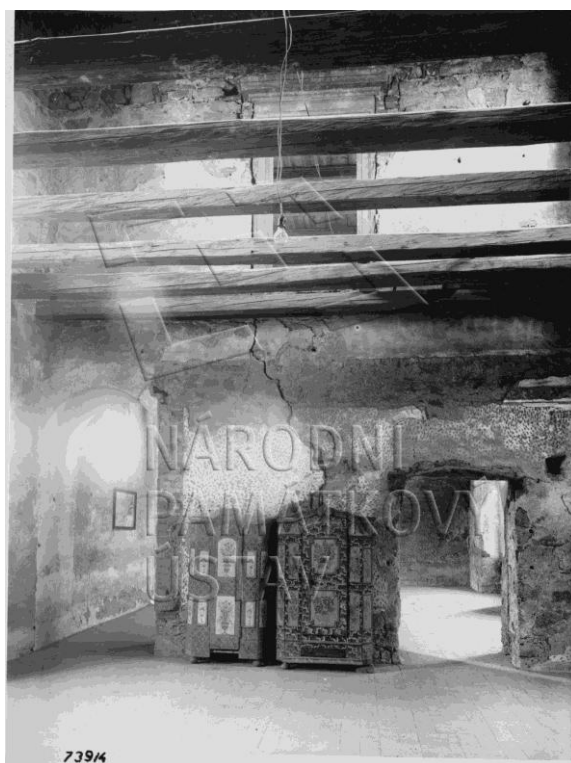

Příloha 37

Rozebraný strop v Harantovském paláci v roce 1956 (fotoarchiv hrad Pecka, inv. č. 77 Pecka hrad 2)

Rozebraný strop v Harantovském paláci v roce 1956 (fotografická sbírka Generálního ředitelství NPÚ, inv. č.73.914)

Vnější pohled na Harantovský palác v roce 1956 (fotografická sbírka Generálního ředitelství NP, inv. č. 73.898)

Vnější pohled na zříceniny Škopkovského paláce a Harantovský palác v roce 1956 (fotografická sbírka Generálního ředitelství NPÚ, inv. č. 73.889)

Příloha 38

Hradní muzeum v přízemí Harantovského paláce před uzavřením v roce 1956 (fotografická sbírka Generálního ředitelství NPÚ, inv. č. 73.912)

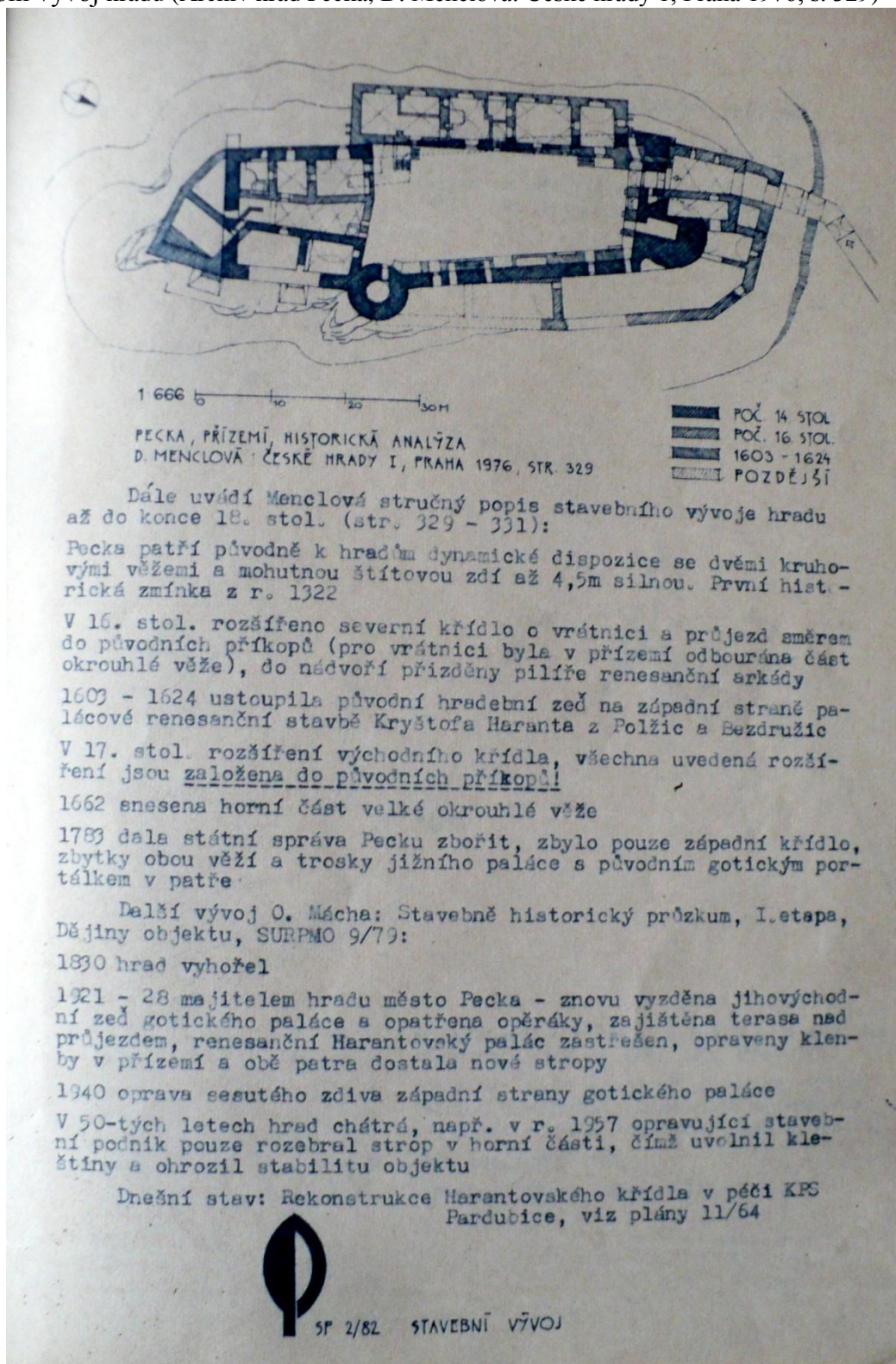
Příloha 39

Slavnostní otevření hradu po rekonstrukci 2. 6. 1968 (fotoarchiv hrad Pecka, inv. č. 87 událost)

Příloha 41

Stavební vývoj hradu (Archiv hrad Pecka, D. Menclová: České hrady 1, Praha 1976, s. 329)

Příloha 42

Statické zabezpečení hradu v 90. letech (KSSPPOP Vč kraje Pardubice, Luděk Vojtěchovský, Archiv hrad Pecka, bez inv. č.)

Příloha 43

Současný stav hradu (fotografie Jana Krejčová)

